J. ARBES: SEBRANÉ SPISY. VII.

HY NOVEL

ÍDEK. II.

ATEL J. OTTO

V PRAZE

ARBESOVY

SEBRANÉ SPISY

J. ARBES:

SEBRANÉ SPISY.

DÍL VII.

KNIHY NOVEL A POVÍDEK.

II.

NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE,
II., KARLOVO NÁMĚSTÍ 34.

KNIHY
NOVEL A POVÍDEK.

NAPSAL

J. ARBES.

II.

NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE,
II., KARLOVO NAMĚSTÍ 34.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

PANU

MUDRU. OTOKARU ZUNOVI.

DÉMANTOVÁ GARNITURA.

POLODRAMA.

(Psáno a poprvé tištěno 1883; po druhé tištěno 1889.)

Nad míru prudká bouře podzimní právě dozuřila; — „elektrický aparát" matky přírody již jen potrhává...

Z šedých, jednotvárných mraků, jež se už do syta „vyplakaly", vyšlehuje z dáli jen ob čas slaboučký blesk a teprve po dvaceti a více vteřinách následuje chrochtavé zamručení hromu.

Jak zcela jinak bylo před hodinou!

Neobyčejné, po několik dní trvající vedro — poslední to úpalný pozdrav léta s naším podnebím se loučícího — působilo tak „červencovitě", (možno-li totiž v tomto případě tohoto epitheta po stránce jazykové užiti), že i lidé úplně zdravých, ba „ocelových" nervů stávali se již melancholickými jako pudlíci za nejparnějších letních dnů.

Na štěstí poskytla dobrodušná matka příroda sama sobě, to jest „přírodě trpící" — v pravý čas osvěžující prostředek v podobě dobročinného lijáku, provázeného vichrem, bleskem a nezbytným za takových okolností hromem.

Bouře přikvačila krátce po třetí hodině odpolední s úžasnou rychlostí.

Ačkoli už podzimně obstarožná, rozzuřila se s neurvalou prudkostí vášnivé mladice „v nejlepším věku".

Šedavě zamodralá, bezoblačná obloha halila se tak rychle v temné kápě hrozivých mraků, že vichr, hlavní pomocník, dechem sotva stačil.

V několika minutách nebylo po žhavém slunci, azuru, bezvětří, dusném vedru a všech ostatních atributech vládnoucí královny nebes ani památky.

Ledový vichr fiče a skuče nebo hučivě sténaje, skláněl nejvyšší stromy skoro k zemi, lomcoval keři, že choulily se úzkostlivě k vyprahlé půdě — trhal došky a šindele se střech — a žena před sebou kotouče prachu, smetí, slámy a jiných málomocných „atómů" přírody, hnal se s dunivým lomozem v před, jako několik pluků jízdy k poslednímu, rozhodnému útoku na nejpevnější postavení nepřítelovo . . .

V brzku zdála se býti celá příroda v nejhroznějším zděšení; z mraků blesky jen sršely, hřmění takořka neustávalo — slovem „soudný den" byl na zápraží, jak ctihodná, odvěkým prachem již z dáli zářící fráse dí.

A proto běda každému, koho rozpoutaní živlové přírody, kteří se „suverénním pánem a králem" své vlastní matky nemívají žádného milosrdí — překvapili pod širým nebem!

Nestihla-li ho žádná vážnější pohroma živelní, promokl „na kůži". . . .

Blaze však bylo každému, kdo chráněn před hněvem soptící matky přírody, mohl se na řádění živlů pouze dívati . . .

Jedním z těchto šťastných smrtelníků byl pan Florian Hanibal, přednosta X-ské stanice jedné z devatero drah pražských.

Zpozorovav, že blíží se bouře, zarazil podle předpisu „špejl“ — (jak nazýval prostý nástroj, kterým se v telegrafickém aparátu přerušuje elektrický proud, aby nezbedný blesk v nepříčetném stavu nemohl podniknouti drzý výlet přímo do aparátu a ve své bezmyšlenkovité zaslepenosti netoliko celý aparát, nýbrž i telegrafistu a vůbec vše, což v nejbližším okolí se nalézá, na padrť nerozbil) — slovem pan Florian Hanibal zabezpečil se ve svém bureau proti nepředvídanému výbuchu hněvu matky přírody.

Na to pošoupnul stolici, — na které seděl, když byl před několika minutami dal signál do nejbližší stanice, že nákladní vlak stanici jeho právě opustí — blíže k oknu a maje nyní asi na dvě hodiny svatosvatý pokoj, zadíval se bezmyšlenkovitě oknem ven.

Je to mužík droboučké postavy, skoro kost a kůže.

Na pohled zdá se býti čtyřicátník; ale má už své abrahamoviny za zády.

Nápadně vyvinuté, v pravdě granátnické kníry dodávají sice tváři ostrých tahů výrazu zmužilosti; plavá barva jejich a ještě plavější barva hustého, „genialně rozcuchaného“ vlasu však zmužilost zase paralysuje.

V celku prozrazuje fysiognomie páně Hanibalova přitrpčelý, skoro mrazivý klid, vlastně resignaci muže, kterýž byl přísným konáním nesnadných, mnohdy i mozolných povinností svých zažehnal všechny démony zpupnosti, nespokojenosti a všech těch necností, které člověku — z „bláta společen-

ského" aspoň na „chodník společenského postavení" se deroucímu, — život po leta ztrpčujou.

Pravidelnost a souměrnost hlavních rysů, pěkně vyklenuté čelo, ušlechtilý nos, ale výrazné, bleděmodré oko, energická brada — vše to trpkost výrazu mírní.

Kdo však se vyzná ve fysiognomiích lidských jen poněkud, shledal by ve tváři té stopy prudkých bouří duševních.

Mělať — nyní již ovšem se drolící pečeť dávné nespokojenosti, úmorné a vysilující práce, vůbec onoho krutého zápasu životního, jaký jest nucen podnikati skoro každý, kdo chud a bez dostatečného vzdělání, bez přátel a bez protekce snaží se s napjetím veškerých svých sil dodrápati vyššího společenského postavení, v němž jiní šťastnější smrtelníci, nechť už vlastní zásluhou nebo protekcí, octnou se začasté bez namáhání, hravě.

Pan Hanibal osiřev totiž ve svém patnáctém roce, právě když byl absolvoval kvartu, protloukal se životem, jak vůbec bylo možno.

Po nějaký čas diurnioval u advokáta, pak šťastnou náhodou octnul se jako diurnista u dráhy a poněvadž měl zdravý smysl pro věci praktické, vpravil se brzo v nové své postavení a stal se dosti zručným, spolehlivým, ovšem nehrubě skvěle placeným úředníkem železničním.

Druhé toto „povyšinutí se" stálo jej ovšem celou řadu let nejsvědomitější práce, bezpříkladného sebezapírání a úmorného namáhání.

Avšak — jak u lidí tohoto rázu obyčejně bývá — on toužil přece ještě výše; neboť alfou a omegou veškerých jeho přání bylo: státi se přednostou některé z menších stanic, kde by mohl v klidu a spo-

kojenosti ztráviti zbytek svého života v odloučenosti od celého světa, jenž mu byl, poněvadž s ním býval vždy jen v pranepatrném spojení, skoro až lhostejný, mnohdy i odporný.

Pan Florian Hanibal sloužil tedy u dráhy „od piky" — sloužil věrně, ba vzorně.

Přes to vše bylo by nejvřelejší jeho přání zůstalo nevyplněno, kdyby před několika lety náhodou nebyl se stal přednostou pražského nádraží muž, kterýž s ním před čtyřiceti a více roky do školy chodil a nyní poznav v panu Hanibalovi netoliko vzorného úřadníka, nýbrž i dokonalého člověka, stal se mu upřímným přítelem.

Seznav jeho přání, přičinil se k tomu, aby byl přítel Hanibal z pražské stanice, kde byl až dosud nepřetržitě v kanceláři zaměstnán, povýšen a po svém přání přesazen jakožto přednosta na stanici v nejbližším blízku Prahy, tak aby mohl býti s pražskými kolegy i Prahou v nejužším a nejpohodlnějším spojení.

Vzácný tento akt přátelské úslužnosti vzbudil v duši páně Hanibalově nejvřelejší city vděčnosti.

Děkoval vzornému příteli se slzami v očích, což jest u člověka v „trhanské" službě železniční, která skoro k bezcitnosti otužuje, neobyčejnou řídkostí.

Přítel, muž ryze „zlatého srdce" — perla perel, řekl by básník, — díků vůbec ani nežádal.

Ujal pana Hanibala za ruku, potřásl jí a přivinuv pak přítele k ňadrům, políbil jej — nejinak než jako bratr bratra, ovšem bratr pravý, vzorný.

Ba více — přítel, muž intelligentní a nepředpojatého názoru v svět, osvědčil se za příležitosti té také ještě jako vzorný otec, to jest jako otec dba-

jící duševního blaha svého jediného dítěte nepoměrně více nežli hmotných prospěchů...

„Víš co, milý Hanibale," pravil důvěrně hlasem skoro rozechvěným, „zasvěťme tento okamžik tvé svrchované spokojenosti také ještě aktem —"

„Jakým, jakým?" vpadl kvapně pan Hanibal, a oči jeho zaleskly se v blahé předtuše.

„Vím, že tvůj syn Václav," počal páně Hanibalův vzorný přítel, „miluje moji Elišku — zasnubme je!"

„Ale vždyť můj Vašíček teprve loni absolvoval," dovolil si pan Florian Hanibal namítnouti, „a posud ještě jako inženýr-aspirant laboruje..."

„Nic nevadí, milý kamaráde," zněla resolutní odpověď. „Vašíček je švarný hoch a bude z něho výborný „trhan" — ve dvou, třech letech může býti vrchním inženýrem..."

„Je-li možná?!" zadivil se pan Hanibal.

„Právě dnes byl mou intervencí jmenován přednostou trati třetí sekce se slušným osmnácti set zlatých..."

Pan Hanibal zajásal a byl by přátelskému příznivci svému padl okolo krku, kdyby jej byl tento oběma rukama nezachytil.

„Věc je tedy vyřízena, není-liž pravda, milý Hanibálku?!" ujal se slova přítel. „Dám své dceři prozatím věnem dvacet tisíc, — příští měsíc, až budeš na své stanici, mohou býti naše děti zasnoubeny a sňatek může následovati v půl letě, jakmile se totiž tvůj Vašíček v novém svém působišti poohlédne."

Pan Hanibal byl jako u vytržení.

Takového nahromadění štěstí nebyl by se ani ve snu nadál.

Byl člověk resignace, skoro již ani nedoufající, a právě v době, kdy doufal již jen v okamžicích největšího optimismu a to vždy na nejvýše ve zlepšení nejzvolnější, sype se mu štěstí, jakoby je Štěstěna z rohu hojnosti v návalu horečného přehmatu celými přehoušlemi přímo rozhazovala!

Po tomto výstupu byl po několik dní jako v polosnění. Nemohlť ani uvěřiti, že se vše to opravdu sběhlo.

Někdy, zvláště o samotě, byl radostí jako šílený: plakal a smál se, lomil rukama a hned zase vypukal v jásot skoro křečovitý.

Posléze tato duševní bouře přece se utišila a pan Florian Hanibal nabyl zase své obvyklé duševní rovnováhy.

Ale přítel, jenž mu byl tolik radosti připravil, byl mu nyní bohem, před kterýmž by byl den co den poklekal, aby se mu v slepé oddanosti klaněl —

Takový tedy byl přednosta —Xské stanice, jenž si byl před bouří ve svém bureau pošoupnul stolici blíže k oknu a usednuv na ni skřížil ruce v klíně a díval se oknem na vzpouru živlů.

Sedě měl vzezření skoro marcialní.

Mohutné kníry aspoň dodávaly tváři jeho daleko více přísnosti, nežli se v ní zračilo, neboť základní rys trpkosti nedal se vyhladiti a budil spíše jakousi útrpnost nežli bázeň.

Pan Hanibal úřadoval jako přednosta stanice již na šestý měsíc k úplné spokojenosti svých představených, v první řadě svého přítele — souchefa.

On sám byl svrchovaně spokojen.

Stanice jeho, pouze devět kilometrů od pražské stanice vzdálená, byla malá, skoro pouhá zastávka,

tudíž netoliko vzhledem k úřadní manipulaci, nýbrž i co do spojení s Prahou nad míru výhodná.

Vystoupilo-li tu někdy z vlaku pět osob, mluveno o tom po celý měsíc jako o nějaké katastrofě.

Obyčejně nevystoupil a nevstoupil nikdo; jednou za den jedna nebo dvě osoby, zřídka kdy více, ačkoli tudy denně neméně nežli sedmero, po případě osmero osobních a smíšených vlaku projížďělo.

Chtěl-li pan Hanibal do Prahy nebo jen na pražské nádraží, aby se s kolegy nebo se svým vzorným přítelem sešel (a jiných známostí vůbec ani neměl), stačilo vsednouti v kterýkoli osobní vlak a v osmnácti minutách, minuv jen jedinou zastávku, byl u cíle.

Kdyby byl v stanici páně Hanibalově zastavoval i rychlovlak, bylo by k jízdě stačilo jedenáct, po případě i deset minut; ale pan Hanibal byl i tak úplně spokojen.

Uvážíme-li ještě, že ve čtrnácti dnech mělo býti štěstí jeho dovršeno sňatkem jeho syna s dcerou dobrodincovou, možno si učiniti aspoň přibližně pojem o duševním jeho stavu.

Vpravme se nyní v situaci!

Odpovězme si na otázku, čím asi byla muži tomu prudká bouře, která se byla právě s veskerou neurvalostí jarních a letních bouří rozzuřila!?

Nalezaje se v úplném bezpečí díval se pan Hanibal s ledovým klidem oknem na burácející živly.

Orkánem skláněné topoly a jiné stromy a keře, hučivý lomoz vichru, hukot a praskot, crkot a šplounání dešťových kapek, jež vichr divoce hnal přímo do oken, takže v pravém slova smyslu jako k útoku bubnovaly — vše to i jiné: jako křižující se blesky

a takměř ani neustávající hromobití zůstavilo pana Hanibala apathickým.

Bylo mu, jakoby se díval na představení loutkového divadélka — tak prostinkým, tak všedním a bezvýznamným zdálo se mu býti hrůzně velkolepé divadlo přírody.

Po celou skoro hodinu, po kterou bouře trvala, zůstal téměř bez pohnutí; ve tváři jeho ani sval se nepohnul.

I když byla bouře přímo nad stanicí, když hrom následoval bezprostředně po blesku nebo duněl zároveň s ním, zůstal pan Hanibal úplně netečným jako v ztrnutí.

Duše jeho, v poslední době tak často příjemně, ale zároveň také horečně rozechvěná, byla zase, abychom tak řekli, úřadně ledová — pan Hanibal nalézal se v normálním stavu duševním.

Za nejpříšernějšího hukotu větru a nejhroznějšího hromobití zpomínal úřadních záležitostí, kterými se po tolik let výhradně zabýval.

Občas vyhoupnul se z chaotického vlnění suchopárných zpomínek moment význačnější; ale ani ten pana Hanibala nevzrušil...

Ba i později, když už bouře se vzdalovala a myšlenky páně Hanibalovy náhodou zakroužily kolem nedávné minulosti; když si připomenul své nenadálé štěstí — nebyl by z tváře jeho ani nejbystřejší pozorovatel vyčetl více, nežli že jest „chladný až po srdce“, jak po německém básníku často se opakuje.

Toliko jednou šlehla ledovou duší jeho vřelejší myšlenka — cosi jako slaboučký, sotva pozorovatelný zásvit čehosi posud ještě ani netušeného, neřku-li vysloveného.

Byloť mu, jakoby ze středu nezkaleného štěstí a svrchované spokojenosti vyhoupnul se zarůžovělý obláček, z něhož šlehnul divuplný zásvit neskonale čarokrásného lesku — cosi jako náhlé otevření perspektivy, že může býti ještě šťastnějším a spokojenějším nežli jest — slovem ledovou duší jeho kmitnul paprsek vzniklý v tajuplné výhni ctižádosti.

Až dosud, tudíž skoro po celé půl století, neměl pan Hanibal na zřeteli nežli „popošinutí“ v ohledu hmotném, tudíž moment výlučně animalní; a teprve nyní, když byl v ohledu tom dosáhl všeho, po čem tolik roků toužil a prahnul, šlehlo duší jeho cosi jako doplněk — záblesk touhy po uznání duševním, po vyznamenání...

Byl to však pouhý kmit — chladnou, ledovou duší páně Hanibalovou projelo to jako příjemný záchvěv, když člověk z jara poprvé pocítí účinek hřejícího sluníčka — načež zůstala duše zase netečnou, chladnou, ledovou...

Zatím byla bouře, jak jsme již na počátku tohoto vypravování připomenuli, dozuřila a dozvuk její — vždy více se vzdalující hřímání — podobal se již jen mručivému chrochtání.

Pan Hanibal konečně instinktivně vstal a obrátil se k telegrafickému aparátu.

Mžiknutím nabyla celá postava rázu zcela jiného, nežli jaký jevila, dokud seděl.

Marcialnost tváře arci i nyní ještě zůstala; ale malá, drobná, suchoučká postavička, tenoučké ručky, a takové též, skoro hůlkám podobné nožky — slovem celek měl náhle ráz skoro komický.

Laskavá matka příroda sice ve své nevyzpytné rozmarnosti s mnohým z nás smrtelníků ledajak si zahrála a mnohého z nás přímo zpitvořila; ale tak

bezdůvodně, tak přímo negalantně jako k panu Hanibalovi, zachovala se k málo komu.

Nezmrzačila ho sice, aniž zpitvořila; naopak zachovala se k němu u porovnání s oněmi, kterýmž na těle i na duchu ublížila, přece jen laskavě; ale míti vzezření marcialní, dokud sedíme, a buditi netoliko soucit, nýbrž smích, jakmile vstaneme, jest přece jen cosi, proti čemu lze právem aspoň protestovati.

Pan Hanibal však už dávno všech protestů se vzdal a nenapadlo ho už macešskou matku přírodu jakýmkoli steskem nebo jakoukoli výčitkou obtěžovati.

Přivykl sám sobě a naučil se tělesné nedostatky vzorným chováním a vůbec virtuosním zacházením s lidmi paralysovati.

Povstav nyní přišoural se drobným, skoro bychom řekli „slepičím krůčkem" k telegrafickému aparátu.

Bílá suchá ručka vytáhla zručným hmatem „špejl", kterýmž byl elektrický proud před bouřkou k účelu ochrannému přerušen, čímž vyřízeno prozatím vše, čeho okamžitě služba nádražní vyžadovala.

Telegrafické spojení „vzhůru" i „dolů", to jest po trati od Prahy i ku Praze zase docíleno — a pan Hanibal mohl si opět zcela klidně usednouti.

Ale mimoděk zůstal u aparátu stát a jsa k oknu zády obrácen zadíval se v neurčité prázdno.

Po několika vteřinách se mu zdálo, jakoby byl podle okna jeho bureau kmitnul nějaký stín.

Střelhbitě jako čamrdička se otočil a spatřil na perronu čtvero osob.

Již chtěl učiniti několik kroků směrem k oknu, by se přesvědčil, kdo v dobu, kdy neočekává se žádný vlak, mešká na perronu — v tom jedna z osob tak se obrátila, že viděl jí přímo do tváře.

Zůstal jako přimrazen.

V tváři jeho kmitly mírné rozpaky — poznalť na první pohled korunního prince Rudolfa.

V následujícím okamžiku však rozpaky zmizely; šlehlať duší jeho myšlenka zcela přirozená:

„Patrně překvapila prince a družinu bouře na honbě — a bude potřebí zvláštního vlaku...“

A nerozmýšleje se shýbnul se poněkud a stoje „zavolal“ telegraficky Prahu.

Praha v okamžiku se ozvala a pan Hanibal několika úhozy na klapku telegrafoval v „úředním jazyku“:

„Korunní princ zde — zvláštní vlak.“

Napadlo mu sice, že snad přece nejedná správně, když telegrafuje o zvláštní vlak, dokud nebyl vlak nikým objednán. — —

„Ale vždyť mohu depeši okamžitě odvolat,“ domyslil; „v Praze beztoho nejsou pohotově a dříve nežli vyjedou — —“

Úplně domysliti nebylo ani třeba.

V témž okamžiku zazněl z Prahy zvonkový signál, že žádaný zvláštní vlak — odjíždí.

„Nu — jen se nepřeražte!“ pomyslil si pan Hanibal. „Však tu tak brzo nebudete!“

Na to se obrátil klidně k oknu a zůstal stát, jakoby byl na rozpacích, má-li vyjíti na perron a vzácné hosty uvítati nebo vyčkati, až snad někdo vejde do bureau.

Tak setrval bez pohnutí asi po tři nebo čtyři minuty. Potom však přece popošel několik kroků

ku zaskleným, na perron vedoucím dveřím — leč v témže okamžiku dvéře otevřeny a vstoupil lokaj.

„Jeho Výsost přeje si zvláštní vlak do Prahy,“ ozval se lokaj.

Dříve nežli pan Hanibal odpověděl, vstoupil korunní princ sám.

Pan Hanibal devotně se uklání a šeplavý hlásek jeho zdvořile ševelí:

„Račiž míti Vaše Výsosti jen několik minut strpení — zvláštní vlak bude tu okamžitě.“

„Okamžitě?“ usmál se korunní princ nedůvěřivě, ale pronesl slovo to tak šeptmo, že je klanící se pan Hanibal ani nezaslechl.

Zatím byli do bureau vstoupili i druzí dva princovi průvodčí: pobočník a druhý lokaj — a pan Hanibal nevěda patrně, co by dále pronesl, nebo chtěje mírné své rozpaky ukrýti, ucouvnul k telegrafickému aparátu a jal se na klapce a okolo ní cosi ohledávati, což s místa, kde korunní princ stál, podobalo se hravému výkonu telegrafickému.

„Bouře nás překvapila na honbě,“ připomenul asi po dvou minutách korunní princ, jenž byl počínání páně Hanibalovo mlčky sledoval. „Rád bych byl co možná brzo v Praze — —“

„Okamžitě, Výsosti,“ ozval se pan Hanibal skoro šeptem vpadnuv princovi nehrubě galantně do řeči, načež korunní princ doložil:

„Ostatní, kteří se byli skryli v lese, odjedou do Prahy večerním vlakem osobním.“

V tom všimnul si pan Hanibal, že princ, jemuž byl lokaj promoklý plášť již dříve sňal a přes nejbližší stolici přehodil, rozhlíží se, jakoby něco hledal.

Současně pohlédl na princovy ruce a shledal, že by trochu čisté vody k umytí neškodilo.

„Račte, Výsosti, dovoliti," ozval se devotně, „okamžitě opatřím umývadlo..."

Po třetí již opakované slovo „okamžitě" vyloudilo na tváři princově mírný úsměv.

Ale pan Hanibal si toho nevšimnul; nevyčkav na svá slova ani odpovědi vyrazil z bureau.

Okamžitě se sice nevrátil; ale půl druhé minuty — a delšího času k opatření umývadla s čistou vodou a ručníku nepotřeboval — podobalo se skoro okamžiku.

Postaviv umyvadlo na stolici, na které byl v čas bouře sám seděl, přehodil ručník přes lenoch a uctivě několik kroků couvnul.

Korunní princ po krátkém váhání povyhrnul si rukávy loveckého kabátu a jal si pomalu ruce mýti.

Co následovalo, možno pověděti několika slovy.

Myje si ruce vyptával se princ pana Hanibala na to a ono — na krajinu, lid atd.

Občas ustal v mytí a zadíval se odpovídajícímu přednostovi do očí. Vztáhnuv pak ruce po ručníku počal si je pečlivě utírati, což trvalo také asi dvě minuty. A právě v okamžiku, když si byl ruce utřel — — —

— — — —

Litujeme, že musíme vypravování své na okamžik přerušiti. Neboť současně s tím, co jsme byli právě vypravovali od okamžiku, kdy pan Hanibal poznav na perronu korunního prince, „zavolal" telegraficky Prahu a žádal za vypravení zvláštního vlaku, dálo se v pražském nádraží cosi, co jest s vypravováním naším v tak úzké souvislosti, že nemůžeme toho pominouti mlčením, aniž snad vypravovati později.

I v pražském nádraží byli krátce před tím, nežli pan Hanibal svůj telegrafický aparát vytáhnutím „špejlu“ — jak ve své hantýrce říkával — „uvolnil“, obdobnou operací přerušené telegrafické spojení zase obnovili.

V telegrafním bureau meškal kromě telegrafního úřadníka přednosta stanice, vrchní inženýr Albin Stoklasa, vzorný přítel, dobrodinec a nastávající tchán páně Hanibalova syna.

Z té příčiny nebude nemístno věnovati i panu Stoklasovi po několik okamžiků pozornost.

Jest to muž jako pan Hanibal již více nežli padesátiletý, silné, hřmotné a přece svižné postavy.

Zdravím kypící, poněkud již prošedivělým temněkaštanovým plnovousem zarostlá tvář jeví jakousi mračnou přísnost; ale jasné, klidné, temně modré oči kárají tento výraz osmahlé, drsné, ale pravidelné, skoro bychom řekli mužně krásné tváře ze lži.

Bystrozraký fysiognomik poznal by na první pohled, že to vlastně dobrotisko, jež v dlouholeté drsné službě svého povolání uvyklo dávati původně dobrácké a srdečné fysiognomii své výraz přísnosti; slovem, že to muž, který dovede přísným, neúprosným pohledem rozkazovati, začasté i hřímavým hlasem kárati, a po případě i zaklíti; ale který při tom všem pranic necítí, a mnohdy pranic jiného nemyslí, než aby byla věc, o kterou právě jde, vykonána právě jen tak, jak jest předepsáno.

Dodáme-li, že má pan Albin Stoklasa souměrně vyklenuté čelo, prošedivělý, krátce přistřižený vlas, řecký nos, husté obočí, kypré, ale přece jaksi sevřené rty, a zdravé, jak alabastr bílé zuby, pověděli jsme o něm v celku skoro vše, co jest při prvním pohledu nápadno.

U porovnání s panem Hanibalem jest pan Stoklasa pravý Apollo, kterýžto rozdíl arci bývá nejnápadnější, když oba tito přátelé stojíce podle sebe, živěji spolu rozmlouvají.

Stoklasa, muž klidné rozvahy, chová se vždy odměřeně; Hanibal pak přes jakousi ztrnulost ve tváři nápadně živě.

Pozorujícímu je zajisté často napadlo, jakoby hravý střízlíček laškoval s vážným, zádumčivým havranem.

Rovněž tak rozdílna byla minulost těchto dvou přátel.

U porovnání s panem Hanibalem byl pan Stoklasa pravé dítko Štěstěny.

I on byl sice synem nehrubě zámožných rodičů, a podobně jako pan Hanibal záhy, v čtrnáctém nebo patnáctém roce věku svého osiřel.

Na štěstí „ujal se" ho vzdálený jeden strýc, který mu sice z vlastní kapsy ničeho neposkytl, ale opatřiv mu prostřednictvím svých známých dvě stipendia a několik výhodných kondic v „lepších domech" umožnil mu netoliko pohodlnější, nýbrž přímo závidění hodné studie, a jich dokončení.

Absolvovav polytechnický ústav s vyznamenáním, nastoupil Stoklasa dráhu praktickou, kde v brzku svou vzornou správností, pílí a svědomitostí domohl se výhodného postavení, a bohatě se oženiv žil v klidu a míru se světem i s rodinou toliko svým úředním povinnostem.

I pro něj, jako pro pana Hanibala ostatní svět hrubě ani neexistoval; oba byli pravé typy ryze praktických mužů, kteří vždy mají na zřeteli zájmy nejbližší a neohlížejí se, aniž se starají o záležitosti,

do kterýchž jim pranic není, byť to byly záležitosti dosahu světového.

V celku byl Stoklasa člověk nepoměrně měkčího srdce nežli Hanibal.

Byl sensitivnější, možno-li totiž slovem takovým charakterisovati člověka jeho zaměstnání.

Cit jeho byl snadněji vzrušitelný; ale nikoli jen ve směru positivním, dobrém, nýbrž i ve směru negativním.

Avšak právě tak rychle jako cit Stoklasův vznikal, tak také buď zanikal neb ustupoval citu jinému, takže Stoklasa mnohdy již v bezprostředně následujícím okamžiku nevěděl, jaký cit jej byl před tím rozechvíval.

Tím měla povaha jeho ráz nad míru proměnlivý, možno-li tak říci — přímo aprilovský, a nikdo ji nemohl napřed stanoviti.

Zakaboněné čelo takřka v mžiknutí se vyjasňovalo, nebo naopak.

Usmíval-li se, nemohl nikdo ani přiblíženě předpověděti, jak dlouho asi v této náladě setrvá; mnohdy zcela bezprostředně změnil se úsměv v mračnou přísnost, a dobrý náš Stoklasa zasoptěl hněvem a zařval mnohdy jako tur.

Na štěstí byl nápadně nakloněn pocitům mírnějším.

V opačném případu byl by býval muž ten pravou furií a tyranem.

Ve službě byl přísný, neúprosný. Znaje obor své činnosti, jako málo který z jeho kolegů, dovedl přesně stanoviti, co možno od toho neb onoho úředníka v těch a oněch okolnostech žádati.

Podřízené své nikdy prací nepřepínal; nikdy nežádal více, nežli seč byli. Ale co žádal, co byl jed-

nou s rozvahou rozkázal, musilo býti vykonáno právě tak, jak byl rozkázal.

V tomto ohledu byl pravým diktátorem a proto také vzhledem k celku výborným, vzorným přednostou.

Stanice pražská aspoň za jeho správy mohla sloužiti všem jiným za vzor.

On na všechno pamatoval, o všem dovedl se po pravdě instruovati, všechno měl v evidenci a ku všemu dohlídl, slovem, v stanici jeho šlo všechno „jako na drátkách“.

Hodinová, ba minutová správnost jeho stala se v nejbližším okolí takořka příslovím.

Vedle toho byl v svrchované míře spravedliv.

Po celou řadu let, po kterou zastával namahavý a vysilující úřad přednosty nejdůležitější stanice celé trati, nemohl si ani jediný úředník nebo kterýkoli jiný zřízenec dráhy postěžovati, že mu bylo jakýmkoli způsobem bezprávně ukřivděno.

Rovněž tak jako nedbalost nebo docela nepoctivost ve službě káral a trestal co nejpřísněji — chválil a přičinil se o odměnění správného, neřku-li vzorného konání povinností — slovem, byl to přednosta, jaký snad v celých Čechách neexistuje.

Zvláštní náhodou meškal i Stoklasa právě tak jako přítel jeho Hanibal po celou bouři v bureau telegrafním, toliko s tím rozdílem, že neseděl, nýbrž stoje u zasklených dveří, na perron vedoucích, díval se na řádící živly a když pak bouře ochabla, a již jen drobně poprchávalo, na pošinování vagonů, jež bylo před bouří na čas zastaveno, a dálo se nyní na hlavní koleji, kde sestavován osobní vlak večerní.

Všední, pro přednostu stanice nejvšednější výjev ten Stoklasu sice naprosto nezajímal; ale díval

se naň ze zvyku, poněvadž nic jiného pozornost jeho nevábilo.

Však v témže okamžiku, když přítel jeho Hanibal „volal“ telegraficky Prahu — intstinktivně se obrátil.

U aparátu Morseova systemu sedící úředník v mžiknutí panu Hanibalovi odpověděl, že jest k disposici a spustil stroj k otáčení proužku papíru.

Přednosta Stoklasa mechanicky přistoupil k pracujícímu stroji, a nadzvednuv levou rukou roztáčející se proužek papíru, na němž pan Hanibal svou myšlenku pomocí galvanického proudu v bodech a čárkách vyjadřoval, díval se naň z počátku, dokud ze začátečních znamínkových písmem smyslu ještě nepochytil, lhostejně, ba apathicky, ba více — drže proužek v ruce, obrátil hlavu k oknu a zadíval se bezmyšlenkovitě na perron.

V okamžiku, kdy dotelegrafováno, obrátil hlavu a pohlédl na proužek ve své levici.

Přečetl jej v nerozdílném mžiknutí.

„Kronprinz hier — separatzug“ zvolal hlasitě a dodal k telegrafnímu úředníku:

„Okamžitě dejte signál X-ské stanici, že zvláštní vlak odjíždí.“

Úřadník uposlechl.

Však dříve ještě nežli dal první dvě rány, že pojede totiž vlak směrem od Prahy, byl již Stoklasa na perronu.

Lokomotiva, sestavující večerní osobní vlak, jela s jediným toliko vagonem druhé třídy s mírnou jen rychlostí právě mimo — a již již zastavovala.

Bleskurychle pospíšil Stoklasa k lokomotivě, obratně vyskočil na stupínek k strojvedoucímu a dal přiměřený rozkaz:

„Zavěsit ještě jeden vagon první třídy!“

Strojvedoucí rozkaz ten vykonal.

Náhodou nebylo více třeba, nežli popojeti jen ještě asi dvacet kroků na téže koleji nazpět a nejbližší vagon prostě připnouti — a zvláštní vlak byl připraven k odjezdu.

Vše to nevyžadovalo více času nežli asi minutu.

Zatím byl Stoklasa také strojvedoucímu pověděl, kam a za jakým účelem se pojede.

Lokomotiva arci stála obrácena, právě jak byla náhodou posunovala; ale okolnost ta byla aspoň pro zpáteční jízdu výhodou.

Signál k odjezdu byl už dán; nádražní sluha signálem upozorněn stál u zvonce.

„Zazvoňte po třetí!“ houknul Stoklasa tak hlasitě, že se to daleko rozlehlo.

Zvon zazněl, lokomotiva dala obvyklý výstražný signál odjezdu a — právě asi v okamžiku, kdy pan Hanibal v X-ské stanici posud ještě stál ve svém bureau, jsa na rozpacích, má-li vyjíti na perron čili nic — vyjel zvláštní vlak z pražského nádraží.

Lokomotiva jela sice, jak už připomenuto, „po zpátku“, a bylo třeba větší opatrnosti; ale přes to jsouc u přítomnosti přednosty stanice řízena zručným a zkušeným strojvedoucím jela za nedlouho se zvýšenou rychlostí.

Vzdálenost devíti kilometrů ze stanice pražské do stanice X-ské projížděl obyčejný osobní vlak s jednou zastávkou v stanici bezprostředně předcházející, v osmnácti minutách. Se zvýšenou rychlostí jedoucí zvláštní vlak, jenž nestaviv se v právě připomenuté stanici, čímž tři až čtyři minuty času vyzískal, mohl vzdálenost tu projeti ve dvanácti neb i jedenácti minutách.

Leč o tom byli jsme se již dříve aspoň částečně zmínili, a proto vraťme se do bureau pana Floriana Hanibala v stanici X-ské, kterou jsme byli v duchu opustili právě v okamžiku, když sobě korunní princ Rudolf ruce utřel — — — —

— — — —

Nyní jen dodáváme, že v témže okamžiku, kdy tak učinil, v bezprostředním blízku nádraží lokomotiva pronikavě zapískla.

„Co to?" optal se korunní princ.

Však dříve nežli mohl pan Hanibal odpověditi, vjel přijíždějící vlak do nádraží, a zastavil těsně u bureau.

„Zvláštní vlak jest zde, Výsosti!" zašeptal pan Hanibal, vlastním očím skoro ani nevěře.

„Aj! totě báječná rychlost!" připomenul s uspokojením koruní princ, a vyšel z bureau na perron. Ostatní následovali princova příkladu. Pan Hanibal pak okamžitě činil přípravy k bezodkladnému odjezdu.

Vrátiv se kvapně k telegrafu, dal telegrafický signál nazpět do Prahy, že vlak odjede, a pospíšil zase na perron.

Zatím byla lokomotiva zastavivšího se vlaku, která do stanice — jak víme — přijela „pozpátku", odepjata, popojela k výhybce, přejela na druhou kolej a popojedši směrem ku Praze, přejela na kolej původní, a přirazivši k vlaku, byla připjata k vozu první třídy, původně poslednímu, tak že mohla nazpět ku Praze jeti obvyklým způsobem, — a v okamžiku, když se pan Hanibal zase na perron vrátil, stál již vlak k odjezdu připraven.

Spatřiv přítele Stoklasu, — jenž byl zatím s lokomotivy seskočil a dvoje dvířka vagonu první třídy

a jedny dvířka vagonu druhé třídy otevřel, — pan Hanibal vše pochopil a tvář jeho přelétl úsměv svrchované spokojenosti.

Bez odkladu upozornil korunního prince, že jest vlak k odjezdu připraven.

Princ i průvodčí jeho popošli k vlaku, pan Hanibal jich následoval.

„Totě rychlost přímo zázračná!" připomenul korunní princ, vstupuje s pobočníkem svým do kupé vagonu první třídy, k panu Hanibalovi.

Tento se mlčky uklonil, načež vyměnil s přítelem Stoklasou významný pohled a pospíšil sám ke zvonu, by mohl dáti předepsané znamení k odjezdu.

Stoklasa, jemuž korunní princ žádné pozornosti nevěnoval, přirazil opatrně dvířka a zavřel. Zavřev pak i druhá dvířka, jež byl zbytečně otevřel, pospíšil k vagonu druhé třídy, kam byli vstoupili oba lokajové, a zavřev i zde, byl v několika okamžicích na lokomotivě, odkud dal příteli Hanibalovi rukou znamení, by zazvonil.

Pan Hanibal spokojeně se usmívaje, zazvonil a udeřil třikrát na zvon, lokomotiva pískla a vlak se hnul.

Pan Stoklasa, taktéž se usmívaje, nahnul se z lokomotivy a dívaje se nazpět, několikráte příteli rukou pokynul na rozloučenou a díval se naň, až vlak zahnul z přímky v mírný záhyb.

Také pan Hanibal loučil se mlčky s vzorným svým přítelem, kývaje za ním rukou, a popošel pak dále, by odjíždějící vlak pokud možno nejdéle viděl.

I postál zde asi čtyři minuty s výrazem svrchované spokojenosti v tváři, dívaje se upřeně za vlakem, až tento zahnuv za vzdálenou již vršinou zmizel,

načež vrátiv se do svého bureau, chvíli zde přecházel, bavě se v myšlenkách tím, co se bylo právě sběhlo.

* *
*

Od řídké, v celku však přece jen všední a v manipulační službě železniční nejvšednější události, o které jsme byli právě vypravovali, uplynulo osm dní.

Pan Stoklasa, jenž byl, jak víme, faktorem nejhlavnějším, připomenul si ji za tu dobu sice několikrát, ale vždy jen tak jako si připomíná svědomitý úřadník některý význačnější, ale přece jen všední výkon své povinnosti.

Pan Hanibal připomínal si ji však po celý večer a v noci se mu o ní docela zdálo; nicméně následujícího rána byla již v paměti jeho tak vybledla, že neměla proň žádné zvláštní zajímavosti, a není žádné pochybnosti, že by na ni byl v brzku úplně zapomněl.

Konaltě obvyklou službu svou obvyklým způsobem.

Nebyl sice, jak víme, na své malé stanici, kde nebyla skoro žádná nebo jen nepatrná frekvence, prací příliš přetížen; ale doprava nákladů z blízké továrny a nedalekého cukrovaru, jakož i neméně nežli sedmkrát ve čtyřiadvaceti hodinách projíždějící osobní vlaky a rovněž tolikrát, někdy i vícekráte v téže době projíždějící vlaky nákladní a různé jiné práce, jakými jest přednosta každé, byť sebe menší stanice „oblažován", zaujímaly skoro veškeren jeho čas, takže neměl hrubě ani pokdy na něco jiného mysliti, leda že v myšlenkách zabloudil v dobu nejblíže příští, na kterou byl ustanoven sňatek švar-

ného jeho synka Václava s krásnou, duchaplnou a přece „jako anděl“ dobrou, tichou a „ve všem všudy vzornou“ dcerou vzorného přítele Stoklasy.

Baviti se těmito myšlenkami a z nich plynoucími důslednostmi bylo pro spokojeného pana Floriana od nějaké doby slastí přímo závidění hodnou.

Dovedlť se v ně, ačkoliv byl již asi deset roků vdovcem, vžíti se snivou houževnatostí mladíka, jehož srdci byl tajuplný záchvěv lásky poprvé otevřel růžovou perspektivu na život netušených rozkoší a slastí — takže, kdyby nebýval tak velkým routinerem ve službě železniční, byl by začasté tak mnohé důležité, ba nejdůležitější opomenul, co mívá mnohdy v zápětí zcela prosté, ale zároveň zdrcující propuštění ze služby.

Lidem páně Hanibalovy letory a především oné routiny, které lze nabyti toliko úplným vžitím se v obor své působnosti, nevadí však ve svědomitém konání povinností daleko pohnutější momenty, nežli jest prostinké vžívání se v závidění hodný život dvou milujících se a milovaných osob — a tak konal pan Florian Hanibal i nyní své povinnosti jako kdy jindy s vzornou správností.

V Praze, to jest v kruhu svých kolegů v nádraží pražském, za celou tu dobu nebyl ani jednou; také přítele a dobrodince svého Stoklasu neviděl a vůbec o něm neměl žádných důležitějších zpráv.

Poptával se sice po něm, jako míval ve zvyku, toho neb onoho zřízence vlak doprovázejícího, když vlak ve stanici zastavil; ale náhodou nemohl mu nikdo dáti žádné jiné zprávy, leda že pana Stoklasu včera nebo předevčírem viděl v nádraží, že jest patrně zdráv a zároveň také spokojen, což spokojenému panu Hanibalovi úplně stačilo.

Závidění hodný tento klid duše páně Hanibalovy byl konečně přece jen vzrušen, a to příjemněji, nežli se byl sám kdy nadál.

Osmého dne po vypravení zvláštního vlaku a sice krátce po odjezdu ranního pražského vlaku poštovního byla panu Hanibalovi, sedícímu právě ve svém bureau u telegrafního aparátu, doručena malá škatulka a zároveň dopis ve velké, na pohled úřadní obálce, což obé bylo došlo právě přibylou ranní poštou.

Pan Hanibal, který byl kromě od svého syna již po několik roků od nikoho žádného listu, neřku-li nějaké zásilky obdržel, poznal sice na první pohled, že list není úřadní, totiž od správy železniční; a proto zvědavost jeho tak nedráždil, jako malá škatulka.

Chvíli ji na všechny strany obracel, prohlížel a zkoumal adresu; potom vzal list a prohlížel a zkoumal i ten; ale opět jej odložil a prohlížel zase zapečetěnou škatulku, načež ji konečně pomalu, opatrně rozpečetil a rovněž tak rozbaloval.

Nesmíme však opomenout dodati, že se mu při tom obě ruce trochu třásly — a že jevila tvář jeho výraz skoro horečné zvědavosti...

Tak jej nepatrné toto intermezzo rozčililo.

Jaké však bylo jeho podivení, když posléze škatulku otevřel a spatřil v ní v ranním slunci divuplným leskem zářící jehlici a dvé knoflíčků ku košili!

Byl to šperk démantový.

Pan Hanibal, ačkoli v klenotnictví žádný znalec, poznal na první pohled, že to vzácná, ryze umělecká práce nemalé ceny.

Ceny samé arci nemohl ani přibližně odhadnouti; ale přece mu mimoděk napadlo, že něco tak hezoučkého, tak divuplně zářícího sotva lze za dvě nebo tři sta zlatých poříditi.

Překvapení jeho bylo tak velké, že drže otevřenou škatulku v obou rukou díval se na šperk upřeným, skoro vytřeštěným zrakem po několik minut.

Náhle šlehla duší jeho pochybnost.

„Kdo mi to posílá?" napadlo mu. „Syn či přítel Stoklasa? Nebo docela člověk cizí?... Ale proč a zač by mi to posílali? Neníť ani můj svátek, aniž jakákoli jiná obvyklá příležitost k poslání daru tak drahocenného... Aj! Snad mýlka! Snad není šperk ten určen pro mne, nýbrž pro někoho jiného. Snad se zasílatel zmátl v adrese?"

Ruče sáhl pravou rukou po embalaži, v které byla škatulka zaobalena a pátravě zkoumal adresu.

Byla psána pevnou, vypsanou, ale panu Hanibalovi úplně neznámou rukou.

Zněla však jemu:

„Ctěnému pánu, panu Florianu Hanibalovi, přednostovi stanice X-ské, dráhy —ské v Čechách."

Zrak jeho, před chvílí pochybností poněkud zamutěný, zase zazářil.

Odloživ embalaži, zadíval se opět na šperk zrakem lakotným.

Několik okamžiků držel škatulku oběma rukama takořka křečovitě ve vzdálenosti asi desíti nebo dvanácti palců; pak ji od očí vzdálil a zase k nim přiblížil a různě ji nakláněje, prohlížel šperk se zálibou a na pohled znaleckým okem.

V tom mu napadlo, že při adrese není udána cena, jak bývá v obyčeji, kdykoli se posílá poštou věc cenná, ba že tam není ani adresy zasílatelovy.

Položiv otevřenou škatulku přímo před sebe na stůl, sáhl opět po odložené embalaži a jal se ji na vše strany obraceti, hledaje adresu zasílatelovu nebo aspoň cenu šperku; ale na embalaži nebyla nežli správná jeho adresa a razítko pošty: „Praha — Hradčany“.

„Od syna nebo přítele to tedy najisto není,“ zamumlal, načež jal se mudrovati:

„Ale vždyť jsem přece podepsal nákladní list! Jak jsem jen mohl býti tak neopatrný, ba pitomý, podepsati bezmyšlenkovitě a nepodívati se ani, kdo co posílá?!“

Odhodiv mrzutě embalaži, zadíval se opět na šperk přímo před ním ležící.

Po chvíli sáhl po něm levicí a dvěma prsty pravice vyňal opatrně jehlici a držel si ji několik okamžiků před očima nepohnutě; pak ji na vše strany obracel, prohlížeje zářící démant i stříbrný, plochý lístek, v němž byl démant uměle zasazen, i špendlík, ba zkoumal i ostří špendlíku na vlastním palci, jejž by si byl málem do krve zranil...

V tom mu napadlo, že mu byl také doručen list, na který byl, jsa leskem šperku takořka oslněn, úplně zapomněl.

„Aj!“ zahučel. „Snad mi záhadu vysvětlí dopis!“

A ruče položiv jehlici na stůl, sáhl po listě opodál, s chvatem jej roztrhl, rozbalil a jal se čísti...

Překvapení jeho bylo ještě větší, nežli když byl rozbalil škatulku.

List byl psán v jazyku německém touže vypsanou rukou jako adresa a zněl v doslovném překladu takto:

Vážený pane!

K rozkazu Jeho Výsosti korunního prince Rudolfa dovoluji si Vám oznámiti:

Jeho Výsost uznávajíc Vaši nevšední zručnost v konání úřadních povinností, kterou jste před několika dny rychlým vypravením zvláštního vlaku osvědčil, ráčila mi naříditi, abych Vám jmenem Jeho Výsosti vyslovil dík a k upomínce na onen den připojenou maličkost odeslal.

Z hofmistrovského úřadu
Jeho Výsosti korunního prince Rudolfa.

Následoval sice ještě podpis, ale úplně nečitelný.

Pan Hanibal přelítl těchto několik řádků s dychtivostí přímo horečnou.

Zrak jeho se leskl, čelo a skráně zvlhly potem — tak mocně působil naň chladný, ryze úřadním slohem psaný list.

V prvním okamžiku, jak se zdálo, nebyl si dosahu listu úplně vědom; počaltě luštit hieroglyf podpisu...

Avšak po chvíli, když se z překvapení svého poněkud vzpamatoval a duší jeho šlehla myšlenka, že to vlastně vyznamenání, jakého se zřídka komu dostává, roztáhla se tvář jeho v blahém úsměvu a oči zářily nevylíčitelnou radostí.

Několik okamžiků zůstal s listem v ruce bez pohnutí. Potom jej četl ještě jednou a přečta jej od začátku až po konec pomalu a nadmíru pozorně, počal jej čísti po třetí...

Tentokráte však nedočetl.

Při slovech „uznávajíc Vaši nevšední zručnost v konání úřadních povinností“, náhle se zarazil a rozradostněnou tvář jeho přelétl mráček leknutí.

Lidé páně Hanibalovy minulosti, kteří byli po celý svůj život v konání svých povinností pravými vzory a přece zlepšení svých poměrů děkujou jen náhodě a protekci, bývají ke všemu, co týče se uznávání a odměňování zásluh, vždy více méně nedůvěřiví — a tak i pan Hanibal.

Při vzpomenutých již slovech šlehla totiž duší jeho nová pochybnost. Napadloť mu, že není vůbec ani možno, by byl za výkon tak všední a bezvýznamný, jako jest prostinké odeslání depeše za vypravení zvláštního vlaku, tak štědře odměněn.

Jal se o tom přemítati.

Ale čím déle přemítal, tím pravdě nepodobnější zdála se mu býti jeho domněnka, zvláště když si připomenul, že rychlé vypravení vlaku náleží vlastně na účet náhody, a jde-li o zásluhu a odměnu, že náleží obé příteli Stoklasovi.

„Ne, ne, ne!" zahučel posléze. „To není možno. Toť buď mýlka nebo — —"

Nedohučel.

Duší jeho šlehla nová pochybnost; vlastně nejnepříjemnější myšlenka, jaká kdy rozradostněného člověka ochladila.

Napadloť mu, že snad si z něho někdo ztropil nevčasný žert — že jest šperk bezcenná imitace a připojený list podvržen k tomu cíli, aby adresát klamu spíše uvěřil a fingovaným uznáním svých zásluh a takovou též odměnou před svými kolegy a celým světem nesmrtelně se — blamoval.

„Ano, ano!" zvolal pan Hanibal skoro v rozhořčení. „Tak a nejinak tomu! Někdo si ze mne ztropil hrubý žert... Ale kdo — kdo?"

A počal opět přemítati.

Přemítal, kdo jej asi chtěl tímto rafinovaným zpusobem podvésti; ale nemoha si nikoho připomenouti, koho by mohl míti právem v podezření, počal posléze ve svém pochybování zase kolísati.

„Ale vždyť se přece můžeme přesvědčiti," zvolal konečně rozradostněným tonem, „je-li šperk pravý a není-li pouhá bezcenná imitace... A má-li cenu, pak ovšem — —"

Opět nedomluvil.

Mechanicky vztáhl ruku po jehlici na stole a počal ji znovu zkoumavěji nežli dříve prohlížeti.

Obracel ji na vše strany, nechávaje jasný démant hráti v reflexu slunečního světla všemi barvami, zkoumal ji proti světlu i ve stínu, z blízka i z dáli, ba opovážil se klepnouti jehlicí opatrně i o hranu stolu, jakoby chtěl také zkoumati zvuk. Ale nechť namáhal se sebe více, jistoty nenabyl.

Čím déle však zkoumal, tím více se v něm vzmáhalo přesvědčení, že to není imitace, nýbrž pravý skvost nemalé ceny.

Prozkoumav jehlici, jal se tímže způsobem zkoumati knoflíčky; ale i zde dospěl k témuž výsledku: jistoty sice nenabyl, avšak pochybnost jeho o pravosti šperku zaplašena tou měrou, že skoro již věřil, že nebyl někým oklamán, nýbrž — ovšem bez zásluhy — pochválen a nad jiné odměněn...

Pan Hanibal však jako člověk praktický přes to vše uznal za dobré — neukvapovati se dříve, nežli se někomu tímto řídkým uznáním a odměněním svých zásluh (což obé musilo vzbuditi závist kolegů) pochlubí, zjednati si úplné přesvědčení, že jest šperk pravý, a nikoli pouhá, od pravého šperku na pohled skoro ničím se nelíšící imitace.

Ale jak se přesvědčiti?

Na malinké staničce, kde přednosta konal i službu telegrafního úřadníka a kasíra, nebylo kromě přisluhujícího zřízence železničního a několika nádenníků, kteří vypomáhali při nakládání a skládání větších nákladů, živé duše, která by byla mohla panu Hanibalovi v jeho rozpacích přispěti.

Rovněž tak bylo, jak se přemítajícímu z počátku zdálo, i v blízké osadě, obývané skoro výlučně lidmi, zabývajícími se polním hospodářstvím — a jenom snad farář a ředitel cukrovaru nebo ředitel továrny — —

„Ano, ano!" přerušil pan Hanibal své přemítání nahlas. „Ten neb onen nebo všickni tři zároveň — —"

Nedomluvil. Podle okna kmitla se mužská postava.

Pan Hanibal, poněkud se obrátiv, spatřil před zasklenými dveřmi státi přisluhujícího zřízence železničního.

„Aj!" uklouzlo mimoděk jeho rtům. „Jakž jen možno býti tak bezpříkladně zpitomělým a zapomenouti, že je znalec v domě?! Vždyť přece vím, že je náš Tobiášek vyučený zlatník... Ano, ano," dokončil mumlavě, „Tobiášek pochybnost moji jediným slovem zaplaší."

Po té sáhl ruče po listě a sbaliv jej, strčil chvatně do náprsní kapsy; na to uloživ jehlici a knoflíčky zase do škatulky, zavřel ji a položil před sebe na stůl.

Učiniv takto, čeho bylo po jeho náhledu k zjištění ryzí pravdy nevyhnutelně potřebí, položil plochou dlaň levé ruky na škatulku a vzkřiknul:

„Tobiášku! Pane Tobiášku!"

Přede dveřmi lelkující zřízenec, zaslechnuv své jméno, prudce se obrátil. Poznav skrze zasklené dvéře svého přednostu, vrazil prudce do bureau a postavil se těsně u dveří.

Byl to muž asi třicetiletý, štíhlé, ale svalovité postavy, osmahlé, dosti pravidelné, ale jinak bezvýznamné tváře.

Zůstav u dveří státi, očekával po svém zvyku mlčky rozkazy svého představeného, který patrně v duchu svůj operační plán teprve formuloval.

„Tobiášku!" ozval se po chvíli pan Hanibal tonem nad míru laskavým a přívětivým. „Pojďte blíž!"

Tobiášek, zvyklý na stručná, mnohdy i drsná komanda, nevěděl v prvním okamžiku, co o nenadálé laskavosti chefově souditi; připlížil se ke stolu nesměle a ještě nesměleji upřel modré oči na svého představeného, v jehož marcialní tváři pohrával právě dvojsmyslný úsměv.

„Tobiášku!" opakoval chef po krátké pomlčce týmže laskavým tonem jako před tím. „Víte snad přece, že jest mi přednosta pražské stanice, vrchní inženýr pan Albín Stoklasa, přátelsky nakloněn —"

„Ano, ano, pane přednosto — vím," vpadl živě Tobiášek poznav, že nejde tentokráte o žádnou výtku nebo pokárání.

„A víte zajisté také," pokračoval pan Hanibal, „že syn můj Václav pojme jedinou dceru páně Stoklasovu co nejdříve za manželku —"

„Jakž bych nevěděl, pane přednosto!?" usmál se Tobiášek, nechápaje, kam chef tímto úvodem míří. „Víť o tom přece každý na celé trati..."

„Ano, ano — na celé trati," dodal pan Hanibal, zakroutiv si pravou rukou polovici svých mohutných

knírů, načež po krátké pause významným tonem pokračoval:

„A co byste řekl, pane Tobiášku, kdyby mi tak tento pan Stoklasa, dobrý a věrný můj přítel, poslal nějaký malý presentíček...“

„Hm, co bych mohl říci?“ odvětil Tobiášek skoro v rozpacích. „Řek' bych — že učinil dobře..“

„Ale což kdyby takový presentíček stál několik set zlatých?“ optal se pan Hanibal, upřev zkoumavě zrak svůj na Tobiáška.

„Několik set zlatých?!“ podivil se Tobiášek nevěda, co by na tak zvláště formulovanou otázku odpověděl.

„Ano, několik set zlatých,“ děl pan přednosta s důrazem, načež zvednuv levou ruku, kterouž byl až dosud škatulku se šperkem před zrakem Tobiáškovým ukrýval, dodal úsečně:

„Podívejte se!“

Tobiášek upřel zvědavě zrak na škatulku, ale zůstal bez pohnutí, jakoby se ostýchal.

„Jen se podívejte, jen se podívejte, pane Tobiášku!“ vybízel pan Hanibal ukázav ukazovákem pravé ruky na škatulku.

Tobiášek natáhl ruku po škatulce nesměle; ale sotva ji vzal do ruky a podíval se na rub, zvolal:

„Aj! totě nějaký šperk z dílny Grohmannovy, kde jsem se vyučil.“

„Ano — z dílny Grohmannovy!“ dotvrdil přednosta s přízvukem bezmyšlenkovitosti.

Tobiášek zručně otevřel škatulku a zahlednuv šperk zvolal v největším překvapení:

„Aj! totě, pane přednosto, šperk, o kterém jsem sám pracoval...“

„Není možno!“

„Ano, ano — tento stříbrný lupínek pod jehlicí je moje práce,“ ujišťoval Tobiášek: „kámen zasazoval kamarád...“

„Aj, aj!“ uklouzlo panu Hanibalovi, jenž s tváře Tobiáškovy zraků nespouštěl.

„A co pak asi takový šperk v celku stojí?“ optal se konečně přednosta, nemoha déle svou zvědavost ukrotiti.

„Takový šperk?“ opáčil táhle Tobiášek. — „Takový šperk — v celku — —“

„Ano, ano — celý: jehlice i knoflíky dohromady,“ vpadnul kvapně pan Hanibal.

Tvář Tobiáškova jevila chvíli zkoumavou přemítavost odborného znalce, kdežto v marcialní tváři páně přednostově zdála se býti zřejmě vyznačena bázlivá, skoro úzkostlivá zvědavost.

„Dvě až tři sta zlatých, není-liž pravda?“ ozval se konečně pan Florian.

„Ah, co vám, pane přednosto, napadá!“ zvolal Tobiášek osmělen, ale tonem tak neurčitým, že nedalo se naprosto uhodnouti, míní-li, že stojí více nebo méně.

Pan Hanibal domníval se poslednějšího; tvář jeho poněkud se zakabonila, když děl:

„Tedy sto nebo sto padesát!?“

„Ah nikoli, nikoli, pane přednosto!“

„Mnoho-li tedy — asi?!“ vyrazil ze sebe pan Florian a z očí šlehl mu blesk zklamání.

„Mnoho-li?“ opakoval táhle pan Tobiášek, nemaje ani tušení, že svým otálením natahuje přednostu na skřipec.

„Ano, mnoho-li!“ zvolal pan Florian skoro přísně, jako míval v obyčeji, když rozkazoval.

Tobiášek ještě chvíli váhal, pak pravil pomalu přitlumeným hlasem:

„Osm, až devět set zlatých!"

„Osm, až devět set zlatých?!" opakoval pan Hanibal tonem nejvyššího podivení. „To není možné!"

„Ne-li více, pane přednosto," připomenul chladnokrevně Tobiášek.

„To není možné, to není možné!" opakoval pan Florian monotonně.

„Ostatně," ujal se slova Tobiášek, „libo-li, pane přednosto, můžete se přesvědčit..."

„Jak to? Jak to?"

„Pamatuju se," pokračoval Tobiášek, „že v naší dílně zhotoveny byly tenkráte tři takové garnitury a jednu že zakoupil hrabě Valdštýn..."

„Ale jak se přesvědčit?" vpadl pan Hanibal.

„Zcela jednoduše," zní odpověď. „Náš pan doktor, který je právě teď u mé ženy, kterou zase ty proklaté srdeční křeče trápí, byl také tělesním lékařem hraběte Valdštýna. Pamatuju se zcela dobře, že bylo v dílně vypravováno, že pan hrabě kupoval garnituru ve společnosti pana doktora. Ten tedy musí vědět, co stála... Libo-li, pane přednosto," končil Tobiášek, „já pana doktora zavolám..."

„Ano, ano, zavolejte!" uklouzlo panu Hanibalovi, kterému v okamžiku tom ani nenapadlo, že dopouští se tím aktu nehrubě galantního.

Tobiášek byl v mžiknutí ze dveří a v několika vteřinách, jichž pan Florian Hanibal využitkoval k pokochání se pohledem na drahocenný šperk, přivedl doktora do bureau.

Doktor, muž již obstarožný a fysiognomie v celku dobromyslné, byl jednou z oněch nečetných osob, s kterými se pan Hanibal aspoň občas v nejbližší

hospůdce stýkával, aby si zahrál v karty nebo jinak, to jest zcela všedním hovorem o věcech zcela bezvýznamných se pobavil, zkrátka, přebytečný čas ubil.

Není tudíž divu, že byli aspoň tak dalece spřáteleni, že chovali se k sobě s jakousi nonchalancí a mluvívali mnohdy skoro důvěrně.

Přes to přivítal pan Hanibal doktora s jakousi zdvořilou škrobeností.

Popošel mu v ústrety a ukloniv se podal mu jaksi blahosklonně ruku, řka tonem, jakýmž mluvívají lidé, kteří chtějí dáti jiným svou duševní nebo jinou převahu na jevo:

„Račte prominouti, pane doktore, že jsem se osmělil... Jde mi o vážnou záležitost... Dostal jsem právě present...“

„Opravdu?“ usmál se doktor.

„A jaký! Prosím, podívejte se!“ pokračoval pan Hanibal couvaje ke stolu, kde ležela škatulka.

Doktor popošed několik kroků za ním zůstal státi.

Přednosta vzal vítězoslavně škatulku do ruky a podal ji s posuňkem skoro až komediantským doktorovi.

Tento otevřev netečně škatulku díval se chvíli na šperk s výrazem, s jakým se díváme na cosi, co v nás nebudí ani obdivu, aniž jakéhokoli jiného pocitu.

Pan Hanibal však, jenž s tváře doktorovy zraků nespouštěl, domníval se v ní čísti výraz utlumené závisti.

„Nu, co tomu říkáte?“ ozval se po chvíli, když doktor neodpovídal.

„Pěkný present,“ zamumlal doktor, „ale já už takový jednou viděl.“

„Vím, vím — Tobiášek už mi povídal,“ vpadl kvapně pan Hanibal. „Ale co soudíte, mnoho-li asi stál?“

„Pan hrabě dal za takový šperk před třemi nebo čtyřmi lety devět set osmdesát zlatých,“ odpověděl doktor s klidem člověka, kterému jsou věci tohoto druhu zcela lhostejny.

Pan Hanibal nedal tentokráte ani stáhnutím jediného svalu své podivení na jevo; zdá se skoro, že ho potvrzení slov Tobiáškových vůbec ani nepřekvapilo.

„Nu, a co myslíte, — od koho jsem present ten dostal?“ ujal se slova přednosta po krátké pomlčce sáhnuv pravou rukou mimoděk na náprsní kapsu, kde byl schován potěšitelný list a zároveň nezvratný důkaz.

„Od koho?“ opáčil doktor lhostejně, pokrčiv ramenoma; ale hned dodal:

„Od koho jiného nežli od pana syna, jenž byl před nedávnem povýšen...“

„Chyba lávky!“ vpadnul pan Florian. „Od syna ne! Hádejte! Hádejte!“

„Tedy od přítele Stoklasy...“

„Ne, ne! — Neuhodnul jste!“

„Od koho, prosím?“

„Hádejte! Hádejte!“ nalehal pan Hanibal, kterému působilo obzvláštní potěšení, že doktor hned neuhodnul.

Tvář doktorova vzala na se výraz přemítavosti.

Po chvíli pokrčil zase rameny řka s přízvukem, z kterého bylo lze pozorovati, že sám o svých slovech pochybuje:

„Snad ne od ředitelstva?“

„Ah!“ uklouzlo mimoděk panu Hanibalovi. „To by tak! Od ředitelstva! Co vám napadá…“

„Od koho tedy?“ opáčil doktor dotaz.

Tentokrát pan Hanibal neodpověděl. S nevylíčitelným výrazem sebevědomí a pýchy sáhl do náprsní kapsy a vyňav z ní list podal jej mlčky doktorovi.

Tento jej rozbalil a počal čísti.

Pan Hanibal stoje před ním rozkročen nespouštěl s tváře doktorovy očí — studovalť dojem, jaký naň obsah listu učiní.

Náhle se mu zdálo, že kmitlo po tváři doktorově cosi jako zcela neklamná závist — pan Hanibal v duši zajásal…

Klidně a beze všeho podivení dočetl doktor list, složil jej a vraceje jej panu Florianovi pravil chladně:

„To vás zajisté potěšilo — ne?“

„Závist! Závist!“ zahučel v duši páně Hanibalově démon uražené pýchy.

Pan Hanibal sám však se opanoval a tváře se taktéž lhostejným pravil chladně:

„Prosím vás! Člověk koná jen svoji povinnost — a uzná-li to sám korunní princ, nemusí se člověk vzpouzeti…“

„To ne, to ne!“ vpadl doktor živěji.

„A dostane-li člověk něco na památku,“ pokračoval pan Hanibal vypjav poněkud prsa, „může býti spokojen, obzvláště nestojí-li památka taková několik krejcarů…“

„Pravda, pravda!“ zahučel doktor.

„A nebo, když uznání takové,“ pokračoval přednosta, „muže míti jakýsi vliv na jeho poměr k ředitelstvu, to jest když ředitelstvo zvěděvši o tom bude

muset přiznati, že člověk konal vzorně svou povinnost...“

„Pravda, pravda!“ přisvědčil hučivým tonem doktor, načež váhavě dodal:

„Můžete býti spokojen — —“

„To také jsem...“

„A nemusíte se pranic proto rmoutit, když vám budou kolegové závidět...“

„Závidět!“ vyrazil náhle ze sebe prudce pan Hanibal. „Proč by mi záviděli?!“

„Prosím vás!“ odvětil doktor lhostejně. „Lidé jsou křehcí tvorové.“

„Ale proč by mně záviděli kolegové!“ vpadl přednosta, v jehož duši počala se otvírati zcela nová perspektiva do budoucnosti.

„Nu — pro uznání vašich schopností a vzorného konání povinností, — pro vyznamenání před jinými.“

„A myslíte, doktore, že by mne něco podobného hnětlo?!“ ozval se nyní pan Hanibal sebevědomě. „Nechť mi závidí třeba celý svět — co mi po tom! Já se o vyznamenání neucházel, já se nikoho o nic nedožebrával — já konal pouze svou povinnost. A že jsem ji vykonal správně — kdož by mi mohl záviděti?“

„Nu, správného vykonávání povinností nebude vám sice nikdo záviděti,“ odvětil chladnokrevně doktor, „ale vyznamenání — vyznamenání, a především daru tak drahocenného...“

Pan Hanibal tentokráte neodpověděl. Zamyslilť se, tak že ani nezpozoroval, že doktor položil škatulku, kterou byl až dosud v ruce držel, zase na stůl.

„Co na tom! Co na tom!?“ přerušil náhle pan Hanibal mlčení, jakoby se probíral z tvrdého snu.

„Vždyť jsem muž — a dovedu již vzdorovati, byť se na mne závist šklebila třeba se všech stran...“

„Nu — tak hrozné snad to přece nebude,“ chlácholil pololhostejným tonem doktor. „Kolegové nejsou stejni — jeden bude závidět, druhý souhlasit a třetí snad z toho bude i potěšen... Obzvláště vzorný váš přítel, pan Albin Stoklasa — — —“

„Ten zajásá!“ zajásal nyní pan Hanibal, jenž byl jevil až dosud jakousi stísněnost mysli. „Ano, ano — můj dobrý, vzorný přítel zajásá! A to jest mi dostatečnou náhradou za úšklebné snad poznámky závisti.“

„Věřím, věřím!“ připomenul doktor. „A máte-li pana Stoklasu na své straně, kdož medle, byť vám třeba šíleně záviděl, svedl by něco proti vám? Nikdo! Jste obrněn — nalezáte se v bezpečí jako v nedobytném hradě. Nechť závist kolem vás třeba zběsile zuří, vy můžete zůstati pod záštitou přítele Stoklasy klidným — —“

„A takovým také, přísám bůh, zůstanu!“ zvolal pan Hanibal povýšeným hlasem, kteroužto větou hovor v tomto směru ukončen.

Promluvili ještě několik slov všedních; ale pan Hanibal nejevil na ničem interesu.

Rozloučili se tedy — — —

Hned za doktorem opustil bureau i Tobiášek, jenž byl u dveří němým svědkem celého výstupu; pan Hanibal zůstal o samotě — — —

— — — —

Chvíli přecházel pan Hanibal ve svém bureau v různých směrech.

Zdál se býti tak spokojen jako kdy jindy — tvář jeho aspoň nejevila již nižádného rozčilení nebo jakéhokoliv pocitu vůbec. Byltě se buď vzpamatoval

nebo mu bylo již vše, co jej před chvílí tak vzrušilo, více méně lhostejno...

Náhle a mimoděk zastavil se před stolem, na němž ležela škatulka s drahocenným šperkem posud otevřená, jak ji tam byl doktor položil.

V okamžiku, kdy zrak páně Hanibalův na šperku utkvěl, šlehnul z očí jeho znovu zvláštní blesk rozradostnění, vlastně svrchovaného uspokojení, — důkaz to, že vyznamenání a provázející je drahocenný dar nejsou mu lhostejny, naopak — že pohledem na skvost duše jeho znovu se rozehřívá...

Chvíli díval se na šperk z povzdálí, pak jej vzal do ruky a prohlížel — nyní již s výrazem znalce...

Náhle radostně zamručel:

„Devět set osmdesát zlatých! Aj, totě skoro celoroční gáže!"

A opět upřel zrak svůj na šperk a z očí šlehlo cosi jako neklamná známka lakoty a pýchy...

„Škoda, že to neví ještě Stoklasa!" zamumlal po chvíli.

A po krátké pomlčce dodal:

„Ale nic nevadí! Ještě dnes se to dozví, aby měl radost! A synovi také hned napíšu několik řádků..."

Po té díval se opět jen mlčky na skvost...

„A závist!" zahučel po několika vteřinách vzpřímiv se skoro komicky. „Bledá, žlutá nebo i nazelenalá závist může řáditi třeba zběsile. — Co mi po těch, kteří mi závidí! Naopak, naopak! Postarám se již sám, aby záviděli vášnivě a tak se sami v sobě užírali — já zůstanu klidným, ba lhostejným..."

„Ano, klidným a lhostejným," opakoval po malé přestávce temným hlasem, jakoby sama sebe vážně a opravdově napomínal; však hned na to dodal:

„Ale — jak zůstati lhostejným, když člověku víří žilami krev tak vřele jako málo kdy jindy?! Ani když mi bylo zvěstováno, že jsem byl jmenován přednostou stanice, ani když mi přítel Stoklasa zvěstoval, že proti lásce a sňatku našich dítek ničeho nenamítá, nebylo mi tak podivně jaře a svěže, jako právě teď! A já bych měl zůstati klidným nebo docela lhostejným?! Ah, ano — klidným, rozvážlivě klidným, jak sluší se na muže, možno již zůstati; ale lhostejným?...

Ne, ne, nikdy! — A není také třeba! K vůli komu potlačovati své potěšení!

Nepřízni a závisti k vůli?

Nikoli! Toho se nikdy nedočkají. Naopak — nechť zví celý svět, že si nedám závistí předpisovat..

Ano, ano — celý svět nechť zví, že jsem byl pochválen a vyznamenán, že se mi dostalo za vzorné plnění povinností řídké odměny."

Po těchto slovech, při kterých zraků svých s drahocenného daru nespouštěl, vyňal opatrně jehlici ze škatulky a zapíchnul si ji do košile. Pak nahnul hlavu co možná nejhlouběji k prsoum, aby se přesvědčil, jak mu jehlice sluší — a nevylíčitelný úsměv uspokojení přelétl jeho tvář.

Ale vše to mu nestačilo.

Vyňal z kapsy malé zrcádko a shlížel se v něm jako nejkoketnější krasavice.

Po chvíli jehlici zase vytáhl a položiv ji na stůl vyňal ze škatulky oba knoflíčky.

I ty zkoumavě prohlížel, načež vyměnil obyčejné koštěné knoflíky u košile za démantové a sáhnuv po jehlici zapíchnul si ji opět na dřívější místo a sice co možná nejvýše pod krk, ale přece tak, aby ji bylo viděti, i když hlavu k prsoum hluboko naklonil.

A opět se prohlížel několik minut v zrcadle.

Po té si připomenul, že chce napsati svému synu několik řádků o potěšitelné události.

Pomalu přišoural se ku psacímu stolku. Zasednuv zaň vytáhl ze zásuvky několik lístků listovního papíru a připravil si je před sebe. Vzav pak péro namočil je — —

Ale dříve nežli napsal první slovo, nemohl odolati pokušení: musil znovu nakloniti hlavu hluboko k prsoum a podívati se na závidění hodnou okrasu svých ňader — musil sáhnouti i po zrcádku a shlížeti se v něm, jako byl již dříve učinil, a teprve po chvíli zrcátko odložil a počal psáti.

Chtěl sice napsati jen několik řádků, ale z péra rychle po papíře jedoucího plynula řádka za řádkou tak úžasně lehce, že byla první stránka napsána, aniž byl pověděl, co vlastně pověděti chtěl.

Napsaltě pouhý úvod a nezbylo nežli list obrátit.

Učinil tak a psal dále — až popsal všechny čtyři stránky těsným písmem a pověděl synu svému netoliko, co mu chtěl stručně zvěstovati, nýbrž vylíčil mu obšírněji i své pocity a naděje do budoucnosti.

„Tak!“ zamumlal, když byl hotov. „Teď list zalepíme, napíšeme adresu a jakmile přibude první poštovní vlak, vhodíme list do ambulance poštovního vozu!“

Zatím konal, o čem si byl právě mumlal.

Jsa hotov přichystal si před sebe nový lístek, chtěje psáti také příteli Stoklasovi; ale dříve nežli vzal péro do ruky, zazněl z nejbližší stanice signál, že vyjíždí odtamtud osobní vlak směrem ku Praze.

„K čertu!“ zahučel nevrle. „Vždyť pak už mám býti pět minut u kasy!“

Na to vyskočil a obrátiv se „ku kase“, to jest k oknu v protější stěně, mumlal:

„Ostatně — Stoklasovi psáti není ani třeba. Mohuť mu to vzkázat po vrchním konduktérovi nebo strojvedoucím...

Ano, ano — tak a nejinak učiním...

Ostatně — pojede-li Stoklasa dnes nebo zejtra kolem, jak skoro každý týden činívá, mohu mu radostnou zvěst sděliti ústně a pozvati jej, aby se na zpáteční cestě u mne zastavil a teprve s nejbližším osobním nebo třeba nákladním vlakem domů se vrátil... Ano, ano — tak a nejinak učiním!“

Takto mumlavě rozjímaje pouze se obrátil a byl již „u kasy“.

Před kasou však nebylo živé duše.

Pan Hanibal upraviv si razítko neměl pro okamžik ničeho na práci.

Zůstav na obvyklém místě státi opřel se o stěnu a zamyslil se.

Není divu, že myslil výhradně jen na present a přípis jej provázející, na přítele Stoklasu a svého syna, na závist svých kolegů — vůbec jen na to, co mu bylo již dříve na mysli tanulo.

Přes to zamyslil se tak hluboko, že těch několik minut, jichž potřeboval přijíždějící vlak k doražení do stanice, uplynulo mu skoro jako tolikéž vteřin.

Tobiášek stál již dávno připraven venku na perronu u zvonce, aby — jakmile shledne přijíždějící vlak — dal první znamení zvoncem, což se konečně také stalo a pana přednostu z příjemného dumání vyrušilo.

Chvatně odskočil „od kasy“ k telegrafickému aparátu, dal obvyklý signál nejbližší stanici a vyrazil na perron.

Přijížďějící osobní vlak právě před staniční budovou zarážel.

Na perronu nebylo živé duše a náhodou nebylo tentokráte ani žádných zásilek k dopravení.

Pan Hanibal popošel několik kroků podle trati a zastaviv se opodál lokomotivy tím způsobem, že mohl býti netoliko s parostroje, nýbrž i s nejbližšího vagonu pro zavazadla, jakož i s poštovní ambulance pohodlně viděn, nápadně se rozkročil a rozradostněný zrak jeho těkal s místa na místo, vlastně s jednoho z přijedších nebo právě odpočívajících zřízenců na druhého.

Pozdraviv strojvedoucího s lokomotivy se nahnuvšího přívětivým kývnutím ruky, sledoval pan Hanibal zrakem svým vrchního konduktéra, jenž byl seskočil s vagonu, by obvyklým způsobem provolal stanici a vystupujícím otevřel kupé.

I toho pan přednosta kývnutím ruky vlídně pozdravil.

Pozdrav jeho byl rovněž tak vlídně opětován; ale konduktér, ačkoli neměl jiného na práci nežli provolati stanici, poněvadž tu nikdo nepřisedl a nevystoupil, nevšimnul si právě tak jako řidič a topič parostroje, co jim pan Hanibal mlčky a přece tak nápadně ukazoval — jehlice a knoflíčků.

Kdo by si byl právě pana Hanibala pozorně všimnul, nebyl by se ubránil zvláštního úsměvu.

Stáltě pan Hanibal rozkročen nepohnutě jako socha, ale s nápadně vypjatýma prsoma, maje pravou ruku za vestou zastrčenou, a to tak, že palec pod dolejším knoflíkem zdál se přímo vyzývati:

„Sem a výše se podívejte!“

Však netoliko posice sama o sobě, i výraz tváře,

obzvláště když si člověk všimnul také pitvorného tělíčka, působil neodolatelně komicky.

Přísná marcialnost postoupila totiž na chvíli místa výrazu, abychom tak řekli ztrnulé vyděšenosti — tak aspoň jevilo se právě vítězoslavné rozechvění páně Hanibalovy duše v jeho tváři, v kteréž koulící se oči a nevylíčitelný úsměv svrchovaného uspokojení kolem zašpoulených rtů neobvyklý kontrast tvořily.

Vlak, z něhož nikdo nevystoupil a do kteréhož nikdo nevstupoval, byl v několika vteřinách zase k odjezdu připraven.

Pan Hanibal otálel však dáti znamení k odjezdu.

Vrchní konduktér přednostu ještě jednou přívětivě pozdravil.

Pan Hanibal vypjal prsa ještě více, přejel pravou rukou po bradě a prsou až dolů k vestě, kde byla před tím odpočívala, jakoby dával znamení, kam má býti pohlednuto, načež ruku zase zastrčil za vestu a pohrával palcem pod dolejším knoflíčkem.

Ale ani tentokráte si vrchní konduktér ve své otupělosti ničeho nevšimnul a panu přednostovi nezbylo, nežli nevšímavce na pozoruhodný skvost upozorniti.

„Podívejte se!“ pravil lakonicky, ale tak zvučným hlasem, že slyšeli to i na lokomotivě, a ukázal prstem přímo na jehlici.

Tentokráte musil si konduktér všimnouti ukázaného skvostu, jenž v záři sluneční v duhových barvách divuplně se leskl.

Po tváři kmitlo mu nejvyšší udivení.

„Aj, totě překrásná jehlice!“ zvolal. „A rovněž takové knoflíčky!“ dodal tímže tonem podivení.

„Present!“ připomenul opět lakonicky pan Hanibal.

„A mnoho-li asi takový šperk stojí?“ optal se konduktér prohlížeje skvost z blízka dvou kroků.

„Bez mála tisíc zlatých!“ vyložil pan Florian.

„A od koho jste jej dostal? — Od pana přednosty pražské stanice — není-liž pravda?“

Pan Hanibal prudce zavrtěl hlavou.

„Nikoli!“ děl rozhodně. „Hádejte!“

Konduktér pokrčil ramenoma.

„Pojedeme?!“ ozval se s lokomotivy nevrlým tonem strojvedoucí, jenž byl výjev ten netrpělivě sledoval.

„Hned, hned!“ odpověděl za konduktéra, jenž byl píšťalku již nasadil k ústům, pan Hanibal.

„Hádejte!“ vyzval pak znova konduktéra; ale dříve nežli tento odpověděl, dodal pan Hanibal vítězoslavným tonem:

„Od Jeho Výsosti korunního prince Rudolfa, a sice za rychlé vypravení separátního vlaku — před několika dny...“

„Není možno!“ zadivil se konduktér a chtěl ještě něco připomenouti, ale připomenuv si, žeť čas k odjezdu, dal sám znamení Tobiáškovi, aby zazvonil.

Tobiášek zazvonil, konduktér zapísknul a obrátil se k vlaku, by skočil na stupínek vagonu.

Teprve nyní pohnul se i pan přednosta.

Učiniv rychle několik kroků za konduktérem uchopil jej, právě když dal strojvedoucí písknutím lokomotivy signál, za rameno a chvatně pravil:

„Prosím — vyřiďte panu Stoklasovi, že ho pozdravuju, a povězte mu, čím jsem byl tak příjemně

překvapen! Že ho prosím, aby se zde u mne co možná nejdříve zastavil... Ano?"

„Ano, ano, pane přednosto!" odvětil úslužně konduktér stojící na stupínku vlaku již se pohybujícího.

„Nezapomeňte — prosím snažně!" žádal pan Hanibal ubíraje se vždy rychlejším krokem podle vagonu.

„Budu vám vděčen — Stoklasa bude mít radost — snad ještě větší nežli já..."

Po těchto slovech musil pan Hanibal již podle vagonu běžeti...

„Prosím tedy ještě jednou," žebronil. „Nezapomeňte — nezapomeňte!"

„Ne, ne! Spolehněte se, pane přednosto!" odpovídá konduktér vylezající na své stanovisko na vagoně.

Pan Hanibal nemoha již vlaku vždy rychleji ujíždějícímu stačiti, zastavil se.

„Nezapomeňte! Nezapomeňte!" volal ještě za konduktérem, ale drkotavý hukot vlaku hlas jeho již přehlušil.

Pan Hanibal setrval nepohnutě na svém místě po několik minut upíraje vítězoslavný zrak svůj upřeně za vzdalujícím se vlakem tak dlouho, až tento zahnuv z přímky za nejbližší vršinou zmizel.

* *
*

Zůstavme pana Hanibala v závidění hodné společnosti příjemných, ba nejpříjemnějších myšlenek jaké kdy úřadně chladnou duši jeho rozechvívaly, a věnujme po nějaký čas pozornost vzornému jeho

příteli, Albinovi Stoklasovi, kterému byl právě po vrchním konduktérovi vzkázal, čím byl tak nenadále a zároveň mile překvapen.

Také Stoklasa byl již podobně jako pan Hanibal na onehdejší vypravení zvláštního vlaku skoro úplně zapomněl.

Úřadní záležitosti, kterýmiž byl nucen obírati se, byly i vzpomínku na to tak do pozadí zatlačily, že připomenul si to v právě minulých několika dnech sotva třikrát nebo čtyřikrát — a právě dnes, neb určitěji označeno, právě v okamžiku, kdy ze stanice páně Hanibalovy vlak se hnul, připomenul si to náhodou ještě jednou, ale vzpomínka duší jeho jen šlehla a hned postoupila místa vzpomínkám a myšlenkám jiným.

Pan Stoklasa přecházel totiž, maje obě ruce křížem na zádech složeny, právě po perronu, zřízeném u východu z nádraží, očekávaje příjezd nejbližšího vlaku z pouhopouhé dlouhé chvíle, jaká se zmocní příliš zaměstnaných starších lidí vždy, kdykoli nemají náhodou třeba jen půl hodinky pranic co dělati.

A právě taková, pro lidi páně Stoklasova zaměstnání spíše mučivá půlhodinka byla se mu přímo vnutila.

Odbyv si před tím nalehavou a důležitou úřadní záležitost, která po několik hodin veškerou jeho duševní činnost zabírala, pocítil bezprostředně po té mírnou prázdnotu duše a vyšel na perron, aby se po nádraží pouze porozhlédnul.

Učiniv tak a nespatřiv nikde, co by jej v úřadním nebo neúřadním ohledu zajímalo, popošel bezděky a bezmyšlenkovitě až na druhý perron, kde pocítil ještě větší prázdnotu duše nežli před chvílí.

Teprve, když přešed několikráte po perronu připomenul si, že za několik minut přijede osobní vlak, vyplnila se prázdnota duše aspoň důstojným surogatem: čekal na vlak nevěda proč...

Dlouho nečekal.

Asi po desíti minutách, co si byl na okamžik připomenul vypravení zvláštního vlaku, zazněl z dáli asi tří set kroků zvonkový signál, že přijíždějící vlak opouští právě poslední stanici; po šesti neb sedmi minutách zazněl pak v bezprostředním blízku pana Stoklasy nádražní zvon, oznamující, že vjíždí vlak právě do dlouhého nádraží, a po dvou anebo třech dalších minutách vlak přijel a zastavil.

Obvyklý ruch a šum, provázející vystupování, Stoklasu naprosto nezajímal. Sotva že zrakem jednou přelétl dav hemžících se lidí.

Zastaviv se nedaleko lokomotivy díval se chvíli na parostroj, pak na vagony a později zase na parostroj...

Strojvedoucí pozdravil, pan Stoklasa poděkoval.

Podobně učinil i vrchní konduktér, který seskočiv s vozu pospíšil otevříti kupé.

I jemu pan Stoklasa poděkoval za pozdrav a díval se pak kamsi v neurčité prázdno.

V několika jen vteřinách byl vrchní konduktér pro okamžik hotov, načež učiniv několik kroků k zamyšlenému Stoklasovi vyrušil jej opětným pozdravem:

„Má úcta, pane přednosto!"

„Dobrý den," odpovídá oslovený. „Co nového?"

„Nic, pane přednosto — přináším pouze pozdrav..."

„Ah, od přítele Hanibala!" vpadl živě pan Stoklasa, a klidně přísnou tvář jeho, v níž se byla právě

zračila naprostá bezmyšlenkovitost, přelétl úsměv všedního, ale přece příjemného pocitu.

„Ano,“ dotvrdil lakonicky konduktér.

„Zdráv?“ optal se Stoklasa živě.

„Zdráv!“ dotvrdil opět konduktér, načež dodal:

„Zároveň mám, pane přednosto, poprositi, abyste — —“

„— — přítele co nejdříve navštívil, není-liž pravda?“ vpadl kvapně přednosta.

„Ano!“ zní odpověď. „Má prý pro vás nad míru potěšitelnou zprávu — —“

„Pro mne?“ zadivil se Stoklasa.

„Ano.“

„A nevíte jakou?“

„Mám ji aspoň napovědít,“ zní odpověď. „Pan Hanibal byl vyznamenán — —“

„Není možno!?“ zadivil se opět přednosta jevě ve tváři mírnou zvědavost. „A kým a zač — prosím!“

„Korunním princem — —“

„Není možná!“

„Dostal darem démantovou garnituru v ceně asi tisíce zlatých...“

„Není možná — není možná!“ divil se pan Stoklasa, ale hned opětoval s důrazem svůj dotaz:

„Ale zač — zač?“

„Za rychlé vypravení zvláštního vlaku před několika dny,“ vyložil konduktér.

Tvář páně Stoklasovu, jevící až dosud jen mírnou, vždy více však se vzmáhající zvědavost, přelétlo po tomto vysvětlení cosi jako nepatrný stín nevole.

Svraštiv čelo přimhouřil oči, ale hned jimi nápadně zamrkal. Celá tvář protáhla se, abychom tak řekli, mračnou zvědavostí.

„Jakže? Zač že?!" vyrazil ze sebe, jakoby mu mluvení činilo největší namáhání.

Konduktér opakoval do slova své vysvětlení.

„Ale to přece není možno!" zahučel pan Stoklasa.

„A přece pravda, pane přednosto. Viděl jsem jehlici i knoflíčky na vlastní oči..."

„Není možno — není možno!" opakoval přednosta hučivě do vousů jakoby mluvil sám k sobě, načež prudce ze sebe vyrazil:

„Vždyť on separátní vlak vůbec ani nevypravoval — —"

„Pravda," přikývnul konduktér, „ten přece musil být vypraven odtud — —"

„On pouze o vlak telegrafoval," pokračoval mručivě Stoklasa.

„A právě jen za toto telegrafování dostalo se panu Hanibalovi pochlebného vyznamenání a drahocenného daru," vyložil konduktér nemaje přese všechnu změnu v tváři a chování přednostově ani tušení, co počíná duší jeho vříti.

„A právě to jest mi tak nápadné — tak přímo nevysvětlitelné — nepochopitelné..."

„Račte se sám přesvědčiti!" povzbuzuje konduktér. „Za půl hodinky odjíždí nákladní vlak —"

„Ne, ne — nepojedu —" zní odpověď skoro drsně.

„A nejbližším večerním vlakem osobním můžete se zase vrátit."

„Ne — nepojedu!" opakuje pan Stoklasa rozhodněji než poprvé.

„Pan Hanibal jest nadmíru potěšen,“ dokládá konduktér.

„Věřím, věřím,“ mumlá Stoklasa.

V tom parostroj pronikavě zapísknul na znamení, že s vyprázdněným vlakem couvne.

„Dovolte, pane přednosto,“ ozval se konduktér uctivě a obrátiv se vyskočil na stupátko prvního vagonu, aby si snesl s vagonu plášť a příruční vak.

Přednosta neodpověděl a na konduktéra také nečekal. Obrátiv se kráčel po perronu nazpět k svému bureau.

Konduktér, seskočiv v několika vteřinách s couvajícího vlaku, viděl ho již, jak ubírá se vždy rychlejším, ba chvatným krokem dále podle kolejí k druhému perronu — — —

— — — —

Co dělo se v tu dobu v duši páně Stoklasově, nelze tak snadno pérem označiti, neřku-li názorně vylíčiti.

V prvním okamžiku, když ze slov konduktérových vyrozuměl, zač byl přítel vyznamenán a odměněn, bylo mu nejinak, než jakoby jej byl někdo stéblem slámy šlehnul přímo do obličeje — nepatrně, lehce sice, ale přece tak, že jemný pocit projel celým tělem.

Vímeť, že pocit ten provázelo první, mizivé ještě zakabonění tváře.

V duši páně Stoklasově bylo posud jasno a klidno a jenom z dáli jakoby vystupoval hrozivý sice, ale přece jen sivý mrak.

V bezprostředně následujících okamžicích, kdy na konduktéra dorážel dotazy a nedůvěřivost posud ještě měla jaksi vrch, cítil, jak se mu celé tělo mírně, skoro příjemně rozhřívá — krev počala vždy rychleji

prouditi, až pak náhle, jako na povel, zkypěla... Duší páně Stoklasovou šlehla oprávněná nevole... Nedal jí sice bezprostředně výrazu slovy — indirektně však se jevila, jak víme, v tváři i v chování i v přízvuku slov... Opanovalť se, jak sluší se na muže jeho věku, stavu a temperamentu...

Ale jakmile se byl obrátil a popošed několik kroků octnul se o samotě beze svědků, cítil zcela zřejmě, že se mu žene krev prudce ku hlavě a zase nazpět k srdci — a přece jej každým okamžikem zamrazilo, slovem v duši jeho začínalo vříti jako v sopce.

Náhle se zastavil a upřev zrak přímo před sebe zamumlal:

„Ano, ano — tak bývá v životě vždycky neb aspoň obyčejně! Uznání — spravedlivé uznání jest řídkostí... Člověk pracuje, namáhá se, předčí ostatní — a jiný sklízí pochvalu i odměnu... Zvrácenost — samá zvrácenost!‘

Po těchto slovech zase popošel několik kroků — nejistě, skoro vrávoravě, jakoby pod tíží myšlenek mozkem vířících a pocitů srdce rozechvívajících skoro až klesal.

Tvář jeho měla takořka mračný výraz; čelo svraštěno, rty pevně, skoro křečovitě sevřeny a oči ztrnule kamsi do prázdna vytřeštěny...

Na štěstí netrval tento stav prudkého duševního vzrušení nežli několik vteřin.

Chladná neb aspoň chladnější rozvaha opanovala zase pole.

Opět se zastavil, opět upřel zrak přímo před sebe a setrval tak chvíli bez pohnutí jako v ztrnutí.

Z nenadání vztýčil prudce hlavu a rozhlednuv se plaše kolem sebe mumlal tonem, jakoby se probouzel z trapného sna:

„Ale bloude — starý, pošetilý bloude! Proč se jitříš? Proč se škňouříš? Proč se nutíš do hněvu? Proč tak zbytečně, tak zcela bezúčelně sama sebe ženeš pračaty závisti?!...

Či není Hanibal tvým přítelem a nejsi mu přítelem i ty!...

Ano, ano! Tak křehcí, křehoučtí jsme my lidé!

Po celou řadu let někoho návidíme, ba milujeme a byli bychom ochotni rozděliti se s ním o polovici svého štěstí — a přece stačí jediný okamžik, abychom naň skoro až zanevřeli.

Fuj, Albine! Styď se — záviděti nejlepšímu, nejvzornějšímu příteli, kteréhos uznal i za hodna, by se stal tchánem jedinému tvému dítěti! Styď se! starý, pošetilý bloude!“

Po těchto slovech, provázených postupně se vyjasňujícím výrazem v zakaboněné tváři, pan Albin na chvíli se odmlčel a založiv ruce zdál se opravdově přemítati.

„Ostatně,“ jal se po chvíli káravě mručeti, „vždyť to ani žádná závist není a býti nemůže!... Jakž bych mohl tomu dobrému, tichému, pilnému a svědomitému, slovem, jakž bych mohl tak vzornému muži, jako jest Florian Hanibal, záviděti já — já, který si ho vážím, který jej ctím a miluju...

Ne, ne!... Žádná závist, žádná... To byl jen tak jakýsi mírný výbuch zcela objektivního pocitu nevole nad nespravedlivým udělováním odměn vůbec. Nic více, pranic více!

A proto — ale ne! styď se, pošetilý Albine Stoklaso, i za to — zastyď se do hlubin duše sám před sebou, že nedovedl jsi se v tak malicherné záležitosti opanovati!... Fuj, fuj, Albine Stoklaso!“

Poslední slova provázel pan přednosta mírným dupnutím nohy a sešpoulením rtů, takže se zdálo, že již již musí si odplivnouti.

Zároveň spustil obě založené ruce dolů a rozhlédnuv se opět kolem, jakoby pátral, nebyl-li na blízku mimovolný svědek jeho slabosti, popošel krokem pevným, až octnul se na perronu, s kterého byl původně vyšel.

Tvář jeho jevila skoro již obvyklý, klidně přísný výraz — pan Albin Stoklasa byl se patrně již skoro úplně opanoval...

Chvíli přecházel volným krokem po perronu snaže se dáti myšlenkám svým jiný směr aneb aspoň nemysliti na přítele Hanibala, vlastně na jeho vyznamenání a obdarování — ale nepodařilo se mu to, leda na okamžik...

V následujícím okamžiku zase již na jiné nemyslil...

Avšak myšlenky a vzpomínky jeho nemají už příchuti trpkosti nebo docela závisti.

Vzpomíná a myslí na to, poněvadž na jiné mysliti nemůže — ale klidně, vlídně, přátelsky, slovem počíná se s přítelovým štěstím aspoň přáteliti a zdá se, že by se byl z tohoto štěstí, jak přítel Hanibal předvídal, v brzku snad i zaradoval, kdyby — —

Na hlavní trati stojí totiž k odjezdu připraven nákladní vlak.

Přisluhující zřízenci železniční ještě tu a tam něco šukají čekajíce, až bude dáno znamení k odjezdu, a jeden z nich, jenž častokráte panu Hani-

balovi vyřizoval srdečný pozdrav přítele Stoklasy, zahlednuv tohoto zamyšleně přecházeti po perronu, přiblížil se k němu.

„Má úcta, pane přednosto!“ oslovil jej ochotným tonem. „Neračte něco vzkázati?“

„Komu?“ optal se nevrle přednosta, ačkoli zcela dobře věděl, koho zřízenec míní.

„Nu — panu Hanibalovi,“ usmál se ochotný zřízenec.

„Ne, ne — nic!“ zamumlal skoro hněvivě Stoklasa, v jehož duši vyslovení přítelova jména vzbudilo podivnou ozvěnu...

„Snad aspoň pouhý pozdrav, pane přednosto?!“ osmělil se připomenouti ochotný zřízenec.

Přednosta váhal chvíli s odpovědí. Tvář jeho mimoděk se zakabonila...

„Nic, nic!“ zavrčel konečně skoro jizlivě a obrátiv se k přeochotnému muži nezdvořile zády popošel a zmizel ve svém bureau — —

— — — —

Zatím bavil se, nebo správněji řečeno, kochal se pan Hanibal v myšlenkách takořka růžových, možno-li totiž výrazu takového užiti.

Dívaje se za odjíždějícím vlakem, odnášejcím nahodilého posla s radostnou zvěstí příteli Stoklasovi, myslil pan Florian výhradně jen na tohoto.

Ale jakmile vlak za vršinou zmizel a pan přednosta se obrátil a rozhlédl po pustém nádražíčku, které oživoval jen Tobiášek, kutící cosi u zahrádky, — pocítil cosi jako mírnou duševní prázdnotu, podobnou slaboučké kocovině po „solidně“ prohýřené noci.

Nebyloť v tom okamžiku na blízku nikoho, s kým by byl mohl radost svou sdíleti...

Na štěstí měl pan Hanibal právě asi tři čtvrti

hodiny prázdné úplně ku své disposici a proto pospíšiv do svého bureau vyměnil úřadní čapku za obyčejný slaměný klobouk a vyšel si — do blízké, asi deset minut chůze vzdálené osady, aby —

Ostatního čtenář zajisté se domyslí a nám snad stačí dodati jen ještě následující:

Po čem patrně toužil, ba snad i práhnul: aby se totiž „náhodou" setkal s někým, kdo by dosah jeho vyznamenání a štěstí aspoň pochopiti dovedl — nedosáhl.

Náhodou potkal jen několik dětí, které naň sice zevlovaly, ale jehlice a knoflíčků ani si nevšimly.

Potkal i několik nádenníků a nádennic vracejících se s polí, ale těm přece nemohl vypravovati, jakého štěstí se mu dostalo.

Šel také podle domu představeného, podle fary, pak podle školní budovy, kde bydlil učitel, ba i podle továrny; ale do všech těchto místností nemohl se přece samovolně odvážiti, aby mu to snad nebylo vykládáno za marnivost a chlubičství...

Tak prošel volňoučkým krokem a s vypjatýma prsoma malou osadou neméně nežli třikráte, aniž by byl někoho shlédl, kdo byl hoden, aby zvěstoval atd.

Za své promenady bavil se však přece svými růžovými myšlenkami, jež mu nezdar výpravy počal sice později poněkud haliti v mlhu nevrlosti, ale přece mu je úplně nezahalil. Kmitalyť jako žhavé jiskerky i skrze temnou chmuru, která duši jeho zakalila, když konečně obrátil kroky své zase ku stanici.

„Nic nevadí, nic nevadí!" zamručel před stanicí. „Však se o tom všickni dosti brzo dovědí — všickni."

Po celou tuto svou výpravu připomínal si každou chvíli přítele Stoklasu jakožto duši, která snad jediné dovede úplně pochopiti dosah jeho štěstí, která

se bude radovati s ním, jakoby bylo štěstí to potkalo ji samu, která — —

A náhodou v témž okamžiku, kdy v nádraží pražském duší páně Stoklasovou šlehnul první pomíjející zážeh závisti, připomenul si pan Hanibal opět vzorného přítele toho a po delší čas na nic jiného nemyslil.

„Ano, ano," mručel vstupuje do svého bureau, by učinil přiměřená opatření pro příjezd nejbližšího nákladního vlaku z Prahy. „Stoklasovi musím přece jen psáti obšírněji — musím mu pověděti vše — vše... Ano, ano — napíšu mu dlouhý list hned po odjezdu vlaku a pošlu mu jej po konduktérovi osobního vlaku večerního, by jej dostal ještě dnes a potěšil se..."

I připravil si ještě náčiní ku psaní a odbyv, co služební řád předpisuje, vyšel na perron.

Za nedlouho nákladní vlak přibyl.

Tentokráte nezůstal pan Hanibal u lokomotivy s vypjatýma prsoma prostě státi — nikoli! tentokráte vrchního konduktéra přímo vyzval, aby se podíval, jak mu jehlice a knoflíčky sluší...

A když konduktérovi vypověděl, co a proč atd. obrátil se i k strojvedoucímu a topičovi — i těmto ukázal dar a v stručnosti pověděl, co uznal za vhodné pověděti...

Účel toho byl zřejmý.

Ve dvanácti hodinách zví celá trať o mém vyznamenání!" zajásal pan Hanibal, když vlak odejel.

Na to vrátiv se do svého bureau zasedl ku stolu a jal se příteli Stoklasovi psáti obšírný list.

Dopis začínal do slova:

„Velevážený příteli, příznivče a dobrodinče můj!

Takořka s chvějící se rukou beru do ruky péro, bych Vám zvěstoval zprávu přeradostnou o události, o jejímž dosahu nelze mi doposud učiniti sobě náležitého pojmu.

Čeho bych se byl ani ve snu nenadál, stalo se k mé a zajisté i Vaší bezměrné radosti.

Jsem posud ještě jako u vytržení — je mi, jako bych byl s jasného nebe spadl přímo do růžového sadu na nejměkčí trávník, abych si v něm po útrapách života konečně aspoň na chvíli po zásluze poodpočinul...“

Po tomto, skoro až bombastickém úvodu vylíčil pan Hanibal věrně a svědomitě vše, jak se bylo sběhlo, a skoro do slova tak, jak byl již synu svému z části žvavým, rozvláčným, z části pak i bombasticky skoro až nesrozumitelným slohem obšírně vyložil.

Tentokráte spotřeboval dva celé aršíky listovního papíru a ještě chtěl vzíti třetí, když mu napadlo, že jest list přece jen příliš dlouhý a že možno ostatní, co by chtěl ještě dodati, zejtra nebo pozejtří napsati a odeslati, nebo příteli raději ústně zvěstovati.

Zalepiv list napsal adresu a připsav třikrát podškrnutá slova: „Laskavostí — okamžitě k dodání“, vstrčil list do náprsní kapsy a oddal se zase svým blahým a slastným myšlenkám.

Tentokráte vzpomínal skoro výhradně na přítele Stoklasu a představoval si ho v duchu, jak radostně bude dopis a zejména vylíčení radostných pocitů čísti.

Nežli nadešel večer, odebral se pan Hanibal ještě jednou do osady v naději, že snad nyní někoho „náhodou“ potká; ale vrátiv se i tentokráte bez

úspěchu, ustanovil se pevně na tom, že večer po odjezdu posledního osobního vlaku odebeře se do hospůdky, v které se scházívala občas honorace osady, aby tam — —

Konečně poslední vlak přibyl.

Pan Hanibal učinil vůči železničním zřízencům, vlak provázejícím, co byl již učinil při vlaku nákladním, a odevzdav vrchnímu konduktérovi list pro Stoklasu, snažně, ba skoro úpěnlivě poprosil, aby byl list příteli dodán bez odkladu.

Po odjezdu vlaku odebral se ihned do hospůdky a k nemalému potěšení svému stihl zde skoro všechny, jež pokládal za schopny pochopiti netoliko cenu daru, nýbrž i mravní dosah vyznamenání: faráře i kaplana, představeného, ředitele továrny i správce cukrovaru, řídícího učitele a lékaře, kterýžto poslední, věda již o radostné události, byl shromážděnou společnost již před příchodem páně Hanibalovým uvědomil a tak panu Hanibalovi úřadní výklad uspořil.

Rozhovor v hospůdce otáčel se pak skoro výlučně kolem jedné osy: démantové jehlice a knoflíčků.

— — — —

Zůstavme však pana Hanibala ve společnosti známých, z nichž mu vyznamenání sotva někdo záviděl, a podívejme se na chvíli opět k jeho příteli Stoklasovi!

Skoro dvě hodiny před příjezdem posledního osobního vlaku večerního hověl sobě pan Albin Stoklasa, jak běžná fráse dí, „u domácího krbu“.

Maje, jak ve velkých stanicích ani jinak býti nemůže, svého zástupce, svěřil mu dozor nad zbývajícími ještě pracemi a uchýlil se do svého bytu

v prvním patře budovy nádražní, aby si po celodenních „štrapacích“ konečně pohověl.

Přišel domů, — kde byl přívětivě, ba radostně uvítán jedinou svou dcerou Eliškou, která zastupujíc zemřelou matku, měla dozor nad domácností — unaven a jak za poměru, v kterýchž jsme jej byli opustili, jinak ani býti nemůže, také poněkud nevrlý.

Navečeřev se ve společnosti svěží a hovorné své dcerušky, která ustavičně něco štěbetajíc, nepříjemné myšlenky otcovy rozptylovala, pocítil konečně — večeře byla totiž nad míru chutná — ono zvláštní, spíše však vegetativní nežli duševní uspokojení, jaké má každý zdravý, do umdlení pracovavší a vyhladovělý člověk po uspokojivém ukonejšení hladu, když jest mu zároveň popřáno dle libosti si pohověti.

Byltě se vysvlekl a seděl nyní v pohodlné lenošce za stolem, na němž kromě zbytků několikera „krmiček“ stál velký, čtyřlitrový kamenný džbán pravého plzeňského, — a popíjel pomalu „svou míru“ tří litrů.

Poněkud zakaboněná tvář jeho v průběhu hovoru s dcerou úplně se vyjasnila.

Dle všeho byl již zase „zcela svůj“.

Vrátil se sice domů, jak už připomenuto, nevrlý; ale nevrlost ta nebyla již nevrlostí puvodní.

Pan Stoklasa nemrzel se již na nic a na nikoho jiného, nýbrž sám na sebe a to právě jen proto, že popustiv před tím křehkosti své uzdu, mohl se tak dalece zapomenouti, že dovedl — ovšem jen na několik minut — nejlepšímu příteli záviděti.

Ještě o večeři, když Eliška cosi nehrubě zajímavého vypravovala, o této své křehkosti přemítal.

Uznal ji sice s všeobecného stanoviska za oprávněnou; ale že právě on, muž rozvahy, mohl býti nyní právem vřaděn mezi lidi tuctové, mrzelo jej více, nežli kdyby se byl dopustil skutku — řekněme třeba „mírně brutálního“...

Posléze však i tyto myšlenky zaplašeny, a pan Stoklasa zase byl starým Stoklasou, jako kdy jindy.

Žvatlal se svou dcerou, vyslechl klidně a trpělivě všechny „kuchyňské klepíčky“, dal si vypravovati i obsah knihy, kterou Eliška odpoledne čtla, a sám pak vypravoval několik drastických episod ze svého mládí, „dokud ještě“, jak sám připomenul, „neměl ani zdání, že bude někdy vrchním inženýrem a přednostou velkého nádraží“....

Dceruška z plna srdce se smála a jsouc v nejlepší míře zahájila posléze obratným odbočením z nejvšednějších kolejí konversace rozmluvu o záležitosti „sladce delikátní“ — o svém nedalekém sňatku.

Při prvním vyslovení jmena ženichova přeletěla sice klidnou tvář páně Stoklasovu lehynká chmura, jakoby si byl mimoděk připomenul nepříjemné intermezzo; ale hned zase zmizela, a vzorný otec hovořil s vzornou dceruškou o „sladce delikátních“ záležitostech skutečně delikátně, jako kdy jindy, a zdál se míti ze všeho nemalé potěšení.

Konečně — právě když pan Stoklasa dopíjel už třetí litr a poslední vlak s drkotavým hukotem vjížděl do nádraží, — „došla i tato látka“, a Eliška uklidivši stůl a políbivši otce na čelo, odebrala se do své ložnice, aby se před usnutím pokochala nejsladšími myšlenkami a usnuvši, dala si obrazností předváděti nejluznější sny neskonalého blaha a štěstí.

Pan Stoklasa zůstal samoten.

„Obyčejná míra“ jeho byla již skoro dopita — i on pomýšlel již na spaní; ale přece ještě setrval v dumavém rozpoložení mysli, jaká se při dopíjení „míry“ obyčejně dostavuje.

A mimoděk, ba proti své vůli začal ihned přemítati o zvláštní, nyní jemu samému takořka nevysvětlitelné duševní náladě, v jaké byl vyslechl první zprávu o vyznamenání přítele Hanibala a rovněž tak nevysvětlitelných toho následcích.

Nyní naprosto nechápal, jak mohlo se vše tak sběhnouti, jak se bylo právě sběhlo; nechápal, jak se mohl v duši jeho vyhoupnouti jen slabý stín závisti nebo jen nevrlosti nebo vůbec něčeho podobného.

„Ano, ano,“ zamumlal konečně, „takoví jsme všickni. Domníváme se míti sami sebe úplně v moci a zatím podleháme dojmům mnohdy i nejpošetilejším a začasté námi pouhé slůvko zalomcuje nejinak, nežli vítr málomocným kláskem. Jsme třtiny — přese všechnu svou domýšlivost pouhé třtiny větrem se klátící —“ dodal konečně s uspokojením, jakoby byl pro vše, co zdálo se mu býti před tím záhadným, nalezl dostatečného odůvodnění a vysvětlení.

Po té ještě chvíli setrval v tichém, resignujícím zadumání, načež dopiv poslední zbytek ve sklenici, chtěl vstáti, když kdosi lehce a jaksi nesměle na dvéře zaklepal.

Pan Stoklasa chtěl říci: „Vstupte!“, ale připomenuv si, že jest v negligé, rozhlédl se dříve kolem, hledaje župan.

Shlédnuv župan na nedalekém věšáku, rychle přiskočil, strhnul jej a přehodil přes sebe.

Zatím klepání opakováno a kdosi venku drsným, ale přece nesmělým tonem zamručel:

„Račte odpustit, pane přednosto! Mohu vejíti?"

„Vejděte!" zvolal nyní rozhodně pan Stoklasa, postaviv se do obvyklé vítací posice.

Dvéře vrzly, otevřely se a na prahu objevil se vrchní konduktér, jenž byl před chvílí s posledním osobním vlakem přijel.

„Račte odpustit, pane přednosto," opakoval vkročiv do komnaty, „že ještě v tak pozdní chvíli vyrušuju..."

„Čeho si přejete? Stalo se něco?" optal se úsečně přednosta.

„Přináším jen pozdrav a tohleto psaní," odvětil konduktér, zvednuv pravici s páně Hanibalovým listem poněkud do výše.

„Od koho?" optal se Stoklasa zcela lhostejně, sahaje po dopise.

„Od pana Floriana Hanibala," zní odpověď.

V klidné tváři páně Stoklasově kmitlo cosi jako leknutí nebo náhlé vzkypění hněvu.

Čelo na okamžik zvarhánkovatělo, z očí šlehly dva hněvné blesky a rty se zarputile sešpoulily.

Přes to vše opanoval se aspoň tak dalece, že přijav podávaný list a drže jej zdánlivě lhostejně v ruce, optal se s přízvukem sotva pozorovatelné nevrlosti:

„A čeho si pan Hanibal vlastně přeje?"

„Přede vším vzkazuje srdečný pozdrav," raportoval klidně konduktér, „a prosí, abyste jej ráčil laskavě co možná brzo navštíviti —"

Právě dopitá každodenní „míra" plzeňského, po které se pan Stoklasa obyčejně kladl na lože, počala společně s dráždícím výkladem konduktérovým jeviti již mírné své účinky.

Panu Stoklasovi bylo, jakoby byl ze studené

místnosti náhle vstoupil do parní lázně. Cítil, že se mu žene krev, ovšem ještě mírným varem, od srdce k hlavě a přede vším do lící...

„Já — navštíviti — pana Hanibala?“ zavrčel nevrle, aniž mu v okamžiku tom napadlo, že pronáší větu, která může v každém, kdo přátelský poměr jeho k panu Hanibalovi znal, vzbuditi nemalé podivení, ne-li docela podezření, že poměr ten už snad ani neexistuje.

Konduktér si toho patrně nevšimnul, doložilť zcela lhostejně:

„Pan Hanibal patrně by vám rád ukázal drahocenný present, kterýmž byl vyznamenán.“

Tentokráte nemohl se již pan Stoklasa zdržeti.

„Dobře, dobře!“ zavrčel tonem skoro urputným. „Vím už — vím!... A ostatně — —“

Nedokončil.

Příkrá slova, kterýmiž chtěl dokončiti, uvázla mu na jazyku.

„Dobře, dobře!“ opakoval pak. „Děkuju vám — děkuju... Můžete jíti!“

Současně pokynul konduktérovi rukou tak výmluvným způsobem, že konduktér skoro překvapen couvnul ke dveřím a zakoktav obvyklý pozdrav, odešel.

Pan Stoklasa zůstal o samotě.

Několik okamžiků stál bez pohnutí a němě — krev vířila již žilami prudčeji...

Náhle sebou prudce pohnul a mrzutě zamručel:

„Já — ho navštívit?! Že by mi rád ukázal present, kterýmž byl vyznamenán?! Ne, ne — nikdy, nikdy!“ dodal rozhodně a odhodil přítelův list hněvivě na stůl.

Po té odhodiv župan, počal dlouhými kroky po komnatě přecházeti.

Nával mírného hněvu, jenž mu byl na chvíli zpěnil trochu krev, nepotrval však nežli několik minut.

Po zakaboněné tváři kmitl lehýnký úsměv; ale přes to mu bylo jako člověku, jenž se byl právě mimoděk kompromitoval.

Z nenadání se zastavil a zamručel:

„Ale, Albine, Albine! — Co pak to tropíš? Co pak se to s tebou děje? Což pak jsi dítě nebo —"

Nedomluvil.

Zrak jeho utkvěl na listě na stole pohozeném.

Plíživě popošel ke stolu, sáhl po listě a počal jej na všechny strany obraceti.

Adresu přečetl neméně nežli čtyřikráte — ale přece obálky neroztrhnul, nýbrž položil list zase na stůl a počal opět přecházeti.

Po několika minutách, v kterýchž táhla duší jeho celá řada vzájemně si odporujících myšlenek, zastavil se u svého křesla a opřev se o lenoch, stanul bez hnutí.

Bylo mu, jako člověku, který se byl přistihl při pošetilém nějakém skutku, jakého by se byl sám do sebe ani nenadál.

Tvář jeho měla výraz skoro komický; polo káravý, polo usměvavý.

Po chvíli se prudce nahnul k místu, kde ležel list, vzal jej do ruky a spustiv se do lenošky, zůstal chvíli s listem v ruce seděti.

Tvář jeho byla již zase přísně klidná jako kdy jindy; i nádech komičnosti byl již úplně vymizel — zrak jeho upřen byl v neurčité prázdno...

Náhle sebou pohnul a protrhnuv obálku, vytáhl list a počal čísti.

Avšak hned po přečtení prvních slov pohodil list na stůl...

„Ne, ne — nebudu, nemohu to čísti!" zamručel. „Proč se drážditi? K čemu si z vlastní vůle pěnit krev!... Je to přece jen — nespravedlivost... Člověku, který pranic jiného nevykonal nežli že několikráte prstem zaťukal — (při tom ťukal pan Stoklasa palcem pravé ruky na stůl, jakoby telegrafoval) — dostane se vyznamenání, kdežto jinému, který vlastně vykonal, zač bylo vyznamenání určeno, nedostane se ani slůvka uznání...

Tak už je na světě! Práce, skutečná práce a přičinlivost mnohdy vzorná zůstanou nepovšimnuty, kdežto obratné a včasné přihrbení zad...

Ano, ano! Za přihrbení zad dostalo se mu vyznamenání — za pouhou snad frási zdvořilosti — za několik ledabylých slov...

A já, bez kteréhož by byli musili na vypravení vlaku nejméně půl hodiny, ne-li déle, čekati — já tu sedím jako pouhý divák, já se mohu napásti čtením dopisu, v kterém se mi bombastickým, ba skoro výsměšným způsobem zvěstuje, jaký jsem — nemotora... Ne, ne! Nebudu to číst!"

Po té prudce vyskočil a počal opět po komnatě přecházeti.

Právě pronešenými reflexemi hněv jeho vůčihledě se bouřil; ale po několika minutách chladný rozum nabyl zase převahy.

„Bloude — starý bloude!" zamručel pan Stoklasa, zastaviv se u své lenošky. „Což pak jsi se zbláznil? V takovém rozpoložení mysli jako právě

dnes odpoledne a nyní večer posud jsem se ještě nikdy nepostihnul!...

Co pak se to se mnou děje? Či nejsem snad už pánem svých vlastních myšlenek?

Což pak se opravdu nedevedu již opanovati, když vlastní můj rozum praví, že to vlastně pošetilost, dětinství, titěrnost!?..."

Spustil se zvolna do lenošky a sáhnuv po listě, počal znovu čísti.

Z počátku četl klidně; později bylo lze z výrazu tváře poznati, že se přemáhá, a konečně, když dospěl k místu, kde přítel nelíčenými slovy dává svou radost na jevo, mrštil listem hněvivě na stůl a vypukl v sardonický smích.

„Ano, ano!" zamručel po chvíli tonem, prozrazujícím zmáhající se duševní bouři. „Takoví jsou ti přátelé všickni... Dokud trpí a úpí pod jařmem trudných poměrů, jsou skromní a lísaví, div člověku ruce a nohy neulíbají; ale jakmile se na ně štěstí usměje, jakmile pookřejou, hned jsou zpupní, ousměšní — falešníci..."

Ustav na okamžik v mručivém monologu, dodal se zjevnou jízlivostí:

„Oh, však já tě, ty dobrý, tichý, skromný Floriánku, konečně prohlédl!... Úlisný jako had jsi sice doposud; ale dříve jsi se neodvážil ukázat žihadlo, až teprve teď...

Oh, však tě v duchu vidím, jak úšklebně jsi se usmíval, když jsi tyto řádky psal... Ano, ano — jako ďábel... A při tom jsi si myslil:

„Tak! — Teď mu hezky napíšu, jakou mám radost — a proto že vlastně má míti radost on, poněvadž jedině on zasloužil pochvalu i vyznamenání,

nemohou míti slova má jiného účinku, nežli že zlostí a závistí sezelená...“

Ano, ano — tak jsi myslil, ty vzorný přítelínku. Toho jsi chtěl docílit a také jsi částečně a na chvíli docílil... Ale nic více, pranic více nedocílíš — to ti teď v duchu přísahám...

Od toho okamžiku nejsi mi ničím více, nežli kterýkoli jiný podřízený úředník — ba více — od toho okamžiku — —“

Pan Stoklasa nedomluvil.

Vždy více se rozpalujícím mozkem jeho šlehla ošklivá, ba hnusná myšlenka odvety, ne-li docela pomsty za rafinovaně vylíčený úšklebek přítelův.

Vyskočiv, pobíhal opět pokojem a když po chvíli zrak jeho utkvěl na pohozeném dopise na stole, vzbouřil se v něm hněv prudkostí přímo neuvěřitelnou.

„A takového člověka,“ zvolal s pathosem rozzuřeného tragéda, „takového falešníka, takového bídáka měl bych snad ještě navštíviti a pásti se na jeho úšklebném úsměvu, na jeho jizlivých, jedovatých pohledech, kterými mne — nehodného, nevyznamenaného, vlastně pokořeného a potupeného — úšklebně měřiti chce?!...

Ne, ne — nikdy! nikdy!

Od tohoto okamžiku rozšklebila se mezi námi, pane Floriane, propast, kterou nelze překlenouti, přes kterou se již nesblížíme — jeden z nás musí střemhlav do ní...

Ano, ano — jeden z nás: buď ty nebo já — ale já už tě vystihl, já se uhnu a do propasti sletíš ty — roztomilý ptáčku, a potlučeš si své křivé hnátečky..“

Po tomto humoristickém úšklebečku vztáhnul pan Stoklasa prudce ruku po dopise na stole a smačknuv jej křečovitě v cumel, hodil jej pod stůl. Ale hned na to se po zmuchlaném papíru zase shýbnul a porozbaliv jej, začal jej skoro zuřivě v malilitké kousky trhati — — —

— — — —

Teprve po půlnoci odebral se pan Stoklasa na lože.

Spal nepokojně, jako horečkou zmítaný ubožák, kterému rozplameněná obraznost předvádí nejděsnější obrazy.

Někdy ze spaní zamručel, jakoby se s někým vadil; začasté i jednotlivá slova pronesl tonem podrážděným a rozkvašeným, ba jednou docela i zvolal:

„Padouchu — ničemo — lotře!“

Přes to vše měl i tento divoký sen svůj konejšivý účinek.

Pan Stoklasa procitl sice méně osvěžen nežli obyčejně; ale přece mu bylo, jakoby mu byl někdo svalil s prsou ohromnou tíži.

Po rozhořčení a hněvu, v jakém jsme jej před usnutím viděli takořka „zuřiti“, nebylo skoro ani památky.

Tvář jeho jevila týž přísný klid jako kdy jindy a on sám ani slovem, ni jakýmkoli jiným způsobem nedal na jevo, že snad jest jiným, nežli kdy jindy; krátce pan Stoklasa patrně na vše, co se bylo den před tím sběhlo a co jej tak bezpříkladně pobouřilo, takměř úplně zapomněl...

Možná, že by byl tento duševní stav potrval, kdyby byl Stoklasa buď někam odejel neb odešel v místa, kde by ho nebyl nikdo dráždil; ale pana

Stoklasu volala povinnost do bureau, na perron, do skladů atd.

Vyšel tedy — ale „čert nikdy nespí", jak praví ošumělé přísloví a nespal ani tentokráte.

Sotva pan Stoklasa překročil práh svého bureau, vystrčil tento čert své růžky v podobě páně přednostova zástupce.

„Gratuluju, gratuluju, pane přednosto," bylo první slovo, kterýmž místo pozdravení svého chefa uvítal.

„K čemu?" optal se lakonicky chef.

„Nu — k vyznamenání — k vyznamenání —" Stoklasa se ušklíbnul.

„K jakému vyznamenání?" optal se po chvíli, když gratulující, nemoha si ušklíbnutí vysvětliti, udiveně naň pohlížel.

„Nu — k vyznamenání pana Hanibala —"

„Co mi po tom?" zavrčel Stoklasa.

„Nu — já myslím," připomíná nevčasný gratulant, „že když přítel —"

„Přítel — nepřítel, vše jedno," vyrazil ze sebe prudce Stoklasa, „já mu sice přeju . . ."

„A proč byste nepřál," vpadl zástupce páně přednostův. „Pan Hanibal je přičinlivý, svědomitý, vzorný úřadník a k tomu nejlepší váš přítel. Trvám, že jste se upřímně zaradoval, když vám o tom podána zpráva."

Na tato slova nedalo se ovšem se stanoviska páně Stoklasova pranic namítnouti.

Přednosta kousnul se do rtu a začal řeč o běžných věcech úřadních.

Krev v něm počínala již zase mírně vříti, ale přece se opanoval aspoň tak dalece, že nedal to ničím na jevo.

Vyřídil v bureau, čeho bylo třeba, vyšel na peron a — přišel „z deště pod okap“.

Nechť obrátil se kamkoli, všude mu gratulováno. Každý, kdo vůbec jen mohl se osměliti pana přednostu o své újmě osloviti, oslovil jej a každý začal s panem Hanibalem a jeho vyznamenáním.

Pan Stoklasa byl jako na trní.

Oslovování mělo sice různé formy, ale tenor byl vždy týž a podoben tenoru, jakým byl již zástupce páně přednostův svého chefa skoro popudil.

Každý pana Hanibala chválil, každý mu vyznamenání přál, nebo se tak aspoň tvářil.

Toliko v duši páně Stoklasově hlodal ohyzdný červ závisti...

A pan Stoklasa to cítil — věděl, žeť mezi všemi, kdož měli tisícerých příčin býti na pana Hanibala žárlivi, úplně osamocený, žeť on jediný žárlivec, nepříznivec a závistivec.

A právě toto vědomí bylo mu trapnější čehokoli jiného. Chtěl se toho zbaviti násilně; ale nebylo možno.

Démon Hanibal pronásledoval jej i do skladišť a topíren.

Podřízení dělníci neodvážili se sice přednostu osloviti, ale mluvili zcela hlasitě jen o panu Hanibalovi a jeho vyznamenání.

Pan Stoklasa po několik hodin jiného neslyšel nežli slova: pan Hanibal — vzorný, výtečný muž a úřadník, jakých je málo — korunní princ — jehlice — knoflíčky — vše v ceně tisíce nebo dvou tisíc zlatých...

A osudná slova ta zabodávala se do duše jeho s ukrutností přímo ďábelskou.

Nic než pan Hanibal!

Na Stoklasu, na vlastního původce, na člověka, pro kterého bylo vlastně a po zásluze vyznamenání určeno, nikdo ani nevzdechnul...

Ký div, že bouřil se v Stoklasovi oprávněný hněv s takovou prudkostí, že jen s napjetím veškerých svých sil se opanoval, aby hněvu nepopustil veřejně uzdu a tak se — neblamoval.

Uchýlil se před nádraží — ale právě zde zasáhla jej rána nejbolestnější.

Několik zcela neznámých mužů, stojících zde ve skupení, mluvilo právě o panu Hanibalovi a jeho vyznamenání, a pan Stoklasa zaslechl zcela zřetelně i slova:

„A což — až se to dostane do novin, až se o tom dozví ředitelstvo a správní rada — trvám, že nezůstane to pro pana Hanibala bez prospěšných následku. Změna postavení — výměna stanice nebo něco podobného jest jistojisté; ba troufám si říci, že může se snadno státi, že bude přesazen třeba sem do pražského nádraží za přednostu...“

Pan Stoklasa vyslechl poslední slova jako odsouzenec svůj ortel.

Duší jeho šlehlo cosi jako zdrcující blesk — a právě tak nepozorovaně, jako se byl ke skupení připlížil, zmizel zase v korridorech nádraží, kde s místa na místo přecházeje, marně hledal samotu a klid.

Konečně odebral se do svého bytu a zavřev se do své ložnice na klíč, setrval tu až do poledne.

Co tam konal, zůstalo jeho tajemstvím; ale při obědě byl nemluvný, zamračen a pojedl jen málo.

Poseděv jen asi čtvrt hodiny, zvedl se k největšímu udivení své dcerky od stolu a pospíšil do svého bureau, kde jal se s chvatem vyplňovati různé blankety a psáti stručné, patrně úřadní listy.

K jakému účelu, lze pochopiti, když se uváží, že všechny blankety i listy týkaly se přímo nebo nepřímo stanice X-ské, kde byl, jak víme, pan Hanibal přednostou; slovem pan Stoklasa vykonal právě svou pomstu, učiniv mocí svého úřadu nejrafinovanějším způsobem seč byl, aby byl pan Hanibal úřadní prací tou měrou přetížen, že „bude na to do smrti pamatovati a že se mu věčně věkuv nezachce zajeti si do Prahy na návštěvu,“ jak se pan Stoklasa po ukončené své práci sám k sobě vyjádřil.

Expedovav na pokoření pana Hanibala vyplněné blankety a úřadní přípisy zamnul si pan Stoklasa spokojeně ruce a vyšel na perron.

Zde opakovalo se sice obdobně totéž jako z rána; ale Stoklasa vyslechl každou poznámku, ba každou pochvalu o panu Hanibalovi aspoň zjevně s neobyčejnou chladnokrevností.

V duši jej sice každé takové sluvko i nyní ještě pobodlo; ale bodnutí nebylo již ani z daleka tak citelné jako dříve.

Pan Stoklasa mohl býti s příznivým obratem své duševní bouře, která mu hrozila neukrotitelnými mukami, aspoň jakž takž spokojen — — — — —

* *
*

Zatím těšil se pan Hanibal v kruhu svých známých v hospůdce, kde jsme jej den před tím zustavili, jak vůbec jen mohl.

Rozumí se, že hovořeno skoro výhradně o něm a „radostné události“, kterou pan farář nazval „řízením božím“, představený pak událostí „závidění hodnou“....

Přes to nikdo panu Hanibalovi v pravém toho slova smyslu nezáviděl. Byltě pan Hanibal v tomto kroužku oblíben. Kmitla-li duší toho neb onoho myšlenka, že by i on byl potěšen, kdyby se mu něco podobného přihodilo, vznikla myšlenka ta výlučně jen z důvodu subjektivního a neměla kořenů v nepřejícnosti neb docela v závisti.

O tom, co sběhlo se zatím v nádraží pražském a co později — z rána a po poledni následujícího dne — následovalo, neměl pan Hanibal nejmenší potuchy.

Naopak — on v úzkém kruhu svých známých několikráte se vyslovil, že nikdo snad nebude míti z jeho vyznamenání tak velkou, přímo dětinskou radost jako vzorný přítel Stoklasa a ubezpečoval, že jakmile o tom přítel zví, vydá se k němu bez odkladu na návštěvu.

Ba více ještě — když se konečně v kruhu známých do syta natěšil a domů na lože se odebral, nemyslil pan Hanibal nežli na svého přítele a jeho radost — ba, když usnul, zdálo se mu o korunním princi, jehlici, knoflíčkách a ledačem jiném, co s tím souviselo a při všem viděl ve snu přítele Stoklasu s nevylíčitelným výrazem potěšení ve tváři — —

Zatím stahovala se nad hlavou páně Hanibalovou přítelem rozestřená síť neodkladných prací úřadních.

Již asi za hodinu po provedení Stoklasova „pekelného plánu" došlo pana Hanibala vlakem kolem jedoucím neméně nežli patero různých nařízení z ředitelstva, aby to neb ono bez odkladu vykonal, o tom a onom podal zevrubnou, úředně doloženou zprávu, aby z toho a onoho složil podrobné účty, tam a onde cosi vyřídil, k něčemu přihlédl atd.

Na malitké staničce, kterou pan Hanibal měl čest říditi, podobného něco posud ještě nikdy se nestalo.

Žádáno-li někdy o něco, došel vždy jen rozkaz jediný a vždy tak prostinký, že bylo jej lze bez odkladu nebo v několika minutách vykonati.

Tak složitých a zároveň tak četných rozkazů najednou nebylo z ředitelstva snad ještě nikdy ani největší stanici zasláno.

Přes to se pan Hanibal nepodivil.

Znaje úřadní manipulaci v ředitelstvu měl za to, že se záležitosti nahromadily a že nebude na vyřízení příliš naleháno — i jal se bez odkladu konati svou povinnost.

Avšak nejbližším vlakem dodána mu úřadní urgence a zároveň přísný rozkaz, aby byly před tím uložené práce „ihned" vykonány.

Zároveň došly nové rozkazy, dotazy a jiná manipulační nařízení z pražské stanice, ze skladů atd.

I na tom neshledal pan Hanibal nic zvláštního.

„Nahromaděno, nahromaděno!" bylo jediné, zdánlivě zcela přirozené vysvětlení.

„Nu — bude to po několik dní kus krušné práce!" postěžoval si pan Florian, když byl poslední úřadní listinu přečetl a listiny podle nalehavosti a důležitosti obsahu si rovnal, aby nejnalehavější rozkazy nejdříve vyřídil.

I pokračoval v konání svých povinností s trpělivostí otroka, v práci toho druhu sešedivělého.

Avšak nejbližší ku Praze jedoucí vlak přinesl nové rozkazy a nařízení z nejbližších stanic, skladišť atd.

Bezprostředně následující vlak z Prahy a nejbližší do Prahy jedoucí oblažil pana Hanibala no-

vými zásilkami, slovem každý mimo stanici jedoucí vlak zanechal mu kousek neb i kus práce, mnohdy namahavé, nebo nadmíru piplavé nebo docela napjetí veškerých sil vyžadující.

Ve čtyřiadvaceti hodinách nahromadilo se panu Hanibalovi péčí „vzorného přítele“ Stoklasy tolik neodkladné a namahavé práce, že by ji deset nejzručnějších úřadníků sotva v měsíci vykonalo — a se všech stran naleháno na vyřízení bezodkladné nebo co možná nejrychlejší.

„Ke všem ďasům! Jak pak to jen zmohu!?“ zamumlal pan Hanibal, když si poslední rozkazy urovnal. „Nejlíp, abych to oznámil Stoklasovi a žádal za poshovění.“

Bez odkladu sedl a napsal přiměřenou úřadní relaci a odeslav ji pokračoval u konání svých povinností.

Leč v půl hodině došel ho lakonický telegrafický rozkaz z pražské stanice:

„Nic naplat — cito — cito!“

„Nu, postěžuju si příteli, jakmile se u mne dnes nebo zejtra zastaví nebo snad v úřadní záležitosti kolem pojede,“ pomyslil si pan Hanibal. „Však mi už nějak uleví...“

A jal se pracovati jako kuň...

Ale čeho se ani nyní ještě nenadál, stalo se. Urgence stihala urgenci, pan Hanibal nestačil takměř odpovídati na pouhé urgence a vysvětlovati, z jakých příčin ten či onen rozkaz nemohl býti ještě vyřízen atd.

Za nedlouho šla mu už hlava kolem.

Ačkoliv byl v manipulaci úřadní nad míru zběhlý, počal se v chvatu takořka křečovitém dopouštěti nedopatření a poklesku přímo nepromijitelných.

Některé pozoroval sice hned a napravil je, čímž ztratil času, jiné zůstaly neopravené a nutným následkem musilo býti pokárání, ba úřadní vypeskování.

Ve své tísni psal několikráte Stoklasovi:

„Pro bůh tě prosím, přijeď ke mně bez odkladu v záležitosti nejnalehavější —" ale Stoklasa ani na jediný list neodpověděl.

Několikráte mu také v tomto smyslu telegrafoval a jednou docela jej zapřísahal při všem, co mu drahého, aby přijel hned, že jde o věc nezměrné důležitosti; ale Stoklasa jakoby vůbec ani neexistoval.

Konečně čtvrtého odpůldne dostalo se panu Hanibalovi nepřímo odpovědi.

Vrchní konduktér, provázející vlak z Prahy jedoucí, zvěstoval mu, že přítel Stoklasa před hodinou přijel do Prahy jeda podle X-ské stanice.

„A u mne se nezastavil? Na mne ani nepromluvil? Mne si vůbec ani nevšimnul," postěžoval si pan Hanibal, když vlak odejel. „Podobného něco posud ještě nikdy neučinil! Ale možná, že snad spal, když zde vlak zastavil..."

A poslal mu ihned opětný telegram — důtklivější, prosebnější nežli dříve; ale Stoklasa zase ani muk.

„Pro bůh, co se stalo?" opakoval si přednosta přetížený prací každou chvíli úzkostlivě.

A při tom neustále pracuje snažil se ze všech sil povinnostem svým dostáti.

Ale nové rozkazy, nová nařízení, důtky a urgence se všech stran sypaly se jako krupobití...

Tak minuly další tři dny...

Pan Hanibal byl už skoro vrtohlavý.

Nemaje ani okamžiku poklidu pracoval ve dne v noci s napjetím veškerých svých sil; ale práce neubývalo, naopak každým dnem jí ještě přibylo.

V mnohém dal si pan Hanibal vypomáhati i Tobiáškem. Ale výpomoc ta nebyla mu mnoho platna; musiltʼ po něm všechno přehlížeti, revidovati a opravovati, což bylo skoro zrovna totéž, jakoby byl práci konal sám.

I napadlo mu, dopsati příteli Stoklasovi o výpomocného úřadníka, uvoluje se zaplatiti mu za výpomoc z vlastní kapsy; ale Stoklasa, jak už připomenuto, jakoby vůbec ani neexistoval.

Psal tudíž a později telegrafoval ředitelstvu; leč i odtud nedošla dlouho odpověď, a když posléze došla přece, zněla tak neurčitě a vyhybavě, že panu Hanibalovi nezbývalo nežli spolehnouti se zase jen na sebe.

Bděním, starostí a vysilující prací přemožen chodil a pracoval již jako zmámený, zpitomělý.

Několikráte mu sice napadlo, by si místo neustálého dopisování a telegrafování zajel do Prahy v půl hodině nebo v hodině mohl býti zpět; ale zároveň mu také napadlo, jak nepříznivě by mohl býti uvítán, kdyby se dostavil do Prahy právě v době, když se všech stran tak důtklivě naléháno na vyřízení prací, jež on sám jako znalec pokládal za neodkladné.

I nezbylo mu nežli, jak několikráte v rozhořčenosti sám sobě připomenul — „rasovati se“ do úpadu — — —

Za takových okolností není divu, že na své vyznamenání po celý ten čas neměl hrubě ani pokdy mysliti.

Drahocenné knoflíčky a ještě drahocennější jehlici neopomenul si ovšem nikdy zapnouti a zapíchnouti; ale což bylo vše to platno, když neměl pokdy v duchu se tím těšiti, neřku-li o tom s tím neb oním známým důkladně pohovořiti.

Při projíždění vlaků stanicí bývalo mu sice od zřízenců železničních, kteří o tom od svých kolegu zvěděli, často gratulováno a on gratulujícím s pýchou skvost ukazoval; ale potěšení to trvalo vždy jen několik vteřin — v následujícím okamžiku byl již pan Hanibal nucen mysliti na svou práci.

Nejdivnější však mu bylo a chceme-li, skoro jej už trápilo, že přítel Stoklasa nedává o sobě věděti, a že vůbec na žádný list a na žádný telegram neodpovídá.

V záležitostech služebních posléze tomu pan Hanibal uvykl, maje za to, že jest přítel jeho jinak a snad podobně jako on zaměstnán, tak že obor jeho převzal prozatím někdo jiný; avšak v ohledu soukromém nemohlo to býti panu Hanibalovi lhostejné.

Den, definitivně již k sňatku jeho syna s dcerou Stoklasovou ustanovený, rychle se blíží — a Stoklasa ani slovem se nezmiňuje...

„Co to znamená?“ byla sice otázka prostinká, ale odpověď na ni tak nesnadná jako rozřešení nejzáhadnějšího problému.

Pan Hanibal aspoň na to neměl odpovědi ani jen pravdě podobné.

Chování Stoklasovo zůstalo mu hádankou.

Co počíti?

Dopsal tedy v příčině té, ovšem neobyčejně stručně, ba lakonicky, Stoklasovi, zapřísahaje jej „při živém bohu“ a bůh ví čem ještě, aby „aspoň v příčině blaha milovaných dítek“ třeba jen několika

slovy odpověděl. Ale Stoklasa jakoby byl „do vody padl".

Pan Hanibal počínal již býti v nejvyšší míře netrpěliv.

Občas zmocnila se ho i mírná úzkostlivost; ale přes to přece ještě doufal, že Stoklasa dá o sobě věděti.

Pouhá hádanka změnila se však rázem v záhadu naprosto nerozřešitelnou, když ho v příčině té došel i list od syna.

Vašíček mu zvěstoval, že i on psal a později telegrafoval nastávajícímu tchánu svému neméně nežli pětkrát, aniž by byl dostal odpovědi — ba více — že psal i své nevěstě, ale i ta že ani slovem neodpověděla.

Nemoha si toho vysvětliti prosil otce svého, by mu ihned telegraficky odpověděl, zná-li toho příčinu nebo má-li pro to nějaké vysvětlení — den sňatku že už je „za dveřmi" a že nutno přece ještě vyříditi některé důležité věci, bez kterých se sňatek odbýti nemůže a t. d., slovem syn nalezal se dle listu svého v podobné situaci jako otec.

Pan Hanibal přání synovu bez odkladu vyhověl.

Telegrafoval mu v ten smysl, že příčinu sice nezná, ale že ihned zajede k Stoklasovi, by ho interpeloval.

Chvíli byl sice ještě na rozpacích, má-li v mimořádných poměrech, v kterých se nalezal, cestu do Prahy vážiti čili nic; ale konečně — ačkoli dobře věděl, čeho se odvažuje — rozhodl se pro rázné zakročení a zjednání si jistoty — a nejbližším vlakem odejel do Prahy, vlastně do pražského nádraží.

S chvatem vrazil do bureau Stoklasova.

Náhodou nebyl Stoklasa přítomen a zástupce jeho, patrně instruován, přivítal pana Hanibala nehrubě přívětivě, ba skoro drsně.

„Co to, pane přednosto?" pravil přísně. „Jak můžete opustiti stanici, dokud nejsou nejnalehavější úřadní záležitosti definitivně vyřízeny? Jakž můžete — —"

„Račte, prosím, odpustit," vykoktal zaražený pan Hanibal; „rád bych s panem přednostou — —"

„Není ho zde — —"

„Ale já s ním mluviti musím!" dokládá pan Hanibal tonem skoro úzkostlivým.

„Již jsem pravil, že není přítomen," vyložil drsně Stoklasův zástupce. „Přejete-li si něčeho v záležitosti úřadní — já jsem páně přednostův zástupce. Jinak vás musím upozorniti, že nesmíte se zde zdržeti ani hodinu — příčinu zajisté znáte..."

„Ah, ano, ano," dokládá pan Hanibal nemoha zatajiti své rozpaky. „Odjedu nejbližším vlakem — za čtvrt hodiny..."

„Prosím tedy!" připomíná přednostův zástupce drsněji nežli před tím.

„Ale s přítelem Stoklasou přece bych rád několik slov —" dovolil si pan Hanibal připomenouti s důrazem na slově přítel.

„Vždyť jste přece slyšel, že není přítomen," odvětil drsně úřadník. „Odejel ranním vlakem — vždyť jste jej musil vidět — ne?"

Poslední slova pronešena s přízvukem takořka úsměšným.

Pan Hanibal zůstal, jakoby blesk sjel do telegrafického aparátu, u něhož stál...

Stoklasa tedy zase jel podle stanice, aniž se mu, jako vždycky číníval, prohlásil.

„A kdy, prosím, se vrátí?" optal se pan Hanibal po delší pomlčce, v které tvář jeho jevila rozpaky přímo komické.

„Nevím," zní lakonická odpověď.

V tom šlehla duší páně Hanibalovou šťastná myšlenka: připomenulť si Stoklasovu dcerušku, nastávající svou snachu...

„Navštívím tedy aspoň slečnu Elišku," vykoktal ve zmatku.

„Není doma!" připomenul Stoklasův zástupce resolutně. „Odejela ku své tetě do Vídně a před měsícem sotva se vrátí..."

Slovy těmi byl pan Hanibal zdrcen.

Svatba „přede dveřmi" a nevěsta zatím — —

„To — není — možno!" vyrazil ze stísněných prsou zajíkavě.

„Přesvědčte se!"

Panu Hanibalovi skutečně nezbylo nežli se přesvědčiti.

Omluviv, pokud bylo vůbec možno, svou cestu do Prahy, požádal zdvořile za prominutí pro případ, kdyby se mu cesta ta měla vykládati za poklesek, a vyrazil z bureau.

Zaměřil do bytu Stoklasova, kde mu služka prostě potvrdila, co byl právě slyšel.

V tom zaznělo první zvonění k nejbližšímu vlaku. Pan Hanibal pospíšil na perron a v desíti minutách odvážel jej vlak již zase nazpět.

Co dělo se v jeho duši, toho lze se snadněji domysliti, nežli to lze vypsati.

Byla to duševní bouře, o jaké neměl pan Hanibal až dosud ani ponětí.

Zdálo se mu, že nabyl úplného přesvědčení, že se naň přítel Stoklasa rozhněval; ale nevěda proč

a jsa si úplně jist, že k tomu nižádné příčiny nezavdal, ihned zase o svém přesvědčení pochyboval.

„Ne, ne,“ myslil si, „synovi to zvěstovati nesmím — aspoň pro okamžik ne... Možná, že nějaké nedorozumění — A proto mu odpovím vyhýbavě... Ale ne! Odpovím prostě, že jsem Stoklasu nezastihl, a dodám, aby dva, tři dny klidně vyčkal, žeť jinak všechno v pořádku...“

Tím sama sebe jen málo ukonejšil; duševní bouře trvala i na dále...

Bylo mu, jakoby jej někdo každým okamžikem studenou vodou poléval; někdy zmocnila se ho i úzkost.

Na štěstí šlehla duší jeho právě v okamžiku, když vlak v stanici X-ské zastavil a on z vagonu vyskočil, šťastná myšlenka.

„Ano, ano,“ zamumlal. „Tentokráte mi Stoklasa neuklouzne! Musíť se přece vrátit — prohlednu tedy každý vlak — každé kupé... Tak, tak a nejinak učiním... Musím nabýti jistoty stůj co stůj — jednak k vůli sobě, jednak k vůli synovi...“

Vlak odejel a pan Hanibal měl příležitost po celé dvě hodiny, až do příjezdu nového vlaku směrem ku Praze, o svých trampotách přemítati.

Ale k jeho cti budiž podotknuto, že osvědčil se býti i v mimořádném duševním stavu svém vzorným úředníkem — bez odkladu jal se konati svou povinnost: počal pracovati...

Avšak co platna všechna pevná vůle a řídká routina, když víří duší chaoticky spousta odporujících sobě myšlenek?

Asi hodinu pracoval pan Hanibal aspoň obstojně; pak se počaly myšlenky jeho rozptylovati: dopouštěl se chyby za chybou, nedopatření za nedo-

patřením; konečně zmocnil se ho nepokoj v takové míře, že musil od práce ustati.

Cítil bezpříkladnou ochablost, ba unavenost.

Zdálo se mu, že se podlaha pod ním rozstupuje; občas pojímala ho i závrať.

Vyšel na perron na čerstvý vzduch; ale i zde cítil, jak prudce koluje krev v žilách — tepny jeho v pravém slova smyslu bušily...

Přecházeje brzo dlouhými, brzo krátkými kroky po perronu, každou chvíli se zastavil, jakoby naslouchal, ozve-li se zvonkový signál, že vlak opouští nejbližší stanici.

Ba více — přes to, že zcela dobře věděl, že potřebuje přijíždějící vlak ještě skoro hodinu, nežli do stanice dorazí, vytáhl pan Hanibal každou chvíli hodinky, by se podíval, kolik minut ještě schází a v kterých místech vlak již asi se nalezá — ba občas popošel i ku kolejím a zadíval se upřeně do dáli, odkud měl vlak přijeti, jakoby měl přibyti před časem a bez jakéhokoli signálu; slovem tak netrpělivě, ba skoro bychom řekli: tak horečně netrpělivě neočekával pan Hanibal v životě svém příjezd vlaku nějakého ještě nikdy.

Každá minuta zdála se mu býti, jak běžná fráse dí, „věčností“ — a do příjezdu vlaku bylo ještě přes čtyřicet minut. Pan Hanibal musil tudíž vyčkati přes čtyřicet „věčností“....

Avšak i čas má své zákony, a byť se vlekl zdánlivě sebe plžovitěji, posléze přece uplyne — a tak i tentokráte...

Konečně zazněl z poslední stanice zvonkový signál. —

S úžasnou rychlostí učinil pan Hanibal ještě, co mu povinnost kázala, a postaviv se do prostřed

kolejí, kde se rozkročil, upřel vytřeštěně zrak svůj do dáli, odkud vlak přijížděl.

Není pochyby, že by byl tak setrval skoro po čtvrt hodiny — tak dlouho totiž potřeboval ještě vlak k dojetí — ale po několika minutách zaslechl hlas Tobiáškův:

„Pane přednosto, pane přednosto — někdo je u kasy!"

Pan Hanibal prudce sebou pohnuv pospíšil do svého bureau a vydal jakési stařeně žádaný lístek třetí třídy do nejbližší stanice, načež nečekaje, jak bylo jeho povinností, dostaví-li se pro lístek ještě někdo, pospíšil zase ku kolejím a opět se zadíval vytřeštěným zrakem do dáli, jakoby očekával příjezd své spásy...

Konečně se dočkal.

Z dáli zazněl jednotvárný, posud však temný hukot blížícího se vlaku a asi za dvě minuty zahnula lokomotiva kolem poslední vršiny na přímku.

Tobiášek u zvonce stojící dal obvyklé znamení.

Pan Hanibal div nezajásal.

Jako srnka zaskočil do svého bureau, dal obvyklý telegrafický signál a vrátiv se ke kolejím díval se na přijíždějící vlak, jenž zarážeje již blížil se po rovné koleji zdánlivě tak pomalu, jakoby vlastně už stál.

Konečně s drkotavým vrzotem a skřipotem dorazil a zastavil se.

Pan Hanibal stál zrovna u lokomotivy.

„Nejede pan Stoklasa?" houkl na strojvedoucího.

„Nevím, pane přednosto," odpovídá klidně strojvedoucí nakloniv se s parostroje.

„Nejede pan Stoklasa?" obrátil se pan Hanibal na vrchního konduktéra, jenž právě seskočil s prvního vozu.

„Ani nemohu říci, pane přednosto," zní odpověď. „Snad vědí v zadu."

Pan Hanibal letí „do zadu", opakuje svůj dotaz u druhého, pak u třetího konduktéra; ale vždy táž neurčitá, skoro vyhýbavá odpověď: „Nevím — snad ví ten tam —" a konduktéři přece vždycky vědí, jede-li přednosta pražské stanice čili nic.

Avšak pan Hanibal s odpověďmi těmi se nespokojil.

Ruče vyskočil na prkno u nejbližšího vagonu a nahlédl do vnitř kupé. Shlédl však jen samé cizí tváře.

Rychle popošel k druhému, třetímu, čtvrtému kupé, však bez výsledku.

Již chtěl seskočiti; ale přece ještě učinil krok dále a nahlédl do nejbližšího kupé, v němž nalézal se toliko jediný pasažér, vyložený právě z otevřeného okna protějšího.

„Stoklaso!" houknul pan Hanibal, domnívaje se v muži tom poznávati svého přítele.

Muž z okna vyložený ani sebou nepohnul.

„Stoklaso! Stoklaso!" volal pan Hanibal zvýšeným hlasem netrpělivě.

Ale ani tentokráte muž ten neodpověděl, jakoby neslyšel. Pohnul sebou toliko, jakoby se vykládal pohodlněji z okna, ale přece tak, že zahlédl pan Hanibal z části i tvář a poznal v něm přítele Stoklasu.

„Stoklaso! Stoklaso!" křiknul poznovu.

V tom ozval se za panem Hanibalem hlas vrchního konduktéra:

„Pane přednosto! Račte přece kývnout na Tobiáška, by zazvonil. Jsme zpozděni — osm minut…“

Pan přednosta ani se neohlédl.

Doráží dále na muže v kupé, který sebou ani nehýbe, prosebným voláním:

„Stoklaso — pro bůh tě prosím, příteli — vystup na okamžik! — Musím s tebou mluviti stůj co stůj — jdeť o záležitost nezměrné důležitosti…“

V tom šlehla duší jeho spasná myšlenka.

Ruče vytáhl svůj klíč a otevřev kupé vyskočil střelhbitě na stupátko.

„Teď mi neunikneš!“ zamumlal vítězoslavně.

Teprve nyní se volaný ohlédl a líně obrátil.

Pan Hanibal nalézal se tváří v tvář příteli Stoklasovi.

„Pro boha tě prosím, milý, drahý příteli!“ volá do kupé. „Což pak mne neznáš?“

„Čeho si přejete, pane?“ ozval se nyní muž v kupé temným, chladným hlasem, a tvář jeho jevila přísný, skoro mrazivý klid.

„Pro bůh! Což pak mne neznáš?“ opakoval pan Hanibal vášnivě.

„Neznám!“ zní chladná odpověď.

„Vždyť jsi přece Stoklasa — Albin Stoklasa, můj přítel —“

„Mýlíte se, pane,“ zní odpověď ledovým tonem. „Nejsem váš přítel.“

Tvář páně Hanibalova rudne, z očí srší blesky, rty se křečovitě chvějou. Je mu, jakoby jej někdo nožem do prsou, přímo pod srdcem pobodával…

„Pro Kristovy rány,“ volá s úzkostí. „Což pak jsem se zbláznil?!“

A po chvilce úpěnlivě dodává:

„Stoklaso, netrap mne déle! Musím s tebou promluvit, musím — slyšíš?!“

Muž v kupé, jenž byl až dosud bez pohnutí stál, učinil krok ku předu; leč právě tímto pohybem vzbudil v duši páně Hanibalově novou spasnou myšlenku.

Ruče jako veveřice vskočil pan Hanibal do kupé a uchopiv Stoklasu za ruku vtáhnul jej blíže k otevřeným dvířkám.

„Ale dovolte, pane přednosto,“ volá před vagonem netrpělivě vrchní konduktér. „Už je svrchovaný čas — musíme jeti!“

Pan Hanibal však neslyší. Drže vzpírajícího se Stoklasu křečovitě za ruku táhne jej navzdor tomu, že jest přítel nepoměrně silnější, blíže k sobě.

„Pro vše — co ti — svatého, — tě prosím,“ úpí trhaně a hlas jeho třese se jako hlas zoufalce chytajícího se poslední opory, „smiluj se nade mnou!“

„Pane, vy jste — blázen!“ odpovídá vzpírající se Stoklasa hlasitě.

„Ano, ano, pan přednosta se zbláznil!“ dotvrzuje vrchní konduktér. „Není pomoci, musím dát znamení sám!“

Po té se obrátil a dal znamení Tobiáškovi.

Tento zazvonil, načež dal rychle za sebou tři rány na zvon.

Vrchní konduktér dal znamení svou píšťalkou, lokomotiva pronikavě zapískla a vlak se hnul...

„Pane přednosto, pane přednosto — už jedeme!“ křičí konduktér na pana Hanibala, chtěje přiraziti dvířka a zavříti.

Ale pan Hanibal, jenž zatím v zápasu se Stoklasou couvnul, zatarasuje tělem svým dvířka. Zpo-

zorovav, že vlak se hnul, trhnul s napjetím veškerých svých sil tak prudce, že Stoklasa zavrávoral.

Okamžité této bezvlády pan Hanibal využitkoval. Bleskurychle sestoupil po zadu na stupátko a s toho jednou nohou na prkno, načež škubnuv zoufale ještě jednou strhnul Stoklasu z kupé.

Vše to stalo se takořka v nerozdílném okamžiku — vlak jel ještě nadmíru zvolna a na štěstí byl před vagonem konduktér, jenž oba zachytil do náručí.

Všichni tři padli na zem; ale konduktér ruče se zvednuv vyskočil na prkno posledního již vagonu a zůstavil pana Hanibala a pana Stoklasu jich osudu . . .

Teprve po chvíli, když už byl vlak asi sto kroků vzdálen, zvedli se oba dosti namahavě a v následujícím okamžiku stáli si tváří v tvář jako dva rozkacení dravci.

Pan Hanibal třásl se na celém těle; pan Stoklasa jevil sice menší rozčilení, ale přece byl rozechvěn jako málo kdy jindy.

Tváře obou hořely, oči byly rozjiskřeny.

Několik vteřin stáli proti sobě dívajíce se na sebe upřeně a se zřejmým rozhořčením.

Stoklasa vzpamatoval, vlastně opanoval se dříve pana Hanibala.

„Jaký to skandál tropíte, pane přednosto?!“ ozval se tonem chefa v nejvyšší míře rozezleného.

„Žádný skandál — žádný!“ řičí pan Hanibal úzkostlivě a přece také rozezlen. „Když tě člověk prosí — dvacetkrát ti píše, desetkrát telegrafuje — když tě zapřísahá —“

„Ale já vás, pane, neznám!“ odsupnul pyšně a odmítavě Stoklasa.

„Jakže!“ vzkřiknul pan Hanibal, až se to daleko rozlehlo. „Ty mne neznáš — ty mne nechceš znáti!“

„Neznám — nechci znáti —“

Teprve nyní pan Hanibal povážlivý stav věcí pochopil; teprve nyní domníval se poznávati, žeť Stoklasa na smrt uražen — slovem, žeť všechno ztraceno.

„Ale — proč, proč? Čím jsem ti ublížil?“ zaúpěl tonem nezměrné bolesti, a rozpálená tvář jeho skřivila se k výrazu prozrazujícímu palčivá muka duševní.

Stoklasa počínal již míti s těžce zkoušeným ubožákem mírnou útrpnost.

Napadloť ho, že snad přece nekoná dobře, když chová se k starému, osvědčenému příteli tak bezpříkladně krutě a již chtěl pronésti slovo aspoň poněkud zmírňující, když zrak jeho utkvěl na lesklých knoflíčkách a zářící démantové jehlici, kterýmiž byla prsa páně Hanibalova ozdobena.

Jediný pohled ten dostačil k zaplašení smírčí myšlenky; v duši páně Stoklasově zplanul znovu hněv.

„Čím jsi mi ublížil?“ opáčil zpurně. „Ty se ještě ptáš?“

„Ano, ano — rci — čím jsem ti ublížil,“ zvolal pan Hanibal poněkud rozradostněn, že mu Stoklasa počal zase tykati; „a já ti dám zadostučinění, jakého si budeš přáti.“

„Ostatně nemohl jsem ti ublížiti,“ dodal chvatně; „ne, ne! není možno! A ublížil-li jsem ti přece, stalo se tak nevědomky proti mé vůli a beze všeho úmyslu.

A proto mohu tě směle poprositi za odpuštění... Při všem, co ti kdy bylo a posud jest drahého, prosím — zapřísahám tě — odpusť mi!

Zapřísahám tě jmenem svého syna, kterého tvá Eliška tak vroucně, tak upřímně miluje...“

Připomenutí Elišky a její lásky k páně Hanibalovu synovi, kterému byl Stoklasa upřímně nakloněn, působilo na roztrpčeného Stoklasu jako paprsek slunce, když po několikadenní pošmurnosti kmitne z nenadání ze mraku.

Ledová kůra jeho srdce počala táti...

Chvíli postál mlčky s pevně sevřenými rty, jako by byl na rozpacích, co odpověděti; na to se prudce pohnul řka úsečně:

„Buďiž tedy jasno mezi námi! — Avšak netropme skanďál pod širým nebem! Pojď do bureau!“ —

S nelíčenou radostí pan Hanibal přání tomu vyhověl.

V několika vteřinách byli oba v místnosti, v které se bylo, jak víme, netušeně štěstí na pana Hanibala tak lahodně usmálo...

„Nuže — mluv!“ oslovil Stoklasa pana Hanibala zastaviv se u prostřeď jizby.

Pan Hanibal upřel na přítele udiveně zrak — nevěděl, co a jak mluviti.

Po chvíli začal; ale zajíkal se, ba koktal vnitřním pohnutím a po prvních slovech umlknul.

„Pozoruju,“ pravil Stoklasa, „že nejsi ani sama sebe mocen a proto ti dávám lhůtu desíti minut. Seďni si, odpočiň si — a potom mi stručně pověz, čeho si přeješ...“

Po těchto slovech přitáhl si židli od telegrafického aparátu a usednuv na ni založil ruce.

Pan Hanibal učinil po jeho příkladu; usednuv, vlastně sklesnuv na stolici opodál v koutě a složiv

obě ruce křížem v klíně setrval jako Stoklasa po několik minut v mlčení.

V jizbě panovalo ticho rušené jen tikotem hodin a těžkým dechem páně Hanibalovým, jenž upíral zrak svůj k podlaze, kdežto Stoklasa díval se oknem ven.

Posléze obrátil se pan Stoklasa zase k panu Hanibalovi a změřil jej od hlavy k patě.

Zrak jeho zase utkvěl mimoděk na osudné jehlici a neméně osudných knoflíčkách v reflexu slunečním divuplně se lesknoucích a — v duši, která se byla zatím zase ku smíru náchylnější stala, zplanul hněv poznovu.

„Nuže — mluv!“ ozval se kategoricky a drsně snaže se býti kliden.

Pan Hanibal zvednuv hlavu k prsům nachýlenou začal mluviti.

Hlasem z počátku stísněným jal se vypravovati, co a jak se bylo v právě minulých dnech v záležitostech úředních sběhlo — jak den co den práce se hromadila — jak napínal a posud ještě napíná veškeré své síly, by povinnostem svým dostál — jak posílal list za listem, telegram za telegramem, aniž dostal odpovědi, slovem vypověděl stručně a přece věrně vše, co měl v ohledu tom na srdci.

Stoklasa vyslechl tyto stesky, při kterých se hlas mluvícího začasté trpce a bolestně zachvíval, chladně, ba ledově.

Jen občas kmitnul po přísné tváři jeho lehýnký záblesk škodolibosti, ba skoro radosti; ale hned po té jevila opět lhostejný klid chefa, který jest přesvědčen, že stalo se vše jen tak, jak jest předepsáno.

Když pak pan Hanibal první kapitolu svých stesku zakončil tklivým postěžováním si na duševní muka, která byl vytrpěl, Stoklasa trpce se usmál a pokrčiv ramenoma pravil chladně:

„A co, prosím, mohu já v těchto ryze úřadních věcech učiniti? Rozkazy vyšly z části z představenstva, z části od jiných stanic, z části pak plynou z manipulace služební vůbec. Vyřízení jich jest naléhavé, ba neodkladné... Což tu medle mohu činiti?"

„Žádal jsem zdvořile aspoň za výpomoc a uvolil se zaplatiti výpomocnou sílu z vlastní kapsy," osmělil se doložiti pan Hanibal, kterého byl chladně úřadní výklad Stoklasův skoro pomátl.

„A nebyla ti povolena — toť vše," odvětil Stoklasa. „V ředitelstvu má se prostě za to, že's měl na vyřízení větší části prací pomýšleti dříve a v čas, slovem že's neměl býti v konání svých povinností tak liknavý, pohodlný a neměl vyřízení odkládati, až nahrne se práce takměř nepřekonatelná. Ostatně," končil Stoklasa s mírnou výčitkou, „po mém náhledu není tak zle. Tak zručný a routinovaný úřadník jako ty svede v nepoměrně kratší době více..."

Posledními slovy byl pan Hanibal takměř zdrcen. Seznalť z nich, že mu Stoklasa nevěří, že pokládá stesky jeho za neoprávněné, za vylhané.

Chvíli setrval v mlčení, pak se ozval:

„Ale dovol, příteli, jen ještě slovo. Budiž tedy, jak pravíš! — Nechť jsem vše to zavinil sám — nechť tedy trpím... Ale probůh tě prosím, proč ty — jako přítel a dobrodinec můj, proč právě ty, když jsem ti psal a telegrafoval nikoli jako svému představenému, nýbrž jako příteli — proč jsi mi ty ani slovem neodpověděl?"

Tentokráte jevil Stoklasa, který se byl až dosud dovedl skoro úplně opanovati, mírné rozpaky.

Přímý, již několikráte opakovaný dotaz Hanibalův vyžadoval nyní přímé odpovědi.

Ale mohl ji Stoklasa dáti?

Vypomohl si tedy obyčejnou frásí, řka:

„A ty se ještě ptáš?“

Avšak fráse ta měla na pana Hanibala mocný účinek.

Nabyltě nezvratného přesvědčení, že má Stoklasa vážný důvod a závažnou příčinu a nejsa sobě vzhledem k němu nižádného poklesku, ba ani nedopatření vědom, uznal nyní za dobré naléhati na přítele tak dlouho, až mu příčinu a důvod aspoň naznačí.

I pokusil se o to, seč vůbec svou výmluvností byl. —

Nalehal, žádal a prosil jako žebrák; ale nic naplat — pan Stoklasa zůstal jako z kamene.

Nanejvýše zavrtěl hlavou nebo pokrčil ramenoma nebo odpověděl:

„A ty se ještě ptáš?“

„Ale já tě nechápu!“ zvolal konečně pan Hanibal, nevěda již co počíti. „Nežádám přece pranic více, nežli abys mi udal příčinu nebo mi ji aspoň naznačil — a poněvadž mi to tak houževnatě odpíráš, musím za to míti, že přestal's mi býti přítelem ..“

„Ano — přestal jsem,“ zní úsečná odpověď.

„Ale proč — proč?“ vpadl kvapně pan Hanibal.

Stoklasa svraštiv čelo, pohlédl na jehlici páně Hanibalovu, ale tento nevšimnuv si toho, pokračoval:

„Věř mi, příteli, že mi nejde o mne! Budiž, jak si přeješ — budiž mi třeba nepřítelem! Ačkoli to

těžce ponesu, přece mi bude ulehčením vědomí, že nezavdal jsem k tomu nižádné příčiny.

Ale probůh, čím ti ublížil můj syn, čím vlastní tvá dcera Eliška, že jim chceš překážeti v štěstí, slovem, čím provinil se můj syn, že's naň zanevřel a přes to vše, že jest sňatek našich dítek za dveřmi, ani na nejnalehavější listy nastávajícího zetě svého neodpovídáš?“

„Václav Hanibal se mým zetěm nestane — nikdy!“ uklouzlo nyní rozhodným tonem Stoklasovi.

„Ale proč, proč?“ zvolal pan Hanibal trpce. „Jakž může člověk tak spravedlivý, jako ty, kárati a trestati nevinné?“

„Zcela po právu,“ zní zarputilá odpověď. „Hříchy otcův trestají se i na synech...“

„Ale čím ti ublížil otec?“ vpadl pan Hanibal.

Stoklasa chvíli mlčel, načež pravil rozhodně:

„Budiž tedy jasno mezi námi! Ty's mi ublížil — tys mne na smrt urazil a vydal veřejnému posměchu na pospas!“

„Já?!“ vyhrklo z úst páně Hanibalových tonem nejvyššího udivení.

„Ano — ty — ty, licoměrný falešníku!“ zvolal Stoklasa, nemoha se po připomenutí svého domnělého pohanění déle opanovati.

„Ale čím a jak, prosím?“ optal se nyní pan Hanibal, jenž zvěděv konečně z části domnělou příčinu přítelova hněvu, počal nabývati aspoň poměrně klidu.

Avšak právě tento klid bouřil v duši Stoklasově hněv a rozhořčení v míře vždy větší.

„Nuže tedy!“ zvolal podrážděn. „Budiž úplně jasno mezi námi! Povím ti vše!“

I přikročil těsně k panu Hanibalovi a ukázav ostentativně prstem na jehlici na jeho prsou, zvolal povýšeným, skoro tragicko-komickým tonem:

„Nuže tedy — tímhle jsi mi ublížil! — Tímhle jsi mne vydal veřejnému posměchu na pospas!“

„Tímhle?! Tímhle?!“ opakoval pan Hanibal v největším udivení kloně hlavu níže k prsoum, jako by jehlici prohlížel.

„Ano — tímhle!“ zní odpověď tonem vždy podrážděnějším.

„Ale — já — nechápu — nerozumím,“ koktá pan Hanibal. „Vždyť jsem ti o tom všem zevrubně psal... Vždyť víš, že to dar korunního prince za rychlé vypravení zvláštního vlaku — —“

Připomenutí pravé příčiny konfliktu vehnalo Stoklasovi všechnu krev do tváře.

„A ty's ten vlak vypravil — he?!“ vzkřiknul v nejprudším hněvu a zároveň jizlivě.

„Já ne — já ne!“ zakoktal pan Hanibal.

„Nuže tedy!“ pokračoval Stoklasa. „Teď snad chápeš, kdo a co zavinil! Zač pak's byl vyznamenán — zač? Vlak jsi nevypravil a vůbec při jeho rychlém vypravení nikterak nepůsobil — a přece jsi byl vyznamenán a odměněn, kdežto ti, kdož se při tom namáhali, kdož spolupůsobili, kdož osvědčili nevšední zručnost, zůstali bez odměny, bez vyznamenání...“

„Pravda, pravda,“ přikývnul pan Hanibal, když byl prudce a vášnivě mluvící Stoklasa na okamžik umlkl, aby nalapal vzduchu. „Ale já přece za to nemohu, že byl šperk ten zaslán mně — já se o to nikterak nepřičinil...“

„Věřím, věřím,“ vpadl vášnivě Stoklasa. „Ty's se vůbec o nic nepřičinil. Ty nemáš nižádné zá-

sluhy a přece jsi present i vyznamenání přijal a chlubíš se tím na útraty jiných, zasloužilých, ale náhodou nevyznamenaných — před celým světem. Co pak jsi medle při tom všem vykonal — co? Nic více, nežli že jsi několikráte ťuknul prstem na knoflík telegrafického aparátu — a za tohle," (při tom naznačil Stoklasa ve vzduchu ťukání prstem na klávesu aparátu) „byl jsi odměněn a vyznamenán, kdežto jiní, kteří pracovali —"

„Ale dosti!" přerušil v nejvyšší míře rozhorlený Stoklasa sama sebe. „Teď to víš a na tom je dost! Víš, čím's mi ublížil, jak's mne pokořil a před celým světem, před kterým jsi se chlubil, zahanbil — a nemáš teď nižádného práva hlásiti se ke mně jako přítel."

„Ale vždyť já za to nemohu!" zaúpěl pan Hanibal úzkostlivě, vida přítele v nejprudším hněvu, jakého byl vůbec schopen.

„Dosti!" zahřměl Stoklasa.

Pan Hanibal chtěl ještě něco podotknouti, ale v témže okamžiku zazněl zvonkový signál, oznamující, že nákladní vlak vyjel právě z nejbližší stanice směrem ku Praze.

Pan Hanibal musil vyříditi ještě některé nejnalehavější záležitosti před příjezdem vlaku a bez odkladu pustil se do práce.

Stoklasa přecházel chvíli prudce po bureau, na to vyšel na perron.

Jak pan Hanibal tentokráte své úřadní povinnosti dostál, není známo; ale zdá se, že v děsném duševním rozpoložení, v jakém se právě nalezal, nedostál jí ani z polovice.

Vlak už byl v stanici, a pan Hanibal nebyl ještě hotov.

Rychle dal obvyklý telegrafický signál nejbližší stanici směrem ku Praze, že vlak odjíždí, a učiniv ještě některá nejnutnější opatření, vyrazil na perron.

Spatřil Stoklasu stojícího těsně u lokomotivy a dávajícího znamení k odjezdu.

Zvon zazněl a vlak se hnul.

Stoklasa vyskočil na parostroj.

Pan Hanibal letí ke stroji — —

„Příteli, příteli!" volá úpěnlivě. „Pro vše, co ti drahého, — jen ještě slovo!" —

Ale Stoklasa dívá se na pana Hanibala chladně, lhostejně, jako na člověka cizího.

Pan Hanibal běží chvíli podle lokomotivy.

„Odpuštění — odpuštění!" úpí.

Stoklasa svraštiv čelo, dívá se nyní mračně na pana Hanibala.

Vlak jede vždy rychleji; pan Hanibal podle lokomotivy již skoro úprkem běžící, nemůže více stačiti.

I zastavil se a těžce oddychuje, sepjal ruce a ještě jednou, naposledy zvolal mocným, ale chvějícím se hlasem:

„Odpuštění — smilování — milosrdenství!"

Po přísné tváři Stoklasově kmitlo cosi jako škodolibý úšklebek...

Zavrtěl záporně hlavou a odvrátil se...

S vytřeštěným zrakem sleduje pan Hanibal vzdalující se lokomotivu, vlekoucí za sebou neméně než asi šedesát, z větší části prázdných, nákladních vozů.

Konečně přejel podle něho vůz poslední; ale pan Hanibal stojí nepohnutě, upíraje vytřeštěný zrak za vzdalujícím se vlakem.

Za nedlouho zahnul vlak za nejbližší vršinu a zmizel. Toliko drkotavý hukot doléhal k sluchu páně Hanibalově.

Pan Hanibal postál ještě chvíli, pak zalomiv rukama, potácel se jako opilý do svého bureau...

Byl zdrcen...

* *
*

Co dělo se od tohoto okamžiku v duši páně Hanibalově, lze snadno uhodnouti. Byla to bouře, jaká tichou, skromnou, trpělivou, ba otužilou duši tu posud ještě nikdy nebyla rozechvěla.

„Všechno ztraceno — všechno," byla jediná slova, jež uklouzla křečovitě se chvějícím zmodralým jeho rtům, když ve svém bureau jako bez vlády klesl na židli u aparátu, kterýmž si byl několika hmaty rukou veškerou tuto trýzeň sám přivolal.

Pozbyti přízně svého souchefa a nemíti, jak bylo ze všeho zřejmo, naděje, že lze přízně té zase někdy nabyti, jest pro podřízeného úředníka, který ví, jak může býti právě tímto chefem šikanován a týrán, ba přímo k zoufalosti doháněn, cosi tak hrozného, že člověk nezávislý a samostatný nemůže si o tom učiniti ani přibližně pravého pojmu.

Pan Hanibal, jenž byl již, jak víme, následky nepřízně svého souchefa trpce zakusil, věděl, co jej bezprostředně očekává.

Věděl, že se mu práce již nahromaděná v několika dnech zdesateronásobí, věděl, že bude výtka následovati za výtkou, důtka za důtkou, slovem byl přesvědčen, že nastane mu bezpříkladná lopota, provázená nejtrpčími mravními ústrky, pokořováním a týráním — namahavá, vysilující práce, s které není

a v poměrech, v jakých se právě nalézá, nikdy býti nemůže — což vše může míti snadno v zápětí i katastrofu — zcela prosté propuštění ze služby...

Ale vše to pana Hanibala přece tak nehnětlo, jako vědomí, že přenáší Stoklasa hněv svůj s otce na syna a především že může se snadno i — na synovi mstíti...

Trpěti a pracovati třeba do úpadu, nebylo panu Hanibalovi tak proti mysli; spolehalť přece jen na svou routinu a neobyčejnou zručnost v pracích manipulačních, doufaje, že snad přece bude možno vyvarovati se aspoň nejhoršího — ale že by mohl býti dobrý, vzorný a zároveň nevinný syn jeho podobně týrán, rozdíralo mu srdce...

Nicméně — i to snad přece ještě bylo k překonání: neboť i jeho syn byl již zručný inženýr a mohl provésti tak mnohé, seč jiní nejsou; ale vědomí, že jest milostný poměr synův k Stoklasově dceři přerušen, že ze závidění hodného sňatku, o němž již celá trať věděla, nebude nic — slovem hanba, která jej a především nevinného syna jeho očekávala, rozkládala nad rozechvěnou duší páně Hanibalovou stíny nejčernější.

Bylo mu nejinak nežli jako zlosynu, jenž se byl mimoděk dopustil skutku tak děsného, že se zhrozil sám.

Lítost a hanba lomcovaly jeho srdcem, že se křečovitě oužilo a v mnohých okamžicích div se nerozskočilo — —

„Všechno ztraceno — všechno —“ zamumlal asi po půl hodině, kterou byl skoro v ztrnutí na stolici proseděl...

Konečně se namahavě zvedl a vrávoravě počal po bureau přecházeti.

„A přece není pomoci!“ zamumlal po chvíli. „Jediný prostředek k zažehnání aspoň katastrofy jest — práce, konání povinnosti...“

Pan Hanibal se vzmužil a počal pracovati.

Ale jaká to práce!

Napínal veškeré síly, snažil se, seč byl — ale vše vleklo se do nekonečna, při všem postihl sama sebe při nesčetných nedopatřeních, poklescích a chybách...

A hlava pálí jako žhavý uhel, v srdci to buší jako v stoupách...

Ne, ne — není možno pracovati...

A k dovršení útrap došel právě asi po hodině stručný, ale významný a zároveň osudný telegram od syna.

„Psal jsem nastávajícímu tchánovi obšírný list,“ telegrafoval syn, „a odpověď jeho zní: „Nedělejte si žádných nadějí! Se sňatku sešlo. Příčinu poví Vám otec.“

„Otec, otec!“ zaúpěl pan Hanibal po přečtení zdrcující depeše. „Ano, ano — nešťastný otec, ubohý synu, poví ti příčinu — — Ale kdy asi? Kdy? A jak?“

Chvíli setrval v trapném mlčení, pak ze stísněných prsou vyrazil slova:

„Ano, ano — pravá příčina je zde!...“

A při tom vytrhnul zlostně z košile své na prsou jehlici i knoflíčky a mrštil vším o zem — a již již chtěl šlápnout na jehlici, když vešel Tobiášek — —

Pan Hanibal přes prudkou bouři, která duší jeho lomcovala, poněkud se zastyděl.

I zvedl jehlici a knoflíčky, jakoby mu byly z ruky vypadly, a položiv vše na stůl aparátu, obořil se drsně na Tobiáška:

„Co dobrého?!“

„Nic, pane přednosto, pranic," zní chladná odpověď.

„Jděte tedy po svých!" zahřměl pan Hanibal, nemoha se již opanovati.

Tobiášek, nemaje pro příkré chování chefovo žádného vysvětlení, poslušně couvnul ke dveřím a zmizel.

Pan Hanibal zůstal zase o samotě, netuše, že jej Tobiášek z perronu pozoruje.

Chvíli stál bez pohnutí před aparátem, upíraje zrak na osudný šperk — pak sklesl zase na židli a dlouho, dlouho zůstal jako v ztrnutí.

Duší jeho burácela poslední bouře, zuřivější předcházejících — nebylť již smyslů svých mocen, ocítil se ve stavu naprosto nepříčetném.

A když pak konečně přece zase zvedl hlavu, utkvěl zrak jeho mimoděk na stěně, kde visel revolver.

Divoce vyskočil se stolice, dovrávoral ku stěně, strhl s ní revolver a namířil jej proti svým prsoum.

V tom jej uchopil někdo ze zadu za ruku.

Ohlednuv se spatřil pan Hanibal Tobiáška, jenž se byl nepozorovaně za ním připlížil a v rozhodném okamžiku osudný skutek zamezil — — — —

— — — —

Pan Hanibal se chvíli sice bránil, ale Tobiášek mu vyrval zbraň z ruky, a když pak přednosta později poněkud se zase vzpamatoval — pověděl Tobiáškovi, nyní jediné duši, které se vůbec svěřiti a tak sám sobě ulehčiti mohl, co jej k zoufalému skutku, vlastně pokusu dohnalo.

Tobiášek pozorně naslouchal.

Důvěrnost páně přednostova nezůstala však bez odměny.

Když pan Hanibal stručnou zpověď svou dokončil, zvolal Tobiášek zcela lakonicky:

„A to by za to stálo! Já bych ty tretky se zdvořilou omluvou vrátil — a bylo by to!"

A podivno — problém, jehož pan Hanibal při největším duševním napjetí nebyl s to rozřešiti, rozřešen prostinkou odpovědí prostého člověka...

Pan Hanibal skoro zajásal.

„Ano, ano!" zvolal radostně. „Vrátit! — S díkem vrátit — a připomenouti, že toho nezasluhuju, nýbrž že zásluha o rychlé vypravení zvláštního vlaku náleží jedině přednostovi stanice pražské, Stoklasovi!"

A bez odkladu učinil pan Hanibal, co si byl právě předsevzal.

Ruče sáhl po jehlici a knoflíčkách a uložil je do škatulky, pak napsal přiměřený děkovací list a zapečetiv vše v jediný balíček, napsal adresu.

A nejbližším poštovním vlakem putoval balíček do Prahy.

A podivno!

Již při psaní listu pocítil pan Hanibal nápadné ulehčení — a když pak osudný skvost odeslán, bylo mu, jakoby mu byla s prsou spadla obrovská tíže.

Cítil se zase volnějším a v několika hodinách — vlastně teprve následujícího dne byl pan Hanibal zase týmž Hanibalem jako dříve — —

Práce šla od ruky...

V několika hodinách vyřídil více nežli v tolika též předcházejících trapných dnech... Ačkoli byl nucen pracovati do úpadu, pracoval s chutí a nadějí v příznivý výsledek — — — —

— — — —

O tom, co bezprostředně následovalo, můžeme se zmíniti co nejstručněji.

Staloť se, čeho se pan Hanibal, tím méně pan Stoklasa nadál.

Obratem pošty došla totiž každého z nich zvláštní zásilka, a sice malá škatulka, provázená úředním přípisem.

Pan Hanibal poznal na první pohled, že to táž, kterou byl před několika dny obdržel — a otevřev škatulku, nalezl v ní démantovou garnituru, která mu byla již tolik potěšení i svízelů způsobila.

Toliko přípis zněl jinak nežli poprvé.

Zvěstovánoť mu, že zpráva jeho v příčině zásluhy o rychlé vypravení zvláštního vlaku vzata ku vědomí; přes to vše, že v uznání skromnosti, pravdymilovnosti a spravedlnosti zasílá se panu Florianu Hanibalovi k upomínce připojená maličkost...

Překvapení páně Stoklasovo bylo, možno-li, ještě větší nežli ono páně Hanibalovo.

Rozbaliv zásilku, nalezl v ní rovněž takovou démantovou garnituru: jehlici a knoflíčky, jakou byl před několika dny pan Hanibal vyznamenán.

Rozpečetiv pak připojený přípis, četl následující:

„Vážený pane!

Z rozkazu Jeho Výsosti korunního prince Rudolfa dovoluji si vám oznámiti:

Jeho Výsost uznávajíc Vaši nevšední zručnost v konání úředních povinností, kterou jste před několika dny rychlým vypravením zvláštního vlaku osvědčil, ráčila mi naříditi, abych Vám jmenem Jeho Výsosti vyslovil dík a k upomínce na onen den připojenou maličkost odeslal.

Zároveň račte prominouti, že děje se tak teprve nyní; neboť teprve dnes bylo nám přednostou X-ské

stanice panem Florianem Hanibalem oznámeno, že zásluha o rychlé vypravení vlaku nenáleží jemu, nýbrž výhradně jen Vám.

Z hofmistrovského úřadu Jeho Výsosti ..."

Podpis (nečitelný).

Po přečtení přípisu toho Stoklasa zajásal...

Avšak po chvíli, když si připomenul obětavou šlechetnost páně Hanibalovu, zastyděl se pro svou mstivost sám před sebou ... Jsa však, jak víme, v podstatě přece jen člověk poctivý, umínil si hřích svůj bez odkladu napraviti.

Nejbližším vlakem odejel s jehlicí na prsou a knoflíky v košili do X-ské stanice k panu Hanibalovi — — — — —

— — — —

Třeba snad ještě něco dodati?

SLADKÝ HŘÍCH.

ZPOVĚĎ VZORNÉHO ČLOVĚKA.

(Psáno 1877; poprvé tištěno 1878.)

Mimovolně kladu si otázku: kolikráte do roka umírá člověk tak dokonalý a vzorný, že ze všech jeho známých, přátel i nepřátel nedovede ani jediný uvésti nejnepatrnějšího poklesku, jenž by na povahu zemřelého vrhal jen temnější nějaký stín?

Po smrti člověka obyčejně i nejzarytější odpůrci a nepřátelé úsudek svůj o něm mírnívají; ale přece zřídka kdy se stane, aby úsudek o zemřelém byl jednomyslný a zároveň také ve všem pochvalný.

Z vlastní zkušenosti vím toliko o případě jediném.

Před několika roky zemřel totiž v mém rodišti muž, o němž obvyklá fráse, že „byl všeobecně ctěn, vážen a milován" — platila v úplném slov těch smyslu.

V den pohřbu jeho byla obloha od časného rána zakaboněna a krátce před pohřbem počaly nad obzorem vystupovati hrozivé, bouři věštící mraky.

Přes to sešlo se před domem smutku množství několika tisíc hlav. Všechny spolky a korporace města i okolí byly zastoupeny, slovem každý, kdo mohl, přišel zemřelému „prokázati poslední čest".

A kdybys byl z davu toho otázal se kohokoli, každý by ti byl odpověděl, že zemřel muž výtečný, vzorný a vzácnými vlastnostmi ducha vynikavší. A na jedinou otázku tvou byl by ti každý vypravoval celou řadu případů, v nichž byl muž ten nejen v životě veřejném tisíce jiných předčil jako „obhájce pravdy a práva", jak obyčejná fráse dí, nýbrž i ze života soukromého, v němž vynikal jako věrný a vzorný manžel a otec dokonalý.

A dověděv se jen některé úryvky ze života vzácného muže toho, byl bys také úplně pochopil nevýslovnou bolest, zračící se v bledé tváři štíhlé, asi čtyřicetileté, ale doposud ještě sličné manželky jeho, která — když se pohřební průvod hnul — kráčela těsně za pohřebním vozem, vedouc za ruku suchoučkou, bledou, asi dvacetiletou dívčinku, miláčka nejen zesnulého, nýbrž i svého vlastního.

Matka i dceruška byly v hlubinách duše roztruchleny.

Neplakaly však, ačkoli byla bolest jejich bezměrná; snášelyť ztrátu nade vše milovaného muže s resignací, které se byly od něho samého prodlením let přiučily.

Když dospěl pohřební průvod na hřbitov, bylo se už skoro úplně setmělo.

Rudá zář plápolajících pochodní ozařovala hřbitov a odrážejíc se od sterých pomníků a kovových křížů, dodávala jinak přívětivému „sadu mrtvých" rázu takměř příšerného.

Obloha byla se zatím úplně zatáhla mraky, z nichž občas šlehnul blesk a ozářil na několik okamžiku nepočetný dav lidu, jenž obklopoval hrob.

Rakev snešena s pohřebního vozu a položena nad otevřený hrob. Jeden z nejlepších přátel zesnu-

lého chtěl něco promluviti; ale sotva pronesl několik slov, přemohla jej bolest, zajikl se a němé, ale přece výmluvné slzy vyhrkly mu z očí...

Po několika okamžicích chopili se hrobníci popruhů a rakev spuštěna do hrobu...

V tom zazněl divoký, zoufalý výkřik.

Manželku zesnulého, stojící těsně u hrobu, byla nevýslovná bolest přemohla; zavrávorala a kdyby ji nebyly nejblíže stojící osoby zachytily, byla by sklesla do hrobu...

Oči její zakalily se slzami. Neviděla více, co se kolem ní děje; slyšela jen temný zvuk na rakev padajících hrud...

Prsa její sevřela palčivá bolest, na čele vyvstal jí smrtelný pot, dech se jí zatajil — sklesla do mdlob.

* *
*

První noc po pohřbu!...

My všickni, jichž se byl neúprosný osud dotknul ledovým svým prstem, odňav nám někoho, jehož jsme vřele, ba snad vroucně nebo vášnivě milovali, známe velmi dobře zvláštní pocit, jenž zmocňuje se člověka, když vrátiv se ze hřbitova, kde byl na vždy zanechal tělesné zbytky milené bytosti, octne se posléze v pokoji, v němž byl se zemřelým třeba mnoho let strávil, — o samotě.

Tu zdává se člověku, jakoby trapná tíseň, která mu byla po tři dny prsa svírala, z nenadání zmizela; bývá ť každému volněji, ba zdává ť se mnohdy, jakoby se vkrádalo v duši jeho uspokojení, že vše již ukončeno, odbyto, vyrovnáno...

Podivný tento duševní stav arci netrvá dlouho. Duší šlehne palčivá bolest, vzbuzená myšlenkou, že

bytost, s kterouž jsme se právě na věky rozloučili, nikdy — nikdy více nespatříme...

Někdy v němé bolesti stává člověk bez pohnutí jako socha, někdy vypukne v usedavý pláč...

Ale bolest vždy zase pomíjí a nadejdou okamžiky resignace... Člověku se náhle zdá, jakoby ani pravda nebylo, co se bylo stalo, jakoby to vůbec ani pravdou býti nemohlo; zdáť se mu, jakoby milená bytost, s kterouž se byl přece na vždy rozloučil, musila se za nedlouho vrátiti, jakoby byla jen někam vyšla na několik okamžiků...

V podobném duševním stavu nalézala se sličná vdova.

Přátelé a příbuzní její, vzkříšivše ji ještě na hřbitově, dali ji v povoze i s dceruškou dopraviti domů.

Vzpamatovala a zotavila se z okamžité mdloby rychleji, než se kdo nadál, a tvář její jevila opět onu resignaci, jaká se v ní zračila po celou dobu pohřbu, když se viděla pozorovánu.

Když však pozdě večer octla se o samotě, vypukla nebohá žena v usedavý pláč a dlouho, dlouho hořce plakala...

Nalezala se v pracovně zemřelého muže svého.

Byl to pokojík s nábytkem jednoduchým sice, ale vkusným, ba elegantním.

Skříně s knihami a rozličnými preparáty anatomickými, z nichž mnohé ležely posud na stole nebo na pultu, byly důkazem, že to pracovna praktického lékaře. Mezi okny nalezal se psací stolek, po levé straně v koutě vysoká zasklená skříň a v té nevelká kostra...

Hlubokým žalem sklíčená vdova seděla v sametové lenošce opodál psacího stolku se zamhouřenýma očima.

Venku zuřila prudká bouře.

Vichr úpěnlivě skuče a sténaje, mrskal velkými krůpějemi deště do oken, že časem řinčela, jakoby jimi ruka lidská lomcovala.

Blýskání a hřmění takměř ani neustávalo; ale vdova přece seděla v lenošce po několik hodin bez pohnutí.

Kdo by ji byl spatřil, byl by soudil, že klidně dřímá...

A přece bděla, přece si byla úplně vědoma, že nalezá se se svým zármutkem o samotě v pracovně muže, jenž se sem nikdy více nevrátí, a duší její víŕily steré vzpomínky...

Z nenadání hrkly pendlové hodiny na stěně, odbila dvanáctá.

Sirá vdova byla patrně v duchu přitlumené bití hodin sledovala, neboť po poslední ráně sebou pohnula; přejela pravou rukou tvář a otevřela oči.

Na psacím stolku hořela velká lampa a žlutavá zář její osvěcovala pokojík.

Vše bylo posud v témže stavu, jako před několika dny, když zde muž ještě pracoval. Na stole leželo několik knih, z nichž mnohá byla posud otevřena; rozházené papíry, kalamář i péra, vše leželo na místě jako dříve — nikdo se toho nebyl posud dotknul.

Vdova otevřevši oči rozhlédla se kolem sebe a v okamžiku tom se jí zdálo, jakoby byl choť její někam odešel, jakoby musil za nedlouho zase přijíti, aby zasedl za stůl ku práci.

Avšak jakmile zas oči zamhouřila, vyhoupnul

se před duševním zrakem jejím jako z mlhy obraz nade vše milovaného muže, jak jej byla naposled viděla, nežli byla rakev, v které ležel, na vždy zavřena a hřeby zatlučena.

A vědomí strašné jistoty sevřelo prsa ubohé ženy nevýslovnou bolestí.

Chvíli zůstala ještě bez pohnutí seděti, jsouc pohřížena v truchlivé, bolestné vzpomínky; pak ale, jakoby si byla náhle něco připomenula, otevřela poznovu oči a kvapně vstala.

Několik okamžiků postála, jakoby nevěděla, co počít; pak učinila několik kroků ku předu a zastavivši se těsně u psacího stolku upřela zvlhlý zrak na místo, kde ležel malý klíček, kterým se otvíraly menší příhrádky.

Skoro mechanicky sáhla po klíčku a otvírajíc jednu příhrádku pravila přitlumeným hlasem sama k sobě:

„Nenadála jsem se, že tak záhy budu plniti tvé přání, milá duše...“

Ruka její se chvěla, když příhrádku otevřela a vyňala z ní několik lístků papíru.

„Několik hodin po mém pohřbu, pravil's ke mně hasnoucím hlasem,“ mluvila zase sama k sobě, „otevři nejhořejší příhrádku mého psacího stolku a přečti si několik tobě nadepsaných lístků!“

Chvíli držela lístky v třesoucí se ruce, horká slza skanula jí po líci a svlažila lístek nejhořejší.

Zadívala se na zvlhlé místo... slza byla ukanula právě na její jméno... Potom položila lístky na stůl a přišoupnuvši lenošku blíže usedla za stůl, aby vyplnila poslední přání muže nejdražšího...

* *
*

Obsah lístků byl tento:

„Milená!

Tušil jsem, ba byl jsem přesvědčen, že dny života mého jsou sečteny, dříve než jsi Ty nebo někdo jiný nějaké změny na mně zpozorovala, dříve než jsem se sám někomu zmínil o beznadějném stavu svém...

Chci Ti tudíž na sklonku života upřímně pověděti, čeho jsem před Tebou nikdy neměl tajiti.

Promiň, že jsem tak neučinil buď z předsudku nebo z jakési, ať již sebe neoprávněnější, a muže i ženy, jakými jsme my, nehodné stydlivosti. Vím, že mi promineš nejen mé tajení, nýbrž i sám hřích můj...

O promíjení z Tvé strany ostatně nemůže býti ani řeči; jsemtě přesvědčen, že Ty, duše má přemilá, neshledáš na mně viny nižádné.

Chci se Ti vyzpovídati z hříchu — ale z hříchu tak milého, tak sladkého, že ještě nyní po letech, když už se mi zdá, že srdce mé není více přístupno citu tak vřelému jako za dob mládí, duše má pouhou vzpomínkou sladce se rozechvívá...

Byl jsem Tebou i lidmi, kteří mne znali, pokládán za manžela vzorného.

Trvám, že není nikoho, jenž by mi mohl vytknouti třeba jen nejnepatrnější pokléseček, kterýmž bych se byl před světem nebo před Tebou prohřešil...

A přece jsem Ti byl nevěren... Miloval jsem jinou vášnivěji nežli Tebe; ba více — já ji zbožňoval...

Vím, že při čtení těchto slov budeš se z počátku nedůvěřivě usmívat; vím, že sama k sobě řekneš:

„Což pak mne nemiloval tak vášnivě, že vášnivěji ani milovati nelze — což nezbožňoval mne jako světici?"

Pravda; ale vše to na věci ničeho nemění a výše uvedená slova moje jsou pravdiva.

Víš, že jsem byl vždycky člověk na pohled chladný, střízlivý; ale Ty víš, že dovedl jsem rovněž tak milovat jako nenávidět a že jsem se ve světě přiučil cit svůj toliko tlumiti, a jedině proto, že jsem byl pokládán za člověka, jenž by mohl jiným sloužiti za vzor.

Poznali jsme se v době, když jsme byli ještě daleko přístupnější citu milosti, nežli bývá člověk po mnohaletém osobním styku.

Poznavše se stali jsme se přáteli, jakých ve světě nebývá mnoho, a zůstali jsme jimi po celou dobu společného života našeho, slovem byli a zůstali jsme si, čím si mají býti manželé vždy, nemá-li býti manželství svazkem rozumných lidí nehodným.

Připomínám Ti vzájemný poměr náš tímto střízlivým způsobem jen proto, abys nyní, když už i Tvůj vlas počíná šediveti a v tváři Tvé počínají se jeviti zřejmé stopy blížícího se stáří, abys nyní, když už i duše Tvá není a nemůže býti více schopna onoho bouřlivého, ba divokého zanícení milosti, jako v době mládí, kdy ve plamenech těla možno sníti o ideálu lidského štěstí, nezapomněla, že nemluví k Tobě více mladík, jehož duševní poklid může jediný oduševnělý milostný pohled přivésti z rovnováhy, nýbrž muž, jenž byl sice taktéž miloval, ale zároveň sám na sobě zakusil, že cit pouhé milosti neprovází muže, ani ženu po celé pouti života v stejné míře, kterýž ví, že existujou věci, které jsou člověku, ať muži

nebo ženě, v pozdějším věku milejší více méně sobecké lásky.

Bude tomu bez mála dvacet roků...

V tu dobu byla's šťastna a spokojena v míře nejvyšší.

Připomeneš-li si, duše drahá, dobu tu nyní, připomeneš si ji zajisté jen s pocitem zvláštní jakési trpkosti, že netrvala, ba že nemohla ani u nás trvati déle než u všech jiných lidí.

Domnívaliť jsme se, že ideál života a snah, jenž se byl po léta před našimi dušemi jako lehkou mlhou zahalen vznášel, konečně objevil se před námi zcela jasně a zřejmě; domnívaliť jsme se, že štěstí, kterémuž jsme se těšili, může nás za těchže okolností provázeti po celé dráze života našeho; domnívaliť jsme se, že vše, co děje se mimo nás, nemůže nás nikdy vyrušiti z blahého poklidu sobecké naší lásky, nemající na zřeteli nežli vzájemné naše blaho bez ohledu na utrpení a neštěstí jiných.

Nyní ovšem soudíš i Ty zcela jinak, ačkoli nikdo z nás nebyl vlastně nikdy nešťastným, ačkoli ani Ty, ani já nevíme, co bychom si mohli vzájemně vytknouti, že jsme buď o vlastní újmě podnikli nebo nátlakem okolností byli nuceni podniknouti ku zkalení našeho štěstí.

Poznaliť jsme, že ideál života, jak se nám byl v době oné objevil, byl pouhým přeludem mladistvé obraznosti naší, že jsme se klamali, jako se klamalo a ještě zklame tisíce jiných.

K úplnému štěstí člověka náleží, aby žil na blízku lidí aspoň poměrně šťastných, a nebo, je-li ještě poněkud sobeckým, aby byli šťastnými aspoň lidé, které návidí nebo miluje.

Tys, duše milená, arci neseznala neštěstí a utrpení lidské v té míře jako já, kterýž jsem byl každodenně ve styku s lidmi hladem a duševním utrpením v pravém slova smyslu zbídačelými, a já Ti o bídě a neštěstí i utrpení jiných nikdy nevypravoval, bych Ti uspořil i onen stín pomíjejícího zármutku, jejž budí v tklivé duši pouhé líčení cizích muk.

Ale přece znáš nyní život vůbec i s jiných stránek, nežli v době nejvyššího svého štěstí, a dovedeš daleko spíše pochopiti i oceniti můj hřích, než by se bylo stalo, dokud jsi byla ještě šťastna a spokojena v míře nejvyšší.

Bylo to, jak už připomenuto, před dvaceti lety..

Tenkráte znali jsme se už více než pět roků a byli déle dvou let i před lidmi manžely.

Našemu „andělíčku", jak jsme tehda naší dcerušce říkávali, bylo teprve několik týdnů...

V tu dobu byl jsem kdysi za bouřlivé noci listopadové povolán k chudičkému pacientu, bydlícímu skoro na konci města. Pospíšil jsem k němu a shledav stav jeho nepříliš nebezpečným, předepsal jsem přiměřený lék a ubíral se pak volnějším krokem nazpět domů.

Snad pamatuješ se ještě na bídný, polorozbořený jednopatrový domek, jenž stával tehdáž na blízku kostelíka?

Musil jsem jíti podle toho domku a mimovolně pohlédl jsem ze vzdálenosti asi třiceti kroků na domek.

Ve dvou oknech prvního patra bylo světlo; ostatní okna byla neosvětlena. Světlo v oknech těch však nápadně se měnilo, jakoby se míhaly uvnitř tmavé jakési stíny.

Popošed o několik kroků blíže zůstal jsem státi.

Vichr skučel mi nad hlavou a řinčel okenicemi skoro úplně rozpadlého domku, skuče a kvíle úpěnlivě v skulinách.

Zdálo se mi však, jako bych byl zaslechl z osvětlené jizby lidské hlasy.

Naslouchám pozorněji; ale pro prudký vichr nemohu více rozeznati, nežli že někdo uvnitř domku nesrozumitelným pro mne způsobem někomu laje a spílá, a když pak vichr později na chvíli poněkud se ztišil, zaslechl jsem temné jakés rány, jakoby někdo do něčeho pěstí bušil, pak ještě temnější ránu jedinou, jakoby byl někdo na zem povalen, načež následovalo zcela zřejmě bolestné úpění a mezi tím surové výkřiky drsného mužského hlasu.

Úpění bylo mdlé a patrně tlumené; poznal jsem také, že to hlas ženský...

Chvíli jsem byl na rozpacích, co činiti.

Byloť zřejmo, že stojím před domem, v němž se dva lidé, patrně muž a ženština, surovým způsobem sváří.

Muž byl dle všeho silnější a ženština podlehla.

Chtěl jsem vzkřiknouti; ale hned na to jsem si pomyslil, že nemám vlastně žádného práva, míchati se do cizího sporu, a již již jsem se chtěl ubírati dále, když zazněl z domku zoufalý výkřik, jakoby byl někdo někomu nůž vrazil do prsou. Hned na to slyšel jsem temný rachot, jakoby někdo smýkal nějaké těleso po zemi a vrážeje jím do nábytku tento porážel. A vše to provázeno bylo surovým láním a proklínáním.

Tentokráte neznal jsem žádných ohledů. Učiniv kvapně několik kroků octnul jsem se před malými, polozpuchřelými vrátky a kopnuv do nich, vyrazil jsem je z veřejí.

V nočním pološeru spatřil jsem před sebou schody. Rychle pospíšil jsem po schodech a octnuv se v malé, úplně tmavé předsíňce, zpozoroval jsem, že skulinou dveří proniká světlo a slyšel poznovu přitlumené, chrapotu podobné sténání a dunící rachot, jakoby někdo lidské tělo smýkal po podlaze.

Hmátnuv po klice nalezl jsem ji náhodou hned a otevřev dvéře zůstal jsem na prahu státi.

Spatřil jsem výjev skutečně děsný.

Na kulatém stole nedaleko kamen stál kahánek a špinavě žluté světlo jeho osvěcovalo chudobnou nízkou jizbičku s bídným, takořka žebráckým nábytkem. Kromě stolu nebyla tu než postel se slamníkem a starou houní, dvě stolice a u kamen stála kolébka.

Mezi okny spatřil jsem skupení dvou lidí: ženština ležela tu na zemi a jí na prsou klečel muž s vykasanými rukávy, maje dlouhý černý vlas její otočený kolem ruky.

Patrně byl ubohou za vlasy po podlaze smýkal a octnuv se mezi okny byl jí klekl na prsa.

Krvavá stopa po podlaze naznačovala, kudy byla ubohá smýkána; táhlať se stopa ta od kamen několikráte do kola a končila u oken...

Vše to přehlédl jsem v mžiknutí oka; krev se mi zpěnila hněvem.

„Zadržte!" vykřikl jsem na muže, jenž byl právě napřáhl ruku, by ženu znovu udeřil. Zároveň vkročil jsem do jizby a popošel rychle až k oknu.

Klečící muž hned po mém ozvání se prudce otočil hlavu ku dveřím a spatřiv nepovolaného člověka vyskočil; ale maje pramen dlouhých vlasů své oběti otočený kolem ruky škubnul při tom prudce i ženštinou, tak že tato napolo se země se vztyčila,

ale hned zase nazpět klesla a tím i muže k zemi srazila.

I to stalo se v době úžasně rychlé.

Muž klesnuv jen na kolena upřel na mne zdivočilý svůj zrak.

Byl to pohled krvelačné šelmy. Odulá, odporná tvář jevila zvířeckost; z jiskrných, krví podlitých očí sršely blesky...

„Co zde chcete?“ zařval chraplavým hlasem a hlas jeho třásl se vnitřním pobouřením. „Kdo vás volal?“ dodal pak, snaže se ruku svou zbaviti pramenu vlasů, což se mu podařilo dříve, nežli jsem odpověděl.

Vyskočil poznovu a vrhl se na mne prudce jedním skokem jako tygr.

Náhoda mi byla přízniva. Chtěl mne patrně uchopiti za hrdlo; ale já se poněkud naklonil k ženě na zemi ležící, ruka jeho se svezla a já, nabyv takto okamžik času vztyčil jsem se, a uchopiv odpůrce svého levicí za krk srazil jsem k zemi jej.

Padl na zem celou tíhou svého těla, až podlaha zaduněla; hned na to však se vzchopil a poklekl, ale já jej srazil poznovu k zemi a aby nemohl útok svůj opakovati, šlápnul jsem mu na prsa.

V tom okamžiku vzpomněl jsem si, drahá duše, na Tebe, jak klidně snad doma dřímáš nevědouc, že rvu se se spustlým surovcem.

A vzpomínka ta mne obměkčila.

Ustoupiv na dva kroky od svého soupeře a zaujav u stěny aspoň poněkud jistější postavení, kázal jsem mu vstáti.

Zdálo se, že poslední moje obrana přesvědčila mého odpůrce, že má před sebou muže silnějšího

než je sám; uposlechlť mého rozkazu a vstav zadíval se mi s výrazem drzosti v tváři do očí.

„Co se zde děje?“ ptám se s líčenou vlídností, bych neznámého mi zběsilce znovu nepopudil k násilí.

„Co vám po tom?“ zní odpověď drze, ba nestoudně pronešená.

„Což mne neznáte?“ vyrazil jsem ze sebe, nemoha vůči nestoudné drzosti, které jsem patřil v tvář, nalézti vhodných slov.

A podivno! Slova moje měla zvláštní účinek. Buď, že mne neznámý muž skutečně znal a zastyděl se, nebo že mne pokládal buď za úřadníka policejního nebo vůbec za kohosi, jenž by mu mohl trest za brutální skutek svou výpovědí zostřiti, tvář jeho nabyla výrazu poněkud mírnějšího, a hlasem skoro nesmělým podotknul:

„Odpusťte — já nejsem vinen. — Ta bestie zde...“

Při tom ukázal rukou na ženštinu na zemi.

„Kdo je ta ženština a co zavinila?“ otázal jsem se upřev zrak na ubohou oběť, která ležela posud na zemi bez pohnutí.

„Moje žena,“ odpověděl muž... „A co zavinila, ptáte se?“ pokračoval po krátké přestávce. „Což by mohla žena jiného zaviniti, nežli že muže dráždí k hněvu a vzteku svým věčným mlčením. Chtěl jsem na ní něco peněz a ona mi je odepřela. Prála, že nemá ani halíře, a já přece vím, že peníze má, jako měla vždy jindy, kdykoli podobně zapírala...“

„Máte-li vy,“ dodal pak s výrazem úlisné pokory v tváři, „vyplaťte tu bestii — ať máme pokoj já i ona...“

Teprve nyní jsem poznal pravou příčinu mírného chování nestoudného zchytralce.

„Co tím míníte?" dím, jako bych dobře nerozuměl.

„Co míním?" opáčil a lehký úsměv přelétl jeho tvář. „Míním prostě tolik, abyste si ji — odkoupil... Za padesát zlatých můžete si vzít ženu i dítě její..."

Nestoudná slova ta pronešena byla, jakoby šlo o koupi jakéhokoli kusu zbytečného nábytku.

Několik okamžiků setrval jsem v mlčení.

„Nu?" ozval se konečně neznámý. „Nekoupíte-li, nemáte zde co dělat..."

Při tom zaujal proti mně opět výhrůžné i obranné postavení...

„A tam jsou dvéře!" dodal pak hlasem přísným, nelidským.

V tom okamžiku zvedla na zemi ležící žena hlavu, otevřela oči a upřela na mne svůj zrak.

Domnívaje se čísti v pohledu jejím němou prosbu, bych ubohou neopouštěl, vyrazil jsem ze sebe slovo:

„Koupím!"

Ženština zaúpěla; muž však vypukl v sveřepý smích.

Byl jsem poněkud na rozpacích; ale vysloviv osudné slovo, nechtěl jsem je více rušiti a popošed ku stolu, vyňal jsem tobolku a položil na stůl pět desítek.

Muž, jenž se byl za mnou ku stolu přiblížil, shrábnul peníze.

„Chcete nějaký úpis?" ptal se.

„Ovšem že!"

„Hned, hned! Musím však k sousedům pro

papír, péro a inkoust," podotknul muž, couvaje ke dveřím. „Počkejte chvíli..."

Octnuv se však mezi dveřmi obrátil se ještě jednou ke mně:

„Snad nemyslíte, že budu takový hlupák jako vy?"

Po těch slovech vyrazil ze dveří.

Slyšel jsem krok jeho po schodech — utíkal...

Zůstal jsem se „zakoupenou" ženou a jejím dítětem o samotě...

Nerozmýšleje se přistoupil jsem nyní k ženě a pokleknuv na zem snažil jsem se ji zvednouti.

Byla takměř úplně bez vlády. Musil jsem ji vzíti do náručí a odnésti na postel. Zde shledal jsem, že řine se jí krev z hlavy nad spánkem a v týle. Kvapně učinil jsem, čeho opatrnost lékařská kázala. Obvázav obě rány, snažil jsem se ubohou vzkřísiti, což se mi po krátké době podařilo...

„Co se se mnou děje?" byla první její slova.

„Buďte, prosím, klidna," pravím vlídně. „Stihla vás jakási nehoda; byla jste raněna a nyní se nalézáte v lékařském ošetřování."

„Vše tedy byl pouhý sen?" tázala se mdlým hlasem, jakoby si nemohla jasně připomenout poslední událost.

„Pouhý sen!" opakoval jsem. „Nic než pouhý sen!"

Ubohá zavřela pak znova oči; bylať vysílena...

Zůstal jsem u ní až do rána.

Dítko v kolébce spalo klidně a tiše; byloť již skoro tříleté a patrně úplně zdravé. Jen jednou zavrnělo; ale ukonejšil jsem je hravě...

Několikráte zadíval jsem se v tvář ubohé ženy.

Byla to tvář, jakou nelze popsati... Bledá jako úběl; ale sličná a výrazná. Spočívalo v ní cosi tak vábně sladkého a přece zase truchlivého jako v tvářích madon Murillových...

Když pak se počalo na východě buditi jitro a sousedé v přízemí domku procitli, pospíšil jsem dolů a požádav obstarožnou sousedku, aby ubohou ženu opatrovala, odebral jsem se domů — — —

— — — — — —

Pamatuju se na návrat svůj, jakoby tomu bylo teprve několik týdnů.

Ty, duše drahá, netušíc ani, jaké dobrodružství jsem byl zažil, čekala jsi na mne poněkud netrpělivě.

A když jsem vstoupil, přivítala jsi mne tak mile, tak vesele, jako bys byla věděla, že jsem byl učinil dobrý skutek...

Ale věř, po dnešní den nemohu si vysvětliti, proč jsem Ti tenkráte nepověděl, co se mi bylo přihodilo...

Když jsi mne políbila, vyhoupla se před duševním zrakem mým bledá tvář nebohé trpitelky... Vrátil jsem Ti políbení vroucněji než kdy jindy... ale její obraz nemohl jsem z duše své zapuditi...

Zdřimnuv asi dvě hodiny vydal jsem se na obvyklou obchůzku po svých pacientech.

Chtěl jsem navštíviti také ji; ale podivno, když jsem přišel k domku, napadlo mi, že mohu návštěvu odložit na večer nebo na druhý den.

Bylo to sice proti mým zásadám, nenavštíviti pacienta, o němž jsem věděl, že buď již nadešla nebo v brzku může nadejíti krise, ale obrátil jsem se přece a odešel od domu.

Z nepatrností těchto snadno se, duše milá, domyslíš, že přes zdánlivou lhostejnost nalezal jsem se přece poněkud v stavu mimořádném.

Druhého dne navštívil jsem ji přece... Vešel jsem v nízkou, chudobnou jizbičku skoro nesměle. Přiznám se upřímně, že tak nesměle nevcházel jsem po celý svůj život nikam jinam; ale musím též dodati, že nemohl jsem si nesmělost svou vysvětliti.

Shledal jsem ubohou ženu v horečném rozjitření; mluvila pomateně... Učinil jsem, čeho bylo třeba, a navštívil ji pak ještě dvakráte, ba prodlel jsem v noci několik hodin u jejího lože.

Teprve třetího dne krise šťastně minula a od té doby stav nemocné rychle se lepšil, až se pozdravila úplně.

Navštěvoval jsem ji každodenně dva i třikráte. Když nabyla úplně smyslu, tázala se s udivením sousedky, která ji ošetřovala, co se s ní bylo dělo, kde mešká asi její muž, že se nedává vidět; ale sousedka, pamětliva mého rozkazu, vyhnula se přímé odpovědi.

Teprve, když se pozdravila úplně, pověděl jsem jí, co se bylo přihodilo...

Naslouchala mlčky po celou dobu mého vypravování. Na to prudce, ba vášnivě se vzchopila a proud slzí vyhrkl jí z očí.

„Odpusťte," pravila šeptmo, „odpusťte, že nenalézám slov, bych vám mohla děkovati..."

Při tom jevila takový nepokoj, že mně jí bylo líto. Podal jsem jí ruku a cítil, jak se ruka její v mé ruce chvěje.

Odešel jsem a takměř po celý rok jsem jí nespatřil.

— — — —

Možná, že bych byl na zvláštní tuto ženu, s kterouž jsem se byl poprvé setkal za tak podivných okolností, a jejíž obraz tak často na mysli mi tanul, prodlením času pozapomněl.

Ale kdysi na podzim dala mne sama povolati ku svému dítku, jež bylo nebezpečně ochuravělo. Tak setkal jsem se s ní poznovu a spatřil ji opět v úzkostlivém rozechvění, jehož příčinou byla tentokráte choroba dítěte.

Opět jsem navštěvoval chudobnou jizbičku každodenně dva- i třikráte a umění mému podařilo se dítko zachrániti.

Teprv o tomto obnoveném setkání se s ní zpozoroval jsem, že není to ženština obyčejná.

Ale právě tak jako jsem byl před Tebou, duše milá, z nepochopitelných mi příčin dobrodružství své zamlčel, nepátral jsem po ničem, čím by bylo možno dřívější život její objasniti. Jen náhodou dověděl jsem se její jméno, pak že jest muž její ničema a ona že jej po dva roky, co meškali v našem městě, živila prací svých rukou.

Když však se dítko její pozdravilo úplně a já jí ohlásil, že přicházím naposledy, chtěla mi poděkovati, ale jako poprvé zalily se jí oči i tentokráte slzami.

„Odpusťte, pane doktore,“ pravila po chvíli. „Jsem ženština, která vaší laskavosti nezasluhuje.“

„O tom nemůže býti řeči,“ podotknul jsem; „vy jste mé pomoci potřebovala.“

„Ale nezasluhovala,“ přerušila mne ona, a dodala ještě několik slov, na kteréž jsem musil odpověděti.

Rozhovořili jsme se takořka proti vlastní vůli a ani už nevím, jak se stalo, že mi počala vypravovat o svém dřívějším životě.

Bylo to vypravování nepřetržité řady utrpení. V chudobě, ba v bídě vychována, neseznala v životě svém takměř ničeho, kromě ústrků, posměchu a hladu.

Byla provdána proti své vůli za člověka, kterého nemilovala. Muž ten jevíval sice druhdy řídké nadání hudební; ale jako se tak často děje, neměl prostředků k náležitému vzdělání se.

Nadání jeho zakrnělo, on sám pozbyv prodlením času chuti k dalšímu cvičení se stal se bídným šumařem. Jsa člověk vášnivý snášel trudný osud svůj s trpkostí; později počal životu svému klnouti a ještě později změnila se náruživost jeho v surovost.

Co byla ubohá žena od něho vytrpěla, nelze vypsati.

Namáhala se, seč byla; pracovala do úpadu, by zjednala prostředků k výživě a tím umožnila, by muž její nemusil šumařiti, aby se vzpamatoval a možno-li, cvičil dále a oddal se pravému umění; ale veškeré úsilí její bylo marné.

Muž zůstal šumařem; surovosti jeho přibývalo a život obou stával se den ode dne nesnesitelnějším.

Ký div, že došlo posléze i ku katastrofě, kteréž jsem byl náhodou přítomen a tak se s ubohou ženou seznámil.

Pravda! Průběh života ženy té nebyl právě příliš zajímavým, aniž novým; neboť podobně žilo a žíti bude ještě mnoho, mnoho lidí; ale oddanost ženy té, její trpělivost a především neobyčejná její pří-

chylnost k umění, jemuž byla ochotna obětovati vše — činily ji v nemalé míře zajímavou.

Vyslechl jsem vypravování její mlčky, nepřerušiv ji ani v místech, kde zdálo se mi býti něco temného, nevysvětlitelného.

Ku konci přidala též, že od osudné katastrofy před rokem muže svého více nespatřila.

„Žel," pravila, „sterý žel, že podivný člověk ten tak spustl. Myslím, že za jiných okolností byl by se stal vskutku umělcem pravým; ale takto není už žádné naděje..."

Rozloučil jsem se s ženštinou tou a nespatřil ji několik týdnů.

Ale podivno! Čeho bych se byl nikdy nenadál, stalo se... Obraz její tanul mi neustále na mysli.

Byl jsem muž celkem střízlivý, ba časem chladný, nepřístupný, ale tentokráte nemohl jsem se ubrániti zvláštnímu druhu pocitu, kdykoli jsem v osamělé chvíli na podivnou ženu to vzpomínal.

Zdálo se mi, že musím pro ni něco učiniti, že musím ji zas a zase navštíviti, že musím se jí státi přítelem; ale hned na to jsem se zase rozhodl, že není možno.

Také Tvůj obraz, duše předrahá, vyhoupnul se častokráte v dumání mém podle obrazu jejího.

Mohl jsem je porovnávati.

Ty tak milá, tak sladká a něžná — s blaženým úsměvem v sličné tváři... ona zase tak zdrželivá, nesmělá, bázlivá — s výrazem trpkosti v tváři bledé a přece tak vábné...

Zdálo se mi, že modré jemné oko Tvé spočívá na mně s výrazem nevýslovného štěstí — její černé plamenné oko však že jest na mne upřeno s výrazem démonickým...

Vídal jsem vás v duchu před sebou a podle sebe jako dva anděly.

Zdávalo se mi, že vidím vtělené štěstí lidské v podobě Tvé a vtělené neštěstí i utrpení v podobě její...

Znenáhla počal jsem poznávati, jak sobeckou bývá naše láska...

Miloval jsem Tebe, poněvadž jsem byl v lásce té šťasten; láska moje k Tobě byla tak milá, tak nevýslovně milá, ale Tvé vlastní štěstí nebudilo v mé duši pocitu tak vzrušujícího a rozplameňujícího jako útrpnost, kterouž jsem cítil s jejím neštěstím...

Útrpnost ta byla mocnější mé lásky k Tobě, a tak navštívil jsem nešťastnou ženu poznovu — — — — — —

Mám Ti, duše předrahá, vypravovati, co dělo se dále?

Z toho, co jsem byl předeslal, domyslíš se všeho...

Navštěvoval jsem ji častěji a kdysi za tichého večera letního, když jsme byli o samotě a v duvěrném, milém hovoru, sklesla mi do náručí...

V týž večer, když jsem se vrátil domů, leželo naše dítko již v postýlce, ale nespalo. Zaslechnuvši, že jsem vešel, vztyčilo se, vyskočilo a tleskajíc radostně ručkama, šveholilo sladkým svým hláskem:

„Tatíčku! Tatíčku!...“

Políbil jsem je; ale políbení to projelo mi duší, jako když si člověk připomene nepromíjitelný hřích.

— — — —

Tím vyzpovídal jsem se ze sladkého svého hříchu. Zbývá mi ještě epilog.

Minul asi rok.

Nadešlo opět léto, na které se zajisté i Ty nyní po letech upamatuješ.

Událoť se tehda cosi, co pobouřilo celé naše město. V domku, o němž jsem ti tuto vypravoval, spáchána na ženě, kterouž jsem vášnivě miloval, záhadná úkladná vražda.

Nikdo nemohl ani tenkráte, aniž později vinníka vypátrati. Podezření padlo sice na spustlého muže nešťastné ženy, jenž se byl v té době z potulné cesty světem zase vrátil a v osudný den viděn byl na blízku domku, v němž vražda spáchána — ale jak víš, byl po složení mého svědectví propuštěn z vyšetřovací vazby na svobodu.

Zajisté se též pamatuješ, že byl jsem povolán k loži umírající.

Shledal jsem, že byla nožem bodnuta do prsou a že jest veškerá pomoc lidská úplně marna — a po tom, co jsem Ti byl právě vypravoval, vmyslíš se zajisté v strašný duševní můj stav a pochopíš muka, jež jsem byl za svůj sladký hřích i později přetrpěl....

I nyní, když tyto řádky dopisuju, vidím v duchu ubohou oběť tu před sebou na loži s hasnoucím zrakem, cítím vychládající ruku její v ruce své a slyším mdlým, sotva slyšitelným hlasem odpověď na moji otázku, zdali svého vraha zná:

„Pro vše, co ti nejdražšího ve světě, tě prosím — neklň mu, aniž mně, že se přimlouvám za něho...

Přišel dnes časně z rána — setkali jsme se chladně a přece zase tak, jakoby se mezi námi nebylo pranic přihodilo. Prosil mne, bych mu odpustila, čím mi ublížil, a já odpustila...

Ale když chtěl zůstati, když chtěl zase použiti domnělého práva svého jakožto legální můj manžel

a já mu mírnými, přátelskými slovy domlouvala, že bude přece lépe, když budeme nadále žíti odloučeni, rozplakal se jako dítě a vzlykaje a štkaje ujišťoval, že dohnala jej k návratu jen touha, jen příchylnost, ba láska ke mně...

Vidouc druhdy příkrého, surového muže před sebou v slzách, pocítila jsem lítost v duši své.

Slovy co možná nejmírnějšími snažila jsem se, přesvědčiti jej, že žádosti jeho není možno vyhověti; ale čím mírněji, čím přátelštěji jsem nalehala, tím více vzmáhala se jeho lítost, až vypukla v šílený, ba zběsilý pláč...

Poprvé v životě svém spatřila jsem muže, jenž mne aspoň v tomto okamžiku miloval, jako snad doposud ještě žádný muž nemiloval, a přece jsem žádosti jeho vyhověti nemohla...

Na poslední rozhodnou otázku jeho odpověděla jsem ještě vlídněji než dříve; ale právě tato má vlídnost jej dohnala ku kroku zoufalému.

Padl přede mnou na kolena, rval si vlasy a plakal, pak náhle prudce vyskočil a zařvav bolestí, jakoby jej byl had uštknul, popadnul na stole ležící nůž a vrazil mi jej do prsou...

Opakuju ještě jednou svou prosbu: Neklň mu a nemsti se!

Vím, že padne na něho podezření děsného tohoto skutku, a proto tě prosím, nesvědč proti němu! Tys jediný, jemuž mohu důvěřovati, ty prosbu umírající neoslyšíš..."

Učinil jsem později, jak si byla přála...

— — — —

Co stalo se v následujících letech, víš rovněž tak jako já.

Pečovali jsme o její dítko, seč bylo možno, a vychovali hošíka jako vlastního.

Tys mu byla vzornou matkou po celou tu dobu, co meškal v našem domě; budiž mu, prosím, matkou i na dále, když dům náš opustil a stal se samostatným.

Možná, že po mé smrti nastoupí mé místo, možná též, že naše vlastní dcera... Leč dosti!

Ku konci jen ještě prosbu jedinou.

Zůstaň, duše drahá, i po přečtení této mé zpovědi touže mírnou, něžnou duší, jakou jsi byla po celý život... Že mi pro hřích můj klnouti nemůžeš, vím; proto také klidně odkládám péro a rovněž tak klidně Ti, drahá, sladká duše má, za chvíli řeknu, abys několik hodin po mém pohřbu přečetla sobě tyto řádky...

V životě lidském vyskutujou se mnohé záhady. Jedna z nich byla údělem mým a já ji nastínil věrně bez omluvy, ba bez pokusu vysvětliti, co zdá se býti temným..."

*   *
*

Potud zápisky muže, jenž byl všeobecně ctěn a vážen a pokládán za vzorného manžela i otce ve smyslu povšechné morálky.

Setrvá-li „svět" po přečtení této jeho zpovědi na svém úsudku, jest lhostejno — sirá vdova však se zachovala, jak byl zemřelý předvídal...

Co dělo se v něžné duši její po přečtení těchto řádků, zůstalo jejím tajemstvím... Ale druhého dne z rána bylo ji viděti, kterak se sklopenou hlavou ubírá se ku hřbitovu, kde byla teprve před několika hodinami navždy zůstavila muže nejmilejšího...

Den byl jasný a příjemný.

V ulicích, kterýmiž se ubírala, panoval čilý ruch, jehož ubývalo, čím více se blížila hřbitovu.

Vkročivši nízkou fortnou na hřbitov rozhlédla se kolem. Panoval tu klid; jen mírný větřík rozhoupal občas husté větve stromů a keřů na několik okamžiků...

Zahnula do stinného stromořadí.

Hřbitov byl liduprázdný. Octnuvši se na konci stromořadí, odkud bylo viděti čerstvý rov, pod nímž odpočívalo nejmilejší srdce její, zastavila se.

Pohlédnuvši k rovu asi dvacet kroků vzdálenému, spatřila tam dvě postavy...

Stály vedle sebe ruku v ruce...

Poznala svou dcerušku a syna ubohé ženy, jemuž byla druhou matkou...

Rychle couvla o krok nazpět a ze stínu jasanu dívala se chvíli na drahé dítky, které byly rov navštívily dříve než ona...

Po chvíli se jí zdálo, že se k sobě naklonily a políbily...

Viděla je ještě, kterak ruku v ruce opouštěly smutně hřbitov...

Nevyrušila jich... Když zmizely hlavním vchodem, popošla kvapně k rovu a poklekla na témže místě, na kterém byly stály...

Možná, že se chtěla modliti, ale nemodlila se...

Něžná duše její rozechvěna byla nevýslovným pocitem, jejž budí v zármutku a hoři vyplnění nejblažšího přání...

NALEZENEC.

Povídka paedagogická.

(Psáno 1885; po prvé tištěno 1887, po druhé 1890.)

Pozdní večer zimní...

Leďový vítr severní úpí a sténá ulicemi metaje před sebou krupicovitý sníh. Brzo zaskučí, brzo zavyje a hneď zase vyzní v táhlý, dutý, usínající basový tón, aby po chvíli pronikavě zahvizdl a zdánlivě jednotvárnou, v pravdě však přece jen nepostižitelně rozmanitou hučivou „píseň svou dále pěl..."

Mráz jest ostrý a pronikavý.

Matka příroďa byla se zase jednou osvědčila nemateřskou, ba krutou ke každému, kdo nemaje ochranných prostředků vydán jest nelítostnému hněvu jejímu.

Ošumělá fráse, že není nad „příjemné, teploučké hnízdečko", nebyla již dávno tak oprávněna jako tentokráte.

Zběsilost zimní bouře noční jest tak nevázaná a neurvalá, že každý druhý, třetí člověk, meškající právě v teplém zákoutí nebo jen v závětří, právem si pomyslil:

„Eh! Totě psota, do které bych ani psa nevyhnal..."

A přece i za takové psoty lidé se plahočí... Zimou se tetelíce mnohdy pláčou a úpí neb i pěstě zatínají...

Zaťatou pěsť však zřídka kdo spatří — pláč a úpění přehluší bezcitný vítr.

Jak zcela jinak jest v „hnízdečku“ paní Alžběty Morávkové! Právě dnes je zde neobyčejně milo a příjemně zádumčivo.

Nábytek a vůbec všechny tretky, kterýmiž vkus i nevkus velkoměstský okrašluje i hyzdí své byty — stopeny jsou v pološeru.

Zeleným stínítkem opatřená lampa, visící nad kulatým stolem uprostřed salonku, jest totiž tak hluboce stažena, že osvětluje pouze plochu stolní a z nepatrné části podlahu okolo stolu.

Za stolem sedí v pohodlné lenošce paní v řasnatém, květovaném županu. Majíc hlavu pravou rukou podepřenu, dívá se upřeně do otevřené knihy před sebou — patrně do nějakého románu.

Čte-li, nečte-li, nebo byla-li se nad některým místem zamyslila, nelze udati. Hlava její jest totiž hluboko nad knihu nakloněna a nalézá se tím v tak temném stínu, že není možno ani rysů tváře náležitě rozeznati, neřku-li z výrazu uhodnouti, čím se asi v duchu zabývá.

U prostředního ze tří oken, vedoucích na ulici, stojí v přítmí statná postava mužská, obrážející se pouze jako silhouetta v okně, plynovým světlem z ulice jasněji osvětleném.

Muž ten stojí vzpřímen, poněkud rozkročen, bez hnutí — právě jako sedí bez hnutí paní nad knihu nakloněná. Patrně se dívá upřeně oknem na ulici, kde v plápolavém světle protější plynové svítilny

zběsilým vichrem mrskané sněhové vločky chaotický rej svůj provádějí.

Ztichne-li na chvíli hukot větru, ruší ticho v salonku jen veselý praskot v kamnech a jednotvárný, ale zřetelný tikot hodin na stěně.

Hukot zuřící bouře ve všech svých odstínech však převládá . . .

Asi půl hodiny v salonku ničeho se nemění.

Paní nad knihou skloněná neobrátila za tu dobu ani jediného listu; muž před oknem se sice několikráte pohnul, ale nic jinak nežli jako člověk, který sice stojí pohodlně, ale přece si ještě hoví tím, že přešlapuje chvílemi s nohy na nohu, hledá jednou hlavní opory v noze levé, po druhé v pravé.

Pojednou paní u stolu vztyčila hlavu, jakoby ji byla napadla překvapující myšlenka. Obrátivši hlavu směrem k oknu, zadívala se na temnou postavu mužskou.

Po chvíli odsunula jednou rukou knihu, druhou rukou pak postrčila skoro až ke stolu staženou lampu poněkud do výše, takže posavadní okruh světla tou měrou se rozšířil, že jest nyní i postava mužská u okna skoro až po krk osvětlena.

Teprve nyní lze rozeznati, že paní i pán nalézají se v „hnízdečku“ závidění hodném.

Vše nasvědčuje netoliko eleganci a vkusu, nýbrž i nádheře přímo knížecí. Nejdražší nábytek, nejvybranější látky, nejvzácnější zlaté a stříbrné okrasy — vše jest důkazem, že zde Štěstěna roh hojnosti skoro vyprázdnila.

Milou, skoro překvapující protivou k nádheře té jest celý zjev a zvláště tvář za stolem sedící paní, která se octla nyní v plném světle lampy.

Je to asi pětatřicetiletá ženština štíhlé a přece plné, skoro kypré postavy.

Boubelatá tvář nemohla by sice co do rysů sloužiti za model madon, ale pravidelnost, zdravá pleť, ruměnná líce, kypré, žhavé rty, a především nevylíčitelně jemný a laskavý výraz pomněnkových očí pusobí tak mile a příjemně jako pohled na rozvitou růži.

Je to tvář ženy na pohled svrchovaně šťastné, ženy tiché a dobré, kterouž byl život svými bouřemi až dosud ušetřil, ženy vzácné, která nemá o vášních a náruživostech posud ještě ani zdání.

Možno-li z tváře lidské aspoň někdy a přibližně souditi na povahu, řekl bys, že to bytost andělská — a nesoudil bys zrovna nesprávně.

Paní Alžběta Morávková je vskutku bytost, která vůbec ani neměla příležitosti někoho pohněvati, neřku-li zarmoutiti.

Od nejútlejšího mládí oplývá vším, co blaží. Jsouc jediným dítkem šťastných a mohovitých rodičů, kteří byli štěstí její pokládali za jediný cíl svého života, těšila se všem oněm nesčetným výhodám, které chrání člověka před styky s drsností všedního života.

Vzorně pečlivé vychování, jakého se jí náhodou dostalo, neslo utěšené ovoce: paní Alžběta Morávková slynula již jako děvče v pravdě humanním a mnohostranným vzděláním, které jí nebylo jako tak mnohým dívkám z bohatých rodin pouhým pozlátkem, nýbrž v základech již povahu zušlechtilo — —

Náhlou změnou v osvětlení v salonku byl i pan Morávek ze svého zadumání vyrušen.

Obrátiv se k ženě zadíval se jí do očí s výrazem něžným, ba nejněžnějším.

„O čem přemítáš, holoubku?“ ozvala se paní Alžběta hlasem tak jemně oduševnělým, že všední slova působila jako nejlaskavější vyzvání.

„Ani sám nevím, milá Alžběto,“ odtušil muž vlídně, načež se pomalu ke své žínce přiblížil.

A dříve nežli se toho nadála, vzal hlavu její do obou rukou a vtisknul jí na bělostné čílko políbení; ale tak jemné, jakoby je byl jen vdechl.

Po té se opět vztýčil a zůstav před ní státi, zadíval se jí do něhyplných, krásných očí s výrazem nejupřímnější oddanosti...

Oba se na chvíli odmlčeli — — —

Pan Morávek stojí právě v plném světle.

Je to muž v nejlepším věku, asi čtyřicátník — plné, taktéž zdravím kypící boubelaté tváře, s malými hnědými knírky.

Není sice sličný, aniž ohyzdný; ale každý rys jeho tváře nasvědčuje vzácné duševní rovnováze a onomu závidění hodnému klidu, jakému se mohou těšiti toliko ustálené povahy v rozhodně příznivých poměrech životních.

Podobně jako paní Alžběta jest i manžel její jednou z oněch řídkých bytostí, kterým se nenaskytla v životě takměř ani jednou příležitost osvědčiti jakoukoli pokárání hodnou vlastnost.

I on jest jediným synem dobrých, vzorných a mohovitých rodičův.

Drsnost života nebyla se ho až dosud ani jednou dotknula. Prošel jím až dosud lehce a hravě jako bezstarostný lehkomyslník.

Odbyv studia technická projel světem, navštívil nejčelnější města evropská a obzvláště v Rusku prožil několik roků.

Vrátiv se zamiloval si jedinou dceru bohatého

továrníka a pojav ji za manželku, žije s ní nyní na desátý rok v míru a štěstí takořka svrchovaném.

Dvě velkých továren, jedna pod dozorem tchánovým, druhá pod dohlídkou otcovou pracují s uspokojivým úspěchem netoliko k uhražení všech vezdejších potřeb, nýbrž i k rozmnožení jmění.

Dědictví po otci i tchánovi má zajištěno, on sám nemaje nižádného zaměstnání, nižádné starosti, vede se svou milou Alžbětou život věnovaný pouhému užívání.

Za svobodna ovšem žil volněji a bujněji, možno-li tak říci o tichém dobrotisku, které nikdy nevybočilo z „dráhy ctnosti".

Když pak se oženil, užíval radovánek světských společně se svou chotí s onou umírněností, jakou ve vzdělaných rodinách již pouhý tón předpisuje.

Navštěvovali společnosti, koncerty, divadlo a vůbec vše, kde možno se duševně vzrušiti, po případě i dlouhou chvíli ubiti; občas podnikali delší výlety na venkov nebo do ciziny; v létě trávili na krásné ville s velikým parkem na blízku Prahy, slovem žili obvyklým způsobem bezstarostných boháčův.

Opatrné střídání zábav všeho druhu bylo příčinou, že dobří a tiší tito dva lidé, nezanášející se nižádnými plány do budoucnosti, nepocítili až dosud nikdy oné trapné nudy, jakou tento druh sybaritského života prodlením času zpravidla vzbuzuje.

Jen občas, obzvláště na podzim, když začaly se mlhy ploužiti po kraji, když šeré, nevlídné dny vůčihledě se krátily, nebo v zimě, když náhodou některého dne nebylo vůbec ani lze rozhodnouti se pro tu neb onu společnost nebo zábavu, jakých byli již na stokráte do syta užili, pocítili cosi, co se zdálo býti nudě velmi podobno.

Pravda sice, že byli sobě v osamělých chvílích posud ještě skoro tím, čím si bývají novomanželé v líbánkách. Ale když přihlásila se v takových chvílích ku svému právu i přemítavost a hloubavost, pocítili podivnou jakousi tesknotu, jež zdála se býti nad míru podobna zádumčivé truchlivosti, jaká zmocňuje se člověka při vzpomínce na zmařený život neb aspoň na jisté okamžiky života, jichž nebyl náležitě vykořistil.

V takových chvílích důvěrná rozmluva obyčejně vázla, až posléze uvázla úplně.

Oba se odmlčeli a zadumali.

V duchu zabýval se ovšem každý z nich jinými, více méně mlhavými předměty; ale oběma bylo jaksi zádumčivě teskno, jakoby jim přes všecken klid, spokojenost a štěstí, jimž se těšili, přece ještě něco scházelo, čím by bylo možno štěstí jejich dovršiti.

K dovršení štěstí scházela jim ona pavučinková bytost, na kterou by byli mohli neustále mysliti, s kterou by si byli mohli hráti, o kterou by se byli mohli strachovati, slovem: ona divuplná živá hříčka, která by duše jejich byla udržovala v onom mírném a přece tak nevýslovně sladkém rozechvění, v jakém se zapomíná i na svízele a trudy, neřku-li na řídké nepříjemnůstky, jakými nebývají ušetřeni ani lidé tak šťastní, jako jsou manželé Morávkovi.

A onen pocit zmocnil se jich i dnes — za bouřlivého zimního večera, kdy Melusina lkala a úpěla, a zádumčivost vkrádala se mimoděk i v duše nejsvěžejší.

Nemohouce se z večera dohodnouti ani pro divadlo, aniž pro jinou nějakou zábavu, zůstali manželé Morávkovi doma — povečeřeli, pohovořili si mile a důvěrně — a když pak nadešla asi desátá

hodina, odmlčeli se a v brzku pocítili záďumčivou tesknotu. — — —

Tak jsme je byli překvapili v milém, útulném „hnízdečku“ — a tak je nyní vidíme státi proti sobě, když se byli konečně ze zadumání probrali...

Vyměnivše jen několik již uvedených slov, setrvali asi pět minut v mlčení.

Paní Alžběta seděla opírajíc se loktem pravé ruky o stůl a dívajíc se upřeně v tvář manželovu, který stál před ní poněkud do předu nachýlen a hleděl navzájem do její tváře.

„A o čem jsi přemítala ty, milá Alžběto?“ ozval se po delším mlčení manžel opět sedaje.

„O ledačem,“ odvětila přitlumeně hlasem nápadně měkkým. „A právě před tím, nežli jsem tě vyrušila ze zadumání, tanulo mi na mysli štěstí Křikavových...“

„Jak to?“ vpadl Morávek jevě mírné podivení. „Vždyť jim právě letos nepřálo štěstí v té míře jako jindy, firma ta pracuje letos s deficitem —“

„Ah, to nemíním,“ vpadla živě paní Alžběta; „to se časem vyrovná a mimo to — vždyť mají značné jmění... Mně tanulo na mysli, že mají radost ze svých dítek... Nejstarší syn, — snad se pamatuješ? — viděli jsme jej ondy v divadle. Švarný to důstojník — —“

Morávek se usmál; paní Alžběta pokračovala:

„Druhý syn studuje prý s výborným prospěchem — a nejmladší dcera, nyní osmnáctiletá — Ach, bože! Ani jsem ji ondy nemohla poznat... Krev a mléko — svěží růže — duchaplná...“

Morávek naslouchal prostým, úryvkovitým slovům s nemalým zájmem.

Znal rodinu, o které byla řeč, po mnoho roků, a věděl, co manželka prostými těmi slovy netoliko míní, ale co při nich i cítí.

Chtěl něco odpověděti, ale poněvadž byl před chvílí, když se díval oknem na ulici, myslil na podobné štěstí jiné rodiny, váhal chvíli s odpovědí, tak že jej manželka předešla řkouc:

„Však bys sobě jako otec zcela jinak vykračoval po boku tak švarného hulánského důstojníka, jako je mladý Křikava — —“

„To věřím,“ vpadl Morávek; „ale mně by byl přece milejší syn mladší, o němž se praví, že prý se mu ve školách zřídka kdo vyrovná... Můj syn by musil studovat —“

„Ovšem, ovšem,“ dokládá snivě paní Alžběta. „Musil by míti vychování vzorné — jinak —“

Nedopověděla.

V prostém slově „jinak“ spočívalo vše, co jí tanulo právě na mysli.

Kdyby byla měla syna, byla by si přála jen zdravého, silného a co možná nejvzdělanějšího mladého muže.

Takový ideál tanul jí právě na mysli ve chvíli, když se jí před duševním zrakem mihali oba mladí Křikavové, a když jí vůbec ani nenapadlo, že syn její mohl by býti také opakem synů Křikavových: že mohl by býti neduživ a vůbec míti vlastnosti, které by místo radosti a potěšení měly v zápětí jen hoře a zármutek.

V tom okamžiku netanul jí ideál dcery na mysli.

Za to připomenul si jej Morávek na základě slov manželčiných o nejmladší dceři Křikavově.

Tanulať mu na mysli svěží, zdravá a zároveň duchaplná dívka s veškerými vnadami poetických

bytostí, které mnohdy pouhým slovem, začasté i pouhým pohledem okouzlují.

A znovu pohřížili se manželé Morávkovi v myšlenky a vzpomínky.

Venku zuřila noční bouře nezměněnou zběsilostí.

Vichr lkal a úpěl... Někdy zalehl prudce do oken, až okenice zařinčely — jindy prodrav se nejnepatrnějšími skulinami zavířil salonkem, až světlo lampy mírně zaplápolalo.

Pan Morávek i jeho choť zabývali se s počátku v duchu představami, o nichž právě vyměnili několik slov; později upoutal pozornost jejich zádumčivě kvílící a úpěnlivě sténající vichr.

Naslouchali mu s počátku bezděčně a jaksi bezmyšlenkovitě; později budily různé jeho odstíny v duších jejich různé ozvěny, a za nedlouho zmocnil se obou pocit nevýslovné tesknosti.

Bylo jim jako lidem, kteří v předtuše nějakého neštěstí byli se zadumali a zprvu mlhavým, později chmurným myšlenkám svým úplně uzdu popustili.

Nebylo to sice poprvé, co se jich zmocnil podobný pocit; ale tak mocný jako tentokráte, nebyl ještě nikdy.

Na štěstí byli po několika minutách z nepříjemného zadumání vyrušeni.

Kdosi trhnul totiž tak prudce zvoncem u domu, že paní Alžběta uleknuta sebou trhla, a jen Morávek jako hadem uštknut vztyčil hlavu, zadíval se k oknům, jakoby odtamtud očekával vysvětlení.

Také paní Alžběta zadívala se k oknům, před kterými právě vířivý vítr fantasticky zdouval sněhové vločky, že se zdálo, jakoby se tvořila před domem sněhová smršť.

Po chvíli vyměnili oba manželé tázavý pohled.

„Co to? Kdo to může být?“ ozvala se paní Alžběta s výrazem skoro úzkostlivé zvědavosti.

Pan Morávek pokrčil ramenoma.

„Vždyť už je skoro jedenáct hodin,“ doložila paní.

„Arci, tolik už bude,“ dotvrdil pan Morávek otočiv hlavu ku stěně, na které visely hodiny; ale nepodíval se na ně, nýbrž vstal a obrátil se ku dveřím vedoucím do vedlejší komnaty.

„Podívám se na balkonek,“ připomenul rozhodně.

„Ne, ne!“ zvolala paní Alžběta s onou něžnou úzkostlivostí, která bývá takořka rozkazem.

Pan Morávek otočil se k manželce a vyměniv s ní významný pohled, jakoby chtěl říci, že rozumí a souhlasí, — zaměřil mlčky k prostřednímu oknu.

Věděl sice, že odtud ke vratům neuvidí; přes to přistoupil těsně k oknu a zadíval se na ulici.

Viděl však pouze divoký rej sněhových vloček v kmitavém světle plápolajícího plamenu plynové svítilny.

On i paní jeho chvíli napjatě naslouchali.

Neslyšeli však nežli zádumčivou noční píseň vichru.

„Vidíš něco?“ ozvala se posléze paní Alžběta.

„Nevidím — pranic nevidím,“ odpověděl pan Morávek upíraje zrak napjatěji nežli před tím na ulici, kde vířivý vichr tvořil právě několik hustých sněhových smrští.

Náhle zadul vichr jedním směrem a rozvál sněhovou záslonu.

Panu Morávkovi se zdálo, jakoby viděl, kterak ženská postava chvatným krokem zahnula za roh domu do příční ulice.

„Ještě ničeho nevidíš?“ ozvala se opět paní Alžběta.

Pan Morávek pověděl, co byl zahlédl; ale ani on, ani paní Alžběta nepřikládali tomu žádné důležitosti.

V tom se jim zdálo, že přes hukot větru zcela zřejmě rozeznávají, kterak byla domovní vrata otevřena.

Naslouchali tudíž napjatěji; avšak mimo nadání nebyla vrata ani po chvíli zavírána.

„Co to?“ ptala se poznovu paní Alžběta.

Pan Morávek nedovedl podati žádného vysvětlení.

Na ulici byla právě taková chumelenice, že nebylo viděti ani na deset kroků.

V tom zavál opět prudčí vítr jedním směrem a rozvál sněhovou záslonu poznovu aspoň tak dalece, že pan Morávek na chvíli celé prostranství před domem přehlédl.

Tentokráte se mu zdálo, jakoby byl za rohem nárožního domu příční ulice zahlédl přikrčenou nějakou postavu, kterak vystrčila hlavu a hned zase zmizela.

Napínal tudíž zrak směrem k rohu nárožního domu příční ulice, ale když po několika minutách ničeho nespatřil, měl pevně za to, že jej před tím klamal zrak. I odvrátil se od okna a zadíval se jaksi rozpačitě na paní Alžbětu.

V tom zaslechli, kterak kdosi domovní vrata prudce přirazil, až se dům ve svých základech otřásl; po té domnívali se slyšeti i zaskřípění klíče, načež

nebylo zase jiného slyšeti nežli píštivý a hučivý vichr v nesčetných jeho odstínech.

„Podivno!“ přerušila konečně paní Alžběta mlčení.

„A přece přirozeno,“ doložil pan Morávek, kterému právě napadlo vysvětlení. „Nejspíše zazvonil nějaký nezbeda, by bručivého domovníka nebo hašteřivou jeho ženu poškádlil.“

Paní Alžběta zavrtěla sice nedůvěřivě hlavou, ale když ji napadlo, že ze služebnictva, jak se byla před hodinou přesvědčila, není nikoho mimo dům, nemohla jinak nežli dáti manželu svému v duchu za pravdu, čímž zdánlivě úplně bezvýznamné vyrušení pro chvíli na dobro odbyto.

Pan Morávek přišoural se plíživým krokem od okna ke stolu a zůstav zde státi upřel tázavý pohled na svou choť.

Náhle připomenula paní Alžběta s něžnou výčitkou:

„Ale prosím tě, drahá duše, proč pak už nejdeš na lože? Chceš-li zítra časně z rána odjeti, bylo by nejlíp, abys se trochu prospal. Jdi, jdi, dušinko! Já si ještě dočtu jednu nebo dvě kapitoly.“

Pan Morávek při těchto slovech několikráte souhlasně přikývnul, načež přistoupiv k žínce, vtiskl jí lehýnké políbení na sněhobílé, nyní jaksi starostlivě zachmuřené čelo.

„Dobrou noc, milá Alžběto!“ zašeptal tak jemně, jakoby v slova ta chtěl vložiti více, nežli se v nich tají.

„Dobrou noc, milá duše!“ opáčila paní Alžběta s přízvukem nejsladší něžnosti.

Pan Morávek se vztýčil a otočiv se, šoural se ke dveřím vedoucím do vedlejší komnaty.

Paní Alžběta jej sledovala zrakem, až otevřel a zmizev ve dveřích zase zavřel.

Zustala o samotě.

Chvíli dívala se ještě na dvéře, ve kterých byl manžel zmizel.

Tvář její měla při tom výraz, jakoby bylo ve dveřích oněch zmizelo veškero její blaho; v brzku však nabyla tvář její zase dřívějšího klidu.

Paní Alžběta sklonila hlavu, přitáhla odstrčenou knihu a aniž povysunutou lampu zase níže stáhla, jala se čísti.

Následek nedostatečného osvětlení začal se však jeviti v několika minutách.

Paní Alžběta klonila hlavu vždy níže, až pak ji posléze náhle vztýčila a opřevši ji o obě dlaně dívala se sice do knihy, ale nečtla.

Zadumala se...

Duší její kmitlo několik více méně luzných obrazů, které nebyly v nejmenším spojení s obsahem knihy.

Připomenula si tu a onu příjemnou chvíli svého života...

Přes to jí bylo přece jaksi, abychom tak řekli, teskně sladce, nejinak nežli jako dobré, něžné duši, když v ní začíná klíčiti tajemná touha po čemsi naprosto neznámém, o čem se domnívá, že by mohlo posavadní štěstí dovršiti.

S počátku byly obrazy, jež se před duševním zrakem jejím vyhupovaly, dosti jasné a plastické; později však vždy mlhavější, až se jí posléze zdálo, že již již usíná.

Ale neusnula.

Náhle vyhoupla se z mlhy krásná dětská hlavička, jak malují malíři okřídlené andělíčky, — paní

Alžběta se opět vzpamatovala a vhroužila se v duchu v položnámé a neznámé slasti, jež jí byla příroda odepřela — v slasti života mateřského.

Myšlenky a obrazy tohoto druhu byly jí sice v osamělých chvílích již dosti často připravily sladkou muku, ale až dosud nebylo jí nikdy tak podivně teskno jako tentokráte.

Slasti mateřské zdály se jí býti tentokráte příjemnějšími, nežli snad v pravdě jsou — slovem, bylo jí skoro až do pláče. —

Na štěstí nekouzlila jí obraznost žádných nových a dojemných obrazů, ba více, paní Alžběta nerozpřádala svých myšlenek — jinak by jí byly najisto vstoupily slzy do očí, a možná, že by se byla i hořce rozplakala — — —

Po delší chvíli byla ze svého zadumání vyrušena.

Přede dveřmi, vedoucími ze salonku na chodbu, kterou se přicházelo ke schodům a odtud do průjezdu, bylo slyšeti přitlumené ženské hlasy.

Paní Alžběta otočila hlavu ke dveřím a naslouchala.

Poznala hlas domovnice a komorné — a zaslechla následující přitlumenou, trhanou rozmluvu:

„Nespí-li milostivá paní," šeptala domovnice, „prosím, ohlaste mne!"

„Milostivá nespí," odpovídá komorná; „ale považte — tak pozdě! Vždyť už je skoro půlnoc — —"

„Nic nevadí," šeptá domovnice, „mám nějaké překvapení — —"

Více paní Alžběta nezaslechla.

Vstala, by popošla ke dveřím a sama otevřela.

V tom zaslechla za dveřmi lehýnký výkřik překvapení.

Rychle popošla ke dveřím a otevřela.

V přítmí na chodbě panujícím spatřila svou komornou, vedle ní pak domovnici cosi v klíně skrývající.

„Co pak mi přinášíte, paní Tekličko?" optala se paní Alžběta vlídně a nápadně zvědavě.

„Račte odpustit, milostivá paní, že tak pozdě vyrušuju," spustila paní Teklička živě. „Můj sic povídal: Nechoď, Tekličko, nechoď — milostpaní už spí! Ale kdož pak — ah, prosím stokrát za odpuštění — —"

„Ale dovolte, co pak si přejete?" přerušila paní Alžběta řeč paní Tekličky hlasem jemně velitelským, což bylo domovnici znamením, že nepřeje si paní dlouhých výkladů.

Vyhověla tudíž jejímu přání; popošla dva kroky, tak že se nalézala ve světle, padajícím ze salonku do matně osvětlené chodby, a rozhrnula klín...

Z prsou paní Alžběty vydral se výkřik největšího překvapení; spatřilať v klíně domovnice — dítě...

„Probůh, co to?" zvolala dříve, nežli domovnice pronesla jen slůvko vysvětlení.

„Dítě — dítě," odpověděla domovnice, jakoby vůbec ani nebylo třeba nějakého vysvětlení.

Paní Alžběta zůstala chvíli jako v ztrnutí — —

— — — — —

Domovnice jala se pak obšírně vypravovati, že přináší jedno z oněch ubožátek, jež krutá, nemilosrdná bída vymyká násilně z náručí matky a vrhá na prah cizích lidí, o nichž se matka se zdrceným srdcem domnívá, že stanou se ubohému červíčku aspoň přibližně tím, čím se mu ona státi nemohla...

Vypravovala, že asi před půl hodinou kdosi prudce trhl zvoncem u domovních vrat — muž její že vyšel, aby otevřel vrata. Ale když otevřel vrata, že nespatřil před domem nikoho a teprve když se rozhlédl pozorněji kolem, že zahlédl v koutku u vrat v peřince zavinuté dítě....

Rychle je zvedl a donesl domů. Ale sotva prý je žena převzala, vyrazil muž ze vrat, aby se na ulici poohledl.

Za nedlouho se vrátil. Nespatřilť před domem, ba ani v nejbližším okolí živé duše...

Paní Alžběta napjatě naslouchala žvavému výkladu domovnice; v tváři její jevily se však mírné rozpaky.

Rozuměla sice všemu; chápala, co se bylo sběhlo, úplně a bylo jí zcela jasno, že zde třeba něco rozhodného učiniti; přes to vše v prvních okamžicích nevěděla, jak se zachovati.

Teprve, když domovnice dokončila první oddíl svého výkladu, aby si oddechla, paní Alžběta se rozhodla.

Beze slova couvla několik kroků do salonku a teprv odtud se ozvala, ale hlasem tak stísněným a nesmělým, jakoby se bála vůbec promluviti:

„Ah — ani nevím... Prosím, vstupte třeba! Nebo — jak sama myslíte..."

Domovnice uposlechla prvního vyzvání a vstoupila. Komorná vešla tiše za ní.

Zatím jazyk domovnice nelenil.

Vykládala, co a jak se bylo dále sběhlo; jak bylo dítě zimou celé zkřehlé a „jako chrpa modré"; kterak je rozvinula, není-li snad v peřince nějaké psaní, ale když ničeho nenašla, jak dítě zahřívala, jak mu i cumlíček udělala, vůbec jak si počínala,

nežli se rozhodla, odebrati se nahoru k „nejmilostivější paní“, aby pověděla, že „čáp“ nebo „vrána“ nebo snad „jiný pták, který děti nosí“ — tentokráte zabloudil...

Avšak i nyní ještě paní Alžběta jevila mírné rozpaky.

Přikyvovala sice hlavou, usmívala se, ba zdálo se, že jest oko její radostí rozjiskřeno; ale přece stála mlčky a nerozhodně, jakoby neměla nejmenší potuchy o tom, čeho jest třeba učiniti.

Domovnice však spustila „stavidla své výmluvnosti“ poznovu.

Mluvila o všem možném bez ladu a skladu, při tom položila dítě beze všech okolků na stůl a počala je rozvinovati.

Paní Alžběta i komorná přihlížely k tomu z blízka, ale jaksi nesměle a bázlivě, jakoby někdo rozbaloval balíček s třaskavou látkou.

Teprve když dítě bylo rozvinuto, ozvala se paní Alžběta hlasem přitlumeně jásavým:

„Aj! — totě roztomilé klouče!“

„Řimbuch, řimbuch, milostivá paní!“ doložila domovnice, urovnávajíc dítěti plenky.

„Ale co si s ním počneme?“ uklouzlo paní Alžbětě s povzdechem.

Domovnice zvedla hlavu a dívajíc se jí do očí s onou výmluvnou důvěrností, s jakou prosté ženy dodávají důrazu svým němým prosbám, když se ostýchají prosbu přímo vysloviti.

Paní Alžběta porozuměla; přes to pokrčila ramenoma.

Domovnice však žvatlala dále, kterak prý i jí napadlo, co s dítětem.

Muž prý ji varoval, aby k milostivé paní v noci nechodila — žeť dosti času až ráno... Zatím aby dítě opatřila, a z rána, že prý se už bude vědět, co s dítětem.

A také prý poradil, že možno to ohlásiti úřadu a dítě donésti do nalezince...

Teprve poslední slovo působilo na paní Alžbětu tou měrou, že se rozhodla.

„Máte pravdu, máte pravdu," pravila s jistotou nepřipouštějící žádného jiného výkladu. „Do rána musí zůstati dítě v domě, a z rána, až se poradím s mužem, uvidíme, co a jak..."

„Ano, ano," míní domovnice, „tak bude nejlíp. Do rána už to vyžle nějak ohlídám."

Při tom jala se dítě, které s cumlíčkem v ústech připitoměle do prázdna se dívalo, opatrně zase zavinovati.

Paní Alžběta i nyní přihlížela mlčky a jaksi rozpačitě.

Ale když dítě dalo s sebou vše dělati, aniž se rozkřiklo nebo jen zavrnělo; když viděla, že jest jako loutka, zdálo se jí, že péče mateřská o nemluvně přece není tak nedostižitelna, jak se byla až dosud domnívala, což mělo za následek, že v loudavém svém rozhodování učinila nový krok.

Když bylo totiž dítě zavinuto, a domovnice je vzala se stolu do náručí, ozvala se paní Alžběta řkouc:

„A vy je odnesete zase dolů?"

„Jakž jinak, milostivá paní!"

„A nemyslíte, že bych je mohla opatrovati sama?" míní paní Alžběta dobrodušně.

Domovnice pokrčivši ramenoma, jala se vykládati obtíže a nepříjemnosti. Ale čím více a pádněj-

ších důvodů uváděla, tím více vzmáhalo se v duši paní Morávkové odvážné rozhodnutí, aby se o opatrování dítěte pokusila sama.

Když domovnice domluvila, paní Alžběta náhle se rozhodla.

„Ostatně,“ pravila hlasem skoro ostrým, „víte vy co — nechte vy dítě v mé ložnici a sama si lehněte do předpokoje... Kdyby bylo nepokojno, kdyby se rozkřičelo, a já je nemohla ukonejšit, zavolám vás....“

Tím byl „osud“ nalezencův pro chvíli rozhodnut.

V několika minutách učiněno vše po přání paní Alžběty.

Dítě přeneseno do její ložnice, kde učiněno vše, čeho bylo nevyhnutelně třeba.

Komorná přinesla košík od prádla, v němž upravena pro dítě prozatímní kolébka a postavena i s dítětem, které až dosud ani nezavrnělo, vedle lože paní Alžběty — domovnice doskočila ještě do svého bytu a vrátivši se popiplala se ještě s dítětem, načež i s komornou odešla do předpokoje, aby ulehla.

Paní Alžběta Morávková zůstala s cizím dítětem o samotě...

Chvíli postála u koše v myšlenkách dívajíc se v neurčité prázdno.

Náhle si připomenula svého chotě.

Napadlo jí, že by mu snad přece měla pověděti, co se bylo stalo, a učinila již také několik kroků ke dveřím vedoucím do salonku, kterýmž se vcházelo z její ložnice do ložnice manželovy, ale skoro již u dveří jinak se rozhodla.

„Ne, ne!“ zašeptala. „Nezbudím tě!... Připravím ti raději překvapení, až se z rána probudíš a po špičkách připlížíš se po svém zvyku k mému loži,

abys mi vtiskl na rozloučenou políbení na čelo a spatříš — — — Ano, ano — překvapit tě musím!“

Usmála se při tom tak jemně a přece vítězoslavně, jakoby připravovala choti svému překvapení nejradostnější.

Po té se vrátila ode dveří zase ke koši a zadívala se na dítě, které právě tiše a klidně spalo.

Leželo ve stínu.

Paní Alžběta neviděla nežli mlhavé obrysy tvářinky a peřinku, do které bylo zavinuto.

Po chvíli však jí zvědavost nedala.

Vzavši lampu s nočního stolku, posvítila opatrně na dítě.

Viděla sice jen pouhou tvářinku; ale i z té bylo lze souditi na celý organismus.

Nebyl to sice žádný tak zvaný „andělíček“, o jakémž byla paní Alžběta již tak často mile snívala; nýbrž zdravý, silný, skoro bychom řekli „bachranatý“ klučina s odulou, spíše připitomělou tváří.

Čelo bylo široké, líce jaksi nafouklá, rtíky kypré a nehrubě foremné, brada trochu „podražena“, tupý nosík jaksi vyzývavě nápadný — slovem vše jiné, jenom ne ideál krásy...

Několik vteřin dívala se paní Alžběta na dítě jaksi bezmyšlenkovitě.

Napadlo jí sice to a ono; ale cit se v ní nevzbudil nižádný...

Posléze postavila lampu na stolek a usednuvši na pelesť svého lože, složila ruce v klín a zadumala se.

Myšlenky o slastech a radostech mateřských napadly jí sice i tentokráte; ale byly jaksi chladny, ba skoro nepříjemny.

Bylo jí jaksi nevolno jako ve společnosti cizího neznámého člověka, kterého sice návidí, kterému by nikdy ani slovem, ani posuňkem neublížila, ale který jí přece jen překáží, jakoby se před ním ostýchala.

Za nedlouho však myšlénkový proud zcela jinak se obrátil.

Přestavši mysliti na sebe, jala se paní Alžběta dumati o nebohém tvoru, jejž jí byla náhoda, za našich dob již dosti řídká, do ložnice zavála.

Před duševním zrakem jejím začaly se vyhupovati různé obrazy nedostatku a bídy.

Viděla prostou podkrovní sedničku, zuboženou, utrápenou a zoufající matku — viděla i dítě — totéž dítě, jež právě klidně dřímalo v koši, jak s lahodným úsměvem v tváři vztahuje ručky k matce, která se byla s výrazem bezměrného hoře nad ně naklonila . . .

Viděla i jiné, smutné obrazy a v dobré duši její začal se znenáhla buditi soucit . . .

Bylo jí jaksi sladce bolestno, nejinak nežli jako když jest člověk očitým svědkem krutého nějakého neštěstí a počíná tušiti, že jedině on bude snad moci časem svým neštěstí to zmírniti.

Náhle dítě v koši zavrnělo.

Paní Alžběta seskočila s postele. S výrazem mírné úzkostlivosti přistoupila ke koši a upřela zrak na dítě.

V panujícím pološeru viděla však jen obrysy tváře a hlavy vrtícího se dítěte.

Ruče sáhla po lampě a posvítila znovu na dítě. Spatřila usměvavou tvářinku, bledě modrá očka a pootevřené rtíky.

Mimoděk vztáhla jednu volnou ruku k dítěti, jakoby je chtěla po líčku pohladiti; ale ruka mávla

jen do prázdna, líčka se nedotkla, nýbrž jako hadem uštknuta zase nazpět uškubla...

Paní Alžběta pocítila cosi, jakoby se dítka — štítila...

Avšak v následujícím okamžiku již nemilý, ba odporný pocit ten násilně potlačila.

Postavivši světlo zase na stolek sehnula se k dítěti a oběma rukama je zvedla.

Chvíli s ním stála, v náručí nadmíru nemotorně je držíc, a dívala se mu s výrazem skoro až dětinské úzkostlivosti do tváře; na to si je v náručí pomalu urovnala, až pak je držela zcela pohodlně jako žena, která byla již několik dítek odchovala.

Náhle jí napadlo, že snad by bylo dobře, kdyby dítě pohýčkala. I začala jím nemotorně kýklati a obvyklým „pš" — „pš" konejšiti; ale dítko neustále mírně povrnívalo, jakoby bylo hýčkáním nespokojeno.

Paní Alžběta nevědouc si rady přitiskla je posléze mimoděk k ňadrům, ale hned je odstrčila a držela v nepatrné vzdálenosti od sebe.

Náhodou se dítko buď tímto pohybem nebo z jiné příčiny utišilo — tvářinka jeho měla zase výraz mile smavý, očka byla klidně upřena na paní Alžbětu.

Chvíli se mu paní Alžběta dívala do oček, načež k němu začala šeptmo mluviti — ale nejinak než jako mluvívala se svým zamilovaným papouškem...

Avšak dítěti to nebylo lhostejno.

Po několik okamžiků měla tvářinka jeho výraz jaksi ztrnulý, jakoby bylo překvapeno nebo uleknuto, po té začaly se rtíčky nemotorně křiviti, až se začalo usmívati.

Současně vyluzovalo ony zvláštní, mile broukavé zvuky, které se nehrubě lišívají od „předení koťat", což vše působilo na paní Alžbětu jako paprsky slunce po několikadenní nepohodě.

Vážně starostlivá tvář její změnila svůj výraz — mírný úsměv počal pohrávati kolem jejích rtů...

V tom se dítko, abychom tak řekli, z celé duše rozesmálo — a paní Alžběta nemohla odolati.

Mimoděk sehnula se ruče k dítěti a mimoděk, vlastně skoro proti své vůli políbila dítě na čelo...

Teprve tím byl osud dítěte definitivně rozhodnut...

Paní Alžběta se sice hned zase vzpřímila, ale prvním políbením byl učiněn první rozhodný krok ku spřátelení se s nebohým stvořeníčkem — — —

Když pak po chvíli dítě počalo znovu vrněti, počínala si paní Alžběta již směleji.

Položila je na stůl, rozvinula, podložila čisté plenky a zase zavinula. Přistrčivši mu pak připravený nový cumlíček počala je hýčkati.

Dítě se ztišilo a po chvíli zamhouřilo oči. Paní Alžběta je opatrně položila do koše a svleknuvši se ulehla...

Byly právě dvě hodiny s půlnoci. Slyšela hodiny s blízké věže i ze salonu; po té usnula a spala tak klidně jako dítko až do rána — — —

— — — —

Jak podivil se pan Morávek, když časně z rána po šesté hodině připlížil se po špičkách do ložnice své choti, by se s ní před svým odjezdem rozloučil — netřeba dokládati.

Spatřiv vedle lože v koši dítě a na loži klidně dřímající choť svou, nemohl jinak nežli vtisknouti

jí na čelo políbení vřelejší než obyčejně, aby ji probudil.

Procitla jaksi udiveně; ale hned si připamatovala, co se bylo v noci sběhlo — a pověděla to manželu svému několika slovy.

Odjezd páně Morávkův odročen; v bezprostředně následující „rodinné poradě“ pak usneseno, aby dítko bylo přijato za vlastní...

A bez odkladu učiněno také, čeho bylo v tomto směru potřebí. Pan Morávek odebral se sám na policii, kde udal, co se bylo stalo, a prohlásil, že nalezence přijímá za vlastního atd.; paní Alžběta pak se postarala prostřednictvím domovnice o mladou ženu, která byla ochotna za slušnou náhradu převzíti v domě Morávkových péči o nemluvně atd.; slovem: v několika hodinách bylo vše vyřízeno aspoň předběžně a v několika dnech definitivně.

Takovým způsobem manželé Morávkovi nabyli, po čem byli již tak dlouho prahli.

Tak octlo se v šťastném kruhu jejich rodinném stvořeníčko, o němž se domnívali, že jim k dovršení blaha scházelo, a ze kteréhož doufali míti časem aspoň přibližně radost a potěšení, jaké mívají rodiče ze svých vlastních zdárných dítek.

* *
*

Co následovalo, jest vlastně dlouhý, po čtvrt století se vlekoucí vychovatelský román s nesčetnou řadou více méně všedních episod.

V rodině Morávkových zavládl nový život — svěžejší a radostnější, nežli byl posavadní.

Již v několika dnech neznala paní Alžběta většího potěšení nad piplání se „s vyžletem“, a sám

pan Morávek přilnul za nedlouho k dítěti tou měrou, že by snad nebyl mohl ani vlastní dítě tak milovati.

Potěšení a radost manželů Morávkových nezůstaly tajemstvím.

V nejbližším sousedstvu o tom různým způsobem vypravováno — a jak už jinak býti nemůže: záhadný případ a vůbec vše, co s ním bylo ve spojení, nejdobrodružnějším způsobem vykládáno, tak že dokonce tu a tam mluveno i o tom, že snad jest nalezenec vlastním, ale nelegálním dítětem páně Morávkovým nebo docela paní Morávkové, a vše jen jaksi umluvená nebo tajně provedená komedie atd.

Avšak „ke cti" manželův Morávkových musíme ujistiti, že vše to a podobné byly pouhopouhé domněnky, postrádající i nejnepatrnější pravděpodobnosti.

V prvních dnech a nedělích jevilo dítě — snad právě jen proto, že se s ním paní Alžběta i jiní přes příliš obírali — nápadnou živost a svěžest, jakoby bylo k životu takořka násilně probouzeno.

„Broukávalo" a křivilo rtíky k úsměvu, kdykoli naň někdo chvíli mluvil nebo jiným způsobem je dráždil.

Ale již v první této době bylo by bedlivému pozorovateli neušlo, že vždy, jakmile takové dráždění přestalo, nabyla tvářinka dítěte výrazu klidného, ba začasté skoro až chladně ztrnulého.

Bleděmodré jasné oko jeho dívalo se klidně „do světa", t. j. na vše, co upoutalo jeho pozornost, takže paní Alžběta začasté se vyjádřila, že je „jako vosková panenka".

Jinak bylo úplně zdrávo a „učiněný andělíček".

Po celé dny a noci hrubě ani nezaplakalo, nanejvýše zavrnělo.

Když mu dáno píti a bylo převinuto, stišilo se s otevřenýma očkama a když pak se do syta do prázdna nadívalo, zamhouřilo oči a usnulo, neboli jinými slovy: nejsouc drážděno, vedlo zcela obyčejný život vegetabilní.

Při tom očividně sílilo, tak že za nedlouho „jen kynulo", čemuž však dlužno rozuměti v ten smysl, že kostičky vůčihledě sílily.

Prodlením několika měsíců měla paní Alžběta z dítka skutečně potěšení.

Byltě to roztomilý „cvalíček" — silný a po jídle a pití „jako chrt".

Jinak byl jaksi nemotorný; když ho rozvinuli, protahoval se líně a nešermoval ručkama ve vzduchu jako jiné děti jeho věku. Když ho stavěli na nožičky, klesal pod tíží nápadně vyvinutého tílka, obzvláště bříška.

Následkem toho nikdo se nedivil, že dítě neběhalo tak brzy jako jiné děti.

„Jeť příliš těžké," říkávala paní Alžběta.

Rovněž tak nikomu nebylo nápadno, že v době několika měsíců dítě odnaučilo se takořka smáti.

Smávaloť se vždy řídčeji, až pak posléze bylo vždy již potřebí zjevnějšího, skoro bychom řekli násilnějšího podráždění, nežli byl na něm vynucen úsměv, který v nejbližší chvíli opět zmizel, tak že tvářinka dítka jevila skoro neustále obvyklý svůj klid.

Z toho vysvítá, že byl tělesný i duševní rozvoj dítěte toho nápadně nenáhlý.

První jen poněkud srozumitelné slovo zablábolil nalezenec teprv asi na sklonku druhého roku věku

svého, v kteréžto době také učinil první samostatné kroky — vše to ovšem k nemalé radosti paní Alžběty, které hrubě ani nenapadlo, že jiné dítky již v prvním roce věku svého žvatlávají, ba i pobíhávají.

Až do té doby dítě působilo manželům Morávkovým skutečně radost přímo záviděníhodnou. Žiliť již takřka jen dítěti, a nic jich více nebavilo, co nebylo s „ubohým červíčkem ve spojení".

Avšak od chvíle, kdy dítě učinilo první krok a kdy na něm první zablabolení takořka vynuceno, počala se až dosud nezkalená radost manželů Morávkových znenáhla kaliti.

Počaliť pozorovati, že není dítě ani z části tak čilé, svěží a vnímavé jako jiné děti jeho věku; neušloť jim, že jest těžkopádné, nemotorné a duševně jaksi zakrnělé.

S počátku arci se ještě těšili nadějí, že snad po roce nebo po dvou letech, až přijde „do světa", t. j. mezi jiné děti, aspoň poněkud se vzpruží; ale po uplynutí dalších dvou let byl asi čtyřletý hošík právě tak váhavý, nevšímavý, nechápavý a nemotorný jako dříve.

Pravda — byl „dobrák"; byl tichý, ba dovedl si mnohdy po celé hodiny sám a sám někde v koutku s několika střípky a hadříčky hráti; avšak když jej někdo oslovil, mnohdy ani hlavy nezvedl, neřku-li aby se byl ozval nebo docela vyskočil jako jiné dítky dělávají.

Nejprudší a naprosto nepředvídaná rána v bezprostředním jeho blízku nevyrušila ho než na chvíli. Zvedl hlavu, rozhledl se pomalu kolem sebe a upřel pak zase zrak na místo, kam se díval, nežli byl vyrušen.

Často se také zadíval upřeně kamsi v neurčité prázdno — buď na podlahu, na stěnu nebo na strop — a zeptal-li se ho někdo, kam se dívá, vypoulil jen oči a nevěděl, co říci.

Po dalších asi dvou letech, dříve ještě nežli počal choditi do školy, stala se s ním jakási, ale v celku nepatrná změna.

Manželé Morávkovi posílali jej s opatrovnicí častěji mezi děti, aby „se osmělil“.

Hoch začal „skotačiti“, možno-li totiž slovem tím správně označiti bezúčelné pobíhání s místa na místo, poskakování atd., jak byl viděl u jiných dětí. Ale což vše platno, když jej to po čtvrt hodině a mnohdy již dříve omrzelo, když začasté již po několika skocích náhle se zastavil a couval kamsi do zákoutí, a raději se na skotačící děti pouze díval?! Hra a hračky nezdály se míti pro něj žádné vnady.

Od nejútlejšího mládí byl hračkami v pravém slova smyslu zasypáván.

Paní Alžběta byla v té příčině pravou virtuoskou. Ubírajíc se hlavními ulicemi pražskými zastavovala se před každým krámem hračkářským, aby pro „ubohého červíčka“ vyhledala hračky nejvhodnější — a tím se stalo, že prodlením asi šesti roků nebylo v Praze hračky, kterou by nebýval šťastný nalezenec oblažen.

Ale již v prvním a druhém roce nejevil na lesklém a cárovitém haraburdíčku žádné zvláštní záliby.

Vztáhl sice po každé nové hračce buclaté ručičky, ale vždy jaksi líně a nemotorně.

Chvíli se na hračku díval, chvíli ji na všecky strany obracel; potom jakoby neměl ani tušení, k če-

mu je a jak si s ní má hráti, buď ji odložil neb upustil.

Byla-li křehká a rozbitelná, zůstala pro budoucnost nepovšimnuta.

Nepoměrně větší potěšení zdálo se mu působiti, když náhodou v zahradě nebo někde jinde jakýkoliv všední předmítek zbudil jeho pozornost.

Prostinká květinka, malilitký brouček, lesklý nebo nelesklý nějaký kamínek zcela obyčejného tvaru a podobné bývalo mu začasté, jak se zdálo, milejší vzácného haraburdí.

Věnovávalť tomu aspoň obyčejně pozornost déle a bedlivěji; ale i tyto předměty nezdály se ho nikterak vábiti na dlouho, ba skoro možno říci, že mu byly také více méně lhostejny.

Vše to mělo za následek, že paní Alžběta přišla konečně asi po pěti letech ku zcela přirozenému náhledu, že se dítě hračkami přesytilo.

I uposlechla rady manželovy a nekoupila dítěti asi po půl roku žádné nové hračky, jsouc pevně přesvědčena, že po „mravném tomto vyhladovění“ bude dítě jeviti aspoň poměrně větší zálibu na hračkách.

Posléze pak je sama dovezla v kočáře před nejbohatší hračkářský krám, dovedla je do krámu a vybídla, by si vybralo, co se mu líbí.

Hošík chvíli se nejapně rozhlížel; matný, skoro lhostejný zrak jeho svezl se s předmětu na předmět, načež utkvěl na prostinkém bičíku.

„Chceš něco?“ optala se konečně paní Alžběta.

„Nechci.“

„Nic? ani ten bičík?“

„Nic — Ani bičík!“

„A což kdybych ti bičík přece koupila. Chtěl bys?“

„Chtěl.“

Paní Alžběta bičík koupila.

„A což kdybych ti koupila ještě něco?“

„Kup!“

Paní Alžběta jala se vybírati.

„Chceš tohle?“ optala se ukázavši na nějakou hračku.

„Třeba,“ odpověděl hošík suše, a paní Alžběta koupila.

Tak zakoupila neméně než asi dvacet hraček — slušnou hromádku, a konečně se ještě jednou naposledy optala:

„Chceš to všechno!?“

Hošík, který byl až dosud při každé otázce přikyvoval, náhle zavrtěl hlavou a pronesl jen jediné slůvko:

„Já?“

„Nu, kdož jiný?“ míní nejlaskavějším hlasem paní Alžběta, a hošík rozhodně odvětil:

„Já — nechci — — nic!“

Vybrané hračky byly mu přes to přece domů dopraveny; leč hošík si jimi nehrál, zůstalyť mu lhostejny — — —

— — — —

V šestém roce věku svého byl hošík ještě duševně tak opozděný, že manželům Morávkovým raděno, by ho neposílali ještě do školy.

Nedovedlť vůbec ani hlavní barvy rozeznati: pletl si červenou s modrou, modrou se zelenou atd.

Rovněž bylo neobyčejně nesnadno vpraviti mu pojem o pravé a levé straně; slovem: chápavost a

rozlišovačnost jeho byly tak nepatrny, že poslán do školy teprve po roce.

Mravnějšího, tiššího a pozornějšího žáčka však nad něho nebylo.

Seděl ve škamně „jako pěna“ a zraků svých od učitele vůbec ani neodvracel.

Byl-li však učitelem na věc otázán, vstal a zůstal státi, jakoby nevěděl, byl-li vyvolán on nebo někdo jiný; vždy odpovídal teprve na druhou, třetí otázku a začasté dosti nemotorně.

Nechť však byl pochválen nebo pokárán, vždy jevila tvář jeho klid.

Nechť odpověděl správně nebo nesprávně, vždy měl hlas jeho přízvuk stejně klidný a jistý.

Chápavost jeho byla i ve škole nápadně nepatrná. Trvaloť déle nežli měsíc, než se naučil držeti péro v ruce, a rovněž tak dlouho nežli dovedl správně rozeznati čáru svislou od vodorovné.

Pamět jeho byla tak chatrna, že nejjednodušší slova musil sobě stokrát opakovati, nežli si je na chvíli pamatoval. Přes den a noc pak zapomínával i slova před tím výborně naučená.

Doma dovedl celé hodiny proseděti s knihou v ruce, upírati zrak svůj na písmenka a polohlasitě hláskovati; přes to uměli všickni spolužáci daleko dříve obstojně čísti nežli on.

Psaní šlo ještě hůře; pro učitele to byla pravá muka — hoch čmáral „jako kočka“.

Nejhůře bylo s počty. Sčítání a odčítání šlo sice správně, ale tak loudavě, že začasté i vzorně trpělivému učiteli přecházela trpělivost.

První rok školního vyučování skončil s tak nepatrným prospěchem, že byl hoch mezi žáky nejposlednějšími.

Přes to přece — ovšem jen s ohledem na vážené pěstouny, postoupil do druhé třídy a raděno jen, aby mu byl vzat domácí učitel.

Hoch učil a mučil se nyní s dvojnásobnou pílí, byl mravný a vytrvalý.

Ale což vše to naplat, když nestačí — duševní schopnosti! . . .

Manželé Morávkovi k nemalému zármutku svému seznali, že jest hoch přece jen jaksi přirozeně připitomělý.

Přes to nevzdávali se přece ještě naděje úplně.

K jejich cti budiž připomenuto, že k radě výborného paedagoga vzali útočiště ku prostředku za takových okolností jediné možnému: k vyučování názornému.

Domácí učitel byl požádán vyučovati hocha výlučně jen tímto způsobem, a paní Alžběta i její manžel snažili se ze všech sil vzpružiti ducha hošíkova tím, že jej brali na venek i do zábav a vůbec všady, kde na něj nějaké vlivy působiti mohly.

Za nedlouho jevil se, ovšem jen mírně, účinek tohoto vyučování.

Hoch zůstal sice na pohled klidným nebo správněji řečeno váhavým, nemotorným a připitomělým jako dříve, ale mnohá odpověď, zvláště když mu popřáno času ku přemýšlení, byla svědectvím, že hloupým není; ba začasté i pouhá otázka jeho skoro překvapila.

Po dva, po tři roky kojili se manželé Morávkovi nadějí, že snad hošík časem přece se duševně vzpruží aspoň tou měrou, aby prospěchem svým školním vyrovnal se spolužákům prostředně nadaným.

Ale léta minula, aniž osvědčil jakékoli zvláštní nadání. Bylť již asi dvanáct roků stár a jako vždy — zase mezi žáky nejposlednějšími.

Teprve nyní, když byli na vlastní uši začasté od zcela cizích osob zaslechli nehrubě pochvalný úsudek o ubohém hochu, manželé Morávkovi počali chápati pravý stav věci.

Hoch byl jim tak přirostl k srdcím, že jim srdce takměř krvácela.

S počátku jim bylo líto, že nedočkají se radostí, jakých očekávali...

V duších jejich se hnulo sobectví; později však pocit ten ustoupil pocitu ušlechtilejšímu: útrpnosti a soucitu s hochem samým...

Bylot jim hocha líto, a paní Alžběta začasté se slzami v očích o hochovi rozmlouvala a pan Morávek jen stěží slzy potlačil — — —

Duševní stav obou, zvláště v osamělých chvílích, když se zapředli ve vzpomínky, býval svrchovanou měrou teskný, trapný, ba bolestný.

Místo sladce zádumčivě rozchvívajícího pocitu nevyplněného, ale přece ještě splnitelného přání, kterým před dvanácti a více lety doufali dovršiti rodinné i osobní své štěstí, zaujal pocit v nejvyšší míře trapný a palčivý — pocit trpké beznadějnosti...

Bývaloť jim jako lidem, kteří po celý svůj život v něco doufali, něčím se těšili, od něčeho spásu očekávali a konečně, když se vytoužená chvíle přiblížila, nabyli nezvratného přesvědčení, že jest vše a k tomu na vždy ztraceno — — —

Přes to vše zůstal jim hošík „klenotem“, ba snad právě tím stal se jim skoro modlou, nejinak než asi jako vroucně milované, ale churavé dítě,

o němž jsme přesvědčeni, že jest stav jeho úplně beznadějný.

Milovalť „ubohého hocha" takořka křečovitě. Každé jeho přání, ba každý záchvěv jeho duše byl jim rozkazem. Zasypávali jej vším — pečovali o něj s něžností a vroucností, jaké jest člověk vůbec jen schopen ...

Ke cti páně Morávkově budiž však připomenuto, že nepoddával se citu v té míře jako předobrá paní Alžběta, že snášel dosti krutou „ránu osudu" v celku s resignací, ba více — že stále ještě vyhledával cesty a prostředky, kterýmiž by bylo možno palčivost trapného pocitu aspoň zmírniti.

Při každé možné příležitosti uchyloval se o rady buď k výtečnému nějakému lékaři, zejména ku psychiatrům, buď na slovo vzatým paedagogům.

Hošík byl nucen dáti se nesčetněkráte lékařsky ohledati, a vždy znělo dobrozdání v ten smysl, že tělesně i duševně jest úplně zdráv.

Odpovědi a rady paedagogův byly záhadnější: obyčejně pokrčení ramenoma a konečně výsledek:

Což vše naplat, když jest prospěch vzorného školního i domácího vyučování přece jen tak nepatrný, že rovná se skoro prospěchu naprosto netalentovaných ...

Pan Morávek však nelenil; zkoumal a pátral, kde a jak vůbec mohl, až kdysi náhodou dopídil se aspoň jiskerky naděje.

Výtečný jeden paedagog byl jej totiž upozornil, že duševní rozvoj není u každého stejný, že mnohý dospívá rychle, jiný pomalu a ještě jiný „plžovitě", a uvedl mu také z dějin některá jména vynikajících mužů, kteří byli z mládí naprosto žádného nebo nepatrného nebo pochybného nadání prozrazovali, jako

Napoleona, Newtona a j., o nichž jest zjištěno, že byli hoši zcela obyčejní, ba nemotorní, a ničím neprozrazovali, v jakém směru později vynikli.

Maje jednou vodítko jal se pan Morávek konati studie o obmezených z mládí hlavách, které v pozdějším věku nad jiné vynikly.

Nalezl jich v dějinách slušnou řadu.

Vedle již připomenutého Napoleona byl i Wellington z mládí „hoch ničím nevynikající“.

Slavného botanika Linného pokládali učitelé jeho prostě za hlupáka; Newton sedával ve škole v poslední škamně mezi žáky nejobmezenějšími; teprv úsměšky spolužáků jej povzbudily k pilnosti, že v brzku nad jiné vynikl.

Slavný fysik Arago neuměl ve čtrnáctém roce věku svého ještě čísti; ale po čtyřech letech byl již mezi nejlepšími chovanci polytechnické školy.

Walter Scott byl z mládí neohrabaný a učil se jen s nechutí. Hogarth byl v celku nevědomec; pravopisně psáti nenaučil se nikdy.

Robert Burns vynikl sice v tělocviku, jinak však byl „připitomělý“ po celý svůj život. Sheridan, Olivier Goldsmith, a zvláště Alfièri byli mladíci obmezení; Alfièri dokonce pokládán za „nenapravitelného hlupáka“, kterýž teprve po té, když byl půl Evropy procestoval, začal studovati s úspěchem.

I duchaplný kritik ruský Vasil Grigorjevič Bělinský byl z mládí tupec a nevědomec, takže byl z moskevské university pro „neschopnost a nedbalost“ vyloučen.

Vypočítávání všech těchto a celé řady jiných historických obmezenců, neohrabancův a nemotorů z mládí padalo do duše paní Alžběty jako krůpěje

osvěžující rosy... Počalať se jako její manžel znova oddávati naději — — —

A tak se stalo, že takořka zbožňovaný hoch přes vešken svůj posavadní neúspěch dán konečně přece na studie — — —

*   *
*

Rok míjel po roce...

Hoch dospěl v mladíka — paní Alžběta a pan Morávek stárli...

A jako v nižších školách nebylo i ve vyšších pilnějšího, pozornějšího, správnějšího, ale zároveň také chladnějšího, nemotornějšího a právem možno říci „dřevěnějšího“ studenta nad adoptovaného nalezence.

Byl vzorně pilným, studoval s napjetím veškerých svých sil.

Snad žádný z jeho kollegů neměl tolik a takových učebních pomůcek jako on.

Každé jeho přání, ba každý pokyn každého učitele jeho vyplněn jako nejpřísnější rozkaz.

Mezi nejdůvěrnější přáteli jeho byli nejdůmyslnější, nejznalejší, nejčilejší studenti, kteří studovali s prospěchem přímo závidění hodným.

V osmi letech dospěl v tělesně švarného, zdravím kypícího mladíka v celku příjemného, ale přece chladného neb aspoň nevábícího zevnějšku.

Byl velký, silný, kostnatý a v celku souměrně rostlý.

Přes to mu žádný šat neslušel — byltě v tomto vzhledě nad míru nedbalý...

Tvář jeho nebyla právě ohyzdna · ale výraz její byl netečný, skoro bychom řekli přiblblý.

Oko jeho jen zřídka se zalesklo a ještě řidčeji zajiskřilo; bylo jaksi zamženo a tím obyčejně bezvýrazno.

Byl nemluva. Promluvil-li přece, zněl hlas jeho nesměle, drsně; občas se i zajíkal, ba zakoktával.

Úsměv býval na jeho tváři „hostem řídkým" — a srdečně, „z celé duše" se rozesmáti, posud ho ještě nikdo neviděl.

Pěstoun jeho, pan Morávek, však přes to vše nedal se ničím mýliti.

Snaha jeho čelila především ke vzpružení mladíkova ducha — divadlo, koncert a vůbec všechny zábavy, v kterýchž se připravuje požitek duševní, časté výlety po Čechách a každoroční cesty ferialní do ciziny — slovem: všechny páky, sloužící ku zbystření ducha, byly po celou řadu let v práci; avšak výsledek všeho toho byl tak nepatrný, že nestál hrubě ani za řeč.

Mladík zůstal v podstatě týmže nemluvným, neohrabaným a připitomělým jako dříve a vždy jen s největší nouzí, hlavně z ohledu na vzorné pěstouny „proklouznul".

Tak odbyl gymnasium i maturitu a nastoupil studia universitní.

Pan Morávek i jeho choť byli se sice již dávno vzdali veškeré naděje na vyplnění svých dávných přání; nicméně nemajíce jiné radosti nežli s „lítostí a žalem sloučené vřelé příchylnosti a lásky k ubohému mladíku", nenamítali ničeho, když se dal zapsati na fakultu filosofickou.

Věděli již, že nebude prospívati ani zde; ale právě proto, že nestudoval „k vůli chlebu" a po odbytých studiích nemusil hledati žádného praktického zaměstnání — poněvadž bylo již dávno pevně

ujednáno, že stane se jediným dědicem značného jmění svých pěstounů — ponechali mu tito úplnou a neobmezenou vůli a svobodu.

Mladík však svobody své nezneužil.

Zůstal co do povahy týmže dobrým, tichým, skromným, vždy a ve všem ochotným, ale zároveň také nemotorným, ba skoro přiblblým mladým mužem jako dříve, leda že častěji než kdy jindy vyhledával samotu a dovedl celé hodiny, ba začasté i půldny tráviti v polotupém zadumání.

Svět se všemi radovánkami a rozkošemi, jenž mu byl jako zřídka komu dokořán otevřen, neměl pro něj žádné vnady.

Odloučenost a samota byly mu nejmilejší; ba zdálo se skoro, že život poustevnický, vůbec odumření světu bylo by jej v pravém toho slova smyslu oblažilo, kdyby býval nějakému oblažení vůbec přístupen.

Tak minuly další čtyři roky...

Fakulta filosofická absolvována, ba i zkoušky, ovšem s tímže skoro nedostatečným prospěchem jako jinde odbyty.

Nadešly poslední prázdniny.

Pan Morávek a paní Alžběta byli sestárli; byliť již stříbrovlasí...

Četné vrásky v dobrodušných, laskavých tvářích byly zřejmým důkazem, že život obou kloní se již k západu...

Paní Alžběta byla již stařenou skoro šedesátiletou, pan Morávek pak o několik roků starší...

Pozemské štěstí bylo jim sice přálo, ale štěstí a blaho duševní, ono zvláštní uspokojení, pro které nemá lidská mluva ani slov a které jedině činí člo-

věku pozdní podzim a zimu života snesitelnými, bylo se jim — vyhnulo...

Nebyli sice nešťastni; neboť i trpkému pocitu, jejž v duších jejich budívalo nesplnění nejvřelejšího přání, aby se totiž na adoptovaném synovi dožili radosti, jako jiní šťastnější rodičové — byli časem svým aspoň poněkud uvykli...

Avšak což vše to na plat, když trapný a začasté i bolestný pocit ten vzbuzován nyní častěji než kdy jindy.

Četní známí a přátelé byli se na svých dítkách dožili skutečně nemalých radostí.

Stařičtí Křikavovi na příklad dožili se na svých dítkách skutečně řídkého potěšení. Nejstarší syn — před čtyřiadvaceti lety hulánský důstojník, byl již dávno plukovníkem; mladší syn proslaveným lékařem, a dcera — tehdá „krev a mléko — svěží růže — a duchaplná —“ byla se proslavila jako virtuoska.

Pravda sice, že někteří známí nedožili se na svých dítkách žádných neb aspoň nevalných radostí; ale tento druh lidí manželům Morávkovým zřídka kdy tanul na mysli. Nemělit proň skoro ani smyslu, leda — což však bylo zřídka kdy — stihl-li některé z jejich přátel a známých podobný „osud“ jako je samé.

V takových případech cítili s ubohými rodiči upřímnou soustrast a dovedli hoře a zármutek jejich oceniti.

Nicméně vším tím vlastní jejich žal nikterak nebyl odčiněn, ba ani zmírněn.

Paní Alžběta stala se aspoň prodlením let, když už nebylo žadné naděje, — skoro zádumčivou.

Tiché hoře hlodalo na jejím srdci znenáhla sice, ale s houževnatostí zlého svědomí. Skoro nic ji už netěšilo; ba ani hudba a divadlo, jež druhdy nade vše milovala, neměly pro ni vnady a přítažlivosti.

Pan Morávek snášel sice neodvratný „osud" s resignací muže, který byl společně se svou chotí vykonal svou povinnost; leč i on nemohl se již ze života radovati tou měrou, jakoby se byl snad radoval, kdyby — — — —

* *
*

Tak trávili dobří a laskaví tito staroušková v míru a klidu a přece v tajném, tichém hoři poslední prázdniny adoptovaného syna na rozkošném letohrádku nedaleko Prahy, když nadešel významný den — šedesátých narozenin paní Alžběty.

Jako každoročně uspořádal pan Morávek i tentokráte ku potěše „své milé Alžběty" malou domácí zábavu — koncert a divadelní představeníčko, k němuž pozváni nečetní, ale vybraní hosté z kruhu nejdůvěrnějších přátel a známých.

Paní Alžběta se tomu sice tentokráte vzpírala; nicméně — co pan Morávek činil, „dobře činil" — a tak zábava zahájena...

Bylo čarokrásné odpůldne v měsíci září.

Zábava odbývána v parku, kde bylo postaveno improvisované divadélko...

Hostí bylo skoro padesát.

Paní Alžběta seděla v popředí a byla zádumčivější než kdy jindy; pan Morávek seděl po pravé, adoptovaný syn po levé její straně — když o páté hodině zahájen koncert.

Koncertovali výborní umělci — potlesk byl všeobecný...

Po koncertu sehrán jednoaktový žertík dvěma herci a herečkou, kteří byli zvláště pozváni, načež střídaly se hudební a zpěvní kusy s různými vážnými i žertovnými deklamacemi.

Byla to v celku zábava ryze umělecká, ale přece jen jaksi všední a skoro možno říci unavující.

Umělcům sice tleskáno, ale spíše ze zdvořilosti k domácí paní jako jubilantce nežli z vnitřního popudu.

Tak nadešel večer, když ohlášen kus poslední — deklamace vážná.

V parku rozkládalo se již poetické šero.

Slunce bylo před půl hodinou zapadlo — kolkolem panovalo večerní ticho — vzduch byl sytě vonný — slovem: večer byl v pravdě čarokrásný.

Paní Alžběta seděla na svém křesle bez hnutí jako socha. Majíc bílé ruce v klíně křížem složené, upírala zrak na jeviště, kam byl právě vystoupil mladý herec, aby přednesem svým zábavu ukončil.

Tvář paní Alžběty jevila však nezměrnou unavenost.

Byloť zřejmo, že touží po samotě, po klidu — a že snad i tajné tiché hoře její znovu se přihlašuje k domnělému svému právu...

Herec zahájil svou přednášku.

Přednášel klidně a s přiměřeným přízvukem nebo-li jinými slovy — přirozeně a tím také v pravdě umělecky prostou a přece úchvatnou báseň o nalezenci, kterého se byli cizí lidé ujali a svrchovaným dobrodiním zasypali.

Motiv prostinký, skoro až chudičký; ale provedení přímo mistrovské.

Nebyla to báseň v běžném slova smyslu, nýbrž hluboká allegorie lidskosti — tklivá a dojemná, rozechvívající a konejšící zároveň...

Líčen v ní krutý zápas nešťastné matky, nežli své ubohé robě odložila, líčen v ní duševní rozvoj dítka, když počalo osud svůj chápati, a prostými, ale úchvatnými slovy slavena lidskost jakožto jediná spása...

Bylo to cosi, jako když prudká bouře doburácevši znenáhla se vzdaluje, až nastoupí v přírodě klid, a zlaté slunce v plné své čarokráse se objeví — cosi, jako když beznadějnost znenáhla mizí, a konečně sladký mír se vloudí do duše...

Co cítila paní Alžběta, nelze vypověděti.

Bylo jí jako posud ještě nikdy.

S počátku se jí srdce křečovitě zúžilo, a slzy vyhrkly jí z očí; ale později slzy uschly, a tvář její se vyjasnila — nejinak nežli jako by byl anděl míru duši její políbil...

Herec na jevišti domluvil — bouře potlesku zaduněla mu v odměnu... Báseň učinila hluboký dojem na každého....

„Kdo je básníkem?“ zvolal náhle kdosi z hostův.

Ukláněj ící se herec cosi oznamuje; ale za panující bouře potlesku slovům jeho nikdo nerozumí — —

I paní Alžběta byla se naklonila ku svému adoptovanému synu a zašeptala:

„Nevíš?“

„Vím —“ odpovídá také šeptmo mladý muž, načež jaksi stydlivě dodal: „Já!“ —

— — — —

Je možno, je třeba ještě něco dodati?

Pochybujeme...

Dospívající mladý muž byl poprvé v životě svém dovolil nahlédnouti v bohatý, ba závidění hodný život svůj duševní — a jasná, ba skvělá perspektiva, která se paní Alžbětě a jejímu choti otevřela, převážila vše — — —

Nemotora tělem, nemající zdánlivě pro zevnější svět hrubě ani smyslu, politování hodný ubožák, který přes všechno úsilí nemohl se vyšinouti ani k tomu, aby zdál se býti aspoň prostým vzdělancem jako statisíce jiných, objevil se náhle jako obr, jako tvůrčí duch...

Nyní — po několika jen letech — náleží mladý muž ten mezi přední básníky, a pozdní život pěstounův jeho jest oslazen nejvzácnějším vědomím, že vychovali netoliko vzorného člověka, nýbrž i nenahraditelný talent.

KAMARÁDI

Obrázek života.

(Psáno a poprvé tištěno 1888.)

Již tomu asi třicet let, co za tichého, příjemného večera na sklonku měsíce září — právě když bylo slunce zapadlo — seděl na kameně vedle silnice vedoucí ze Satalic do Prahy asi osmnáctiletý mladík.

Na první pohled bylo lze poznati, že připutoval pěšky po silnici z daleka a že si jen odpočívá.

Byl celý zaprášen a činil dojem k smrti unaveného ubožáka, který neví, má-li či nemá-li dále jíti.

Byl prostřední postavy, suchý a slabý, skoro kost a kůže; ale měl intelligentní vzezření.

Souměrné rysy tváře však ničím nevynikaly; byla to jedna z oněch fysiognomií, jež nutno déle pozorovati, nežli si ji vštípí člověk do paměti.

Toliko dlouhý plavý vlas a modré oči upřené právě do krvavé záplavy na západě byly nápadnější: vlas svou hebkostí, oči nevylíčitelně zádumčivým výrazem.

Asi po čtvrt hodině ubíral se po téže silnici jiný mladík — o něco starší prvního; ale velký, silný, ba hranatý.

Zdravím kypící tvář drsných tahů jest podmračená a skoro škaredá. Černé oči však se dívají

spokojeně kolem a sešpoulené odulé rty pohvizdují právě nějakou písničku.

Byl taktéž celý zaprášen; na zádech měl tlumok, v ruce sukovitý obušek a vykračoval, jakoby se byl teprve před nedávnem vydal na cestu.

Přešel podle odpočívajícího plavovlasého mladíka, aniž by si ho byl hrubě všiml; ale asi po desíti krocích buď náhodou nebo z jiné příčiny se zastavil a poohlédl.

„Hola, kamaráde! Kam pak?“ zvolal drsně chraplavým hlasem.

„Do Prahy!“ odpověděl nesměle plavovlasý.

„Nuže, zvedni své pedály a pojď — chceš-li!“

Nebylo to sice vyzvání příliš lákavé; ale plavovlasý vztáhl jednu ruku po svém ranečku a druhou po holi, jež ležely podle něho — „zvedl své pedály“ a nesměle se přiblížil.

Černooký změřil modrookého od hlavy k patě s výrazem upřímné soustrasti.

„Nu, ty's mi pěkné vyžle!“ zamručel na polo pro sebe. „A z daleka?“ dodal nahlas.

„Z Králové Hradce,“ odtušil plavovlasý. „Vyšel jsem včera ráno a dnes —“

„Dnes už nemůžeš s místa — není-liž pravda,“ vpadl druhý a po chvíli dodal: „To jsem já jinší chlapík — podívej se! (při tom se vzpřímil a plavovlasý naň upřel zvědavě své zádumčivé oči). Já vyšel z Hradce včera v poledne — půl dne jsem profechtoval — a teď bych ještě šel kraj světa.“

Plavovlasý jen smutně přikývl, černooký zatočil sukovitým obuškem nad hlavou, načež oba vykročili.

Chvíli šli podle sebe mlčky; plavovlasý pokulhával.

„Ty's pořádně schvácený!" ozval se posléze černooký. „Skoro bych měl chuť shoditi pinkl a vzít na záda tebe."

„To snad nebude ani třeba," míní prostodušně druhý.

„A snad ty nemyslíš, že bych to udělal opravdu?" rozesmál se škaredý. „Co pak mi po tobě?"

„Pravda, co ti po mně!" přisvědčil smutně druhý.

A zase šli mlčky podle sebe.

„A co pak ty vlastně v Praze chceš?" ujal se po chvíli poznovu slova černooký.

„To sám pánbůh ví," odtušil tázaný váhavě.

„A čím pak jsi?"

„Já? — Student..."

Škaredý se rozesmál.

„Proč pak se směješ?" optal se po chvíli student.

„Protože jsem myslil, že's nějaký „hnidopich" nebo tak něco, co musí nosit v kapse cihličku, aby to vítr neodfouk'...."

A zase se ubírali chvíli mlčky podle sebe.

Student — buď že unavením nemohl statně vykračujícímu soudruhovi stačit nebo že mu společnost drsného kumpána nebyla příjemná — zůstával pozadu.

„Pojď, vyžle, pojď!" vybízel kumpán po několika minutách.

„Vyžle" snažilo se vyzvání vyhověti. Ale posléze asi po půl hodině, když už byly na západě červánky skoro úplně pohasly, zůstalo stát a smutně připomenulo:

„Já přece jen nemohu."

„Bolí tě něco?" optal se soudruh.

„Nebolí; ale jsem schvácen.“

„Tak si chvíli odpočiň! Tamhle u škarpy je trochu trávy — já na tebe počkám.“

Student popošel, ulehl do zaprášené trávy a soudruh nad ním stál jako na stráži.

„Jdi jen sám!“ ozval se po chvíli student.

„Proč mne odháníš?“ odtušil škaredý s mírnou výčitkou. „Ublížil jsem ti? Bojíš se mne?“

„Neublížil's, nebojím se tě.“

„Nu tedy — počkám na tebe. Já už dnes nic neprozahálím. A přijdu-li do Prahy o hodinu nebo o dvě dříve nebo později — co na tom?“

„Ale co ti po mně?“ míní student.

„Kdybys byl hnidopich,“ odtušil škaredý kumpán, „nebylo by mi po tobě pranic; ale že jsi student —“

„Jak to? Že jsem student —?“

„Hlouposti!“ zamumlal kumpán. „Aby se člověk ze všeho zpovídal — —“

Ale po krátké pomlčce doložil:

„Tak ti to povím, já měl taky bratra studenta —“

„A nemáš?“

„Nemám. Umřel v loni v Praze — a byl — nu, já ti to povím všechno — zrovna takové vyžle jako ty. A když šel před třemi lety poprvé do Prahy, taky došel, jak nám psal, jenom až sem někam k Satalicům a nemohl už schvácením dále...“

„A jak se dostal do Prahy?“

„Zcela jednoduše. Nějaký povozník ho vzal na vůz — toť celá komedie... A pojede-li někdo kolem, dám tě taky naložit a bude vyhráno.“

„Ale já nemám, čím bych zaplatil.“

„Nu — nějaký ten groš snad přece máš?...“

„Nemám. Měl jsem dva zlaté, ale od včíra poledne nemám ani krejcaru."

„Propil's? Nebo prohrál?"

„Ztratil jsem —"

„Aj, aj! Tak jsi musil fechtovat jako já..."

„Ne — já nefechtoval — nežebral — —"

„A kde pak's byl přes noc?"

„Přespal jsem několik hodin v prázdné hlídačské boudě u Chlumce..."

„A kdo ti dal jíst?"

„Nikdo."

„Ty's nejeď?"

Student váhal s odpovědí.

„A máš hlad?"

„Mám," zašeptal stydlivě a nesměle student.

Škaredý zdál se býti s výsledkem svého vyzvídání spokojen. Přikývl několikráte hlavou, po té sáhl do zadní kapsy svého kabátu, vytáhl několik skyviček okoralého chleba a podal je studentovi řka:

„Zatím!... Co mám, to dám. V nejbližší hospodě se pořádně najíme. Vyšel jsem z domu bez groše; ale vyfechtoval na cestě skoro tři zlaté... To snad dostačí — ne?"

Student se neosmělil ani odpověděti. Hltavě pojídal okoralý chléb a kumpán se zjevnou uspokojeností naň přihlížel — —

* *
*

Co dále se sběhlo, možno pověděti několika slovy.

Asi po čtvrt hodině jel tudy ku Praze nějaký povoz a svezl studenta, kdežto soudruh hodiv si na vůz jen svůj tlumok klusal podle vozu.

Dojeli do Prahy pozdě na večer.

Před jednou z četných hospod na Poříči dal samaritánský vandrovní zastaviti, zaplatil kočímu několik krejcarů a student slezl s vozu.

Po několika minutách seděli oba v hostinci za stolem. Povečeřeli a popíjeli vypravujíce si všední a nejvšednější věci.

Student se dověděl, že milosrdný kumpán zove se Matěj Svoboda, je koželužský chasník z malé vísky u Hradce Králové a že jde do Prahy hledat práci.

Chasník pak se dověděl, že student zove se Matouš Procházka, že je rodilý z Králové Hradce; ale už dávno sirotek — že vystudoval v Hradci v bídě a nouzi gymnasium a jde do Prahy — nejspíše taktéž v bídě a nouzi — dostudovat...

Vše ostatní, co si tito dva mladí lidé ještě vypravovali, bylo tak všední, že můžeme to pominouti mlčením.

Minulost obou byla stejně neb aspoň nápadně podobné trudná a sblížila je v brzku tou měrou, že prodlením necelé hodiny jinak se neoslovovali, nežli „milý Matouši" a „milý Matěji" — krátce, že se v pravém slova toho smyslu skamarádili.

Student Matouš poznal, že seznámil se s drsným, nevzdělaným, ale nikoli hloupým chasníkem, jenž se rád najedl a ještě raději napil a nebyl naprosto žádným přítelem škarohlídství, nýbrž rád se zasmál a nerad si připouštěl starosti.

Chasník Matěj naproti tomu poznal, že spřátelil se s nesmělým, zádumčivým mladíkem, kterýž přes

všechny své vědomosti nevěděl si v životě rady, tím méně pomoci, nebo jinými slovy: s dorostlým dítětem, které potřebovalo ještě snad po několik roků pomocné ruky zkušeného člověka.

„A co tu chceš v Praze počít — jak to chceš naaficit, milý Matouši," pravil k němu mimo jiné, „když — jak povídáš — nemáš v kapse ani vindry?"

Student Matouš pokrčil ramenoma.

„Či myslíš, že tu v Praze na chudé studenty čekají?" pokračoval Matěj. „Nebo myslíš, že se budou o tebe dobrodinci rvát, kdo z nich by tě měl vzít do bytu nebo ti dát jíst a platit za tebe školné? Prosím tebe, jak tě jen mohlo napadnout vydati se na cestu do Prahy jako — bez vesla na moře? Znáš tu někoho?"

„Neznám; ale mám dobré vysvědčení," odpověděl skoro až hrdě student.

„Věřím," Matěj na to. „Do škol tě tedy snad přijmou. Ale na tom není dost..."

„Nu — snad se nějak protluku..."

„Snad, snad... Ale jak? Přemýšlel's o tom?"

„Ovšem že... Doufám, že nějaké hodiny..."

„Ale jak pak, když nikoho neznáš?"

„Mám tu některé kamarády, kteří se mnou studovali v Hradci..."

„Ah — na kamarády nespolehej!" varoval chasník Matěj studenta Matouše. „Kamarád je tak dlouho kamarádem, dokud doufá, že mu kamarádství může prospět."

„Ty tedy v kamarádství nevěříš, milý Matěji?" optal se Matouš s důrazem, jakoby na odpovědi závisela jeho spása.

„Ať věřím nebo nevěřím, na tom nezáleží," odpověděl tázaný, „ale já bych se na kamarády nikdy

nespoléhal. Ovšem není kamarád jako kamarád. Jsou kamarádi — — a abych ti dokázal, že jsou také jiní kamarádi — pověz mi, čím bys mi na příklad mohl prospěti teď ty?"

„Já tobě?" opáčil udiveně student, nevěda, co Matěj slovy těmi míní, a po chvíli doložil s důrazem:

„Ničím!"

„Nu — tak vidíš!" ujal se slova chasník. „A kdybych já ti v něčem pomohl, byl bych dobrým kamarádem — ne?"

„Ovšem, ovšem," vpadl živě student.

„Ale mohl bys se na toto dobré kamarádství spoléhat?" namítl Matěj.

Ale dříve, nežli Matouš odpověděl, dodal sám:

„Nemohl! Dnes jsem takový a zítra makový — rozumíš? Dnes bych snad s tebou rozdělil poslední sousto a zítra bych ti třeba poslední sousto vyrval z ruky... To je to! Člověk, ať kamarád nebo nekamarád, vždycky nebo z pravidla myslí jen na sebe.."

„Ale ty jsi dnes přece na sebe nemyslil, když jsi mi přispěl!" připomenul měkce a tónem vděčnosti student.

„To bylo něco jiného — to byl jen tak pouhý nápad," omlouval se Matěj a doložil:

„Ostatně — když jsem ti podal několik kůrek, byl jsem sám syt — a nebyl jsem ještě ani tvým kamarádem."

„A teď jím jsi?"

„Nu, chceš-li — jsem; a chceš-li, zůstanu jím... Ale — spoléhat se na moje kamarádství nesmíš, jako já se nespoléhám na tvoje!"

„Nuže, dobře," odpověděl student. „Já chci, abys mi zůstal kamarádem..."

„A nespoléháš se na moje kamarádství?“ vpadl Matěj.

„Nespoléhám; ale ty se nesmíš spoléhati na moje!“ doložil student v souhlasu s chasníkem.

„Já na tvoje? Ani mi ve snu nenapadlo a nikdy nenapadne!“ zvolal živě Matěj.

Po té zvedli oba mimoděk sklenky, přiťukli a připili na kamarádství, v němž jeden na druhého nespoléhá.

Chasník zaplatil za studenta řád i nocleh — a když pak se vyspali a z rána rozloučili, aniž by si byli řekli, kde se zase setkají, našel student v kapse několik krejcarů, jež mu tam byl patrně chasník tajně vstrčil, aby „měl něco do začátku“....

* *
*

Od té doby minulo pět roků, aniž by se byli podivní tito kamarádi setkali.

Každý šel svou cestou...

Matěj byl dobrý, pilný a svědomitý dělník; dostal práci hned druhého dne — vydělal slušný groš a také si přál: neuhospodařil si ani vindry.

Asi po třech letech seznámil se s chudičkou nějakou dívkou, sirotkem — oženil se a byl rád, že život vůbec uhájil.

Život Matoušův byl nepoměrně svízelnější; a jak jej uhájil, jest vůbec zázrakem, jakých se rok co rok děje v každém velkém městě několik set; ale vzhledem k Matoušovi byl to přece jen zázrak zázraků.

Dal se zapsati do práv — podařilo se mu uloviti obstojnou hodinu, ba i malé stipendium — a po

celý rok studoval horlivě a pilně... Ale po roce uděleno stipendium jinému, hodina nestačila — slovem Matouš octl se na holičkách.

Nebyl sice zvyklý blahobytu — vyznal se v hladovění se závidění hodnou virtuosností, ba nepatřil mezi onen druh studentů, kteří se neumějí všemožným způsobem protloukati.

Ale což naplat, když se tak zvané poměry proti člověku v pravém slova smyslu spiknou — když veškeré úsilí a namáhání jest marné.

Po roce a několika měsících byl nucen studií zanechati a byl rád, že zachytil se jako diurnista u polopokoutního advokáta s pranepatrnou praxí — a živořil beznadějně od měsíce k měsíci, ba od roku k roku...

Přirozenoť, že v té době si často vzpomněl na kamaráda Matěje, ba že ho chtěl i vyhledati, aby si mu aspoň postěžoval. Ale když si připomenul, že se na jeho kamarádství nesmí spoléhati, zastyděl se a živořil o samotě dále...

Možno si tudíž pomysliti jeho překvapení, když asi po pěti letech vyhledal ho kamarád sám, navštíviv ho v kanceláři.

Bylo to v neděli dopoledne.

V kanceláři nebylo kromě Matouše nikoho; ale kamarád Matěj se nezdržel.

„Rád bych s tebou o něčem vážném promluvil mezi čtyřma očima," pravil tajemně. „Kdy a kde?"

Shodli se, že sejdou se po poledni asi o druhé hodině v téže hospodě na Poříčí za týmže stolem, za kterým byli poprvé v životě svém spolu „hodovali".

A skutečně se tam také sešli.

Hospoda byla skoro prázdná; mohli tudíž pohovořit zcela důvěrně.

Možno si tudíž představiti překvapení obou, když si pověděli, že nemá ani jeden ani druhý praničeho nazbyt a že — i kdyby některý z nich chtěl na druhého se spolehnout — nebylo by mu to pranic platno.

Ale překvapení diurnisty Matouše změnilo se v úžas, když koželužský chasník svěřil se posléze se svým tajemstvím, řka zcela rozhodně:

„Není pomoci, kamaráde! Potřebuji tisíc zlatých jako sůl — a ty, chtěj nechtěj — musíš je opatřit.“

„Tisíc zlatých!... Já —?“ zvolal diurnista s úžasem.

„Já se sice na tvoje kamarádství v ničem nespoléhám,“ ujal se slova koželuh; „ale opatříš-li peníze, nebudeš toho litovat — uvidíš!“

Diurnista pokrčil ramenoma a zavrtěl hlavou — ale koželuh nedada se mýliti, pokračoval:

„Nekoukej, prosím tě, na mne jako na nějakého šibala. Jsem dosud poctivý chlap a za to pranic nemohu, že jsem něco vyšpekuliroval — —“

„Ty že jsi něco vyšpe — —“

„Ovšem —“

„A co, prosím tě — co?“

Koželuh se tajemně nahnul k uchu diurnistově a zašeptal:

„Vyšpekuliroval jsem, jak by se dala teletina laciněji, lehčeji a lépe než posud vydělávat.“

Prozrazení prosaického tajemství působilo na diurnistu trochu komicky, ale zároveň ho napadlo, že si z něho někdejší několikahodinový kamarád tropí šašky.

„Nevěřím,“ pravil úsečně a rozhodně.

„Prozatím není také třeba," odtušil koželuh, „vždyť tě mohu přesvědčit, kdy budeš chtít. Teď jen opatř peníze, abych mohl začíti pracovat na vlastní vrub! Ty se můžeš státi mým společníkem nebo třeba samostatným podnikatelem a já budu tvým ředitelem nebo dílovedoucím — jak budeš chtít — — Jenom opatř peníze!"

Sledovati další rozmluvu zdá se nám býti zbytečno. Dodáváme jen následující:

V několika dnech, vlastně večerech koželuh diurnistu přesvědčil. Vydělalť před vlastníma jeho očima dvě teletiny na zkoušku, a diurnista, ačkoli laik, musil u srovnání novým způsobem vydělané kůže s koží po starém způsobu vydělané přiznati, že jde skutečně o nový vynález, jenž může býti znamenitým zdrojem příjmů, ba snad i rychlého zbohatnutí.

Ale kde vzít peníze?

Přemýšlel, kombinoval, hloubal po několik dní; ale nic naplat... Nabyti tisíce zlatých tak zvaným poctivým způsobem jest pro diurnistu přece jen cosi skoro nemožného.

Nicméně asi po půl letě je přinesl přece. Jak jich nabyl, zůstalo tajemstvím; ale peníze byly k disposici — naši spekulanti zahájili přípravy ke svému podniku.

Především vymoženo úřadní povolení k zřízení malé dílny v Bubnech, najmuty místnosti a v několika týdnech zahájena výroba v malém.

Diurnista jako vlastní podnikatel a kapitalista byl — opatrný. Provedl vše na vlastní jméno a kamarád vynálezce figuroval jen jako dílovedoucí, po případě ředitel.

Někdejší diurnista jako továrníček ovšem byl v první době „pátým kolem u vozu"; duší podniku

byl koželuh — nicméně asi ve dvou letech vpravil se i onen do věci tou měrou, že jí rozuměl a stal se později platným faktorem jako obchodník závodu.

Po pět roků závod ten jen stěží udržoval se nad vodou. Nemělť obchodních styků atd. S počátku pracováno jen pro nejužší kruh odběratelů — dělníků bylo v továrničce na nejvýš deset — krátce závodeček byl začasté již na pokraji záhuby.

Když však se Matoušovi podařilo zjednati obchodní spojení s cizinou, začal se závod rychle zvelebovati — dělnictva přibráno.

V brzku místnosti nestačily a závod přeložen za Oujezdskou bránu, kde zahájena práce skoro již horečná s neméně než asi sto dělníky. Krátce v dalších desíti letech byla to jedna z nejvýnosnějších továren v bezprostředním blízku Prahy.

Poměr mezi vynálezcem a „kapitalistou“ zůstal však v jistém ohledu beze změny.

Pánem a vlastníkem závodu byl Matouš Procházka, — kamarád jeho Matěj Svoboda zůstal prostým dílovedoucím; neboť prodlením doby uznáno za nutné ustanoviti i zvláštního ředitele, kterémuž se Matěj z dobré vůle podřídil.

V celku byl Matěj spokojen.

Bral slušnou mzdu dvou set zlatých měsíčně; ale jsa tak trochu „kamarád z mokré čtvrti“ rád si zahýřil a z pravidla celou mzdu spotřeboval sám. Rodina jeho, žena i dcera byly po celou řadu let odkázány na dobročinnost vlastníka továrny, jenž také nikdy penězi neskrblil, opatřuje je vším, čeho potřebovaly.

On sám ovšem vedl život téměř knížecí. Koupil si dvě villy, měl dvě ekypáže — krátce snažil se vy-

nahraditi si, co mu byl skoupý osud z mládí tak houževnatě odpíral.

K Matějovi choval se přes všechny jeho nehrubě příznivé vlastnosti shovívavě. Nikdy mu ničeho nevytýkal, nikdy ho ku práci a pilnosti, ve které v poslední době valně ochaboval, nenabádal; nikdy ho z ničeho nekáral, ba zhusta ho zakládal i penězi, když Matěj potřeboval, což dělo se z pravidla vždy na sklonku měsíce nebo již v polovici.

Matějovi zdálo se býti vše to a mnohé jiné lhostejné. Uvykalť hýřivému životu, až posléze skoro o nic v továrně se nestaral a mnohdy po celý týden, ba měsíc se tam neobjevil, leda když potřeboval peněz.

Matouš peníze dal, — Matěj hýřil dále.

Avšak i k rodině Matějově choval se Matouš se vzornou šetrností a úslužností. Dům jeho vlastní byl i jejím domem, v němž mohla žíti po své libosti, aniž by se o něco starala.

V letě obývala rodina Matějova jeden z Matoušových letohrádků, — krátce, obě strany, kapitalista i vynálezce, jakož i vynálezcova rodina byly po celou řadu let svrchovaně spokojeny...

* *
*

Minulo dalších pět roků...

Závod úžasně rychle zkvétal, peníze hrnuly se do pokladen se všech stran. Matouš žil vždy s větší nádherou, Matějovi pak vždy více se nedostávalo — peněz...

Nepracoval už dávno pranic — za to tím více hloubal o svém zvláštním poměru ke svému kamará-

dovi, až dospěl k výsledku pro sebe nad míru nepříznivému.

„Jakž medle k tomu přijdu já," mudroval, abych byl jemu podřízen — já, prapůvodce a duše všeho — já, kterýž jsem atd. atd. Jak k tomu přijdu, abych závisel ve všem všudy na něm a byl takořka jeho podnoží? Ne, ne — to déle trvati nesmí... Postarám se, abych si dopomohl „ku svému právu a stal se také pánem jako on."

A rozhodl se učiniti, čeho bylo třeba, by si k právu svému dopomohl.

Dostavil se do konceláře kamaráda-společníka a pověděl prostě, ale zcela jasně, oč jde — vlastně co chce.

Kamarád ho vyslechl se vzornou trpělivostí.

Nejevil ani překvapení, aniž nechuť nebo nevoli; ale když Matěj skončil, odpověděl suše a rozhodně:

„Ne! Nikdy!"

Podobné odpovědi Matěj neočekával.

Odpověděl podrážděně — slovo dalo slovo a přes to vše nebo právě proto, že Matouš zůstal klidným, ale zároveň neoblomným, rozzuřil se Matěj tou měrou, že jen divem nedošlo s jeho strany k násilí.

Četl kamarádovi nejtrpčí litanie. Vyčetl mu vše, co mu mohl vyčítati — vyhrožoval... Ale nic naplat...

Matouš s chladným úsměvem odpovídal:

„Na kamarádství se nespolehej — vždyť víš, co a jak — —"

Matěj však toho nedbal.

Láteřil a zuřil, až zdálo se, že došla i Matějovi trpělivost.

Vztyčil se a rozhodně pronesl poslední své slovo:

„Za to vše, cos mi teď, kamaráde, provedl, dávám ti výpověď ze závodu. Dnešním dnem počínajíc nebude se ti vypláceti žádná mzda... A teď si jdi hledat své tak zvané právo, kam chceš...“

Matěj zůstal v prvním okamžiku jako omráčen; ale po chvíli spustil poznovu:

„Jak? Ty ničíš mne, kterýž jsem ti dopomohl ke všemu, co svým nazýváš — ty mne doháníš k zoufalosti?“

„K jaké zoufalosti? Nemáš ženy? Nestarej se — žena se o tebe postará!“

„Jakže?! Žena — moje žena, která i s dcerou závisí na tvé milosti? A já že bych měl žíti z milosti ženy, kterouž můžeš, kdykoli ti libo — uvrhnouti v bídu?... Nikdy! Ostatně — —“

Hlas jeho třásl se nejprudčím pohnutím, když slova ta pronesl a pohroziv kamarádu společníkovi pěstí vrávoravým krokem opustil kancelář — — —

* *
*

Co dělo se v duši Matějově, nelze vypsati. Hněv, lítost, zklamání a pomstylačnost rozdmychovaly ji po několik dní, až posléze se rozhodl vzíti útočiště k prostředku nejkrajnějšímu: domoci se práva svého soudně.

Navštívil jednoho z nejrenomovanějších advokátů, pověděl, oč jde, a dostav v odpověď, že za takových poměrů není nemožno proces vyhráti, dal k provedení jeho své svolení.

Objemná a výborně koncipovaná žaloba napsána a podána... A po několika týdnech ustanoven i den řízení.

Matěj Svoboda dostavil se se svým právním zástupcem; Matouš Procházka však bez zástupce.

Po obvyklých formálnostech řízení soudní zahájeno. Obžaloba přečtena a žalobník i právní jeho zástupce ji opodstatnili. Žalující vypravoval prostě, ale přesvědčujícím tónem vše, co zdálo se mu býti vhodným; jak se s Matoušem před lety seznámil, jak ho nasytil a napojil — vůbec vypravoval celý průběh svého i Matoušova života...

Obžalovaný s ledovým klidem naslouchal. V tváři jeho ani sval se nepohnul a jenom když žalující s trpkostí to neb ono mu vyčítal, zdálo se, jakoby se snažil potlačiti úsměv.

Konečně uděleno slovo obžalovanému.

Vstal a pravil tónem chladným:

„Slavný soude! Na vše, co zde bylo proneseno, nemám jiné odpovědi, nežli prosbu, aby byla především vyslechnuta choť žalobníkova, za jejíž předvolání jsem byl žádal.“

Žalující v nejvyšší míře popuzen, vyskočil.

„Jakže?! Moje vlastní žena že má svědčiti proti mně?“ zvolal rozjitřen.

Soudce však upozornil na soudní řád, že má žena sice právo, svědectví se zříci, ale že svědectví vydati — může.

Rozlícený žalobník byl nucen usednouti a svědkyně předvolána.

Klidně předstoupila a byvši vyzvána vylíčiti stav věcí položila prostě jakousi listinu na soudní stůl.

Za všeobecného napjetí přeletl soudce listinu nejprve sám pro sebe a po několika vteřinách počal ji čísti odměřeným tónem nahlas.

Obsah listiny byl prostý, ale v právním ohledu nade vši pochybnost určitý. Obžalovaný Matouš Procházka v listině datované již před sedmi lety prohlašuje, že letohrádek, jejž obývá v létě rodina Matěje Svobody, jest jejím majetkem, že rodina tato má právo na polovici továrny a vůbec na polovinu čistého užitku z továrny té plynoucího — na všechny časy; ale že hlava rodiny té, Matěj Svoboda, jest vyloučena z veškerého spolupůsobení při závodu...

Žalobník byl zdrcen...

A přece po chvíli zajásav padl kamarádovi, jemuž byl před lety sám radil, aby se na kamarádství nespoléhal, okolo krku...

ODUMÍRAJÍCÍ DRAHOKAM.

Novelka erotická.

udce listinu
teřinách poč

právním o
ný Mato
mi lety
odi
dir

(Psáno 1888; poprvé tištěno 1889.)

Nevlídný večer podzimní snesl se nad Prahu. Chladný vítr fičivě úpí pustnoucími ulicemi. Poprchává...

V mihotavém světle plynových svítilen leskne se mokré dláždění měnivě v nesčetných odstínech — od matného nádechu našedlosti až po žhavý oranž.

Tu a tam tvoří se mělké, mírně větrem zdouvané kalužinky, podobající se z daleka různotvarným, různě zprohýbaným a zrýhovatěným plochám mosazného plechu, jenž každou chvíli mění nejen svůj lesk a tvar, nýbrž i ráz a směr svých prohybův a rýh.

Jedna z těchto kalužinek na rohu dvou pustých uliček Starého města poblíž Františkova nábřeží poutá právě pozornost mladého muže, kterýž byl před chvílí vyšel z nového třípatrového domu a před vraty nerozhodně se zastavil, jakoby byl na rozpacích, má-li se dáti směrem na pravo či na levo.

Rozhlédnuv se ledabylo a lhostejně kolem a nespatřiv ničeho, co by zasluhovalo pozornosti, všimnul si náhodné odchylky nejvšednější: lesklé plochy

na chodníku u rohu křižujících se dvou ulic, kde hoří plápolavá plynová svítilna, v jejímžto kmitavém světle mění žlutá plocha kalužinky kaleidoskopicky své odstíny tvaru a lesku.

Mladý muž jest sice od předmětu své pozornosti asi dvacet kroků vzdálen; nicméně vidí zcela zřetelně každou nápadnější změnu.

Leč jako každá malichernost podobného druhu, byla by jej zajisté i tato v několika vteřinách unavila, kdyby se nebyla náhodou změnila způsobem nepřirozeným.

Zdálot se mu, jakoby byl lesknoucí se plochu náhle přelétl matný stín, aniž se plynový plamen nad ní ztemnil — nejinak než jakoby se byl někdo za rohem zastavil, shýbnul a ve světle svítilny sousední ulice vrhl stín před sebe do ulice, ve které mladý muž stál.

A tak tomu skutečně bylo.

V bezprostředně následující chvíli totiž stín zase zmizel, a kolem rohu zahnula štíhlá ženská postava.

Před mladým mužem kmitla se v dáli pouze temná silhouetta.

V prvním okamžiku všimnul si jen bílé punčošky pod povykasaným tmavým šatem, z čehož soudil, že lesklá plocha kalužiny ztemněla bezprostředně před tím jen proto, že dáma za rohem na chvíli se zastavila a shýbla, by si šat povykasala.

Mimoděk sledoval zrakem postavu, která zaměřivši na příč přes ulici chvátala dále.

Zdálo se mu, že to dáma mladá; soudil tak dle pružného, lehkého kroku.

V několika okamžicích zmizela postava za rohem ulice příční, a před duševním zrakem mladého muže

vznášela se poznovu jen matná silhuetta štíhlé dámy s povykasaným tmavým šatem, ze spod kterého prokmitává sněhobílá punčoška.

Všední, ba nejvšednější výjev ten nezůstal však na mladého muže bez vlivu.

Po chvíli zaměřil za dámou — — —

— — — —

Náhlé toto rozhodnutí zdá se býti nepřirozené. Nicméně u muže, jemuž začínáme věnovati pozornost, bylo vysvětlitelno aspoň tím, co předcházelo.

Vmysleme se na chvíli v duševní stav mladého právníka, jenž byl před rokem studia dokončil a doposud ještě se nerozhodnul, jakým směrem má na dráze životní pokračovati: zda zvoliti službu státní nebo se připravovati k advokacii nebo jako důstojník v reservě přihlásiti se k auditoriatu.

Nalézal se tudíž před „pythagorejskou větou života" jako před tajemnou sfingou.

Intermezzo to bylo mu upříjemněno malým dědictvím po poloznámém strýci, jež mu po ukončení studií, které byl konal jako chudý student, odkázaný na vlastní přičinlivost, přišlo nadmíru vhod.

Přirozenoť, že snažil se vynahraditi si, co mu byl nehrubě příznivý osud druhdy houževnatě odpíral — vrhlť se, jak běžná fráse dí, střemhlav do víru života, vlastně lehkomyslného užívání.

Snažil se „zahýřiti si" po příkladu jiných, v oboru tom cvičených; ale neosvědčil žádného zvláštního nadání.

Byltě sice povaha ohnivá, skoro prudká; ale přece spíše snivě rozjímavá, hloubavá, polo básnická a polo filosofická.

Mnoholetý návyk pracovati více duševně nežli holdovati fysickým chtíčům — duchaprázdnost všed-

ního hýřilství, krátce „netalentovanost“ v oboru vždy odporněji působícím byla příčinou, že po několika měsících dostavil se přirozený obrat.

Pocítil odpor a nemaje pro okamžik ničeho, co by jej vábilo, začal se nuditi.

„Kamarádi z hýřivých čtvrtí“ sice doposud vábili; tu a tam kmitlo také ledacos, co zdálo se státi aspoň za probdění noci — ale nic naplat...

Bez nadání, bez chuti a bez zájmu jest i hýření a ubíjení času vlastně pouhou martyrologií.

Neosvědčivší se hýřil začal se druhům svým vyhýbati; trávil celé dny doma, zapřádaje se znenáhla zase v někdejší svůj život, věnovaný studiu a přemýšlení.

Ale nudy, začasté trapné a skoro chorobné, ze které snadno mohla vzniknouti hypochondrie, nemohl se zbaviti.

A tak stalo se i tentokráte.

Po celý den nebyl vyšel z bytu. Četl a studoval po několik hodin; ale jen jaksi do větru, bezúčelně a proto tím nudněji.

Po celé odpoledne nudil se již jako nadějný hypochondr.

K večeru dostavil se obvyklý za takových poměrů neklid — touha po něčem, ať už čemkoli, ale sdružená s nerozhodností — až posléze, krátce před desátou hodinou, když neklid změnil se v omrzelost, rozhodnul se vyjíti, aniž věděl, kam a proč.

Jak nepatrná nahodilost dala vůli jeho z nenadání určitý směr — víme...

Učinil chvatně několik kroků směrem, kterým byla neznámá zmizela, zahnul za roh a spatřil matnou postavu její v dáli asi čtyřiceti krokův.

Mimoděk se zastavil.

Nerozhodnost dostavila se poznovu.

Napadlo ho, že podniká cosi naprosto bezúčelného, ba směšného, — a již se chtěl obrátiti, aby zvolil jiný směr, když kmitla v dáli svudně bělost punčošky jako milostný pokyn.

Polo chtě a polo nechtě postoupil, ale hned na to zrychlil krok a sledoval z povzdálečí neznámou, která šla chvatně a ničemu kolem sebe pozornost nevěnujíc, leda že občas, když zhlédla před sebou kalužinku, nadzvedla šat výše, aby jej hned zase zpola nebo zcela spustila.

Prošli delší ulicí.

Neznámá zahnula ke Karlovu mostu a chvátala dále, nemajíc tušení, že ji někdo sleduje.

Přešla most, prošla Mosteckou ulicí, pak přes náměstí malostranské a počala stoupati do vrchu ulicí Ostruhovou.

Mladý muž měl sice několikrát úmysl vrátiti se, ale neučinil tak z téže malicherné bezúčelnosti, která byla příčinou, že dámu sledoval.

Nemyslil na cestě na nic zvláštního. Občas pohlédl na pravo nebo na levo, obzvláště když kmitl podle něho na protějším chodníku opozděný nějaký chodec nebo prostřed ulicí projel povoz.

Ale nic ho nepoutalo, ba i neznámá byla mu skoro lhostejna.

Tak prošli i ulicí Ostruhovou a stoupali Hlubokou cestou vždy výše, až asi v prostřed ulice neznámá u dveří jednoho domu se zastavila a pohlédla. Shlédnouc za sebou v dáli asi dvaceti kroků muže, rychle otevřela klíčem dvéře, překročila práh a dvéře za sebou zavřela.

Mladý muž zaslechl zcela zřejmě skřípání klíče a když pak došel ke dveřím, a zastaviv se naslou-

chal, zdálo se mu, jakoby slyšel temné, vždy slabší rupavé krůčky po schodech, až utichly.

Tvář jeho nejevila nejmenšího pohnutí nebo zklamání. Skoro se zdálo, jakoby mu byl tento výsledek všedního dobrodružství úplně lhostejný.

Chvíli postál, nevěda, má-li se vrátiti nebo jíti ještě dále.

Po několika vteřinách popošel však na příč přes ulici až ku zdi, dělící Hlubokou cestu od zahrad na jižním sklonu návrší, a pohlédl na dům, v němž byla neznámá zmizela.

Spatřil před sebou v šeru nočním a v slabém zákmitu žlutavého světla vzdálených svítilen nudné, praničím nápadné průčelí třípatrového domu, v jehož oknech byla vesměs čirá tma.

Nad domem podobně jako nad ostatními domy v Hluboké ulici bylo v pozadí pozorovati šeré obrysy domů jiných, ale i v těch byla okna úplně temna.

Obrátil se tudíž, a zrak jeho mimoděk zakroužil po čarokrásné panoramě, jíž s míst těch poskytuje část Prahy nejen za dne, nýbrž i v noci.

Leč ani nyní neupoutalo pranic jeho pozornosti.

I otočil se na polo, by nastoupil cestu zpáteční; ale přece ještě jednou přeletl zrakem skupení domů na svahu hradčanském...

V tom kmitlo se v jednom okně domu nad domem, před kterým stál, slaboučké světlo, jakoby byl někdo rozžehl lampičku nebo kahánek.

Pro mladého pozorovatele prostičkého výjevu nebylo nižádné pochybnosti, že jest to okno bytu neznámé.

Věnoval oknu pozornost déle čtvrt hodiny, ale osvětlení okna se neměnilo...

Za to nelenila obraznost mladého muže. Před duševním zrakem jeho kmitlo několik matných i jasných obrazův.

Domníval se viděti chudobnou světničku s prostým nábytkem. — V ní modrookou blondýnku s něhyplným výrazem v lehce uzardělé usměvavé tváři — svlékající se a odestýlající pak prosté lůžko s čistými sněhobílými poduškami...

Hned na to viděl však v duchu jizbu nevlídnou, pustou a v největším nepořádku...

Všady prach a špína...

V koutě u kamen sedí na nízké stoličce odporná babizna s kočkovitě číhavýma zazelenalýma očima...

V tom vstupuje neznámá elegantní dáma s výrazem drsné vyzývavosti ve tváři hrubých, smyslných rysův — a matka ji vítá lajíc a hubujíc sípavým hlasem jako vyvrhele...

Však obraz ten vystřídán ihned obrazem jiným:

Příjemné útulné zátiší — kolébka v pozadí, ale prázdná... A vstoupivší matka s výkřikem v zoufalé bolesti klesá u prázdné kolébky...

A hned zas obraz jiný: rozkošné, útulné zátiší — komnatka přeplněná titěrnými tretkami dětinské marnivosti... Neznámá právě vstupuje. Není sličná, ani ohyzdná, ale bezměrně fádní — bledá, bezvýrazná tvář, šedé duchaprázdné oko, bezbarvé rty... První pohled člověka zamrazí — — —

A právě ve chvíli, když vyhoupnul se tento obraz zcela jasně před duševním zrakem mladého muže, mihnul se v osvětleném okně, ku kterému

právě zrak svůj upíral, lehynký stín a — světlo zmizelo . . .

Mladý muž se trpce pousmál vlastní své blahovosti — obrátil se a nastoupil cestu zpáteční.

Co dělo se v duši jeho, není nikterak zajímavo. Střídalyť se v ní obrazy prosté a střízlivé s obrazy začasté i poetickými; ale oněch byla převaha.

Nevrlý a skoro mrzut vrátil se domů a v hodině nebo dříve usnul . . .

* *

*

Příhody tohoto druhu nejsou ve větších městech právě řídké.

Náš „rek“ již druhého dne skoro úplně zapomenul na směšné ono dobrodružství své, které bylo „zeleného mláďenečka“ zcela důstojno.

Připomenulť si je teprve k večeru, ale — skoro až stydlivě . . . I zapudil vtírající se reflexe a nové klamné obrazy skoro násilně — — — —

Minulo několik měsícův.

Naďešlo jaro a s ním obvyklé vycházky mimo obvod města.

Kdysi — poprvé od svého naivního „dobrodružství“ — vracel se náš „rek“ k večeru Strahovskou branou z celodenního výletu a teprve před známým mu domem připomenul si, jakým způsobem byl na dům ten upozorněn.

Zastavil se na témže skoro místě, odkud se byl před několika měsíci díval na osvětlené okno, jež — jak se mu zdálo, i nyní ještě poznal.

Náhodou hrál si opodál asi desítiletý hošík, sedě na zemi.

Mladý muž k němu popošel a optal se:
„Kdo pak bydlí v tamhle tom okně?"
A ukázal rukou k oknu.

Hošík zvedl hlavu, zadíval se směrem, kterým mladý právník ukazoval, ale odpověděl taktéž otázkou:

„V kterém?"

Tázající se pověděl:

„V třetím patře první okno na levo."

„Tam co jsou v okně kytky?" vyzvídá hoch. —

„Ano, tam —"

„Vedle jsou naše okna — dvě," odtušil hoch.

„Ale já se ptám, kdo bydlí v okně s květinami!"

„Tam?" opáčil táhle hoch, načež zcela určitě dodal:

„Slečinka!"

„Slečinka! A jak se jmenuje?"

„Márinka."

„A co pak dělá?"

„Co pak by dělala!? Není doma..."

„A kam šla?"

„Nevím."

„Je hezká?"

Hoch vypoulil na tázajícího se oči a polopřipitomělý úsměv přelétl jeho tvář, jakoby chtěl říci: „Tys přece jen chytřejší! Proč se mne ptáš!"

„Je hodná?" pokračuje inkvisitor.

„Jak pak by nebyla!" odpovídá s naivní upřímností hoch. „Dává mi každý den krejcar."

„Opravdu? — A čím se živí?"

„Čím by se živila! Chodí pryč."

„Ale kam — kam?"

„To já nevím, prosím; ale tamhle jde maminka. Zeptám se."

Hoch vyskočil a chvátal k matce.

Ale mladý muž, jak přirozeno, nevyčkal, až se hoch vyptá. Zastyděv se nad svým dětinským počínáním rychle se otočil a šel svou cestou — — — — — — —

Od té chvíle vzpomínal na neznámou častěji, a obraz její vystupoval před duševním zrakem jeho vždy jasněji a plastičtěji.

Rozumí se, že obraznost kouzlila mu vlastní jeho ideál, jak dřímal v jeho srdci: čarokrásnou blondýnku s růžovými tvářičkami a kyprými rtíky — s okem jako azur a s úsměvem Amorka.

Zájem byl vzbuzen, a fantasmagorie obraznosti byla příčinou, že znenáhla uzrál v něm úmysl: přesvědčiti se.

I přesvědčil se dříve, nežli se nadál.

Po několika dnech — (však víme, jak se takové výpravy konají!) ... chodil den co den podvečer jednou nebo dvakrát Hlubokou cestou ...

Konečně se dočkal.

Kdysi k večeru vyšla z domu štíhlá dáma v prostém sice, ale přece elegantním obleku — černooká a černovlasá — líce jako granátová jablka, kypré rty jako rozžhavené — slovem svůdnější nežli vlastní jeho ideál ...

Jaký div, že ji sledoval.

Ubírala se touže cestou, ovšem v opačném směru — až k Národnímu divadlu, kde zabočila ke dveřím, kterýmiž se vchází ku garderobám, a zmizela.

Mladý muž nemoha odolati zvědavosti, koupil si lístek do přízemí — a v druhém aktu zpěvohry, která právě provozována, poznal mezi choristkami i neznámou.

Zdála se mu býti krásnější nežli na ulici; černé hluboké oko její v pravém slova smyslu jej očarovalo.

Od té chvíle byl v sladce bolestném rozechvění.

A konec konců — —?

Však víme — co a jak se v takových případech děje...

V několika nedělích nebylo šťastnějších milujících pod sluncem nad Marii a mladého právníka, jejž byl čtveračivý Amor tak všední a přece klikatou cestou do přístavu lásky zavedl...

* *
*

Mezi mladými lidmi zapřádal se poměr vždy něžnější a zároveň pevnější.

Ona byla sirotek — dívka prostá sice a jenom povrchně vzdělaná, ale živá, ohnivá — v pravdě italský nebo španělský temperament — okouzlující svou něhou, přítulností, vřelou, upřímnou oddaností a náruživou láskou...

A on ji miloval s veškerou vroucností svého srdce.

V prostém pokojíku, jejž obývala a jenž ovšem ani v nejmenším neodpovídal fantasmagorickým jeho obrazům původním, — prožili oba nejsladší okamžiky milosti, rovněž tak poetické jako romantické.

V brzku poznali, že není na světě moci, která by je odloučila.

Tak jako se milovali tito dva mladí lidé, miluje se snad jen v horkých pásmech, kde krev prudčeji koluje a vznětlivost lásky hraničívá začasté na šílenost...

Byli ve své lásce nevýslovně šťastni.

On byl by jí snesl vše, čeho si vůbec jen přála; leč přání její byla skromna. Odmítala vše, co zdálo se jí býti zbytečnou marnivostí... I nejprostší šperk byl by ji jako dar snad i pohněval....

„Mám na svých tretkách dosti!“ říkávala, kdykoli o tom byla řeč. „Nepřeji si ničeho, praničeho.“

Však kdysi za krásného podzimního večera, když sedíc se svým miláčkem u okna, z něhož byla čarokrásná vyhlídka na Petřín, nad kterým měsíc svítil jako rybí oko a magické světlo své rozléval po Praze a okolí — slovem za okolností v pravdě poetických přijala malý dárek konečně přece...

Miláček nosil jej již po delší čas při sobě, ale až dosud nikdy se nemohl odhodlati milence jej nabídnouti, ačkoli to byla rodinná památka...

Marie dlouho upírala totiž mlčky zrak na nejbližší dům, jehož zvlhlá střecha v pravém slova smyslu opalisovala.

„Vidíš, jak se lesk ten mění?“ optala se posléze ukázavši prstem, kam se právě dívala.

„Jako opál,“ odpověděl miláček.

„Já opálu nikdy neviděla; aspoň se nepamatuji,“ odpověděla s prostodušnou upřímností.

„A já zase znám opál jako snad žádný jiný drahokam,“ pravil on. „Tento prsten,“ při tom zvedl pravou ruku...

„Ah, vím, už vím,“ ona na to živě. „Znám jej tedy — znám...“

On však přece sňal prsten a podal jej milence.

Vzala jej ostýchavě a v lesku měsíce chvíli se dívala na kámen.

„Opál je zvláštní drahokam,“ ujal se slova miláček. „Všeobecně se soudí, že to jediný kámen, jenž má život — —“

„Není možná!“ zadivila se dívka.

„Aspoň odumírá — lesk jeho stává se začasté matnějším, až zmizí úplně...“

„Na vždy?“ optala se živě.

„Někdy zase oživí.“

„A kdy a proč?“ vyptává se ona.

„Nesnadno říci,“ odpověděl pokrčiv ramenoma. „Opál v tomto prstenu, jejž nebožka matka zdědila, odumřel a zase oživil, pokud vím, několikrát. Odumíral vždy, kdykoli se někdo v rodině naší nebezpečně roznemohl — pozbyl lesku, když nadešla smrt, a teprve po té povlovně zase oživoval — až po měsících nabyl lesku původního.“

„Není možná!“ zadivila se ona. „Patrně pouhá náhoda — —“

„Anebo pouhá pověra,“ doložil miláček. „Nicméně v naší rodině osvědčil opál truchlivou svou prorockou moc tolikrát, že bych skoro mohl věřiti, že —“

„Předpovídá smrt,“ vpadla dívka věnujíc podivnému kamínku nápadnou pozornost.

Zvedla jej proti měsíčnímu světlu a dlouho pozorovala jeho lesk ve všech možných sklonech k světelnému bodu, aniž jiného vypozorovala, nežli že to prostý kamínek nemající kromě vlastností, jimiž se liší od nerostů jiných, ani jediné, z které by se dalo souditi, že vyniká tajůplnou nějakou mocí věšteckou.

Přes to jí bylo nevýslovně sladce bolestno, jako by držela v ruce památnou relikvii po bytosti nejdražší.

Po chvíli přitiskla bezděčně kamínek ke rtum. Tvář miláčkovu, jenž byl počínání milenčino sledoval se zvláštním zájmem, přelétl lehynký úsměv.

„Přeješ-li si prstýnku toho na památku?“ ozval se po chvíli.

„Ne, ne!“ vpadla dívka živě a rozhodně, vracejíc mu jej.

Však dříve nežli po něm vztáhl ruku, přitiskla jej ještě jednou ke rtům a váhavě připomenula:

„Podivno! Je mi, jako bych líbala mrtvolu, od které se nemohu odloučiti.“

A po chvíli mírně rozechvěným hlasem dodala:

„A jedině proto — prosím snažně — daruj mi jej přece!“

„Jest tvuj, duše má nejdražší,“ odpověděl s tajenou radostí, že přijímá od něho první cenný dárek.

Vřelé, vášnivé políbení bylo mu odměnou...

Nastrčila prstýnek na prst, chvíli se naň dívala, a po výměně ještě několika prostých domněnek přesunula se rozmluva milujících k předmětům jiným.

Povídali si, vzpomínali, laskali se a líbali — —

Však známe dětinské počínání milujících, kteří zapomenuvše na vše kolem sebe, nemají pro jiného smyslu nežli pro své city!

Spusťme tedy roušku samaritánství před obrazem, jenž nemá pro jiného zajímavosti, leda dětinskými svými pošetilůstkami, jež nezřídka zavaďují o komičnost skoro až drastickou!

* *
*

Přiznáme, že vzhledem k úvodu, v němž jsme vylíčili seznámení se těchto dvou lidí, měli bychom

vlastně i jejich milostnému poměru věnovati aspoň podobně obšírně pozornost.

Nicméně poměr jejich byl — abychom to jedním slovem označili — ve všem všudy „romantický".

Ale v době, kdy realismus a naturalismus buší tak mocně na vrata české literatury, že rozléhá se to po vší vlasti, jakoby kyklopové budoucnosti dobývali přirozených svých práv, zdá se nám, že bychom snadno mohli upadnouti v podezření literárního reakcionářství.

Nám zdá se sice, že tak zvaný romantismus v životě doposud ještě nevymřel úplně, ba více — že vůbec nikdy nevymře.

Nám zdá se také, že realismus, tím více pak naturalismus, nemůže se vyhýbati ani líčení povah nejromantičtějších, když v pravdě existují, a proto že nezáleží v tomto vzhledě ani dost málo na tom, c o vlastně se líčí, nýbrž — j a k...

Přes to nemáme dosti odvahy nebo snad jen chuti rozpřádati milostné příhody romantické ani způsobem nejrealističtějším nebo naturalistickým a končíme prostým faktem, proti kterému nelze se stanoviska pravdy ničeho namítati.

Marie vystoupivši ze svazku divadelního stala se nevěstou a byla nevýslovně šťastna.

Miláček její přijav místo koncipienta u proslulého advokáta pražského učinil všechna opatření, aby vroucně milovanou dívku vésti mohl co možná nejdříve k oltáři.

Co do dalšího života na celou řadu let nečinil si, jak přirozeno, žádných illusí.

Věděltˇ, že dokud neodbude zákonní praxe a nestane se sám advokátem, bude mu zápasiti s mnohými svízelíčky; nicméně vědomí, že Marie jest sice

dívkou vášnivě milující, ale nad míru skromnou, bylo mu zárukou, že dosáhne, po čem prahnul: klidného štěstí rodinného.

Však asi týden přede dnem, na který byl sňatek ustanoven, stalo se cosi, co Marii přímo zarazilo.

Mladý ženich, jenž od delšího času navštěvoval milenku svou den co den — jednoho dne nepřišel.

Toužebně čekající Marie byla trpěliva.

Nevykládala si nepřítomnost miláčkovu nežli způsobem nejpřirozenějším: že z jakékoli a možná nejvšednější příčiny vůbec přijíti nemohl.

Když však nepřišel ani druhého dne, počala býti neklidnou, ba strávila nepokojnou noc, kdy mučily ji úzkostlivé sny.

Ale když neobjevil se ani třetího dne, změnil se neklid její již o polednách v starostlivou úzkost, vždy více se vzmahající.

Nevěděla, co počíti — a teprve k večeru, když vyhlížela z okna, a Praha stápěla se v růžové záplavě zapadlého právě slunce, pohlédla náhodou na prstýnek na své ruce...

Opál v něm zasazený byl nápadně přitmělý...

Připomenula si, čím býval tajemný kámen ten v rodině miláčkově, a výkřik zděšení vydral se jí z prsou.

Tušila nejhorší a bez odkladu odhodlala se ku kroku rozhodnému: k návštěvě miláčka v jeho bytě.

V necelé půl hodině byla u cíle a zaklepala na dvéře; ale nikdo se neozval.

Obrátila se k sousedce, která prostě pověděla, že miláček Mariin před třemi dny nebezpečně ochuravěl a byl bez vědomí dopraven do nemocnice.

Pospíšila do osudného domu, kde dověděla se zprávu zdrcující. Stav tyfem ochuravělého miláčka pokládán za beznadějný.

Se zdrceným srdcem vrátila se do své útulné komůrky — — — a prožila několik dní a nocí v bezměrné úzkosti.

V širém světě nebylo ničeho, co by ji bylo mohlo utěšiti neb aspoň nadějí oživiti.

Den co den doptávala se; ale vždy tatáž odpověď:

„Doposud nedostavila se ani krise."

A vždy, kdykoli pohlédla na přitmělý kamínek v prstýnku, zdálo se jí, že jest přitmělejší než byl — ba asi dvacátého dne se jí zdálo, že pozbyl lesku svého úplně...

V den ten popřáno jí spatřiti miláčka z pozdálečí...

Byl doposud bez vědomí — blouznil...

A dobrozdání lékařův znělo: „Dnes nebo zítra dostaví se krise."

Vrátila se domů téměř beze smyslův a probděla ve smrtelné úzkosti celou noc....

Když pak za prvního přísvitu ranního pohlédla na tajemný opál, zdálo se jí, jakoby nebyl již úplně bez lesku, nýbrž jevil lehynký nádech opětného oživování.

Nepatrná naděje vloudila se v její duši a poněkud jí odlehčila; leč trapná nejistota svírala jí doposud prsa...

S tlukoucím srdcem poptala se po poledni poznovu po osudu miláčkově; zvěstováno jí, že krise šťastně minula.

Div nezajásala.

Od toho okamžiku věnovala opálu ve svém prstýnku pozornost nejpečlivější — začasté stokrát v hodině...

Prvního dne ovšem valných změn nepozorovala. Tajemný kamínek zdál se býti beze změny; ale netemnil se více.

Druhého a třetího dne nabyla však nezvratného přesvědčení, že opál znenáhla, ovšem téměř nepozorovatelně, nabývá vždy více lesku, že oživuje.

A téhož dne zvěstováno jí, že se stav miláčkův zlepšil, a že jest naděje v úplné jeho pozdravení...

Jaký div, že tajemná souvislost opálu se zdravím miláčkovým nezdála se jí býti již nahodilou, aniž pověrou, nýbrž čímsi zcela přirozeným, co nebylo sice až dosud snad nikým vystiženo a vysvětleno, ale přece se nedá popříti.

Není také divu, že rozpřádala základní myšlenku tu ve všech možných směrech, aniž však dospěla k jinému výsledku nežli právě uvedenému: že jest opál v prstýnku neklamným neb aspoň pravdě nejpodobnějším věštcem miláčkova zdraví.

A v přesvědčení tom byla pak každým dalším dnem vždy více utvrzována. Neboť v téže míře, v jaké se vracelo z nenáhla miláčkovo zdraví, nabýval opál vždy více lesku, až posléze asi po čtyřech nedělích, kdy miláček opustil nemocnici, jevil tajemný kámen opět původní svůj lesk jako ve dnech, když si byla Marie prstýnek od miláčka vyprosila.

Neblahé intermezzo choroby mělo, jak přirozeno, pro oba milující nemilé následky.

Sňatek byl na neurčitou dobu odložen, a jelikož lékaři k úplnému zotavení rekonvalescenta doporučovali změnu podnebí, rozhodnul se mladý muž, že odebéře se na několik měsíců do Italie.

Marie, která byla zase tak šťastnou jako dříve, chtěla vášnivě milovaného muže doprovázeti; ale uváživši, že jest mu kromě změny podnebí nevyhnutelně třeba také svrchovaného klidu, rozhodla se zůstati v Praze.

Po několika dnech, věnovaných tichému štěstí a přípravám k cestě, snoubenci se rozloučili.

Marie snažila se zatajiti hoře, jež jí působilo loučení; zdála se býti klidna, leč srdce její krvácelo.

Doprovodivši miláčka na nádraží, — chvějícím se hlasem promluvila k němu poslední slova — objala jej a naposleď políbila, načež na perronu vyčkala, až se vlak hnul.

Sledovala jej zrakem, až zmizel — v očích leskly se jí slzy.

Vrátila se domů krokem skoro vrávoravým a teprve zde, když byla beze svědků, popustila uzdu své bolesti a vypukla ve štkavý pláč.

Bylo jí, jakoby se byla vrátila z pohřbu nejdražší bytosti. Myšlenka, že byla se s miláčkem rozloučila jen dočasně, neměla dosti konejšivé síly — odloučení zdálo se býti ubohé nevěstě zároveň také hrobem její lásky.

Plakala dlouho.

Marně snažila se v hoři svém najíti nějaké nadějné opory — a jenom pohled na tajemný opál, jenž leskl se jako za dnů svrchovaného štěstí, byl jí útěchou aspoň pro okamžik, kdežto budoucnost zdála se jí býti zachmuřena — — — —

— — — —

Po několika dnech, když došel od miláčka první list, že šťastně dojel do Meranu, že jest zdráv a „kojí se nadějí brzkého návratu, po němž touží a práhne

jako žíznivý po kapce rosy", upokojena Marie aspoň tak dalece, že hoře její ulevilo.

Odpověděla okamžitě — vřele, ba skoro vášnivě, líčíc v listě svém sladkou touhu.

A právě touto odpovědí ukonejšila sklíčené srdce své v té míře, že slzy, jež se jí při psaní tlačily do očí, pozbyly palčivosti slz beznadějnosti.

Druhý a třetí list miláčkův, jež následovaly rychle za sebou, upokojily ji skoro úplně. Vpravila se v nezbytnost, obrnila se trpělivostí a žila jenom svým snům o brzkém vyplnění nejvroucnějšího svého přání.

Poměr mezi oběma milujícími byl prostý sice, ale právě jako dvou věrných manželův.

Miláček byl se postaral, aby mohla Marie žíti zcela bezstarostně — nejinak nežli jakoby byla již jeho chotí.

Žila tedy po jeho i po svém přání v ústraní bez jakýchkoliv styků se světem, ba skoro i s nejbližším okolím. Vycházela jen zřídka kdy na chvíli na procházku — jinak ji pranic nebavilo a netěšilo kromě vzpomínání na vzdáleného miláčka...

Tak minul měsíc první i druhý.

Miláček zvěstoval, že jest již úplně zdráv a že co nejdříve nastoupí cestu nazpět do vlasti.

Marie při čtení zprávy té pocítila nejsladší uspokojení a jako před dvěma měsíci bolestí a hořem zaleskly se jí v krásných očích slzy radosti — —

Avšak štěstí lidské jest vrtkavo jako láska...

V několika málo dnech došel totiž Marii lakonický list, že miláček ještě se nevrátí.

Odepsala okamžitě, aby zvěděla příčinu; leč miláček na list ten neodpověděl.

„Co se sběhlo? Proč neodpovídá?" byly sice otázky prosté, ale odpovědí na ně bylo nesčetné množství.

Psala po druhé, po třetí; ale i na tyto listy nedošlo žádné odpovědi.

Nejistota stávala se vždy trapnější, neklid měnil se v nepokoj, až posléze, když ani po měsíci nedošlo žádné odpovědi na další listy, ba ani telegramy, počala se domnívati, že stihlo milovaného muže nějaké neštěstí.

Opál v prstýnku byl však jasný a lesklý jako dříve, což jí bylo rukojemstvím, že jest miláček aspoň zdráv.

Leč proč neodpovídá — byť i jen slovem?

Několikrát šlehla znepokojenou duší její myšlenka, aby odejela za miláčkem a přesvědčila se.

Ale vždy zase nabyla nerozhodnost a trapná resignace vrchu, až pak posléze, když byly všechny pokusy dověděti se něco o jeho osudu marny, rozhodla se přece.

Se zbytkem peněz, jež jí byl milovaný muž zanechal, aby mohla žíti bezstarostně až do jeho návrátu, vydala se na cestu do Meranu.

Přibyla do světoznámého města v největším nepokoji, ba rozčilení.

Štěstí jí bylo v jistém ohledu příznivo. V hodině po příjezdu dověděla se, že miláček její úplně se pozdravil, ale že před nějakým časem opustil Meran — v průvodu cizí nějaké dámy.

Marie byla zdrcena.

Přes to zachovala chladnokrevnost aspoň tak dalece, že žalosti a hoře svého neprozradila.

V prvním okamžiku byla pevně odhodlána vrátiti se bez odkladu do Prahy.

Nicméně když po prvním nejprudším výbuchu bolesti začala klidněji uvažovati, když připomenula si všechny význačnější události z nedávné minulosti a zejména vřelou, upřímnou příchylnost miláčkovu, nemohla uvěřiti, že by ji byl opustil na vždy.

Zdálo se jí, že jest méně vinen, než se zdá — že poklesl snad, ale že může za nedlouho nadejíti doba, kdy bude poklesku svého litovati a vrátí se...

Bezměrná láska její promíjela i hřích nevěrnosti — a jedině tím lze vysvětliti, že vynasnažila se najíti aspoň stopy.

Projela několik měst, užila všech prostředků, by se dopídila aspoň zprávy sebe nepatrnější; leč po dvou nedělích uznala, že jest veškeré úsilí její marno!

S pocitem nejtrapnější beznadějnosti vrátila se do Prahy, kde snažila se vésti život jako dříve; ale — nežila, nýbrž živořila jako pouhý stín.

V jasnějších chvílích ovšem se jí občas zdálo, že přece ještě není ztraceno všechno; chvíle ty byly však tak řídky, že nejchmurnější melancholie opanovala celou její duši.

Neměla pro jiného smyslu, nežli pro trapné bolestné vzpomínky.

Vzpomínala na miláčka svého s žalem, ale nikoli s trpkostí a hořkostí. Milovalať jej doposud — a to vášnivěji nežli v dobách nezkaleného štěstí.

Jedinou, ovšem jen matnou útěchou byl jí opál v prstýnku, jenž jí leskem svým věstil, že jest milenec, byť i byl nevěrný, přece zdráv...

Však po několika dnech, po návratu, když jako vždy hned po procitnutí pohlédla na tajemný drahokam, zdálo se jí, že pozoruje nepatrný šedavý nádech.

V prvním okamžiku ji napadlo, že to snad klam. Otřevši kamínek co nejpečlivěji, zkoumala jej se zbystřenou pozorností a nabyla přesvědčení, že začíná se znenáhla kaliti jako před měsíci, když začal miláček churavěti.

Výkřik svrchované bolesti vydral se jí z rozvlněných prsou...

V den ten snad tisíckrát zadívala se na domněle neklamného bezduchého věštce, hlásajícího neštěstí nejkrutější.

Po dva, po tři dny nezpozorovala jiného nežli lehýnký nádech šedosti; leč od čtvrtého dne z rána osudný opál jevil již změnu nápadnou — pozbývalť den ode dne vždy více lesku, slovem: odumíral...

Co dělo se v duši ubohé dívky, nelze vypsati. Bylať pevně přesvědčena, že miláček nebezpečně churaví, a bylo jí, jakoby v nejtrapnější nejistotě dlela u lože umírajícího...

Horečné rozčilení rozechvívalo její duši. Spánek míjel její oči, a zdřímla-li přece, mučily ji příšerné sny.

Po několik dní neopustila bytu, až konečně vysílením a rozčilením ochuravěla.

Útrpné sousedky se nad ní smilovaly a přivedly lékaře, jenž zjistil chorobu nervů, doporučil klid a předepsal chinin a později morfium.

Avšak jak možno býti klidným, když každý pohled na tajemný drahokam prstýnku vždy více přesvědčuje, že děsná katastrofa blíží se znenáhla krokem neúprosným.

K čemu užívati léků, když bezradostný život pozbývá vždy více naděje na pouhou možnost obratu aspoň k lepšímu?

Neužívala ničeho; odkládala léky — a lékař téměř den co den předpisoval je poznovu.

Zatím tajemný opál pozbýval den ode dne lesku, až posléze po čtrnácti dnech pozbyl ho úplně — odumřel...

Poslední naděje zmizela.

Marie byla přesvědčena, že nadešla obávaná katastrofa — že jest miláček její mrtev...

Přes to vše láska k životu doposud ještě bojovala s rozhodnutím nejzoufalejším.

Marie váhala ještě po tři dny...

A když pak odumřelý opál ani třetího dne nejevil nejmenší změny, rozhodla se a rozhodnutí své provedla.

Sousedka nalezla ji časně z rána v nejprudších bolestech...

Rychle přivolaný lékař konstatoval — otrávení. Marie se přiznala, že požila nastřádaného morfia, by učinila konec bezměrným svým mukám...

Vzorné péči lékařově podařilo se nešťastnou dívku zachovati. Vyvázla z nebezpečí a začala se pomalu uzdravovati.

Po několika dnech, právě, když chtěla poprvé zase vyjíti — otevřely se dvéře a na prahu — živ a zdráv — objevil se — Mariin miláček...

Líčiti, co následovalo, pokládáme za zbytečné. Kající miláček vyzpovídal se upřímně ze svého milostného poblouzení a bylo mu — prominuto...

A nyní — po roce jest Marie šťastnou ženou... Osudný opál v prstýnku, jenž ji byl tajemnou vlastností odumírání přivedl na pokraj hrobu, nabýval po jejím uzdravení znenáhla zase původního lesku, až ožívl úplně...

NOC NA HŘBITOVĚ.

NOVELLA VZPOMÍNKOVÁ.

Psáno a poprve tištěno 1899.

Nepamatuju se, byla-li už hlavní silnice vydlážděna nebo ještě v primitivním stavu tak zvaných erárních neb okresních silnic — pouze štěrkována. Ale začernalého a žlutavého bláta bývalo na ní mnohdy místy skoro po kotníky, — a to hned od hranice, kde před někdejší Oujezdskou branou začíná pražské expředměstí, nyní ovšem již k nepoznání „scivilisovaný“ Smíchov.

Snad bych se už nyní — po čtyřiceti letech — na někdejší pověstné bláto svého rodiště ani nepamatoval, kdybych si nebyl právě živě připomenul všední a přece skoro bizzarní případ.

Když jsem totiž tehdá za podzimního dne po poledni přišel ze školy domů, spráskla nade mnou matka ruce a s výrazem vyčítavého udivení zvolala:

„Kudy pak's to, chlapče, capal? Chodníky jsou skoro suché a ty jsi samé bláto!“

Nevím, co jsem matce odpověděl: omluvil-li jsem se nějakou vytáčkou nebo-li jsem řekl pravdu.

Ale když jsem se po sobě poohlédl, shledal jsem, že jsem postříkán blátem, jako bych byl asi po čtvrt

hodiny úprkem blátem běžel. I na rukávech, ba i na klobouku byly jednotlivé střiky nelibě páchnoucího silničního bláta.

A přece jsem neutíkal; naopak — šel jsem ze školy loudavě; ale skoro od brány až domů — v celku tak asi patnáct set kroků — šel jsem místo po chodníkách středem zablácené silnice, nedbaje, kam šlápnu a skoro ani nepozoruje, když mne kolem ujíždějící kočár nebo jiný povoz blátem postříkal.

„Nehody“ té, vlastně pouhého nápadu, jenž měl nehodu tu v zápětí, však jsem nelitoval a nelituju do dnes.

Děkovalť jsem tomu první sblížení se s člověkem, jenž se mi stal později až do své smrti jedním z oněch věrných a ve svém upřímně mužném přátelství neochvějných kamarádů, jací za doby skepse našich dnů vždy více vymírají.

Prostý případ ten přihodil se takto:

Vyhrnuli jsme se po dvanácté hodině polední ze vrat realných škol v Mikulandské ulici v Praze s chvatem mravných, ale přece jen po jakémkoli šelmovství práhnoucích žáčků.

Jakmile jsme se octli mimo ovzduší odporným paedagogickým asketismem páchnoucí „mučírny“, jakými byla v letech padesátých za pověstného ministra „osvěty“ hraběte Lva Thuna skoro všechna učiliště v Rakousku, setřásli jsme se sebe školní prach a — bujnost přihlásila se ku svému právu.

Rozprchli jsme se v hloučkách nebo po různu ovšem všemi směry; ale i těch, kteří zabočili směrem k někdejšímu řetězovému mostu, tudíž k Malé Straně a ku Smíchovu, bylo několik.

A právě ti nepatřili zrovna mezi nejzvedenější.

Jeden z nich, zhnusiv si později „mučení“ učením, dal se na vojnu a padl jako důstojník v bitvě u Králové Hradce. Jiný byl za krátký čas z ústavu prostě vyloučen. A když se byl jako kadet nabažil vojenské supernace, uposlechl upřímné rady dobrého otce a vrátil se jako vzorný „ztracený syn“ opět do lůna rodiny, kde z něho bohatnoucí otec bez jakýchkoli dalších paedagogických evolucí šťastně vypěstoval jednoho z nejhumannějších — milionářů...

My ostatní, ku kterýmž se byl osud jinak zachoval, ovšem jsme byli více méně nuceni prospívati v „ctnostech“ nepoměrně utěšeněji; ale tak zvanou „lucernou ctností“ v pravém slova toho smyslu nebyl z nás nikdo.

Předměstské ovzduší je prý vůbec podivnou směšeninou opojně „otravných“ výparů velkoměstských a „osvěžujícího“ vzduchu venkovského.

Skoro prý by se mohlo říci, že převaha toho neb onoho druhu vzduchu určuje v jisté, ovšem různě podmíněné míře jaksi i ráz povahy lidí žijících od útlého mládí v ovzduší předměstském.

Nechť však tomu jakkoli. My ostatní, a to i ti, kteří se už neodvažovali — jako ještě před nedávnem — skákati střemhlav do splavu u mlýna, by se nechali divokými vlnami skoro v úplné otupělosti chvíli bezvládně váleti a vyplavali pak někde poblíž jižního cípu Střeleckého ostrova — nahražovali jsme si tyto a podobné „neviňoučké“ zábavy předměstské kratochvílemi nepoměrně mírnějšími.

Někteří z nás dokonce už byli také tak skoro cosi jako nadějní kandidáti jistého druhu šosáctví: strojeně vážní a nepřirozeně opravdoví, jako na pří-

klad já, když jsem si byl již asi přede dvěma lety beze vší vnitřní příčiny umínil, že se — nezasměju.

Byl to zvláštní druh duševního sportu a stálo mne dosti přemahání, nežli jsem uprostřed nejbujnější veselosti a ve vířivé vřavě vtipů a sarkasmů budících bujarý neb úšklebný smích dovedl zakaboněn zachovati nepřirozenou masku stoika.

A tak i tentokráte.

Kamarádi se smáli, ba chvílemi i rozpustile chechtali různým svým vtipům a sarkastickým poznámkám, jež pronášeli s nesalonní neomaleností nejen o mnohých protivných spolužácích, nýbrž i s politování hodnou, ba bohopustou nestoudností také o některých nenáviděných profesorech.

Přísnost disciplinárních řádů školních bývá v tomto vzhledě, jak známo, spíše pobídkou, než aby odstrašovala...

Jen já, skoupý na slovo a ještě skoupější na úsměv, ubíral jsem se v malém hloučku s prknem ku kreslení a několika knihami, k prknu řemenem spjatými, skoro zasmušen, dávaje občas souhlas svůj na jevo buď pouhým pohledem nebo pokynutím hlavy.

Bylť jsme v „lásce" i v „nenávisti" — možno-li totiž slov těch v tomto případě užiti — v naznačených směrech mínění skoro úplně souhlasného.

Na štěstí nebylo těch „nenáviděných" ani mnoho, aniž byla „nenávist" tak hluboce zakořeněna, by potrvala déle několika minut.

Nežli jsme dospěli k někdejšímu řetězovému mostu, hlouček náš valně prořídnul. Na most vstoupili jsme tentokráte jen tři: hezký, usmívavý kudrnáček ze zámožné německé rodiny, pak vychrtlý smíšek, Čech, a já — v masce zamračeného stoika.

A jak už se někdy děje: bujný rozmar náš zdánlivě beze vší příčiny vždy více mizel. Capali jsme po mostě těsně podle sebe v nevysvětlitelném rozladění.

Kudrnáček i smíšek snažili se sice brousiti vtip svůj aspoň o tu neb onu nápadnější vlastnost několika málo osob, jež jsme potkávali; ale náhodou potkávali jsme vesměs lidi nezavdávající k sarkasmu a úšklebku žádné podstatné příčiny.

Po několikadenní nepohodě a celonočním prudkém lijáku byl nadešel jasný podzimní den.

Slunce na bezoblačné obloze příjemně přihřívalo a obráželo se ve vlnách Vltavy místy v žhavě zlatých prouhách nebo mihotavě oslňujících jiskrách a různotvarých plochách.

Tmavá, nočním lijákem osvěžená zeleň blízkých ostrovů, odkud chvílemi zazníval přerývaný, spíše melancholický nežli jásavý zpěv jednotlivých ptáků, jakož i vzdálenější partie Petřína a v plném jasu slunce vždy úchvatné panorama Hradčan atd. — vše působilo jaksi vážně a opravdově, tak že přes všechno úsilí vyslíditi někde nějaký vhodný terč bujnějšího rozmaru připadaly jednotlivé, jaksi do větru metané vtipečky i vlastním tvůrcům svým opotřebovaně přehřívané a odumíraly takořka na samých rtech.

Asi v polovině mostu byl bujný, škodolibě úšklebný rozmar náš za úplného bezvětří rozvát do všech úhlů světa.

Po několik vteřin ploužili jsme se v zarytém mlčení podle sebe, až náhle jeden soudruh pronesl jméno jednoho z nejsympatičtějších tehdejších našich profesorů.

Mně aspoň byl muž ten nad jiné sympatickým od okamžiku, kdy vkročil poprvé do učební síně. Pamatuju se skoro, jakoby to bylo před několika týdny a nikoli před více nežli čtyřiceti lety, když za jasného odpůldne objevil se v naší třídě poprvé nástupce učitele češtiny, krátce před tím zemřelého.

Místo plíživě vcházevšího a pokašlávajícího Václava Rozuma, jehož zádumčivá, k smrti bledá tvář a hekticky planoucí tmavé oči jevily již dlouho nenáhlý rozklad — vešel do učebné síně asi šestmecitmaletý muž výrazné tváře a štíhlé, ale přece statné, ramenaté postavy — v černém fraku a s cilindrem v ruce.

Pružným krokem prošel kvapně středem škamen, v nichž byli žáci s šumným ruchem vstali, vystoupil na podium a bagatelně, ale přece skoro až kolegialně se ukloniv dal rukou znamení, abychom usedli.

Na to odložil klobouk na stůl a důvěrně, ale sebevědomě rozhlédl se po žácích.

Spíše vyhublá nežli plná, skoro bych řekl, poněkud i vyžilá tvář markantních rysů, velký, trochu zahnutý nos, mírně odulý dolenní ret, energická brada, dlouhý černý vlas a kníry téže barvy — vůbec celá fysiognomie prozrazovala muže nejen duševně úplně vyspělého, ale i člověka, majícího již také mnohou trpkou zkušenost životní za sebou.

Po několik okamžiků jevila tvář jeho chladnou přísnost. Ale když byl několikrát přešel přes podium a zamnuv nápadně bílé ruce obrátil se k nám a pronesl přívětivým barytonem první slova, oživil tvář jeho zvláštní, spíše sarkastický nežli dobrodušný úsměv.

Co k nám žákům poprvé promluvil, nepamatuju se. Bezpochyby se nám několika slovy představil jako nástupce zemřelého profesora češtiny a možná že také naznačil, co a jak míní přednášeti.

Přednášky jeho v brzku nás nad jiné zajímaly. Odbočovalť často i k literatuře a vykládal nám mnohé, co nám dle předepsané osnovy učební přednášeti — neměl.

Pamatuju se, že nám kdysi po celou hodinu vykládal o národních písních, hlavně o balladě „Osiřelé dítě“ a připomenul, že pokusil se tento skvost národní poesie přeložiti do němčiny.

Muž ten lišil se ostatně i jinak od ostatních paedagogů ústavu.

Navštěvovati veřejné místnosti bylo nám v tu dobu zakázáno co nejpřísněji.

Nešetření zákazu toho trestáno bez milosrdenství vyloučením z ústavu.

Přes to nebo snad — právě proto navštěvovali mnozí z nás veřejné místnosti, jakoby zákaz vůbec ani neexistoval.

Kdysi v neděli odpoledne zapadl jsem s několika spolužáky do někdejší „Slovanské kavárny“, kde mladý náš učitel hrál právě kulečník a pohlédl i na mne. Pozdravil jsem zaražen; ale pozdravený mi vůbec ani nepoděkoval.

Po několika dnech, když jsem se ubíral do školy sám, náhodou mne dohonil a poznav mne oslovil mne řka:

„Já vám ondy nepoděkoval. — Ve veřejných místnostech však vás neznám — rozumíte?“

Přirozenoť, že za dob skoro až asketické kázně školní byl takovtýo profesor mezi přísnými a po každém pokléskečku přímo ostrovidovým zrakem slí-

dícími profesory pravou dissonancí, kdežto u žáků těšil se sympatiím jako žádný z jeho kollegů.

Není tudíž divu, že — jakmile jeden z nás tří po mostě k domovu se ubírajících žáčků jméno muže toho pronesl, rozpovídali jsme se o něm v úryvkovitých školních reminiscensích.

Již z toho, co jsem byl právě napověděl, jest jasno, že mladý suplent ten naprosto se nehodil mezi přísné, ba namnoze i příkré a drsné paedagogy, kteří za vlády pověstného tvůrce konkordátu hraběte Lva Thuna snažili se podle přesných i přísných předpisů z Vídně utlumiti v mládeži veškerou samostatnost názoru v svět a pokládali za největší triumf paedagogie vychovávati pro stát průměrnou intelligenci, která by ani nereptala, aniž jakýmkoli způsobem dávala na jevo svou nespokojenost s panujícími právě — nepoměry a zlořády.

A takových kreatur vyšla z oněch škol, jak jsme se později přesvědčili, skutečně slušná řada, z kteréž se po dokončení studií rekrutovali nejen zjevní reakcionáři a slepí nástrojové různých vlád, nýbrž i všickni ti tak zvaní solidní, úzkostlivě opatrní „také vlastenci“, jejichž „vřelé a upřímné vlastenectví“ nikdy nepřekročila černožlutých sloupů; kteří nikdy nepřišli v nižádný konflikt se slavnými úřady a „vroucně milované“ vlasti nikdy žádné oběti nepřinesli — slovem všichni ti, kterýmž právem náleží jinak více méně výnosné příjmí vlastenců — černožlutých.

Nám bezstarostným studentíkům, kteří jsme do socialně politických a jiných zákulisí začínali teprve jen jaksi nahodile ponakukovat, ovšem vše to a mnohé jiné bylo ještě skoro úplně temné; avšak instinkt mnohého z nás byl přece již dosti mocný,

než aby nám nebyl prozrazoval a napovídal mnohé nesrovnalosti, proti kterýmž bouřívalo se v našich duších cosi jako neúkrotný odpor a temný nebo polouvědomělý vzdor.

Z té příčiny není divu, že nový náš suplent připadal nám jako tajemná sfinga čekající jen na vhodný okamžik, aby všem těm zvrhlým paedagogum absolutismu, (mezi kterýmiž byli i tací, kteří si vydržovali z žákovstva i všelijaké špiclíčky), zahřměl do duší zahanbující slova neúprosné pravdy, jak bezměrné hříchy páchali na svěřené jim mládeži — —

Jakmile tudíž jeden z nás pronesl jméno sympatického nám muže, kterýmž nebyl nikdo jiný nežli Jan Neruda — rozhovořili jsme se o něm s oním druhem bujně rozmarné piety mládí, která i v rozpustilém vtipkování bývá nepoměrně vřelejší a upřímnější nežli chladná a škrobená pieta ohledů plných rozvážlivců.

Vedle slov opravdových a vážných pronášel ten onen z nás i slova nehrubě uctivá; ale přece vždy s oním zvláštním nádechem, z něhož jest zřejmo, že by posměváček sám se tomu opřel, kdyby byl někdo úšklebeček jeho prohlásil za bernou minci.

Krátce hovor náš byl takového druhu, že by jej byl každý jiný nezasvěcený člověk prohlásil vlastně za zneuctění, kdežto my byli přesvědčeni, že pronášíme o sympatickém učiteli úsudky a poznámky tak lichotivé, jaké bychom při nejlepší vůli a třeba i z donucení nedovedli pronésti o žádném jiném z tehdejších našich učitelů.

Takto se bavíce přešli jsme zbytek mostu, prošli i širokou a fádní tehdá Chotkovou třídou a zabočili novou, nyní taktéž již rozbouranou Oujezdskou branou na cestu vedoucí přes hradební pří-

kop k někdejšímu bastionu u první staré Oujezdské brány, kde býval domek, úřadní místnosti erárních výběrčích potravní daně.

„Vidíš? Už je tam zas!“ zvolal náhle kolega kudrnáček, jakmile jsme onen domek shlédli.

„Kdo? Kde?“ optal jsem se.

„Nu, tamhle u akcízu — ten podivín!“ zněla odpověď a kudrnáček mávl ledabylo rukou k domku.

Pohlednuv naznačeným směrem, spatřil jsem u jednoho z okének, kde se platíval poplatek, státi zavalitého člověka prostřední postavy a nevšimnul jsem si pro okamžik jiného, nežli že je oblečen v prostý světlý šat a že má na hlavě placatou čepici.

V témž okamžiku však se muž ten odvrátil od okénka a popošel mezi vozy před domkem, kde zrakům mým zmizel.

„A to je podivín?“ optal jsem se. „Proč, prosím tě?“

„Jak by nebyl! Jede z Prahy a — platí. Což pak se platí potravní daň i z věcí, jež se vezou z Prahy?“ odpověděl kudrnáček.

Okamžitě však byl poučen o jiném.

„Což pak nevíš, že ten, kdo jede z Prahy, neplatí, nýbrž — bere?“ odtušil s poměry akcizními obeznámenější kolega-smíšek.

„Jak to?“

„Zcela jednoduše,“ vyložil tázaný. „Kdo dopravuje potravní dani podléhající věci do Prahy, zaplatí u brány poplatek; kdo však takové věci dopravuje přes Prahu z jednoho předměstí do druhého, zaplatí u jedné brány poplatek, jenž se mu u jiné brány, kterouž věci ty vyváží, zase vrátí, čemuž se

říká ‚transito‘. Proto člověk ten podivínem být nemusí.“

„Ovšem, ovšem,“ omlouvá se kudrnáček. „Proto také podivínem není, nýbrž z jiné příčiny...“

„A z jaké?“ optal jsem se.

„Pojďte rychleji — ať ho dohoníme! Uvidíte!“ zněla odpověď.

Zrychlili jsme krok.

U výběrčího domku potravní daně přitočil se kudrnáček ke zdi, kde kopnul do zvětralé, původně pouze nahozené malty při zemi, která se sesypala na zem. Na to se ruče shýbnul a nabrav rozdrobenou maltu několikrát do hrsti, vstrčil ji do kapsy.

„K čemu to?“ optal jsem se.

„Uvidíš!“ zní lakonická odpověď.

Mlčky ubírali jsme se po chodníku zrychleným krokem dále a po několika vteřinách jsem se sám přesvědčil, že měl kamarád aspoň v jisté míře přece jen pravdu.

V místech před vjezdem do Kinské zahrady dohonili jsme muže, jejž byl kamarád nazval podivínem.

Po zablácené silnici jel totiž nevelký povoz s plachtou, tažený pomalu nehrubě vypasenou plavou kravkou.

Podle vozu ubíral se zavalitý, ramenatý člověk v pomoučněném letním obleku.

Jinak nebylo na něm ze zadu pranic nápadného, kromě širokého, skoro bych řekl turovitého krku a zmíněné již placaté čepice.

Krk byl nápadným hlavně tím, že ubíral se muž ten podle vozu se svěšenou hlavou, jakoby se díval upřeně před sebe na zem.

Když jsme povoz i muže po chodníku o několik kroků přešli a já se nenápadně poohlédl, musil jsem dáti kamarádovi v jistém vzhledě za pravdu. Spatřilť jsem jednu z oněch rázovitých fysiognomií, která jen jednou shlédnutá nevytratí se člověku nikdy z paměti.

Široká, dobromyslná, byť i poněkud flegmatická tvář byla svěží a jemné pleti.

Lehce zaruměněné plné líce, kypré, skoro odulé rty, oblá brada s lalouškem, přizrzlé knírky pod energickým nosem, jakož i široké a vysoké čelo s nápadnou kolmou rýhou uprostřed, znatelnou i pod stinítkem čepice — vše zdálo se nasvědčovati, že to asi šestmecitmaletý bodrý flegmatik, který se byl právě nad něčím tak hluboce zamyslil, že nevěnoval ničemu kolem sebe pozornosti.

Vším tím ovšem by nebyl mladý muž ten k sobě upoutal pozornosti nikoho nebo snad jen na okamžik; ale právě proto že neubíral se podle povozu jako tisíce jiných, nýbrž zcela neobvykle: drže totiž v levé ruce provazovitou oprať, v pravé pak malou nějakou knížečku, v které právě, jak se zdálo, pozorně, ba napjatě četl — všímal si ho každý, kdo naň pohlédl, a to z pravidla nikoli bez úšklebného neb útrpného pousmání.

A tak i my tři studentíci.

V prvním okamžiku působil na mne neobvyklý zjev v svrchované míře komicky. Nemoha se zdržeti smíchu a nechtěje dáti bujný rozmar svůj na jevo zastavil jsem se a obrátil se na zad.

Oba kamarádi vypukli v řehtavý smích, a kudrnáček okamžitě provedl i rozpustilost. Sáhnuv do kapsy hodil několik kousků rozdrobené malty po komickém čtenáři.

Avšak tento byl buď do své lektury tak zabrán, že ničeho nepostřehl, nebo vůbec postřehnouti nechtěl, ani když kamarád hodil po něm rozdrobenou maltou ještě jednou.

Několik okamžiků jsme postáli, takže povoz popojel a já spatřil opět jen široká, povysedlá záda a turovitý krk komického čtenáře, ubírajícího se podle povozu jako vtělené flegma.

V tom sáhl rozpustilý kolega kudrnáček poznovu do kapsy, by flegmatického čtenáře poškádlil novou salvou rozdrobené malty a rozpřáhl se již.

Ani nevím, proč mi v okamžiku tom napadlo kamarádovi rozpustilost překaziti.

Polo chtě a polo bezděky mávl jsem po napřažené jeho ruce; ale kamarád obratně uskočil a napřažená pravice vmetla novou přehoušli rozdrobené malty a drobných kamínků směrem k povozu, nalézajícímu se právě asi dvacet kroků od nás.

Tentokráte bezpochyby některý kamínek zavadil i o flegmatického čtenáře nebo mu docela padl snad i na knížečku.

Ruka s knížečkou aspoň sklesla, jakoby ji byl někdo násilně srazil a čtenář sám, aniž by se byl zastavil, pootočil se k nám hlavou, takže jsem mu viděl opět do tváře.

Přiznám se, že zřídka kdy v životě mém učinila na mne některá tvář náhle dojem tak zvláštní a překvapující jako tato.

V prvním okamžiku postřehl jsem jen malé, světle modré oči, upřené, jak se zdálo, náhodou přímo na mne; ale hned po té pocítil jsem pro okamžik neodolatelnou moc celé fysiognomie.

V tváři flegmatického dobráka zračila se tak přívětivá a přece bolestná výčitka, že jsem se zastyděl.

Skoro až něžný pohled jeho zdál se výmluvně tlumočiti nejen mírné udivení, ale i dětinnou prosbu, jakoby chtěl říci: „Čím jsem vám ublížil, že mne znepokojujete? Prosím vás, jděte svou cestou!“

Skoro v nerozdílném okamžiku přelétl však tvář jeho přímo neodolatelný úsměv odpuštění.

Obrátil se, zvedl ruku s knížečkou a pokračoval, jak se zdálo, opět klidně, ve své lektuře.

Několik okamžiků jsem byl na rozpacích.

Cítil jsem, jak se mi byla krev vehnala do tváře a trvalo několik vteřin, nežli jsem učinil první loudavý krok ku předu.

Na oba mé kamarády učinila fysiognomie flegmatického čtenáře dojem zcela jiný, — komický. Tutlajíce smích dávali si různými posuňky na jevo své uspokojení, což mne skoro až popudilo.

A jak za takových protiv častěji se děje, já učinil, čeho bych se byl jinak asi sotva odvážil.

Beze slova zabočil jsem s chodníku na blátivou silnici, abych uraženého a dle všeho již také usmířeného flegmatika — odprosil...

Oba kamarádi tušíce můj úmysl vypukli v řehtavý smích. Nedbal jsem toho, nýbrž rychle popojda dohonil jsem podivínského čtenáře asi po stu krocích.

„Nehněvejte se!“ oslovil jsem jej skoro šeptem.

Na ta slova ruka jeho s knížečkou sklesla a on sám napolo ke mně se obrátiv odpověděl:

„Vždyť já se nehněvám! Proč bych se hněval? Pro nevinný žertík? Já si také rád zažertuju...“

„Ale to byl přece jen žert trochu rozpustilý, ba skoro brutální," připomínám s mírným rozhořčením.

„I co vás napadá! Takového něco provádějí jen děti. A já nejsem z těch, kteří by dětem překáželi v zábavě."

A v měkkém, přívětivém basovém hlase jeho chvěla se skoro až dětinná dobrosrdečnost.

Neodpověděl jsem.

„Nemyslete však," ujal se po chvíli slova zase on hlasem poněkud drsnějším, „že bych, kdybych se pokládal uraženým nebo vůbec nemile dotknutým, nedovedl urážku po zásluze ztrestati neb aspoň pokárati! Ale taková hříčka mne z duševní rovnováhy nevyhoupne..."

Teprve nyní mi bylo nápadno, že mladý muž mluví jazykem správným a zároveň slovy skoro až volenými.

Okolnost ta vzbudila i zvědavost, jakou lekturou se byl bavil.

„Dle všeho rád čítáte, není-liž pravda?" připomenul jsem.

„Ovšem," odpověděl s uspokojením. „Mám už hezkou knihovničku, — několik set svazků. Kdybyste si někdy přál, milerád vám zapůjčím..."

„Děkuju; dovolíte-li, použiji vaší laskavosti," odtušil jsem. „Knížečka, kterou jste právě četl, dojista je zajímava."

„Nevím ještě. Koupil jsem ji dnes v poledne a přečetl teprve asi pět stránek."

Současně nadzvedl ruku s knížečkou a já postřehl, že jsou to básně.

„Verše?" uklouzlo mi v mírném udivení.

„Ano, verše — literární novinka."

Přes to vše, že počínal jsem si už sám všímati literatury bedlivěji, neměla pro mne poslední dvě slova žádného zvláštního významu a vyzněla na hlucho.

Mladý muž však na pouhých slovech nepřestal. Drže knížečku v nadzvednuté ruce obrátil několik listů a ukázal mi mlčky i titul: „Hřbitovní kvítí — od Jana Nerudy."

Možno se domysliti, jaký dojem na mne titul knížečky, vlastně jméno autorovo učinilo.

Bezděky jsem se ohlédl po svých kamarádech, o nichž jsem se domníval, že nás z povzdálí sledují, jako bych jim chtěl dáti aspoň pohledem zvěst o svém překvapení, ale neshlédnuv jich více, obrátil jsem se zase k mladému muži.

Připomenuv, že autor knížečky jest mým profesorem, o němž jsem neměl ani potuchy, že píše také verše, chtěl jsem si knížečku vyprositi po přečtení.

Ale mladý muž mne předešel řka:

„V tom případu vás bude knížečka daleko více zajímati nežli mne, kterýž spisovatele neznám osobně. Přejete-li si, pujčím vám ji hned..."

Slova ta pronesena s tak delikátní ochotou, že nebylo lze odmítnouti.

Přijal jsem tudíž spisek s výhradou, že jej po přečtení ještě téhož dne k večeru vrátím — a doprovodil jsem mladého muže až k domu, v němž bydlil — — —

* *
*

Slovo „samouk“ nemá u nás v Čechách už dávno tak sympatického zvuku jako míval před čtyřiceti lety a vůbec v době, kdy ve společnosti české hemžilo se analfabety.

Z literatury aspoň se znenáhla skoro úplně již vytratilo a nejmladším generacím jest i pojem slova toho vždy cizejší.

Generace, jež mají k disposici spoustu vzdělavacích pomůcek a již od nejútlejšího mládí v různých vychovatelských ústavech nabývají methodicky a začasté hravě všemožných vědomostí, dojista už si skoro ani nedovedou představiti člověka, který se byl ve škole nepřiučil nežli nejchatrnějším rudimentům a prodlením času bez cizího návodu z vlastní iniciativy doplnil politování hodný nedostatek svých vědomostí tou měrou, že vyrovnal se a začasté i předčil mnohého z tak zvaných normálních vzdělanců.

Duševní zuboženost nejširších vrstev lidu českého byla totiž před čtyřiceti lety doposud ještě podobně v permamenci jako před rokem 1848.

Celá armáda mých nejstarších spolužáků na příklad, kteří z dvojtřídní školy mého rodiště vstoupili přímo do života, zůstala co do vzdělání skoro vesměs na nejnižším stupni, ano mnozí zapomenuvše prodlením času i to málo, čemu se byli ve škole naučili, poklesli skoro až na analfabety.

Mladý muž, s kterýmž jsem se byl vypravovaným způsobem sblížil, — (od vidění znal jsem jej už dříve) — a později spřátelil, byl samoukem.

Vystoupiv z dvoutřídní školy našeho rodiště vyučil se u vlastního otce pecnářství, a poněvadž v době, kdy jsme se sblížili, stařičký otec jeho churavěl, zastával jej syn v závodě.

Přihlížeje doma ku pracím pecnářským dovážel napečený chléb i na tržiště do Prahy, a vracíval se z trhu z pravidla s nějakou novou knížkou, kterou si v nejbližším knihkupectví koupil.

Směr vlastního jeho vzdělávání se byl původně praktický.

Kromě kupování a čtení spisů toho druhu navštěvoval též občas různé, ovšem nemnohé populárně poučné přednášky, jež v tu dobu pořádala skoro výhradně Průmyslová jednota, slovem snažil se vzdělati se na zdatného živnostníka.

Z počátku aspoň jiných ambicí neměl.

Prodlením času však, když dostávalo se mu do rukou také jiných knih, rozšiřoval znenáhla program svého vzdělávání se, až nabyl namnoze skoro závidění hodného rozhledu v různých oborech lidského vědění.

A poněvadž vše to konal bez jakéhokoli návodu, spíše pro zábavu než z pohnutek přísného vědatorství, není divu, že připletla se mu při tom také mnohá hříčka.

Tak na příklad přiučil se od starého kamaráda zpěvu dle not, ba i hře na harmoniku a kytaru, která bývala v tu dobu ještě oblíbeným hudebním nástrojem zamilovaných melancholiků.

Ku charakteristice jeho cituju z jednoho listu jeho ze dne 27. prosince 1857, jejž byl napsal příteli v Radnicích, několik úryvků:

— — — „Nyní však k důležitějším věcem! Nu, jak pak: předplatíš se na Posla z Prahy? Slibuje v posledním svazku svém velmi krásné a poučné články pro příští rok. Chtěl jsem Ti ten program opsat, místo však nedovoluje.

Nebude snad od místa, když Ti také dám zprávu o naší literatuře.

Nejnověji vyšly od Němcové „Slovenské pohádky a pověsti". Již jsou tři svazky venku; vyšly nákladem Šálkovým. Dále vyšly od Pečírky „Obrázky štědrovečerní".

Od nového roku bude prý vycházeti několik nových českých časopisů, jmenovitě „Poutník od Otavy", pak jeden belletristický časopis a jeden kritický. Mimo to jest oznámen „Technologický slovník" od Vysokého.

Velkou ztrátu jsme utrpěli. Zemřel nám velezasloužilý Franta Šumavský. Tu neděli před svátky ještě chodil po ulicích pražských, a na štědrý den již ho musili nésti — měl totiž pohřeb. Chudák!

Jak pak — jsou u Vás také takové nemoce jako zde? Zde snad není človíčka, jenž by nebyl také stonal. Tato nemoc záleží v rýmě, kašli, bolení hlavy, nechuti k jídlu a kdo ví, v čem ještě.

Mému otci jest velmi zle. Právě, co Ti toto píši, byl u něho důstojný pán (kněz) a podal mu posilnění do věčnosti. (Proto ale snad umřít nemusí.)

Páni profesoři, co nám ve čtvrtek přednášejí, jsou také nemocni, a sice všickni tři, totiž Majer, Erben a Niklas. — — —

— — — —

Douška... Na obstarání těch knih, totiž „Počátky rýsování" a „Zeměpis".... mi ponech více času, neb jsem velmi roztržitý otcovou nemocí."

Potud úryvek listu.

Po dvou dnech zvěstoval příbuzným v Dobříši, že otec jeho zemřel, a dne 18. ledna 1858 zaslal příteli do Radnic dopis, z něhož vyjímám následující charakteristická místa:

„A tak jsme nyní ponecháni s matkou sami sobě. Matka stále plakala a dosud pláče a já ji musím těšit.

Sám se dovtípíš, že mi nezbývalo, než uchopit se mužně živnosti a provádět ji dále. Doufám, že přičiněním to přece někam dovedu.

V prvním čase jsem ovšem také truchlil, (a jak také jinak?) Věda však, že tím ničeho nedocílím a znaje své povinnosti, jež mi nyní nastaly, přemohl jsem se a jednám teď jako muž. Je to přirozený přechod z melancholie k rázné cholerice. Ano, bratře, jsem nyní více cholerik.

Chtěje však početí svého vedení živnosti nějakým užitečným skutkem zasvětiti, přemítal jsem, co bych činiti měl.

Bratře, Ty znáš mne, můj charakter, má přání, mé touhy i snahy, Ty víš, že svou vlast a svuj národ nade vše miluji a že jediné a nejvyšší mé přání by bylo, viděti tuto vlast a tento národ oslavené a na stupni, na jakém se jindy za blažených časů Karla, Otakara a Rudolfa skvěl — myslím totiž ty časy, kdy vzdělanost a průmyslnost Čechů v celém světě vůbec známy byly — asi tak jako nyní vzdělanost a průmyslnost Francouzů a Angličanů.

Pročež si snadno pomyslíš, že výsledek mého přemýšlení ani jiný býti nemohl, než něco pro český národ a sice pro jeho nejčetnější třídu, t. j. pro řemeslníky podniknouti.

Přede vším mi napadlo, že se mluvilo o založení průmyslové matice.

Bohužel, že se tak v brzce na to zapomíná. Já tedy obmýšlel novým a stálým usilováním věci na nohy pomoci.

Chtěl jsem všude klepati, a kde by mi neotevřeli, ještě jednou a třeba i vícekrát na bránu jejich srdce zatlouci, ale — pomocí některých přátel přišel jsem k náhledu, že to věc, která se sotva provésti dá.

Chopili jsme se tedy něčeho jiného, co nám až dosud scházelo, a co jedině může našemu průmyslu k pokroku dopomoci.

Usnesli jsme se na tom, že všemožně se přičiníme, by nějaký řemeslnický časopis vycházel. Ano, drahý příteli, řemeslnický časopis nás může opět povznésti. Jeho pomocí se dovíme, jak se řemesla v cizině a jak u nás provozují, a návodem jeho, jak by se ulehčiti a zdokonaliti mohla.

Co tu nyní vynálezů! a my chudáci Čecháčkové ani ponětí o nich nemáme. Časopis však by nás o nich uvědomil, podal by nám návod, jak jich upotřebiti máme a jak vše zaříditi.

Obzvláštní cenu pak by časopis dosáhl tím, že by sami řemeslníci články o svých řemeslech do něho podávali a svá pozorování svým kollegům jeho prostřednictvím sdíleli."

Potud citát.

Nepochybuju, že na čtenáře našich dob, kdy není již skoro většího města, jež by nemělo svého časopisu, kdy skoro každý odbor lidského snažení má svůj odborný list a kdy moderní rychlolisy chrlí den co den takovou spoustu potištěného papíru, že ji už dávno žádný, byť sebe fanatičtější „vlastimil" nemůže přečísti — musí citovaná slova působiti s veškerou naivitou skoro až dětinské dobrodušnosti.

Přes to citoval jsem doslovně na doklad, že nový přítel můj nebyl pouze prostý samouk, nýbrž zároveň také tak cosi jako vlastenecký a národní

proselita, který se snažil prospěti dle skrovných sil svých také širším kruhům, po případě celé vlasti.

V připomenutém listě zmiňuje se totiž, že projektovaný časopis nemůže dříve vycházeti, dokud nebude mít zabezpečený dostatečný počet odběratelů, on sám že uvázal se v úkol verbířský, a zapsav přítele bez okolků mezi naverbované již abonenty jako devátého, vybízí jej, aby i on stal se podobným verbířem a verboval nejen abonenty, nýbrž i nové verbíře.

Z toho, co jsem byl právě uvedl, jest zřejmo, že přítel můj náležel mezi skrovňoučký ještě počet prozíravějších vlastenců, kteří snažili se kypřiti půdu pro další duševní rozvoj, a má tudíž i nyní po letech v jisté míře nárok aspoň na uznání poctivých a nezištných svých snah, čelících na prospěch všeobecný.

V rodišti našem bylo v tu dobu podobných snah v svrchované míře potřebí.

Rodiště naše nebylo totiž v celku praničím jiným, nežli praobyčejným hnízdem vlažných neb obojetných šosáků, kterýmž na ničem tak nezáleželo, než aby měli ve všem všudy svatý pokoj a nepřišli v nižádný nepříjemný styk se slavnými úřady a jich orgány.

Vyjímaje snad asi deset až patnáct občanů, kteří již roku 1848 stáli více méně v popředí vlasteneckého ruchu, nebylo v rodišti našem muže, který by se byl vůbec jen hlásil mezi patrioty, neřku-li aby byl měl ještě něco jiného na mysli, nežli onen druh surového egoismu, jaký se rodí jen v dobách politického a socialního útisku.

Roku 1848 vzpružila se duševně i u nás část čilejšího občanstva aspoň poněkud.

Sestoupivši se jako jinde ve vlasteneckou zábavnou společnost, hlavně za účelem zvelebování českého jazyka založila sobě i slušnou českou knihovničku.

Než po prvém zavanutí ledového dechu absolutismu byla společnost ta úřadně rozpuštěna, naprosto nezávadná knihovna její zabavena a členové společnosti u větší nebo menší míře proskribováni jako čeští — tudíž státu nebezpeční — rebelanti.

Prodlením jediného decenia neúprosný zákon přírody ovšem i z tohoto hloučku pokosil tak skoro dobrou polovinu; někteří pak se dali na úctyhodné pokání a sympatisovalií buď na oko nebo v pravdě s panujícími právě nepoměry, kdežto ostatní — pouhá hrstička — žili, abych tak řekl, u větší nebo menší míře ve vlastenecko-duševní lethargii.

Mladší a nejmladší generace studentské dojista se nedovedou vpraviti v poměry, v jakých jsme žili a byli vychováváni my starší, kteří, byť i sebe mlhavěji, pamatujeme dobu před rokem 1848 a strávili jsme většinu let studentských v době absolutismu.

Přímo nesnesitelný tlak se všech stran budil zcela přirozeně protitlak, a onen druh žhavé touhy po volnosti a nezávislosti, která zoceluje a činí člověka nesmiřitelným ku všem, kdož se vůbec kdy odvážili nebo docela po dnes ještě odvažujou klásti pouta přirozenému rozvoji.

A právě v době, kdy žhavá tato touha vzplála v duši mé neodolatelnou silou, poněvadž jsem začal chápati, že skoro vše, co skytaly nám školy co do názoru v svět a především o mravouce a filosofii života, není v podstatě nežli tradicionelní humbug, založený na nepřirozenosti, sblížil jsem se s tichým, dobrým, rozvážným samoukem, kteréhož záhady ži-

vota netrápily a kterýž spokojen v celku se svým osudem netoužil po jiném, než aby uhájil čestně svou existenci a využitkovav krátkou píď života i ku své zábavě a svému potěšení, přispěl zároveň také svou hřivničkou k tak zvanému všeobecnému dobru.

Pamatuju se na okamžik, když jsem jej poprvé navštívil, abych mu vrátil vydlužené Nerudovo „Hřbitovní kvítí", jakoby to bylo před několika dny.

Otevřev zasklené dvéře vedoucí z ulice do pecnářského krámu, spatřil jsem jej seděti za stolem skloněného nad knihou.

Když mne poznal, zazářila široká a svěží jeho tvář bodrým uspokojením člověka, jemuž se stala ochota skoro druhou přirozeností.

„A líbilo se vám?" optal se srdečně, když byl můj pozdrav vlídně opakoval.

Přisvědčil jsem.

„Je to dobrý poeta," doložil po chvíli. „Napsal už nějaké verše do „Lumíra" pod přijatým jménem Janko Hovora. Právě jsem si verše ty vyhledal a znovu přečetl. Přejete-li si, půjčím vám i celé ročníky „Lumíra" nebo kterýkoli jiný spis, jejž mám ve své knihovničce."

Po té pohodil hlavou k velké zasklené skříni, kde bylo v různých vazbách narovnáno několik set svazku rozmanitého formátu a ihned také co nejochotněji skříň otevřel.

Zatím, co jsem knihovničku prohlížel, rozmlouvali jsme úryvkovitě o spisech i jiném. Pamatuju se však již jen na lapidární úsudek, jejž pronesl o Nerudovi.

„Je to, jak se zdá," pravil, „poeta bolesti, v jehož pozamženém oku chvěje se cosi jako sarkastické „Eh!" Myslím, že osvědčí se takovým i v ostat-

ních písních „Hřbitovního kvítí", jež jsem doposud nečetl. Neznám z nich nežli několik a přečtu si celou sbírku ještě dnes."

Po této první návštěvě navštěvoval jsem jej vždy častěji, až jsme se stali, jak už připomenuto, důvěrnými přáteli.

Vzájemným sblížením se nás dvou sblížili se prodlením času také jeho a moji známí a přátelé v dobrovolné, ovšem svrchovaně volné kamarádské sdružení zvláštního druhu.

Z počátku ovšem jen za účelem praobyčejné zábavy, zvlášť v neděli a ve svátek, kdy podnikali jsme malé výlety do okolí, bavíce se zpěvem, improvisovanými šprýmy, obvyklými tehdá deklamacemi, příležitostně i tancem a podobným.

Nynější generace studentské ovšem už si nemohou učiniti ani přibližně pojmu o slastném rozechvění, když pod širým nebem — v úplném ústraní, kde nebylo široko daleko člověka — mohli jsme si z hlubin duše zapěti profanované tehdá neviňátko českých písní: „Kde domov můj?" nebo — ještě profanovanější a přímo revoluční „Hej, Slované!"

A jednou zanotovaná slova odboje budila skoro v každém z nás zvláštní ohlas vzdoru a zpupnosti.

Žádná světa moc nebyla by nás přiměla k jakékoli koncesi. Policií nejpřísněji stihané písně z roku 1848, Marsellaisa a vůbec písně revoluční byly nám tak běžny jako revolucionářům z instinktu a zpívány námi tak často a mnohdy tak neprozřetelně i v osadách a v hostincích, že stalo se dojista jen divem, že nám slavná policie „řemeslo" naše nepřekazila.

Ryze demokratické zásady, jimiž jsme se o výletech a úřadům neohlášených schůzích instinktivně

řídili, sdružily v kroužku našem nejheterogenější živly: studenty, řemeslníky, dělníky, ba i některé starší, ovšem odvážnější občany, kteří před policií a slavnými úřady nezalézali do zákoutí.

A tak se stalo, že z původně zábavného kroužku vyšly za nedlouho i různé iniciativní návrhy, ba i skutky.

Vyjímaje ochotnické divadlo, jež vzniklo původně popudem hlavně pražských milovníků musy divadelní v Košířích a přesídlilo později na Smíchov, kde stalo se, abych tak řekl, první dramatickou školou, z kteréž vyšlo neméně než asi padesát herců z povolání — vznikly všechny nejstarší spolky a mnohé již zaniklé buď přímo neb aspoň impulsem z našeho kroužku.

Prvním takovým skutkem bylo zaražení knihovny.

Bez jakéhokoli ohlášení policii vyprosili jsme si dovolení scházeti se v neděli odpoledne v jedné třídě obecné školy ku cvičením ve zpěvu.

Za nedlouho snesli jsme do třídy té české knihy, jež jsme umístili ve zvláštní, uzavíratelné přihrádce a půjčovali je každému, kdožkoli se vůbec jen přihlásil.

Každý z nás snesl do knihovničky té, co ze svých knih uznal za vhodné a právě přítel, o němž píšu, věnoval celou svou bibliotéku v ceně několika set zlatých, položiv tak z nás ze všech nejpevnější základ k nynější veřejné knihovně městské.

Tak vzniklo bez úředního povolení a bez jakýchkoli stanov a tak zvaných hodnostářů za doby nejtužšího absolutismu, kdy ostrovidové oko policie slídilo po každém, byť sebe nepatrnějším záchvěvu národním — první sdružení v mém rodišti.

Než ani na tom kroužek náš nepřestal. Pořádányť i veřejné deklamatorní, zpěvní a hudební zábavy, o kterýchž produkoval jsem se i já, přednášeje vlastní humoristická čtení a komické deklamace.

Mladistvá tato svá prohřešení proti „duchu svatému" prozrazuju zde ovšem jen za tím prostým účelem, aby bodří moji biografové, kteří mne stigmatisovali již od mládí za jakýs prototyp hypochondrického škarohlída, mohli se z prostého fakta toho domysliti, že pokoušíval jsem se tehdá dosti zhusta posluchačstvo — rozesmáti, a dodávám, že jsem je také často i rozesmál...

A prozrazuju-li už své staré hříchy, nemohu opomenouti zmíniti se aspoň několika slovy o hříchu nejtěžším a přímo nepromíjitelném — hlavně z té příčiny, že byl mnou spáchán právě jen z popudu a naléhání přítele, o němž píšu.

V neděli po svaté Markytě roku 1859, když jsme se v četném hloučku ubírali odpoledne přes petřínské kamenné lomy na pověstnou pouť do obory kolem Hvězdy, přítel ten každou chvíli připomínal:

„Dnes musí někdo z nás promluvit k lidu... Ale kdo — kdo? — Nejlíp by to slušelo tobě — —"

„Eh, dej mi pokoj!" odbýval jsem jej. „Snad nechceš, abych se už nyní připravoval a cvičil v řemesle, z něhož se rekrutuje cech odporných veřejných žvástalů."

Přítel však byl neodbytný. Nabádal, vykládal, dráždil a prosil neustále...

A tak se stalo, že k večeru, když jsme se chystali na cestu k domovu, vyskočil jsem poblíž známého letohrádku — tehdá ještě prachárnou — na prázdný sud a proslovil k zástupu lidu první a zá-

roveň poslední svou improvisovanou řeč pod širým nebem, plnou historicko-politických invektiv — jednu z nejbezohlednějších, jaká byla vůbec kdy v závětří policie proslovena — — —

Než dosti!...

Vše to uvádím jen ku charakteristice ovzduší, v němž jsem se byl octnul po spřátelení se s dobromyslným samoukem.

V prvních měsících po našem seznámení se pokládal jsem jej za bodrého, po širším a hlubším vzdělání prahnoucího bonvivanta, který pod nátlakem neúprosných sociálních poměrů dříve nebo později ve své proselytské snaze ochabne jako z pravidla všichni ti nadšení enthusiasté, kteří bez vzpružující vervy samostatného života duševního žijou jen reproduktivně z duševních vymožeností cizích.

Duševní obzor jeho nezdál se býti ani zvlášť široký, aniž jevil nějaké nápadnější a tím zajímavé záhyby.

Usmívavý klid, rozšafná umírněnost v benevolentních úsudcích a přede vším přímo do očí bijící a skoro úzkostlivá ochota dáti se kýmkoli vzdělanějším poučiti — byly základní rysy jeho povahy.

Přes to byla soudnost jeho naprosto nepředpojata a podivuhodně přesná.

Nepřijímalť poučení a jakýkoli cizí náhled bez kriteria a osvědčoval i v dissertacích o záhadách skoro až imponující takt tím, že nikdy nezabíhal v zámezí, kde není kompasu zdravých smyslů lidských, nýbrž spokojoval se vždy jen fakty naprosto pochopitelnými a přesvědčujícími.

Jinak byl citu jemného, skoro bych řekl sensitivního s mírnou dosí lehoučkého vtipu a neviňoučkého sarkasmu.

Asi po půl roku po našem sblížení se objevil se mi však ve světle zcela novém.

I na tento moment pamatuju se tak živě, že mohu zcela správně udati aspoň přibližně dobu: poslední dny měsíce května 1859.

Když jsem jej byl v tu dobu kdysi k večeru navštívil a když jsme se byli do syta vypovídali o všedních příhodách — odmlčeli jsme se.

Stmívalo se... V krámě rozhosťovalo se znenáhla vždy nápadnější a skoro bych řekl — útulné šero.

„A co byste řekl" — v ten čas jsme si ještě vykali — „kdybych něco zazpíval?" ozval se přítel po několika minutách odmlčení.

„Ani slova bych neřekl," odtušil jsem sarkasticky. „Poslouchal bych."

Přítel sňal se stěny kytaru, přejel několikrát ledabylo prsty přes struny a po kratinkém preludiu zapěl nesměle a přece neobyčejně přesně dvě sloky neznámé mi milostné písničky.

Nápěv — z počátku zádumčivě tklivý — přecházel znenáhla v tony vždy svěžejší, až vyzněl v něžně jásavý ton čtveračivého uspokojení.

„Co říkáte nápěvu?" optal se přítel, když byl dozpíval.

Pokrčil jsem ramenoma.

„Patrně se vám nelíbí?"

„Naopak — líbí se mi; ale nepostřehl jsem slov a nedovedu tudíž posouditi, odpovídá-li i smyslu."

„Přeříkám vám tedy i text," ujal se přítel slova s nápadnou ochotou a recitoval následující dvě sloky:

»Ptával jsem se bledé luny,
co ta láska může být?
Nikdy odpověď však její
nemohl jsem pochopit.

Co však v modrá očka tvoje
jednou zrak jsem potopil,
cítím zplna, co je láska —
všechno jsem už pochopil.«

Přiznám se, že mne text právě nepřekvapil; ale když mi přítel bez vybídnutí písničku tu zapěl ještě jednou, musil jsem vyznati, že nápěv přiléhá k prostinkým slovům a vystihuje jich smysl.

„Já písničky té posud nikdy neslyšel," připomenul jsem suše.

„Věřím, věřím," míní přítel dobrodušně. „A také jste ji nikdy slyšeti nemohl, poněvadž jí do dnes ještě vůbec nikdo neslyšel."

„Jak to?" tážu se, nechápaje hned smyslu pronesených slov.

„Složilť jsem text i nápěv sám," pochlubil se přítel s přízvukem bodré skromnosti. „Ovšem jen pro sebe a snad jen pro některého z nejdůvěrnějších přátel, kdyby ji chtěl, jako právě vy, vyslechnout. Vímť, že nemá jiné ceny, nežli jakýkoli jiný výtvor samoukův . . ."

Slovy těmi prozradil se mi přítel nejen jako samouk básník, ale i samouk komponista.

Ovšem ani text, aniž nápěv nenasvědčovaly vynikajícímu nebo rázovitému talentu; ale byly by dojista uspokojily aspoň prostoduché posluchačstvo diletantů.

Co jsme dále spolu hovořili, vytratilo se mi úplně z paměti. Pamatuju se jen, že jsem si vyprosil od přítele opis veršíčků těch a že mi druhého

dne doručil kromě opisu veršů, v nichž bylo připojeno datum vzniku 15. března, také ještě opis jiné básničky, pod kterou bylo připsáno datum 19. května 1859.

Nové tyto veršíky měly titul „Posel lásky" a zněly:

»Zašumělo obilíčko
bujné, husté jako les;
skřivánek tím polekaný
k oblakům se vzhůru vznes'.

A u výši modrojasné
pěje a se třepotá,
šíporychle k zemi letí
a zas k modru zalétá.

Leť jen, leť, můj skřivánečku,
obláčkům své písně pěj;
snes se k zemi, v zahrádku pak
milenky mé čile spěj!

Uhosti se na keř vonný,
do okénka zašvehol,
zjev jí, co mé srdce tísní,
zjev jí srdce mého bol!

Zaslechne-li pak tvůj hlásek,
přiblíží se k okýnku —
»čtveráčkem« tě pojmenuje —
snad ti dá i hubinku . . .

Nech se hladit — vypravuj jí,
jak ji vroucně miluju,
po ni že jen toužím vřele,
jí své blaho věnuju.

Vyřiď jí, můj skřivánečku — —
Však ne! — To, co říci mám,
čtveráčku, to nesvěřím ti —
radš ji to sám pošeptám . . «

Po zběžném přelítnutí veršů těch musil jsem vyznati, že to prostoduchá básnička v duchu národních písní s neviňoučkou žertovnou pointou, ale co do ducha, sujetu a formy, že nezadá v ničem oblíbené tehdy lyrice téhož směru.

„A proto," doložil jsem, „zašlete ji bez rozpaku některé redakci!"

Po tomto mém vyzvání přítel uspokojeně, ale přece skoro až bolestně se usmál.

Porozuměl jsem usmání tomu v celém jeho výmluvném dosahu.

Přítel totiž přes uspokojivou kritiku z mých úst přece jen nedůvěřoval svému nadání a to z příčiny zcela prostinké.

Literární poměry tehdejší lišily se takměř diametoralně od poměrů našich dnů.

Mladší a nejmladší generace literární dojista se už nikdy nevpraví v patriarchální poměry, kdy literáti čeští byli roztříděni v uznané a uznání teprve se domáhající nebo neuznané; kdy redaktor kteréhokoli časopisu byl tak čímsi jako alfou a omegou skoro veškeré literatury a mohl po uznání prahnoucího začátečníka zcela pohodlně stigmatisovati jako talent nebo jej na dlouho učiniti v pravém slova smyslu nemožným.

Prosté slovo „uznání", po němž za našich dnů nikdo nepráhne, poněvadž jest bezvýznamné, a každý ví, že i nejuznanější nejsou vzhledem k dalším svým pracím nikterak assekurováni, mělo tehdá zvuk skoro až mystický.

Esthetický kanon tehdejších redaktorů a kritiků v podstatě se skoro ani nerozcházel.

Po vítězství svěžích mladých sil, tak zvaných „májistů", nad úzkoprsými tradicemi několika málo

literárních zpátečníků belletrii české sice uvolněno; ale na místě esthetických zásad starých nastoupily zásady mladých, kterýmž — chtěl-li kdo dosíci uznání — musilo býti hověno.

A poněvadž zásady ty vždy více spovšechňovaly, závisel osud začátečníků rovněž tak jako dříve od několika málo osob, v jejichž rukou sbíhaly se nitky redaktorské, kritické a nakladatelské.

„Proraziti", kteréhožto slova užíváno již tehdá o úspěchu literárním, „na celé čáře" opusem novým, založeným na zásadách lišících se od zásad právě uznávaných, bylo právě tak nesnadné, ba naprosto nemožné jako kdykoli dříve a dlouhý ještě čas po té.

Býti trvale literárně činným bez uznání redaktorů, kritiky, nakladatelů, ba i samého obecenstva — tvořiti a publikovati systematicky literární práce, pro které kromě autora a snad několik málo stejně nebo podobně smýšlejících nemají širší kruhy vůbec ani porozumění nebo je docela odmítají — jako jest možno za našich dnů — bylo před čtyřiceti lety nedostižitelným ideálem.

Kdežto za našich dob nejbezohlednější, nejnespravedlivější a nejsurovější systematické kritiky vyznívají začasté na hlucho jako dutý ohlas čehosi, co nečiní nároků ani na pouhou pozornost, stačila před čtyřiceti lety jediná úšklebná řádečka v „listárně redakce", aby bláhového začátečníka v očích nepatrného počtu členů obce literární na vždy kompromitovala.

Kdežto za našich dnů ani nejhouževnatější všeobecný odpor proti jakékoli literární individualitě nedovede ji přiměti k tomu, aby v produkci ustála, stačila před čtyřiceti lety začasté jediná úšklebná nebo třeba jen nepříznivá kritika, aby i nejnadanější

a nejproduktivnější literáty v produkci na delší nebo kratší čas zarazila nebo jim dočasně nebo docela i na vždy „péro z ruky vyrazila“.

Fráse o „vyrážení péra z ruky“, která jest mladším literárním generacím naprosto neznáma, bývala tehdá „okřídleným slovem“, bez něhož se snad ani jediná antikritika a literární polemika neobešla.

Pracovati literárně výlučně jen po své vlastní individualitě bylo tehdá dovoleno toliko autorům již uznaným neb oněm, kdož byli redaktory; literáti, kteří se uznání teprve domáhali, byli nuceni individualitu svou z pravidla zapříti nebo jim byl „divousský“ opus otištěn z pouhé milosti a stal se terčem pokoutních úšklebků, nebo nad ním vyřkla své anathema „neúprosná kritika“.

Přítelovy veršíky ovšem nebyly ani prácičkou „divousskou“, ba nenasvědčovaly ani žádné abnormální literární individualitě.

Naopak — po mém náhledu náležely do kategorie lyriky v tu dobu všeobecně oblíbené a bývaly by, kdyby je byl přítel některé redakci zaslal, bezpochyby také otištěny.

Stalo-li se tak, nevím, a dodávám jen ještě, že přítel uznáním mým povzbuzen konečně jako veršující diletant „roztál“ úplně a svěřil se mi se všemi svými posavadními pokusy.

Měl za sebou již dosti slušnou řadu hříčkových pokusů všeho druhu, zejména vážné a satyrické aforismy, šprýmovné anekdoty, humoristické dialogy a skizzy, hádanky, rebusy, charády, akrosticha, krotké epigramy, veršovaná přáníčka, milostné veršíky, ballady a drobné povídačky, ano i pokus biografický: stručný životopis člověka, jakým byl sám: samouka harfeníka jménem Josefa Teisingra, jenž

byl v tu dobu již po mnoho let učitelem v ústavě slepců na Hradčanech.

Přiznám se, že mi vše to ani neimponovalo, aniž mne naplňovalo snad zvláštní nějakou úctou k příteli.

Vida jen počmaříkovaný papír a čta jen tu a tam některý titul nebo nějakou řádku, neměl jsem o obsahu veškeré produkce té vlastně ani zdání. Okolnost pak, že mám před sebou autora doposud neuznaného, diktovala mi zcela přirozeně lapidární úsudek: že vše to jsou bezpochyby pouhé hříčky k ukrácení času dobrodušného samouka.

Od té doby ovšem už jsme častěji než kdy jindy a mnohdy skoro výhradně diskutovávali o literatuře, která mi byla taktéž ještě „na sedm zámků" uzamčenou svatyní, jejíž posvátný práh ostýchal jsem se přestoupiti s touže dětinnou a možná i oprávněnou úzkostlivostí jako přítel samouk.

Za nedlouho, a sice v listopadu 1860, kdy už jsem byl i já osudný práh ten nesměle překročil, překvapil mne přítel poznovu.

Svěřilť se mi, že nebyl doposud ještě nikdy tak pilen, jako v právě končícím roce, v němž napsal dlouhou řadu básnických pokusů, několik drobných povídek a různé drobnosti, z nichž některé byly již také otištěny v „Jičínském Obzoru", v „Humoristických Listech" a jinde.

Na doklad ukázal mi dotyčná čísla časopisů, zejména několik čísel „Humoristických Listů", v nichž číslem 25. počínaje otištěna byla z jeho péra rozmarná „Ukázka z moderní květomluvy".

Na některých byl podepsán pseudonymem „Silorad Vokáč", na jiných pak vlastním jménem: Ko-

courek s připojeným přijatým jménem Silorad místo křestního jména Michal.

V den ten předložil mi také ještě nejnovější své veršíky, jež byl dokončil krátce před tím, nežli jsem jej navštívil, a které zněly:

Viděl jsem kdys starce
vlasu stříbrného,
slza se mu drala
z oka vyhaslého.

Hladem, zimou zmořen
slzy bolu rosil,
o sousto jen chleba,
o zahřátí prosil.

Marně ale prosil,
marně hlavu klonil . . .
Nikde nocleh — každý
od prahu jej honil.

Omrzel jej život — — —
Pak mu nocleh dali:
do tmavého hrobu
tělo zahrabali . . .

Prostinké a všední sujet veršů těch, jakož i rovněž tak prostinká forma ovšem mne nepřekvapily; ale vlastní jádro, sociální dissonance — v přítelových pokusech až dosud neobvyklá — učinila na mne přece jen hlubší dojem, než snad učiní dnes na jiné. Bylať mi důkazem, že přítelův duševní obzor se šíří a cit jeho prohlubuje.

Z té příčiny a hlavně proto, že sám jsem v sociálních dissonancích tušil jisté vzpružení uměleckých motivu, neskrblil jsem upřímnou, byť i poněkud reservovanou pochvalou.

V celku všední básnička ta zavdala nám podnět k různým sociálním dissertacím, kterýchž se později súčastnili také jiní z našich přátel a kamarádů, a vše to bylo příteli později popudem ku sepsání básnického opusu, jenž byl v tu dobu a po celou řadu let v literatuře české svého druhu jediným.

* *
*

Od roku 1860 žili jsme skoro všichni naznačeným již způsobem po několik dalších roků, aniž by se bylo v životních poměrech našich něco v podstatě změnilo.

Pravda, že neúprosná smrt vyrvala nám některého z našeho kroužku nebo že některý z různých příčin ubyl; ale kroužek náš vždy zase se doplňoval členy novými.

K dosavadním zábavám přibyl nám zpěvácký spolek a ochotnické divadlo, jež z Košíř přesídlilo na Smíchov a v němž i přítel samouk pokoušel se v různých episodách, ale se zdarem pochybným.

K akterské akci scházel mu vhodný exterieur, kdežto hlas nejen vyhovoval i požadavkům přísnějším, ba začasté schopností různé modulace až překvapoval. Slovem přítel byl a zůstal rozhodně dobrým, poněvadž přirozeným deklamatorem, a to přes vše, že buď z přirozené ostýchavosti nebo z jiných příčin nikdy veřejně nedeklamoval.

Nedělní a sváteční výlety naše do okolí zůstaly i na dále v permanenci.

Prodlením asi pěti roků podnikli jsme skoro „do všech úhlů světa“ tolik výletů, že vyjímaje směr severovýchodní nebylo v okolí Prahy v okruhu dvou

až tří hodin cesty snad ani jediné osady, kterou bychom nebyli již aspoň jednou „poctili" svou návštěvou.

Kdykoli jsme se v tu dobu radili, kam máme obrátiti bujné své kroky, byli jsme z pravidla skoro všichni již na rozpacích. A tak se stalo i v listopadu roku 1864, kdy ani jediný návrh nedošel schválení většiny.

„A co navrhuješ ty?" obrátil se konečně přítel Silorad, s kterýmž jsem si už dávno tykal, ke mně, kterýž jsem bez zájmu poradě naslouchal.

Pokrčil jsem ramenoma; než v témž okamžiku mi napadnul návrh, o němž jsem byl přesvědčen, že neprojde, a proto jsem mrzutě zamumlal:

„Já bych byl pro výlet kombinovaný — klínovitý..."

Kamarádi se rozchechtali.

„Ke všem všudy, totě z brusu nový výlet. Akceptuju bez udání směru!" zvolal přítel samouk.

Ostatní souhlasili a já pak navrhl:

„Podle Bertramky přes Jinonice do Řeporyj. Tam zastávka. Ze Řeporyj Dalejským a svatoprokopským údolím do Hlubočep — tam zastávka — ovšem jen k vůli tanci — a před půlnocí přes Zlíchov domů!"

Proti podrobnostem výletního plánu ozval se sice mírný protest; ale posléze přece akceptován jednomyslně. A tak se nás před třetí hodinou odpolední vyhrnulo z knihovny, v níž jsme se byli sešli a radili, asi šestnáct a v nahodilých menších skupinách zaměřili jsme k Bertramce.

Od té doby, co jsme podobné výlety podnikali, byly se poměry sociálně politické valně pozměnily.

Po prohlášení ústavnosti po bitvě u Solferina, kdy nehrozilo již nikomu žádné nebezpečí proto, že jest Čechem a vlastencem, vylezli i u nás z různých zákoutí všickni ti občanští krtkové, kteří se druhdy v pravém slova smyslu křižovali, když před nimi někdo slovo „Čech" pouze jen pronesl — aby se taktéž přihlásili k tak zvané „národní práci". Ovšem jen ku práci výhodné a praktické, z kteréž především pro ně samé mohl plynouti nějaký zisk.

Z různých spolků, jež byly hlavně iniciativou našeho kroužku vznikly, okupovali starší, usedlejší a prozíravější tito praktikové především záložnu a občanskou besedu, mladším a nepraktickým silám přenechali činnost — „ideální" ve spolcích ostatních.

Převalné většině z nás, kteří jsme do praktického života vstupovali nebo se nalézali teprve na jeho zápraží, vše to ani dost málo nevadilo. Skoro každý z nás měl zcela jiný životní cíl před sebou, nežli jaký sledovala většina praktických našich „novonárodovců", kteří v brzku opanovali vešken veřejný život u nás.

Jak snadno a začasté přímo hravě udělal za oněch dob ten onen miláček Štěstěny kariéru, toho nejpádnějším dokladem byl muž, kterýž byl před několika lety k nám přivandroval jako pekařský chasník a kteréhož — poněvadž byl naprostý analfabet — jeden z našeho kroužku učil číst, psát a počítat.

Muž ten hned po prohlášení ústavnosti přidružil se k našemu kroužku, stal se později předsedou záložny a o prvním sjezdu záloženském, jenž odbýván v nynějším ruském chrámě pražském, fungoval již jako zvolený předseda a zemřel později jako uznaná záloženská, finanční a vůbec národohospodářská kapacita česká prvního řádu.

Než i jinak byly se poměry pozměnily.

Česká píseň vůbec nebyla již profanována a „Kde domov můj?“ i „Hej, Slované!“ zpívány zcela veřejně.

Následek toho byl, že jsme písní těch a jiných nezpívali již o výletech tak často a s takovým zápalem jako druhdy, dokud byly zakázány, čímž se mnohdy stalo, že nám cesta neubývala tak rychle jako jindy.

A tak i tentokráte...

Cesta, kterou jsme zvolili, náleží v okolí Prahy bez odporu k nejsmutnějším.

Úzkou skalní úžlabinou, po jejíž jedné straně táhne se nepravidelná zeď někdejšího letohrádku Bertramka vystoupili jsme na vrch, s něhož jest pohled na čarokrásné panorama Prahy.

Odtud pak klikatou, hrbolatou vozovou cestou, po jejíž jedné straně táhne se taktéž nepravidelná a různě se zatáčející zeď letohrádku Nikolajky, kdežto po druhé straně nevysoká, skoro kolná stráň, porostlá keři zastiňuje rozhled — vyrazili jsme posléze na cestu vedoucí výlučně jen poli táhnoucími se jednak po širokém hřbetě vršiny, jednak pak po jejím jihozápadním úbočí sklání se vždy níže, až konečně ústí do erární silnice, vedoucí od Radlic k Jinonicím.

Opakuju, že neznám v okolí Prahy cesty smutnější a zádumčivější nad tuto, ku které však mne od mládí víže tolik upomínek, že mi bývalo a jest po dnes jednou z nejmilejších.

Pamatuju se, že na cestě té a to i za nejslunnějších letních dnů a k tomu i v místech, kde jest volný pohled do krajiny, zejména směrem k Jinonicím a Butovicům, zmocnil se mne nesčetněkráte nevysvět-

litelný pocit zádumčivé tesknoty a že mi jako hochu na mnohých místech bez jakéhokoli impulsu vstoupily i slzy do očí...

A podobně dělo se tentokráte bezpochyby všem ostatním.

Přitmělé nedělní odpůldne, kdy na polích nebylo pracujících lidí a vůbec i samo listopadové počasí — tesknou náladu zvyšovalo.

Proti nám od jihozápadu vál sice ostrý mrazivý větřík; ale obloha byla jediný temně šedý mrak, z něhož každou chvíli mohl se začít schvívati sníh.

Většina soudruhů ovšem byla v náladě nepoměrně méně sensitivní, nežli jsem býval já, když jsem se cestou tou ubíral sám a sám; neboť někteří ubírali se dále resignovaně zamlklí, kdežto většina nemohla si odepříti mrzuté poznámky a stesky o bezpříkladné fadesse, jakou jsem jim byl svým návrhem připravil.

A všichni měli jsme jediné společné přání, abychom už co nejdříve dospěli k nějaké oase, kde bychom mohli třeba jen na několik minut zapadnouti do některé hospůdky.

Když jsme se blížili k Jinonicům, chtěli jsme učinit první zastávku zde; ale když jsme si připomenuli krátký den, pokračovali jsme v cestě.

Byla-li cesta až dosud fádní, byla nyní ještě fádnější.

Někdy po pět a více minut nikdo z nás ani nehlesl. Vyjímaje jediného přítele Silorada, kterýž ani tentokráte nepozbyl bodrého svého humoru, byli jsme všickni rozladěni.

Tak dospěli jsme k večeru k první metě výletu, do prosté a rovněž svrchovaně fádní vísky — do Řeporyj.

Sotva však jsme zapadli do hospůdky, abychom se po cestě a dosavadní fadesse zotavili, zahučel venku z temna vichr a za nedlouho rozpoutala se jedna z oněch podzimních vichřic, jež rovněž tak náhle ustávají, jako vznikají.

Vichr hučel a pral do oken s divokou zběsilostí skoro po půl hodiny, načež rovněž tak náhle, jako byl vznikl, utichl.

A když pak jsme se vypravili na další cestu, shledali jsme, že vane týž svěží, mrazivý větřík; ale jednotvárný mrak že jest roztrhán a na východě že vystupuje právě nad obzor měsíc v úplňku.

Za tak příznivé konstelace nemohl si nikdo z nás pomysliti — jak jsme tehdá obyčejně říkávali — „romantičtější" cesty nežli Dalejským a svatoprokopským údolím k Hlubočepům.

Bez rozpaků zaměřili jsme z vísky do údolí Dalejského, kterýmž se nyní, jak známo, vine trať pražsko-duchcovské dráhy.

Z počátku při matném sice, ale dostatečném světle měsíčním ubírali jsme se po jediné úzké stezce, vinoucí se skoro neustále podle potoka, údolí protékajícího — jeden za druhým dosti pohodlně, a mnohému z nás uklouznul i nějaký vtipeček, důkaz to, že rozmarná nálada znenáhla zase se vrací.

A když pak asi po čtvrt hodině zanotoval kdosi zamilovanou naši „Prosto zrakom", vpadli jsme všickni a opakovali píseň tu s neúmornou vytrvalostí po dalších asi dvacet minut s vervou skoro neuvěřitelnou.

Skoro vesměs skalnatá úbočí Dalejského údolí neslyšela snad ještě nikdy zpěv tak apartní, jako tentokráte.

A to proto, že hlasy naše odrážely se na mnohých místech od skalních strání nebo vyznívaly ze skalních rozsedlin zpět v tak bizarrně znetvořených toninách, že jinak dosti korektní zpěv náš podobal se chvílemi huronskému řevu.

Údolí samo připomínajíc mnohdy některé partie divoké Šárky, jedno z nejpustějších a nejsmutnějších v okolí Prahy, mělo chvílemi ráz skoro až příšerný.

Svislá, různě zahybaná nebo rozsedlinami rozrytá skalní úbočí, na nichž daří se, a to jen místy pouze netřesku, bodláku, mateřídoušce, slzičkám a divizně, trčela nyní skoro úplně lysá k temné obloze, po které valily se v neustále se měnících obrovských chuchvalcích roztrhané temné mraky, jež hučivý jihozápadní vichr ve výši divoce mrskal a kteréž v plavém svitu měsíce každou chvíli měnily nejen svůj tvar, ale i barvu svou od svítivé zažloutlosti až po zahnědlou nebo modravou a úplně bezlesklou čerň.

Nejnižším úžlabím hadovitě protéká potok, místy mělký a široký, místy pak úzký a dosti hluboký.

Podle potoka rozkládala se tu a tam nevelká lučinka, nebo trčelo do výše bezlisté, zde husté, onde řídké roští nebo i nějaký zakrnělý holý stromek.

Místy potok nejen že se leskl v záři měsíční, jako různě prohybaná stříbrná stuha, on také někde buď bublaje nebo více méně šumně hrčel, a doplňoval tak hučivý koncert podzimního vichru, kdežto místy, jakoby byl přenechal prim úplně vichru a skučivě nebo skuhravě se všech stran v nepostižitelných toninách se ozývajícím loskotu.

Úzká, hrbolatá, kamenitá a svrchovaně neschůdná stezka, vinoucí se klikatě skoro neustále podle severního úbočí údolu, po kteréž i za dne a za po-

hody zřídka kdy někdo se ubírá, nebyla právě pohodlná, a místy, kde vedla podle nějaké prohlubně nebo se zatáčela až k potoku, také nebezpečna.

Avšak za měsíčního svitu přece byla aspoň tak dalece znatelna, že výletní karavana naše putovala po ní husím, ale dosti rychlým pochodem s onou bezmyšlénkovitou nonchalancí, jaká jest vlastní jen mládeži, nekalkulující s možnými nepředvídanými překážkami.

Vše kolem nás mělo ryze pohádkový ráz, budící v jisté míře skoro až slastnou předtuchu onoho druhu hrůzy, které se člověk sice neleká, ale která přece jen budí v duši tajemný pocit nevýslovné tesknoty.

Z nenadání však měsíc na východě zahalen hustým mrakem. V údolí rozhostilo se šero.

„Co to?“ zvolal někdo z nejpřednějších.

Zastavili jsme se na stezce jako na povel, a beze slova upřeli zraky své směrem, odkud nám byl až dosud měsíc svítil na cestu.

Místo na obloze, kde se měsíc právě nalézal, bylo sice doposud znatelné; ale černý hustý mrak valil se vždy dále, až zmizela poslední světelná památka po měsíci a v údolu rozhostila se tma takměř neproniknutelná.

„Co teď?“ byla otázka, na kterou nebyla odpověď tak snadná.

V čiré tmě nemohli jsme bez nebezpečí ani ku předu, ani zpět.

Někteří z nás se sice o to pokusili; ale po několika krocích každý klopýtl tolikrát a tak bez obrany, že vzdal se dalších pokusu.

„Co teď? Co teď?“ volali jsme jeden na druhého.

Někteří se smáli, jiní hubovali a láteřili a jeden docela úšklebně dorážel na mne jako na intelektuelního původce nemilé situace.

Za nedlouho bylo nám všem jasno, že nerozežene-li vichr mraky zahalující měsíc, nezbude nám, nežli stráviti celou mrazivou a bouřlivou noc pod širým nebem.

Některým z nás to bylo lhostejno, jiným ovšem v svrchované míře nemilo a mrzuto.

Než — jaká pomoc?

Pro okamžik nezbylo, nežli učiniti podle rady nejrozvážnějšího z nás, přítele Silorada, který navrhl, abychom se na stezce sesedli v jednu řadu a bavíce se, jak vůbec bude možno, s Jobovou trpělivostí vyčkali, zdali se bodrý měsíček snad nad námi přece nesmiluje.

„Anekdoty!“ zvolal kdosi, když jsme byli přítelovu radu uposlechli a sesedli se co možná nejtěsněji k sobě.

Myšlenka sama o sobě nebyla zlá; ale ve společnosti kamarádů, z nichž ani jediný nedovedl novou nějakou anekdotu držeti za zuby, byla na nejnovější opusy toho druhu skutečná nouze.

Po výměně asi dvou tuctů starších a v pravdě již více méně oprchalých byl tento druh improvisované zábavy do dna vyčerpán.

Zahájeno tudíž všeliké povídání, prošpikované nahodilými vtipy a sarkasmy.

Ale což vše na plat! Posezení na studené zemi bylo právě tak nepříjemné, jako když ledový vichr stáčeje se někdy s ohlušujícím hukotem v obrovských vlnách po skalní stráni pral do nás všech s tak

zběsilou rozkoší, že jsme chvílemi pro ohlušující hukot a loskot vlastního slova skoro neslyšeli.

Nevrlost všech nás, ani mne, vlastního vinníka, nevyjímaje, vždy více se vzmáhala.

Někteří pokusili se tudíž k ukrácení chvíle o novou zábavu.

Snažili se ve tmě nasbírati suchou trávu a klestí, aby rozžehli ohník. Ale pro vlhkost materialu a pro prudký vichr pokoušeli se o to marně skoro po půl hodiny.

Zatím ostatní „bavili se“ — možno-li slova toho v tomto případu užiti, jak vůbec bylo možno.

Mnohý vypravoval úryvkovitě i vážnou nějakou příhodu ze života, a tak i přítel Silorad.

„Nevím,“ počal velmi váhavě, jakoby se teprve rozpomínal, „jak kdo z vás pojímá nepříjemnou situaci, v které jsme se byli octli, do opravdy; ale já si právě myslím, jak asi musí býti člověku ubožáku, když na něj přikvačí nepředvídaně a náhle sociální bída, když octne se jako my pod širým nebem, nemaje kam by hlavy položil a nevěda, kde vzíti sousto chleba k ukojení hladu.

Nepříjemná a mrzutá situace naše musí se, byť bychom zde byli nuceni stráviti i celou noc, přece jen po několika hodinách změniti, po případě zpříjemniti; ale jak asi jest člověku ubožáku, který stráviv hladov takovouto bouřlivou noc v nějaké skalní brloze jest přesvědčen, že z rána a pod večer příštího dne bude právě tam, kde byl den před tím — že bude bloudit světem a marně hledat přístřeší a skyvu chleba k ukojení hladu...“

„A k čemu nám to povídáš?“ ozval se kdosi mrzutě a tónem úšklebné výčitky.

„K ničemu — úplně bez účelu," odtušil přítel dobrodušně. „Vímť zcela dobře, že slovo „soucit" je pouhým slovem, při němž si většina lidí pranic nemyslívá.

Napadloť mi právě, jak asi jest jednomu z mých nejstarších kamarádů, který byl již před měsícem bez přístřeší... Přišel ke mně zbídačelý a vyzpovídal se mi upřímně.

Vypomohl jsem okamžitě, jak vůbec bylo možno — na několik dní, a slíbil, že naň nezapomenu, že jej po nějakém čase navštívím a bude-li třeba, zase něčím vypomohu. Ale zapomněl jsem na slib i na přítele, a právě teď jsem si připomenul, v jak hrozné situaci se snad nalézá."

„Kdyby bylo zle, byl by, věř, přišel sám," připomenul kdosi.

„Nikoli!" odtušil přítel. „Obrátil se ke mně, jak pravil, v svrchovaném zoufalství poprvé a zároveň naposled. A jak jej znám, člověk ten dostojí slovu: nepřijde nikdy více. Musím jej vyhledat a také vyhledám, buď ještě dnes, podaří-li se nám vyváznouti odtud v noci, nebo časně ráno..."

„Nelam si tedy zbytečně hlavy, když je možno v tak krátké době něco urovnat," podotknul kdosi konejšivě.

„Pravda! Není snad ani třeba lámat si hlavu," ujal se slova opět přítel Silorad. „Ale situace jest přece jen svrchovaně choulostivá.

Kdyby byl nešťastný můj přítel sám, a kdybych se mohl nadíti, že jest v stavu příčetném, bylo by jinak.

Ale, ubožák má ženu a dva hochy — a když zoufalstvím dohnán odhodlal se poprositi mne o vý-

pomoc, neušlo mi, že poklesl i mravně příliš hluboko. Choval se jako člověk skoro nepříčetný; slovem byl napilý, páchla z něho kořalka. Bojím se tudíž, aby v zoufalství svém nesáhl opět k démonu . . .“

„A víš, kde bydlí?“ vpadl kdosi tónem soucitné zvědavosti.

„Na Zlíchově — nedaleko skaliska, na němž se vypíná zlíchovský kostelík,“ zněla odpověď.

V tom vzplál konečně opodál malý ohníček, jejž byli někteří kamarádi tak dlouho neúmorně rozžehali, a pozornost nás všech obrátila se k ohni, jenž osvětloval z počátku okolí aspoň na několik kroků.

Osvětlení to umožnilo vyslíditi nové klestí a vůbec hořlavé látky všeho druhu, takže v brzku a nyní i vichrem rozdmychován vzplál oheň dosti značný.

Nevrlá a mrzutá nálada naše ustupovala zase znenáhla dobrému rozmaru. Dle všeho bylo možno udržeti oheň po celou noc . . .

V žlutavě zarudlé záři plápolajícího a mocně čoudícího ohně nabylo okolí naše v okruhu asi tří až čtyř set kroků rázu v pravdě romanticky příšerného.

Reflex plamenů kmital v nejrozmanitějších odstínech po skalních úbočích a po hladině potoka, jenž místy hořel nebo se aspoň třpytil v matných zarudlých a žlutavých vlnách, z nichž vyšlehávaly i žhavé jiskérky.

Od západu a východu, kde v dáli asi čtyř set kroků splývalo osvětlení naše s čirou tmou, zívalo však na nás doposud příšerné černo.

Zadíval jsem se náhodou směrem k východu. A jak se tak dívám, pozoruju, že kmitnul v dáli asi šesti set a snad více kroků z čiré tmy matný zažloutlý blesk zdélí asi dvou pídí.

Upozornil jsem na to ostatní, z nichž skoro všichni upřeli zraky své směrem, kterýmž jsem ukázal.

Po chvíli kmitnul blesk ten poznovu a byl jako poprvé kolmý, jakoby se zář ohně našeho odrážela v dáli od čepele kolmo postaveného dlouhého nože.

Avšak dříve nežli jsme o tom vyměnili tři nebo čtyři náhledy, kmitnul podle prvého blesku ve vzdálenosti asi pěti až šesti kroků podobný blesk druhý a oba blesky kmitaly po několik minut tmou, až zase náhle zmizely.

Po několika vteřinách však se opět objevily a tu konečně jeden z kamarádů, jenž byl před třemi roky odveden k artilerii a trávil právě u svých rodičů dočasně na dovolené, záhadu rozluštil slovy:

„To jsou bajonety!“

Jak by přišly bajonety za bouřlivé listopadové noci do pustého údolu, ovšem nikdo z nás nechápal; ale artileristovi jako znalci neodvážili jsme se odporovati.

„Přesvědčme se!“ připomenul po chvíli artilerista a za osvětlení naším ohněm poposel po stezce asi dvě stě kroků směrem k východu a houknul cosi mocným hlasem do čiré tmy, z které oba blesky doposud kmitaly.

Výkřik jeho odrazil se jako zoufalé zaúpění od skalních úbočí a — po chvíli byl ze tmy, ovšem nepoměrně matněji opětován.

Odpověď ta byla nám důkazem, že nejsme v údolu samotni.

Popošli jsme tudíž po stezce za přítelem, kterýž zatím s nějakým člověkem vyjednával, a po několika minutách vše se vysvětlilo.

V záři plápolajícího ohně mohli jsme po stezce, která byla čím dále tím matněji osvětlována, popojíti skoro až šest set kroků směrem k východu, kde setkali jsme s dvěma četníky s nasazenými na puškách bodáky.

Setkání to nebylo nám nemilé.

Četníci, stihajíce, jak pravili, nějakého člověka, slyšeli již náš bohopustý řev, a když pak byli jako my překvapeni čirou tmou, sledovali naše počínání. Když pak konečně vzplál náš oheň, viděli oni nás z čiré tmy dosti zřetelně a čekali jen, co se bude dále díti.

Intermezzo to nebylo však ani nám, ani četníkům nic platno.

Ničím více neživený oheň znenáhla uhasínal a osvětloval okolí vždy matněji, až posléze uhasl.

Octli jsme se i s četníky opět v čiré tmě a byli bychom dojista musili všickni stráviti celou noc pod širým nebem, kdyby se nad námi nebyl asi po půl hodině milosrdný měsíc konečně přece jen ustrnul.

Vyhoupnul se z mraku — — —

Možno se domysliti, s jakým chvatem pokračovali jsme po přestálých svízelích po neschůdné stezce v další cestě, abychom dostihli za měsíčního svitu aspoň údolí svatoprokopského a tamějšího mlýnu, kde v případu nejkritičtějším bylo možno — byť i na slámě nebo kdekoli pod střechou zůstati přes noc.

Osud však nám byl nad očekávání přízniv.

Vichr znenáhla ochaboval. Měsíc skryl se sice ještě několikráte za hustý mrak; ale po několika kratších a delších přestávkách, jež nám vnutila nastalá čirá tma, dospěli jsme k deváté hodině večer do údolí svatoprokopského, kde nás i oba četníci opustili — a odtud pak po další asi půl hodině po nepoměrně pohodlnější vozové cestě podle strmých vápencových skal k druhé metě našeho výletu — do Hlubočep, kde jsme skoro s jásotem zapadli do hostince.

*　　*
*

Když byly ještě Hlubočepy a svatoprokopské údolí oblíbenými výletními místy Pražanů, býval hostinec ten jednou z nejelegantnějších letních restaurací v okolí Prahy — s rozsáhlou stinnou zahradou a prostorným tanečním sálem.

Než od té doby, co zvolili sobě Pražané následkem nových komunikačních směrů jiná výletní místa, hostinec ten znenáhla upadal a nežli byl zrušen, skytal po nějakou dobu občas útočiště tancechtivé chase domácí a z nejbližšího okolí.

Když jsme do něho zapadli, jevil již zřejmé známky restauračního marasmu. Octliť jsme se v místnostech začmoudlých a zároveň ve společnosti bujných venkovských hochů a dívek, kterýmž hráli do tance zcela obyčejní šumaři.

Místo některé z nejnovějších a nejoblíbenějších tanečních pieç, hlavně salonních, jakýmiž se zde druhdy produkovaly nejvirtuosnější smyčcové kapely pražské, uvítalo nás ze sálu ohlušující vřeštění

plechových nástroju, vytrubujících právě jeden z nejbanálnějších kvapíků.

Nám vše to ovšem ani dost málo nevadilo. Sotva jsme se v restauračních místnostech pohlédli po některém z obstarožnějších sousedů, jichž tu několik sedělo při kartách — již jsme byli — aspoň ti, kteří nebyli příliš unaveni — v kole.

Po několikerém zavíření v kole zapomenul jsem pro okamžik na vše, co předcházelo. Vůbec dělo se mi, jako se děje člověku vždy, kdykoli tančí s neznámou, ale výbornou tanečnicí, která zručností svou v tanci dovede v několika minutách vzbuditi taneční vášeň.

Prodlením skoro celé hodiny nevěnoval jsem kromě své tanečnici, obstarožnější již dívce nehrubě vábných vnad, nikomu a ničemu valné pozornosti, až pocítil jsem přece jen mírnou únavu.

Když pak jsem vešel ze sálu do restaurační místnosti, bych si odpočinul, spatřil jsem tam za stolem, jejž jsme byli okupovali, jedině přítele Silorada; ale s výrazem nejbolestnějšího vzrušení.

„Pro bůh, co je ti, hochu?“ optal jsem se soucitně. „Proč netančíš?“

„Zatančil jsem si několikrát,“ odpověděl smutně; „ale od okamžiku, co jsem zde shlédl ženštinu podobnou ženě neštastného přítele, o němž jsem se vám zmínil v údolí Dalejském, přešla mi k tanci všechna chuť...“

„Ale to přece není možné,“ připomenul jsem nedůvěřivě.

„Je-li ještě v sále,“ odpověděl, „pojď a podívej se sám!“

Po té vstal a beze slova ubíral se k otevřeným dveřím taneční síně, a ukázal mi, jenž jsem jej taktéž mlčky následoval, ženštinu stojící právě mezi dvěma okny přímo proti dveřím.

Spatřil jsem asi třicetiletou, polo venkovskou a z pola městskou ženštinu v prostých, bledě žlutých kartonových šatech.

Opírajíc se lehce o stěnu a majíc obě ruce za zády skřížené dívala se právě apathicky na divoký tanec, vířící podle ní.

Bledá, poněkud vychrtlá tvář pravidelných rysů jevila však výraz tak zádumčivý a skoro něžně bolestný, že jsem se neubránil aspoň okamžitému dojmu soustrasti.

„Pouhá podoba však ti přece nemusila kalit humor,“ připomenul jsem, když jsme se opět vraceli ku stolu.

„Pravda,“ odtušil trpce; „ale případ sám skončil tragičtěji, nežli bych se byl vůbec mohl nadíti...“

„Jak to? Dozvěděl jsi se něco bližšího? A od koho?“ tázal jsem se s kvapnou dychtivostí.

„Nechci vám kazit zábavu,“ odpověděl váhavě. „Ty ovšem jsi jeden z nejotužilejších a dovedeš se s dokonaným faktem, byť sebe hroznějším — aspoň smířiti...“

„Nuže?“

„Za nedlouho po nás přibyli sem onino dva četníci, s kterýmiž jsme se byli setkali v Dalejském údolí. Poseděli tu u mne jako u nějakého známého několik minut. A od nich jsem se dověděl, že stihají nešťastného mého přítele. Ze zoufalství vrazil dnes své ženě starý hřeb do srdce — a s oběma hochy svými zmizel.“

Přiznám se, že zřídka kdy učinilo na mne několik prostých slov dojem tak vzrušující jako tentokráte

Nejen že jsem nyní pochopil přítelovu změnu nálady, i po mé vlastní veselé náladě bylo veta. A přes to, že zdálo se mi, jako bych byl v přítelových očích místo upřímné soustrasti postřehl cosi jako záblesk potutelné uspokojenosti, zasmušil jsem se.

„Ale nechci, jak už jsem pravil," ozval se přítel po chvíli s trpkým úsměvem, „ostatním kazit rozmar, a proto myslím, že bude nejlíp, když se to zatím nikdo nedoví. Nemyslíš?"

Přisvědčil jsem a po výměně několika dalších dotazů a odpovědí zůstavil jsem přítele v restauraci a vplížil se zase do sálu.

Chvíli jsem se díval apathicky na taneční rej.

Příšerné rodinné drama sociální, jež mi byl přítel toliko několika slovy naznačil, rozvíjelo se však před duševním zrakem mým s veškerou barvitostí a plastikou skutečnosti, jako bych býval sám očitým jeho svědkem, takže vše, co dělo se právě přede mnou, zdálo se býti zastřeno mlhou.

Jedině tím si vysvětluju, že octnuv se později opět v kole, tančil jsem, aniž bych si toho byl hrubě vědom, s touže ženštinou, kterou mi byl přítel před chvílí označil jako konterfaj ženy, kterou byl vlastní muž ze zoufalství zavraždil.

Teprve když vřískavá hudba umlkla a já pohlédnul naposled do zádumčivé tváře své tanečnice, zachvěl jsem se, jakoby mne byl někdo ledovou vodou polil.

Od toho okamžiku byl jsem nadobro rozladěn. Odplíživ se ze sálu usedl jsem v restaurační místnosti

vedle zachmuřeného přítele a čekal, až dá někdo z kamarádů signál k návratu domů.

Náhodou netrvalo to nežli několik minut.

Zaplativše nepatrný svůj řád vyhrnuli jsme se v nahodilých hloučkách před hostinec, kde nás čekalo nové překvapení.

Celá krajina byla zasněžena.

Zatím, co jsme se byli v hostinci bavili, obrátil a zmírnil se poněkud vítr, a umožnil tak připomenutou změnu.

Vál nyní od jihovýchodu. Než stále ještě dosti prudce, tak že měsíc, který byl zatím vystoupil skoro k zenithu, každou chvíli skryl se za protrhané mraky.

Vše to nebylo nám však ani dost málo na překážku.

Bez rozpaků — smějíce se a vtipkujíce — nastoupili jsme čerstvě napadlým sněhem cestu k domovu.

Z počátku, dokud jsme se ubírali obcí, dosti šetrně; ale jakmile jsme se octli na vrchu, a měli poslední domek obce několik kroků za sebou, zahřměla nocí jedna z nejbujnějších písní, jakou jsme zpívávali z pravidla v náladě nejrůžovější.

A zanotoval ji sám přítel Silorad, který se po mém náhledu skutečně osvědčil jako otužilý muž.

Mně jedinému nebylo do zpěvu. Vpadl jsem sice též; ale po první sloce jsem umlkl právě tak jako umlkl přítel, jenž byl píseň zanotoval.

Tak putovali jsme zpívajíce jednu rozmarnou píseň po druhé, až octli jsme se u prvních domků Zlíchova, kde jsme, jak „dobrý mrav kázal“, ve zpěvu ustali, abychom nerušili v obci noční klid.

Zatím byl se měsíc několikrát skryl za protrhané mraky a byl právě zahalen mrakem tak hustým, že ubírali jsme se v několika nahodilých hloučkách v přítmí.

Když jsme dospěli skoro do středu obce pod osamělou skalinu, na níž se vypíná kostelík s malým hřbitůvkem, zaznělo z prvního hloučku našeho komando:

„Stát! Kde je Silorad?“

„Bezpochyby napřed!“ zaznělo z hloučku nejposlednějšího.

V okamžiku tom nalézal jsem se v hloučku prostředním, kde přítele Silorada také nebylo.

Hlouček náš tudíž se zastavil, až nás došel hlouček poslední.

„Snad je ještě někde vzadu!“ míní kdosi.

„I co ti napadá! Napřed je — napřed musí být!“ volá jiný dosti hlasitě.

„Mezi námi není!“ ozývá se odpověď z prvního hloučku, z něhož se k nám několik kamarádů vrací.

Nevysvětlitelné zmizení přítelovo sice nikoho z nás nezarazilo, aniž podivilo; ale přece bylo dosti nápadné.

„Kam se mohl podít? Počkejme chvíli!“ míní kdosi.

A také tak učiněno.

Srazivše se v jediný hlouček, čekali jsme několik minut.

Někteří volali přítele i jménem, ale odnikud nikdo se neozval.

„Snad šel navštívit přítele, o němž nám v Dalejském údolí vypravoval!“ upozornil konečně kdosi.

„Možná!“

„Pojďme ho hledat!“

„Ale kam?“

„Zde kdesi na blízku — pod skalinou, na níž se vypíná kostelík.“

Tak a podobně disputováno po dalších několik minut.

Někteří z nás skutečně se rozešli různými směry, by se pokusili vypátrati zmizelým přítelem jinak ničím neoznačené obydlí nešťastného jeho kamaráda. Ostatní vyměňujíce své náhledy zůstali v hloučku pohromadě.

Mně jedinému, kterýž jsem byl o stavu věci poučen, zdálo se pravdě nejpodobnějším, že zmizelý přítel jest nejspíše pozadu a že se nám v panujícím přítmí zúmyslně skryl.

Popošel jsem tudíž asi třicet kroků zpět, kde stál ještě jeden z kamarádů, kterýž mne uvítal slovy:

„Nemyslíš, že snad nám na chvíli uklouznul, aby se pokochal vyhlídkou do okolí od kostelíka na skále?“

„Možná!“ odtušil jsem.

„Pojďme se podívat!“ vyzývá kamarád.

Ohlásivše to kamarádům vystoupili jsme po dosti široké stezce, která v těch místech vede na skalinu, až octli jsme se u hřbitovní zdi a posléze u kostelíka.

Měsíc nalézal se doposud pod mrakem.

Vyhlídka do okolí směrem ku Praze nebyla tudíž nikterak lákava, aniž něčím překvapovala.

Celá krajina měla vzezření, jakoby byla zahalena hustou, ale nikoli šedou, nýbrž tmavou mlhou.

Vrátili jsme se tudíž po prvním rozhlédnutí se po nejbližším a vzdálenějším okolí zase zpět až ku

dvířkám vedoucím na hřbitůvek rozkládající se na mírném svahu skaliny jižně od kostelíka.

„Zkusme, nejsou-li dvířka zamčena na zámek!“ připomenul kamarád a zalomcoval jimi.

Dvířka skřípavě zavrzla a pootevřela se.

Vešli jsme na hřbitov.

Nežli však jsme popošli asi dvanáct kroků podle západní strany kostelíka, po kteroužto dobu panovalo kolkolem stále ještě přítmí, vyhoupnul se měsíc z protrhaných mraků a osvítil na několik okamžiků krajinu rozkládající se před našima zrakoma.

Přeměna přítmí v jasné světlo měsíční, jež umožňovalo vyhlídku až na konec obzoru — k Modřanům, Závisti a Zbraslavi, stala se tak náhle a nepředvídaně, že jsme oba bezděky stanuli a upřeli zraky své do dáli.

Scenerie známé sice, ale charakteristické zasněžené krajiny působila na nás s veškerou bájnou poesií luzného snu.

Zraky naše s lačnou dychtivostí zakroužily po okolí.

Vedle chvějivého matného stříbra širokého pásu Vltavy, odkud k nám zalétaly i žhavé, ba oslňující stříbrné jiskry, rozeznal jsem zcela zřetelně skoro souběžné, ovšem ve vlnivých liniích podle obou břehů Vltavy se táhnoucí silnice, jakož i skoro rovnočarou trať české západní dráhy.

Po levé straně za řekou tměly se žlutavě místy skoro kolmé vysoké stěny vápencových skal branických, dále k jihu pak kmitala z roztroušených branických domků s posněženými střechami žlutavá světýlka.

V pozadí leskla se zasněžená severní úbočí vršin za Bráníkem, kdežto úbočí západní přitměle jen probleskovala.

Neméně půvabným byl i pohled na pravo, kde z bělostného hávu, zahalujícího výšiny Dívčího hradu a směrem jižním vápencové skály chuchelské zívaly pitoreskně prorvané tmavé skalní rozsedliny.

Překvapující pohled do dáli byl nám však umožněn pouze několik vteřin.

Tmavý mrak zahalil měsíc a kolem nás rozhostilo se opět přítmí.

Bezděky pohlédli jsme do výše.

Vysoko nad námi mrskal divoký vichr v zběsilé rozkoši šedými a matně stříbřitými pruhy varhankovitě protkaný černý mrak, jenž ubíhal pod měsícem prudce, jako po lupu práhnoucí vzdušná nestvůra.

Přítmím okolí probleskovaly v delších nebo kratších intervalech stříbrné blesky kmitající buď vlnivě po hladině řeky nebo chvějivě přeletajíce úbočí vrchů, stráně a nížiny.

Někdy stříbrný blesk kmitnul skoro až k nejvzdálenějšímu obzoru u Zbraslavi a v nejrozmanitějších světelných efektech letěl k nám, až oslnivě kmitnul i v našich očích a donutil nás oči přimhouřiti.

Všemu tomu věnovali jsme pozornost sotva dvě, tři minuty.

Mrazivý vítr kvílivě sviště lomcoval i kolem nás temně drkotavě poloztrouchnivělými dřevěnými kříži a rezí rozežranými nebo rozviklanými kovovými náhrobními deskami, jakoby se obrovská ruka prohrabávala v hromadě železa, oblázků a kostí.

Chvílemi chaotické zvuky ty přiostřily se v odporný skřípavý koncert, k němuž z dáli hluboký hukot vichru zaléhal jako odumírající basový tón varhan.

S místa, s něhož jsme abnormální tuto světelnou i zvukovou hříčku přírody po několik jen minut pozorovali, jevil se nám malý, skoro ničím nápadný vesnický hřbitůvek jako prostá zahrádka s několika málo zakrnělými stromy a keři, v jejímž středu trčel do výše nevysoký kříž.

Hřbitůvek zdélí asi čtyřiceti a z šíře asi dvaceti kroků rozkládá se na jižním, mírně se sklánějícím úbočí skaliny a jest obehnán nízkou zídkou.

Svislosti půdy odpomoženo zcela primitivním způsobem: příčním, nevysokým podezděním, čímž rozdělen hřbitůvek na dvě části.

S místa, kde jsme právě stáli, přehlédli jsme, když se měsíc vyhoupnul na okamžik z mraků, netoliko první, vyšší část hřbitova, nýbrž i větší jeho prostoru za příční zídkou a neshlédli zde po několikerém rozhlédnutí se za dosti jasného, ovšem jen okamžitého osvětlení — ani stopy po nějakém člověku.

I v čerstvě napadlém sněhu přímo proti nám na široké stezce mezi hroby, kudy se přijde k několika schůdkům vedoucím uprostřed příčního podezdění půdy do jižní, větší části hřbitova nepostřehli jsme ani nejnepatrnější stopy po lidských krocích.

Okolnost ta byla nám nezvratnou zárukou, že zmizelý přítel v oné části hřbitova naprosto býti nemůže.

A když pak po konstatování fakta toho měsíc trvaleji se skryl za mrak a kolem nás rozhostilo se opět přítmí, obrátili jsme se mlčky k odchodu.

Sotva však jsme učinili několik kroků, zdálo se nám, že zazněl za námi z kvílivě svištivého povívání větru chraplavý lidský hlas.

S úžasem jsme stanuli a napjali sluch.

Chvíli jsme neslyšeli nežli hukot větru a skřípavý koncert křížů a náhrobních desek, až k nám posléze zase zalehl zcela zřetelně zvuk temného, skoro chroptivého lidského hlasu.

„Někdo je na hřbitově," podotknul jsem šeptmo.

„Nebo za hřbitovní zdí," doložil kamarád.

Bez dalšího slova vrátili jsme se tiše a opatrně na místo před hlavní vchod do kostelíka, odkud jsme byli před chvílí hřbitov i krajinu pozorovali, a za panujícího přítmí rozhlíželi jsme se pátravě po hřbitůvku, očekávajíce, brzo-li měsíční blesk osvítí zase — třeba jen na mžik — nejbližší naše okolí.

Na laskavost vrtkavé luny čekali jsme marně.

Za to nám byl nepoměrně příznivější sám lidský hlas, jenž zazněl po chvíli zcela zřetelně z pravé strany při zdi za zděným přepažením, kde nad několika pomníky byli jsme již dříve za okamžitého přísvitu zpozorovali husté, nyní ovšem úplně bezlisté křoví.

Chtěl jsem hlasitě vykřiknouti přítelovo jméno; ale kamarád mne zadržel.

„Vyslechněme dříve, možno-li — co a ku komu se to mluví," pravil šeptmo. „Na prozrazení, že nasloucháme, jest přece dost času."

Naslouchali jsme tudíž mlčky a napjatě.

Hlas, jenž k nám v kvílivém a svištivém větru a v chaotických jiných zvucích zaznníval, byl brzo chraplavý, brzo vášnivě rozechvěný a hned zase resignovaně znějící hluboký bas muže dle všeho drsné-

ho, vznětlivého a přece v nezbytnost osudu oddaného.

Hned z prvních několika nesouvislých slov, jež jsem zaslechl zřetelněji, vyrozuměl jsem, že basový hlas mluví k jiné osobě cosi o dobrém noclehu — o měsíci — o těsné nějaké díře — a začouzeném bytě.

Hlas znějící z počátku jaksi uspokojeně na chvíli umlknul, načež náhle skoro s vášnivou výčitkou zamumlal: „Je ti zima? Měl's kdy doma teplej'!?"

Z dalších několika slov jsem vyrozuměl, že mumlající bas posmívá se nějakému klukovi, který se třese zimou — a že mu dodává zmužilosti....

Zaslechlť jsem, že kluk má aspoň košili — mumlající muž pak ani té... Poslední kabát že prodal, aby mohl koupit cosi sladkého...

A jako dýka projela mi duší slova: „Zapijme to!"

Po nepatrném odmlčení, za něhož k nám v hukotu větru zazněl zvláštní šelest, jakoby si byl někdo uspokojeně pomlasknul, pokračoval mumlavý bas v samomluvě a hned zas kohosi oslovil.

Postřehl jsem slova: „Netřes se — Pepšo! Tu máš!..."

A hned zase se mi zdálo, že slyším trpký bolestný stesk člověka mučeného vzpomínkami na svou bídu, když byl vyhnán z otcovského domu.

Po několika vteřinách zanesl vířivý vítr k napjatému sluchu mému opět několik zcela souvislých slov:

„Hoj -- Pepšo, dřímáš? — Polož na hrob hlavu..."

A hned po té tonem chlácholivé výčitky slova: „A co ty, Jirko — co ty vzlykáš? Hleď, jak tvůj bratr sladce odpočívá!...“

Ze slov těch bylo zřejmo, že jsou na hřbitově osoby tři: bezpochyby otec s dvěma hochy...

Když jsem to postřehl, napadl mi přítelem vypravovaný tragický případ rodinný; ale pro napjatou pozornost, s jakou jsem naslouchal, aby mi ani slůvka z mumlavých a hned zase hlasitě pronášených slov neušlo, myšlenka ona duší mojí pouze kmitla.

Přes to bylo mi nevýslovně teskno jako v předtuše strašného nějakého neštěstí, když jsem zaslechl po chvíli s drsnou melancholií pronesená slova o matce, — chuďáku, která nebude už více hlady mřít...

Z dalších mumlavých slov domníval jsem se vyrozumívati, že jde o nezaplacenou činži. Výraz „psovská díra“ pronesen s temnou vzteklostí a ton jeho zmírněn hned následující resignovanou větou: „Dělejme místo, pryč se odstěhujme!“

V příšerném přítmí a takovém též chaotickém vlnění různých zvuků bouřlivé noci listopadové měla úryvkovitá slova ta na mne účinek přímo nevypsatelný.

Fantasie má doplňovala si nesouvislými slovy jen zhruba a skizzovitě napověděný obraz bídy s veškerou životní plastikou a barvitostí.

Viděl jsem v duchu za bezlistým křovím nade hrobem schoulenou zbídačelou mužskou postavu v hadrech a s výrazem zoufalé resignace ve vyžilé, hlady zmořené a nyní, v polo nepříčetném stavu do hněda zbrunátnělé tváři, kterak opíjejíc své vlastní děti, zamýšlí jim upříjemniti, pokud možná, smrt zmrznutím...,

Jako bleskem rozvířila se v duši mé řada pokořujících a zdrcujících výjevů, jež hrozný stav ubožákův bezpochyby předcházela — a srdce mé sevřelo se křečovitou bolestí.

Chvílemi se mi zdálo, že musím vzkřiknouti: „Nezoufejte! Lidská útrpnost snad přece ještě nevymřela úplně!" — a byl bych tak nebo podobně vykřikl dojista, kdyby mi byl basový hlas poskytl času a nezněl po tak kratinkých intervalech pouhého oddechu.

Vše, co jsem byl až dosud vyslechl, projeveno bylo v necelých pěti minutách; neboť mluvící muž pronášel někdy slova svá s křečovitým chvatem zoufalce, který se nemůže dočkati závěrečné strašné katastrofy.

Po kratinké přestávce zazněl opět hlas jaksi uspokojeně.

Zaslechl jsem jen slova: „Kořaličko — hřeješ," načež se mi zdálo, že vyrozumívám, že mluvící neměl ani na chléb pro děti a v poledne, když hlad se ozval, že pěstí žaludek si tisknul...

A vše to mumláno a mluveno s přízvukem tak drsně tklivým, že každé nesouvislé slovo jako ostrý hrot vbodalo se mi do duše — až konečně zaslechl jsem zcela zřetelně několik příšerných vět o skutku vymykajícím se skoro pouhému pomyšlení.

Basový hlas přitměv hluboký svůj tón označil cosi jako šťastný nápad a vyzněl pak v slova:

„Matným krokem hmatal jsem vůkol — vždyť už bylo temno... Naleznuv ženu k ňadrům jsem ji vinul — a v její srdce — — vtisknul starý hřeb, až — — —"

Bezděky vydral se mi z prsou neartikulovaný výkřik zděšení.

Před duševním zrakem mým vyhoupla se vychrtlá tvář zádumčivého a skoro něžně bolestného výrazu ženy, s kterouž jsem byl posledně tančil a fantasie doplnila příšerný obraz...

Chtěl jsem postoupiti ku předu; ale nohy mi vypověděly službu.

Z místa, odkud byl až dosud basový hlas zazníval, zazněl hlas ten poznovu:

Volal přitlumeně Jirku — a když se volaný neozval, zaslechl jsem věty: „Aj, on v sedě usnul... Výborně, kluci...!“

A hned po té, jakoby se s někým loučil, dávaje mu dobrou noc...

Na to několik mumlavých slov o prázdnící se lahvičce — pak o neznámé, dlouhé a snad příkré cestě — a hned na to s příšernou divokostí výkřik:

„A teď leť tam, co ten kříž se černá!...“

A po výkřiku zazněl křaplavý zvuk, jakoby skleněná nádoba narazila prudce o dřevo...

Chvíli kvílel a úpěl jen vítr, jenž vířivě vmetal mi do tváře drobné vločky poletujícího sněhu.

Chtěl jsem postoupiti; ale kamarád mne zdržel i tentokráte.

Basový hlas ozval se poznovu; ale unaveně jako na rtech zmírající trpký stesk rozplývající se v usmířující slast agonie...

Zaslechl jsem zřetelně jen slova: „Ha, bídné oči — ne, já nechci spáti!... Hlava mi jde kolem — příliš těžká — — — Víc jsem jindy píval a přec mé nohy... Ne, ne!...“

A jakoby sám sobě dodával zmužilosti: „Strach? Co se to děje? Měsíc se kolem temní — vše kol hasne — zmírá — — Jen doušek ještě — potom klidně hlavu složím k věčnému spánku...“

A jako s posledním vzdechem usínajícího neb umírajícího zavál k nám větřík ještě sotva slyšitelně přerývavě šeptaná slova:

„S bohem — s bohem!...“

Od toho okamžiku kvílel a sténal kolem nás jen mrazivý noční vítr.

Charé, skoro příšerné přítmí panovalo však doposud.

Stál jsem jako přimrazen upíraje zrak svůj v místo, kde byl basový hlas za hustým, ale bezlistým křovím dozněl...

Po chvíli objevil se za křovím tmavý stín vztyčující se mužské postavy a po několika dalších vteřinách, když se k nám postava přiblížila, poznal jsem — přítele Siloráda...

* *
*

Líčiti pocit, jaký se mne zmocnil v prvním okamžiku, budiž mi prominuto.

Přiznám se, že i nyní po letech cítím oprávněné zahanbení, že jsem se dal i tak rafinovaným způsobem — přelstiti...

Avšak illuse, kterou byl přítel u mne docílil, byla tak zvláštní, tak úplná, že se mi vzpomínka na ni nikdy nevytratila z paměti. Z té příčiny nemohl jsem příteli ani tehdá zazlívati.

Vše, co byl v Dalejském údolí nám všem a později v Hlubočepích mně samotnému vypravoval o nešťastném starém kamarádovi a bezměrné, zoufalé

jeho bídě, — nebylo tudíž nežli nevyhnutelná psychická průprava k docílení zamýšlené illuse. I kamarád, jenž mne byl pod skalinou vybídnul vystoupiti na skálu ku kostelíku a vejíti na hřbitůvek, byl k úkolu tomu přítelem tajně vyzván.

A dodám-li, že mi přítel hned také vysvětlil i příčinu, pro kterou jsem v čerstvě napadlém sněhu nepostřehl žádné stopy lidských kroků, prostě tím, že neodebral se na vyhlédnuté místo po cestě středem hřbitova, nýbrž přes hroby těsně podle hřbitovní zdi, kde mi také stopy toho i za panujícího přítmí ukázal — pověděl jsem vše, čeho jest k povysvětlení třeba...

Přirozeno, že — když jsme posléze všickni tři sešli se skaliny na silnici, kde nás ostatní kamarádi již netrpělivě očekávali, a když jim pověděno, co a jak se bylo sběhlo, bavili jsme se — ovšem především na můj účet — originelním tímto mým přelstěním až domů — — —

Avšak žertík ten měl hlubší a závažnější význam, nežli by se dle toho, co jsem byl právě napověděl, mohlo zdáti.

Když jsem totiž přítele Silorada následujícího dne navštívil a po výměně povšechných frásí podotknul, že se mu včerejší noční improvisace znamenitě povedla, zavrtěl záporně hlavou, řka:

„Ale já — neimprovisoval...“

„Jak to?“ táži se udiven.

„Zcela přirozeně,“ vyložil přítel, „já recitoval vlastní své verše...“

Slovy těmi nabyl domněle nahodilý žertík zcela jiného významu.

Není tudíž divu, že vztáhl jsem dychtivě ruku po rukopisu, když mi jej přítel podal, a ještě dychtivěji jej začal čísti.

Jaký dojem na mne přítelovy verše tehdá učinily, jest lhostejno.

V jádru svém nebyly mi již neznámy a proto nemohly na mne míti více účinek tak intensivní, jako o noční recitaci za přiměřené stafáže.

Přes to nemohl jsem po přečtení příteli zamlčeti, že pokládám je za jeden z nejúčinnějších básnických monologů, jež byly do té doby u nás napsány.

Měl-li jsem pravdu, čili nic, nechť posoudí čtenář sám. Znělyť takto:

Noc na hřbitově.

Sem, děti, pojďte — na hrob usedněte!
Mně v pravo, Jirko, v levo Pepšo sedni:
tuť dobrý pro nás nocleh, věřte, děti!
Ach, jak tu volno — jak nám měsíc svítí!
Líp tady, děti, nežli v těsné síni,
v bývalém našem začouzeném bytě...

Co? — Je ti zima? — Měl's kdy doma teplej?
Na — přihni sobě, to zná zahřát žíly!
Fi, hanba! třást se takový kluk zimou,
a máš přec aspoň košile kus dobrý.
Co já mám říkat, ani té nemaje?
Poslední kabát se sebe jsem prodal,
bych mohl koupit tento sladký nápoj,
na trápení co zapomínat učí...
Leč — zapijme to!

Ha, jak to hřeje — člověk je hned jiný —
ba na mou věru! zapomněl bych snadno,
že s mrtvými se v sousedství nacházím...
Netřes se, Pepšo! Tu máš, přihni sobě!...
O, že jsem dříve moc tvou neznal, vodko!
Jak jsem se trápil, chudým být se uče,

jak mne to hryzlo, když se na nás sběhli
a z domu nás vyhnali otcovského!
Kořalky kdybych moc byl tenkrát tušil,
nikdy by slzí mých nebyli zřeli.
Než — zapijme to!

Hej, Pepšo — dřímáš? — Polož na hrob hlavu —
slaďounce se ti bude tady spáti,
místo peřin sněhu spoustu hojnou...
Nuž, sladce hajej — konec tvé tu bídy —
zejtra ti slunce shřeje mrtvé oudy. — —
Hoj, zapijme to!

A co ty, Jirko, co ty tady vzlíkáš?
Hleď, jak tvůj bratr sladce odpočívá. —
Či toužíš po rozmilé matce? Chudák —
než těš se, hladem nebude víc mříti.
Poslední večer chtěli nás tam nechat —
v té psovské díře — jsme prý dlužni činži —
dělejme místo, pryč se odstěhujme!
Však zapijme to!

Hoj, kořaličko, jak to mile hřeješ —
a jaký rozmar leješ v puklé srdce!
Starostí jakých jsem dnes ráno cítil,
nemaje na tebe — ni dětem chleba!
Když v poledne se v životě hlad budil,
žaludek mocnou pěstí jsem si tisknul,
až jsem tě posléz, milená, byl došel
a tebou — šťastný nápad se mi zrodil.
Napiv se tebe — matným krokem přes práh —
hmatal jsem vůkol — vždyť už bylo temno...
Naleznuv ženu, k ňadrům jsem ji vinul
a v její srdce tiskl starý hřeb, až — — —
Leč zapijme to!

Hej, Jirko, Jirko! — Aj, on v sedě usnul.
Výborně, kluci, bída ta se tenčí! —
Hoj, ještě já tu! — Ženy není více —
ti červi malí? — Dobrou noc, mé děti! —
Lahvičko milá, aj! i ty se prázdníš?
Jen málo kapek — cesta, jíž chci konat,

je neznámá a dlouhá, snad i příkrá,
jen málo kapek, jen málo kapek k posilnění — —
a nyní — leť tam, co ten kříž se černá! —
O, jak ty střepy chřastí — až mne mráz pojímá.
Leč již vše mizí!

Ha, bídné oči — ne, já nechci spáti!
Chci vidět ještě... Hlava mi jde kolem,
je příliš těžká — Víc jsem jindy píval,
a přec mé nohy — — — ne, já nechci spáti! —
Jen doušek ještě — strach, co se to děje?
Měsíc se temní — vše kol hasne — zmírá — —
jen doušek — a pak — klidně hlavu složím —
k věčnému spánku — oči se mi kliží...
Ah... s bohem!... s bohem!...

Nechť soudí dnes o citovaných verších kdokoli jakkoli, já na jich prospěch mohu ujistiti, že recitoval jsem je později sám velmi často o různých příležitostech a že se nikdy neminuly na posluchačstvo účinku, mnohdy skoro až zdrcujícího.

A to i o zábavách, kdy růžový, po případě bujný rozmar rozjařené společnosti nesnášel se již nežli s recitací rozmarnou, jakou byly za oněch dob oblíbené deklamace Rubešovy, Hálkův Frajtr Kalina, Přerhofův Vysloužilec a podobné.

Zbídačelá existence, kteréž jest drsný, po případě i surový monolog vložen do úst, ovšem není a nikdy nebude osobností sympatickou.

Ale nezaviněná bezměrná bída, jež ji byla uvrhla v zoufalost, vrhá na ni přece jen onen magický přísvit soucitu, jenž jest a zůstane věčně příznakem poesie lidskosti.

Poesie pravdy — poesie, jejímž impulsem je krutá a bezohledná dissonance socialní bídy a provázejících ji neřestí a zločinů páchaných z bezměrné

zoufalosti, ovšem byla a jest po dnes v jistých kruzích profanována.

Uvážíme-li však, že citované verše vznikly o celou řadu let dříve, nežli se k nám do Čech převalil z Francie mohutný proud naturalistické poesie, musíme přiznati, že má původce jejich v jistém vzhledě právo aspoň na prioritu u nás.

On sám, kterýž byl — a to taktéž bezpochyby první u nás — po přiměřené průpravě s tak překvapující dokonalostí sehrál na hřbitově zlíchovském cosi, co za našich dob nazýváme „intimní scénou“ — ovšem již ničeho od nikoho nežádá.

Dřímáť už věčný sen, z něhož jej žádné kárné a odmítavé slovo kritiky více nevzbudí — žena jeho jest v blázinci a jeden z jeho synů plahočí se s kočující hereckou společností jako — groteskní komik...

OBSAH.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.